

Gárdonyi Géza

Hosszúhajú veszedelem

TARTALOM

AZ ELSŐ AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Szakállas Magdolna

A MÁSODIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

A mandula

A HARMADIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Egy korty víz

A NEGYEDIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Hegyen égő tűz

AZ ÖTÖDIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

A pék órája

A HATODIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Kék leányka, zöld legényke

A HETEDIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Három bagoly

A NYOLCADIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Két szék között...

[A KILENCEDIK AGGLEGÉNY „ELBESZÉLÉSE”]

A TIZEDIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Finum Ilka

A TIZENEGYEDIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Csak ne felejts!

A TIZENKETTEDIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Kinek a párja?

AZ UTOLSÓ AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Hol vagy, Éva?

Decemberi est. Köd az utcán. Köd a lelkeken is.

A kaszinóban már jóval négy óra előtt meggyújtották a lámpásokat. De a ház üres. A játszószoza is. Olvasóterem is.

Csupán a társalgó zöld bőrszékeiben, a vörösrézfényű kandalló körül gunnyaszt három öregúr.

Öt óra tájban érkezik csak megint valaki. Végigkószál az üres termeken. Végre benéz a társalgóba is.

- Meghalt a világ? Vagy mi? - harsog az ott ülőkre.

Szintén öregúr. Angolbajuszos. A haját a füle mellől fésüli fel a fejére. Arca ötvenen felül való. Termetre azonban még idősebb: görhes és roskadt bal vállú. Csak a szeme élénk.

Szmoking van rajta.

- Tudod, hogy karácsony estéje van - szólal meg egy fakó hang a bőrszék mélyéből.

- Még a legényembereket is lekötik ilyenkor - mormogja a másik.

Az érkezett maga is leül a kandalló mellé, és keresztbe veti sovány, csontos lábát.

- No, de hát ezt mégse gondoltam, hogy ennyire kongjon a kaszinó. Magam is meg vagyok hívva. De csak vacsora utánra ígérkeztem. Hát egy tarokkot...

Senki se mozdul.

Aztán jön megint egy, és sokára megint egy kaszinói tag. Aztán egy kopasz fejű és vastag bajszerű úr dugja be a fejét:

- Hát mégis van itt valaki?

A bajuszának szakállal toldottsága katonai múltra vall. Az is: ezredesi címmel kvietált.

S mintha kopaszok versenye volna, egy teljesen kopasz fej jelenik meg. Tarkóig kopasz kis öregúr, akinek csak a füle mellett maradt emlékül valamelyes barna haja, de még az is rövide van nyírva.

- Szervusz, Petrovics - mondják neki.

A kopasz benéz a szomszéd szobába.

- Senki?

- Senki.

Leül közéjük, s a kezét melegíti a kályhánál.

Aztán egy csupa-szakáll báró érkezik. Álmos arccal bólint jobbra-balra, és nem szól semmit.

- Förtelmesen unalmas hely ez ma! - mordul fel végre a szmokingos. - Javaslok valamit: vacsorázzunk együtt a Hungáriában. Nyitassunk külön szobát, és vacsorázzunk együtt. Utána meg kártyázzunk. Valami szokatlan játékot... Valami butaságot. Kártyázzunk pénz helyett pezsgőbe.

A javaslatra minden fej megmozdul. Fölkelnek. Elfogadták.

- Még Kelement is megvárhatnánk - mondja az ezredes. - Ámbátor... azt is biztosan elcsípték ma.

Épp indulnának, mikor az ajtó megnyílik, és egy potrohos öregúr víg, kerek arca jelenik meg előttük.

- No, végre! - üdvözli a szmokingos. - Végre egy családos ember is.

- Szervusz, Kálmán! - mondják a többiek is. - Tarts velünk: a Hungáriában vacsorázunk. És durákozunk! Pezsgőben!

- Jó, veletek tartok - feleli az öregúr. - Egyik fiam sincs otthon, hát nincs hol töltenem az estét. A két pattantyús fiamat Krakkóba helyezték át épp most. A kis művész meg Palermóban kószál.

A szmokingos megnyomta a villamoscsengő gombját.

- Telefonozzon, János, a Hungáriába: tíz vagy tizenegy személyre való különszobában várjon bennünket terített asztal.

Az úton még két kaszinói tag csatlakozott hozzájuk: egy vidraprém bundás bankigazgató, meg egy öreg tanár, akinek a bundája gallérjából csak épp az orra vereslik elő.

Az idő már akkor nyolc felé járt.

A Hungária tornácában egy papos arcú öregúr állította meg őket:

- Hova?

- Tarts velünk, Imrus. Itt vacsorázunk.

A szoba már várta őket.

Csillogó teríték a nagy kerek asztalon. A magas, fehér cserépkálya kellemes meleget áraszt.

Leültek az asztal köré.

- Há-há-hányan vagyunk? - kérdezte a báró.

- Éppen tizenketten.

- Mi-mi-milyen jó, hogy nem vártunk to-to-tovább!...

Vacsoráztak. De nemigen beszélgettek. Valami unalom lebegett rajtuk.

Egyszer a kövér öregúr körülnéz a társaságon:

- Érdekes - mondja -, csupa agglegény. Egyikünk sincs a negyvenen alól.

- Hiszen te nem vagy agglegény

- Az vagyok biz én. A három fiam voltaképpen három unokaöcsém. Én neveltem őket, hát úgy szoktam mondani.

- A festő fiad...

- Az se, csak hasonlít rám: unokaöcsém.

A tizenkét agglegény elgondolkodva evegette a sajtot.

- É-é-érdekes! - szólalt meg a csupa-szakáll báró.

De hogy mit vél érdekesnek, arról nem szólt.

A szmokingos ivott a vörös borból.

- Kitűnő. Látjátok: ezt a vacsorát minden esztendőben megismételhetnénk. A családos emberek úgyis otthon ülnek. Mi, agglegények szintén együtt tölthetnénk az estét. Javaslom, hogy alakuljunk társasággá: *Karácsonyesti társaság*.

- Éljen! Éljen!

- A társaság alapszabályai egyetlen sor: *Célja: minél kellemesebben tölteni a karácsonyestét.*

A javaslat tetszett. A szemek csillogtak, a bajuszok mosolyogtak.

A szmokingos folytatta:

- A *Karácsonyesti társaság*ot tehát megalakultnak jelentem ki. Tisztikar nem kell. Szabályok se kellenek. A működést vacsora után megkezdjük: kártyázunk pezsgőben. Amit nyerünk, megisszuk.

- Helyes! Helyes!

De már a tányérokat is elhordták, csak szivarozgatva üldögéltek. Ki teát ivott, ki kávét.

- Ezen az egy napon mégis irigylem a családos apákat - szólalt meg a paposan beretvált arcú, aki a vendéglő tornácán csatlakozott hozzájuk. - Csak az vigasztal, hogy az esztendő többi napján aztán nem irigylem őket.

- A nők sok életet rontottak meg! - vélekedett a tanár.

A bankigazgató legyintett:

- Többet, mint a kolera.

- A házasság mindig hazardjáték - szólt a penzionált ezredes. - A legbolondabb hazardjáték. A játékos azt se tudja, mire játszik. Mert hiszen nem ismeri a nőt, akit elvesz: csak annyit ismer belőle, amennyit a nő mutat. Van annyi esze minden nőnek, hogy nem a hibáit mutogatja.

S legyintett.

- Hazardjáték.

- És a tétel mindig egy életsors - fűzte tovább a bankigazgató. - Ha csak egy lehetőség van is a vesztesre, nem játszom.

- A házasság olyan, mint a drótból font egérfogó - mondta Petrovics, a tarkóig kopasz bíró. - Az egér csak a csemegét látja...

A bankigazgató nevetett:

- Az Isten azért adta a szerelmet, mert józanon nem házasodna meg senki.

A tanár fölemelte az ujját:

- A szerelem a lélek tokaji bora.

- É-é-édes méreg! - szólt a báró megcsillanó szemmel.

- Azok a hosszúhajúak...

- Minden nő veszedelem!

- A *hosszúhajú veszedelem!* - kiáltotta vígan a bankigazgató.

Erre valamennyien nevettek.

- Hát nem veszedelem? - szólt a szóló örvendve, hogy a szava derűtséget kelt. - Ádámnak nem egy hosszúhajú némbor volt a veszedelme? - A trójai háborút nem egy hosszúhajú némbor okozta? A hosszú haj, mint veszedelem, nem vonul-e végig az egész világtörténelmen? De ne is nézzük a világtörténelmet, csak a hírlapoknak a napi híreit, a sikkasztásokat, rablásokat, csalásokat, öngyilkosságokat, vagy csak a magunk fiatalságát, hogy mi bolondokat csele-

kedtünk a nőkért, vagy a nők miatt. És mink még szerencsésen kihajóztunk a veszedelemből, anélkül hogy bedugtuk volna viasszal a fülünket.

A tanár elgondolkodva nézett a cserépkályhára.

- Voltaképp csak a nő él - mondotta. - A férfi csak a nőnek az életét szolgálja a maga életével. S azok a kurta eszű teremtések...

A szmokingos fölkel:

- Barátom, javaslok valamit.

- Hadd azt a kártyát, inkább beszélgessünk.

- Éppen azt javaslom én is. Nézzétek: mink mind a tizenketten agglegények vagyunk. Valamennyien megegyezünk abban, hogy okosabb szemmel látjuk a nőket, mint azok, akik a szolgálatukba szegődtek. Mármost az is bizonyos, hogy erről beszélgetni mulatság nekünk. Nagy tapasztalatokat hordoz mindenikünk a fejében. Mink idejekorán megismertük, hogy a szerelem csak szép hegedűszóra írt uvertűrje annak az unalmas operának, amelynek a tenorja gyereksírás.

Nevettek.

A szmokingos folytatta:

- Mármost lehetnek a társaságunkban olyanok, akik még rózsaszínekben vélekednek a házasságról, mintha az valami virágos sziget volna, s ők mintha elvesztették volna a révgarast, s innen maradtak a parton. Az ilyeneket helyreigazítjuk, megerősítjük az agglegényi sorban. Erre való lesz a mi karácsonyi vacsoratársaságunk.

- Helyes! Helyes!

- Mert én meg azt gondolom, nem úgy vagyunk mink, mint aki elvesztette a révgarast, hanem mint azok, akiknek nem volt belépőpénzük az ököritói vigalomba, s aznap búsultak. De bezzeg örültek másnap! És most megint van egy ötletem...

- Halljuk! Halljuk! Te most tele vagy ötletekkel!

- Azt gondolom, nem tölthetjük kellemesebben az estét, mintha ki-ki elbeszéli: miért maradt agglegény? Röviden vagy hosszan, ahogy a téstája nyúlik.

Ezt a javaslatot is tetszéssel fogadták.

A szmokingos folytatta:

- És három estéje van a karácsonynak: ha egyik est kevés, lesz még kettő.

Csak a báró legyintett:

- Az é-é-én történetem e-e-egy mondat: a komtesz ke-ke-keveslett engem, férjhez m-m-ment egy ci-ci-cigányprímáshoz.

Ezen ismét nevettek.

- Szegény prímás!

- No jó! - mondta a szmokingos. - Te már végeztél. De ha csak ilyen röviden mondjuk is el a történetünket, az is érdekes.

Az agglegények vidáman helyeselték a javaslatot, bár egyen-kettőn látszott, hogy szintén röviden fogja elmondani a maga történetét.

- Ki kezdje?

- Pap nincs köztünk. Katona van. Kezdd meg te Aladár!

Ebben a pillanatban elaludtak a villamoslámpások, és a szobát egyszerre vaksötétség borította el. Csak a szivarok tüze vöröslött tizenkét vörös csillagként a sötétségben.

- Gyújtót! Kinél van gyújtó! Hol a csengő?

Ekkor az ajtó kitárult, mind a két szárnyára kitárult. Fény áradt be. S egy száz lángocskával égő karácsonyfa jelent meg az ajtóban. Fehér leányka hozta. Mosolygó arccal, szemérmes szemmel lépikélt be, s a karácsonyfát némán az asztal közepére állította.

Az aggregények elámultan és hallgatva nézték. Csak akkor ocsúdtak fel, amikor a kaszinóban említett Kelemen barátjuk is megjelent a küszöbön.

- Glória! Glória! Jó estét, fiúk!

Körülbelül negyvenéves, nyúlánk ember. Deresedni kezdő fekete haj, és hegyesre csípett, fekete bajusz. Termetre azonban még fiatalos. Országgyűlési képviselő.

- Ugye, megleptelek? A kaszinóban tudtam meg, hogy itt vagytok.

S vidáman szorított velük kezét. A leánykának pénzt adott, és elbocsátotta.

Aztán közéjük ült. Mindjárt el is mondták neki, hogy épp jókor érkezett: a társaság körre alakult, s minden évben csak két-három nap működik. Az első év programja: minden aggregény el fogja beszélni, miért nem házasodott meg.

- No, ez érdekes lesz. Én is elmondom a magamét.

- Helyes! Helyes! - zúgták rá vígan. - Téged választunk elnökünknek. Te fogod summázni a tanulságokat, mivelhogy úgyis törvényszerkesztő vagy. Nagy tanulságokat summázhatsz itt!

- És aki u-u-unalmas lesz, fi-fi-fizeti a pe-pe-pezsőt! - mondta gúnyosan a báró.

Éljeneztek. Nevettek. Koccintottak. Pezsőt rendeltek.

AZ ELSŐ AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Szakállas Magdolna

Az első elbeszélő hát a katona. Látszik rajta, hogy valami érdekes történetet szeretne elbeszélni, de nem jut eszébe semmi. Szinte bosszankodva húzogatja a szakállszéssel toldott, vastag, szürke bajuszát.

- Hát... hogy én mért nem házasodtam meg? Igazán... nem is tudom így hamarjában. Nem értem rá, vagy mi.

- De hát szerelmes csak voltál?

- Szerelmes? Mindig voltam. Néha kettőbe is. Különösen kadét koromban. Az akkori naplóim tele vannak lánynevekkel. De hát régen volt az! Még akkor éltek tündérek a földön.

Egyszer, igaz, csaknem meg is házasodtam. Hadnagy koromban. Tyű, az gyönyörű lány volt! Gyö-nyö-rű! Örülten belérészedtem. Egy polgármesternek a leánya volt az. Egy kis csucori szájú, cukorhab leány! De, mondom, hogy oly szép, hogy ha itt állna, hát érette egyszerre megbocsátanátok az egész női nemnek.

Hogy is hitták? Várjatok csak... Hermin, vagy Janka, de mégis inkább Katica. Persze hogy Katica!

Elég annyi, hogy mikor megláttam, csak hátratenyereltem a székemen.

Nyeregbe, huszár! - gondoltam egyszerre.

Csakhamar meg is ismerkedtünk, meg is egyezkedtünk. Csak épp a főhadnagyi kinevezésemet vártuk, hogy ünnepiesen eljegyezzem. Közbeérkezik egy karácsonyünnep. Hazagondolok.

Már egy esztendeje nem voltam otthon. Micsoda örömhírt viszek haza! Katica külön erre a célra fényképeztetette le magát. Oldalt is, szembe is, egy csupa lengő-szalag ruhában, de mindenképpen gyönyörűn. A vonaton csak azért kötöttem ismeretséget a velem utazókkal, hogy a két fényképet elővehessem.

- Szép hölgy - mondta az egyik. - Csak az orra kissé hegyes.

- Mit mond? - hörkenék rá sértődötten.

- Semmit, semmit - mentegetődzött a fráter -, lehet, hogy a fényképész... és azért látszik olyannak.

Megnéztem a képet, hát a profil-fényképen csakugyan hegyeske volt az orra. Különös, hogy mindig néztem az arcát, de ezt a hibácskát nem láttam rajta.

Otthon nem tudtak semmit az én boldog ismeretségemről. Hogy örülnek majd! Különösen a bátyámat nevettem előre.

- Én is házasodok ám, Pali! - fogom majd kiáltani diadalmasan.

Mert ő is akkoriban házasodott. Azazhogy már akkor esztendőös házas is volt. Máig is emlékszem a vőlegénykori levelére, amelyikben a boldogságát festette:

Vége hát én is megtaláltam a szívemnek földi angyalát! Életemnek eddigi hullámos tengeréből végre a házasság nyugodalmas kikötőjébe jutok. Micsoda művelt leány! És micsoda égi szelídségű! Azt mondanom se kell, hogy formára is gyönyörű, mint valami alabástromból faragott, árkádiai nimfa!

Stb.

Már negyvenesztendőös volt akkor. És hogy hullámos tengerről beszélt, nem tudtam hamarosan, hogy a szélben hullámzó gabonára gondol-e, vagy hogy a sok falusi dorbézolásra. Fene víg legény volt! Nagy táncos és sarkantyúpengető, primadonnáknak lelkes kocsihúzója. Sose hittem, hogy megházasodik.

A levele többi részében elmondta, hogy a leány egy akkoriban odaköltözött, nyugalmazott főispánnak a leánya. Nem is akarták neki adni, de a leány a Tiszának futott. A szülők aztán azt mondták: már akkor inkább a Palinak fusson.

A menyegzőre persze hazamentem.

A menyasszony, nem csekély meglepődésemre, éppenséggel nem olyan volt, mint valami alabástromból faragott, árkádiai nimfa. Inkább lehetett volna mondani, hogy pipatajtékból faragott, bécsi szobaleány. Afféle kacsalábú, hitványka úrileány volt, aminők a vidéki szalonokban sárga fogú bárkazongora mellett és almáriumon őrzött, penészes befőttek illatában nevelkednek. Kissé finomkás, kissé méltóságoskodó, inkább komoly, mint víg. Az egyetlen valami, amit meglepéssel láttam rajta, az volt, hogy még hegyesebb az orra, mint az én Katicámnak. De hát gondoltam: az a fő, hogy boldogítani fogja a bátyámat.

A lefolyt év alatt nem sok levelet kaptam hazulról. De nem is haragudtam érte: boldog embernek száraz a kalamárisa.

Igen meglepett aztán, mikor a bátyám megvénült arccal fogadott az udvaron. A szokott fekete harcsafej, a régi, vadlovat fékező, erős dalia. De a szeme nem az a vidáman csillogó, mint amilyen szokott lenni. A hangja sem az a vígan kurjantó. A mozdulatai is bágyadtabbak.

- Beteg voltál?

- Dehogy - felelte a bátyám. - Még csak nátha se volt rajtam.

Aztán az anyám jött elé. Azon nem látszott változás. Az öregasszony mindig egy forma, ha egyszer túl van a hatvanon. De hát a sógorasszonyka szintén idősebbnek látszott vagy tíz évvel. A gyöngye leányarc-színét elvesztette, s helyette valami sárgásfehér színt öltött az arca, mint amilyen a Pompejiban kiásott, avas márványszobroké.

A karácsonyestét persze boldog beszélgetésben töltöttük. A bátyám valami püspöki asztalra illő tokaji mászlást szerzett valahonnan. A vacsora is afféle falusi disznóölés után való csupajó, aminek csak a szagára is félóráig nyalogatja odakünn a kutya a két pofáját.

Csodálkozással láttam, hogy a bátyám olyan figyelmes az asszonyka iránt, mintha valami hozzánk vetődött királyné volna. Az asszonyka meg, mintha a bátyám nem is ura volna, hanem lakája. S mintha arra az egy napra megengedte volna a lakájnak, hogy közénk üljön, és hogy feledtesse vele a sorsát, olykor *gyöngyöcskémmek* szólítja.

Csak ámuldoztam.

Sehogy se hittem a szememnek, hogy az én bükkfaderekú bátyám annyira hajlékony. Azt láttam volna inkább rendjén valónak, ha az asszonyka alázatoskodik mellette. A mezei ember házában mindig a férfi az úr. No lám, hogy a nyakára kerekedett az a hitványka bodzabél kisasszony.

Csak néztem: micsoda komoly, apró kék szem. Micsoda méltóságos mozdulatok azokkal a lapos kis kezekkel.

- Eszik még, gyöngyöcském?

- Köszönöm, angyalom - feleli Pali. - Ha megengeded, abból a diósból adj még. Igazán remekeltél vele.

Jolán elmosolyodott. Rám nézett:

- Hát tik esztek-e efféléket ott a tisztí kaszinóban?

- Nemigen - feleltem. - A mi szakácsunk vasúti étkezőkocsiról jött hozzánk. Az csak ramszteket süt jól, meg holmi francia szuflékat.

- De hát csak vacsorázol néha *másutt* is?

- Nemigen.

- Nono!

És pajkosan rámfenyegedett.

- Nem értelek - feleltem. - Mire gondolsz, Jolán?

- Tudod te, hogy mire gondolok. Hány lánynak csavartad már el a fejét?

Mosolygott, de megvetés is volt a szemében. Ha akkor vidámnak látom a szemét is, bizonyára előrántom a fényképet. Minduntalan a nyelvemen volt már, hogy egyet rikkantok:

- Házasodok én is!

De tudj' az Isten: haboztam. Lehet, hogy a vasúti kritikának a megismétlődésétől is tartottam. Ha itthon is azt mondják rá, hogy hegyes az orra...

Tíz óra tájt az anyám lefekszik.

Az asszonyka még velünk marad. De csakhamar megásítja a beszélgetésünket, és ő is fölkel:

- Mulassatok, beszélgetetek....

Pali kezét csókol neki. Az asszony megcsókolja Palinak a homlokát. Elvonul.

Akkor aztán, hogy magunkra maradtunk, megint mozogtak a fényképek a zsebemben.

A bátyám azonban olyan gondba mélyedt szemmel pipázott ott az asztalnál, hogy a nyilatkozás helyett akaratlanul is kérdéssel fordultam hozzá:

- Te, Pali, boldog vagy-e te ezzel az asszonnyal?

A bátyám vonint a vállán. Emelint a szemöldökén. Pöffent egy füstfelleget.

Csak bámultam rá.

- De hiszen - mondtam elszoruló mellel - a Tiszába akart érted ugrani.

Legyintett. Töltött a poharamba a karácsonyi mászlásból.

- Igyál.

Ittam egy kortyot, és mint aki fél attól, hogy sebre tapint, aggódva kérdeztem:

- Nem szeretitek egymást?
 - Dehogynem.
 - Vagy hogy ő nem szeret úgy, mint akkor?
 - Még jobban.
 - Vagy hogy te nem?...
 - Én is csakúgy. Nem, erről szó sem lehet. Ez az asszony nem közönséges tisztaságú lélek. Okozott holmi kellemetlenségeket, de hiába, az érzékenysége megbecsülni való. Szó se lehet arról. Ne beszélj ilyen bolondokat!
 - De hát mégiscsak van valami hiba?
 - Hát anélkül nincsen. Lóról is tudhatod, nincsen olyan ló, amelyik hiba nélkül való.
 - És mi a hibája?
- A vállát vonogatta:
- Sokat kérdez.
- Csak bámultam rá.
- Sokat kérdez? Hát olyan nagy baj az? Hiszen nem vagy te szótalan természetű ember.
- Elmosolyodott, és legyintett:
- Ne beszéljünk róla.
- De aztán mégis beszélt:
- Hej, öcsikém - sóhajtott, miközben a fejét csóválta -, kutya meleg heteim voltak énnekem, vagyis inkább hónapjaim. Nem kellett énnekem színházba járnom, hogy drámai jeleneteket lássak. Volt itthon bőven. Shakespeare és Kotzebue vegyesen. Szárazon és nedvesen. Némajátékban és orgonaszóval.
- Csak bámultam rá.
- A fejét csóválta megint:
- A penitenciatartás szentségében ugyan megmártogatott engem az én feleségecském. Tudod, mi vagyok én? Szakállas Magdolna. Az. Csak annyit mondok: ha valaha megházasodol, hegyes orrú leányt el ne végy.
- Ez a mondása éppen szíven szúrt. Mi köze a hegyes orrnak a házassággal? Annyi hegyes orrú ember van a világon, hát azt mind ki kell-e zárni a házasságból?
- De nem kellett faggatnom, megindult a magyarázata magától is:
- Az én mézesheteim csak három nap tartottak. A negyedik nap... Gondolj a mesebeli hősre, aki elővesz a tarisznyájából egy kis szelencét, és felnyitja. És a szelencéből olyan vihar kavarodik elő, hogy majd a világot rázza ki a sarkából.
- A manó tudta, hogy közénk is gurul olyan kis szelence.
- Azt mondja ugyanis a harmadik napon:
- Egy kérdés gyötör engem, gyöngyöcském, mindig, mióta megismertelek...
 - Micsoda?
 - Az, hogy én vagyok-e a szívedben az első?

- Hát persze, hogy te vagy - feleltem megölelgetve, megcsókolgatva -, persze hogy te vagy.

A szemembe nézett, és megvidámult:

- Hál'istennek. Igen nyugtalanított az a gondolat, hogy a te szíved is olyan, mint némelyik férfi. Meghaltam volna inkább, mintsem hogy olyan férfi legyen az életem társa, akinek a szíve... mint a vasúti váróterem, ahol mindenféle cemende megfordul. Fúj, de utálatos! De ugye, komolyan mondd, becsületedre mondd?

Hát mondd, mit feleltél volna? Már akkor benne voltam a mártásban. Nem mászhattam ki belőle, mint a légy: mocskosan.

Másnap délelőtt fordulok egyet a mezőn. Ahogy hazatérek, az anyám hosszú arccal lép elém:

- Mi lelte Jolánt? Mi történt köztetek?

Csak elhökölök:

- Semmi.

- Valamit mondtál neki, valami sértőt.

- Én?

Berohanok. Jolán ott sír a díványon. Hason fekszik. Az arca a két tenyerében, zsebkendőben. Sír.

- Mi lelt, édes angyalom! Mi bajod?

Csak sír, mintha darabokban szakadozna a lelke.

- De hát szólj, az isten áldjon meg! Ki bántott?

Felölelném. Ellök.

- Hagyj magamra! Ilyen csalódás! Ilyen csalódás!

És fuldokol a zsebkendőben:

- Nem vagy becsületes ember! Nem vagy becsületes!

Elhököltem, mint a kutya, mikor macska pöki szembe. Még ilyet nekem ember fia sem mondott!

De nem képedezhettem sokáig: egyszer csak fölkel, a pipatartóhoz lép. Fölkap onnan egy fényképet, és elém veti az asztalra.

- Hazudtál tegnap! Hazudtál! Ó!

Ez az *ó* olyan kín-fájdalmas hosszú *ó* volt, mint amilyen a római Lukréciaé lehetett, amikor a tört a mellébe nyomta.

S áttántorog sírva a másik szobába.

Nézem a fényképet nagy hüledezve, hogy *melyik*?

Hát egy primadonnának a fényképe. Éppen az az egy leányfénykép, amelyikért nem volt sírnivalója. Krecsányi Saroltának a fényképe. Soha életemben nem beszéltem vele, de akkoriban volt kezdő primadonna, és a fényképét a színész-igazgató kirakta a többi donnáéval együtt egy borbélynak a bolti ablakába. Tüneményes szépség volt. Öt forintot adtam a borbélynak, hogy sikkassza el nekem azt a fényképet.

No, ritka szerencse, hogy épp ezt találta meg! - gondoltam. De hogy került ki ez az egy is az íróasztalomból? Igaz: még a nyáron beszélgettünk egyszer a primadonnákról. Néhány pajtásom volt nálam. Akkor vettem elő. A Besenyey fiúnak megtetszett. Hogy épp egy ajánlott levelet vettem át, a tenta ott állt az asztalon. A Besenyey fiú fogta a tollat, és boros fejjel alája firkantotta a képnek: *Csókollak, mucus!*

Aztán kint maradt a fénykép. Takarításkor a könyvek közé keveredett. Jolán bizonyosan a port törölgette a könyvekről - ott akadt reá.

Tyű, micsoda zivatar!

Fogtam a fényképet. Bevittem nagy diadalmasan az asszonykához. Ott ült a széken az ablak mellett, és az ablakdeszkára borulva zokogott.

- Nem hittem, Jolán, hogy ennyire igazságtalan gondolkodású vagy.

A zokogás egyszerre elszűnt. Az arcát még nem emelte fel. Fülelt.

- Ez egy primadonnának az arcképe. Az öcsém hozta. Tudod, hogy a katonatisztek feje primadonnákkal van tele.

Aztán elmondtam, hogy a képet a pajtásaim forgatták.

- Nézd itt az írást. Egy férfinak a neve van alája írva. De persze te ezt nem olvastad.

Egyszerre fölemelte az arcát a zsebkendőről, és a könnyein át mohón olvasta, hogy a mucus alá csakugyan férfinév van-e írva? Olvashatatlan firkantás volt, de mikor megmondtam, hogy *Besenyey Sándor*, egyszerre látta, hogy csakugyan az.

Igen röstelkedett. Csaknem a lábamat csókolta, úgy könyörgött, hogy bocsássak meg neki.

Ideje - gondoltam -, hogy a többi fényképet a pokol fenekére expedíáljam. Egyszer már csaknem rajta felejtettem a kulcsot az íróasztalomon. Ha azokra is rátalál, akkor lesz csak nagy trombitás mise!

Gondoltam én erre már vőlegény koromban is. De egyre halogattam. Tízestendős rendetlenségben heverték a fiókjaimban a gazdasági levelek, a szerelmes levelekkel egybekeveredetten. Aztán a sokféle apró kacat... Évről évre halasztottam, hogy egyszer majd elrendezem mindent. De mikor olyan napom volt, hogy ráértem volna, minden más eszembe jutott, csak az nem.

Naplók is heverték ott. Tudod, hogy írtam olykor. Minden év végén eltökéltem, hogy felírom minden napomnak a történetkáját, és vénségemben majd végigolvasom, és így még egyszer átélem az életemet. Hát a januáriusok be is vannak írva rendesen, de már a többi hónapokból csak imitt-amott egy nap, mint az olvasóban a miatyánk.

No, de most már...

Csakhogy azokban a napokban nem lehetett. Órák kellettek volna rá. Azt sem mondhattam, hogy bezárom a két ajtót. Gyanút keltett volna. Megkérdezte volna az anyánkat: szoktam-e? Anyánk csodálkozott volna leginkább.

Egyszer végre magamra maradhattam egy negyedórát: sietve kotortam bele a fiókokba és halasztam elő minden fényképet, ami csak a kezem közé került. Volt ott mindenféle: szőke, barna, téli, nyári, bűvös-boglyas és ártatlan fonatos. De valamennyi mosolygó, és némelyik emléksorokkal is terhelt: *Szív a szívnek! - Ne felejsd el a te holtig szerető Marcsókádat! - A tied!* - És más efféle ostobaságok.

Vágtam volna a kályhába, de hátha belép, és megnézi, hogy van-e fa a tűzön? A hidegről jött ember mindig a kályhához lép először.

Hát csak zsebre valamennyit, a báránybéléses télikabátom külső felső zsebébe, mert belső nincs rajta. Majd valahol kint, ahol tüzet találok, rávetem.

Ahogy kifordulok, Jolán épp befelé tart a baromfiudvarról. A könnyű, kiskockás Himalája-kendő van a vállán. Befelé siet a havas udvaron.

- Elmegyek - kiáltottam neki messziről - a községházára. Kis, sürgős ügyem van ott.

- Várj egy pillanatra! - felelte a lépését meggyorsítva. - Valamit mondok.

És hogy hozzám ért, megcsókolt:

- Csak ezt akartam, gyöngyöcském. Nem szabad enélkül távoznod. Soha nem szabad enélkül távoznod! De mi a csoda ez a kemény itt a felső zsebedben? Úgy megnyomott.

- Akták - feleltem zavarodottan. - No, isten veled!

- Pali! - kiáltott kerekre nyíló szemmel. - Nem akták azok!

És elsápadt.

- De akták.

S lódultam volna el tőle mentül hamarabb és mentül messzebbre, de ő megint *Palit* kiáltott, és egy mély nyögéssel megtántorult. A kendője lehullt a válláról. Láttam, hogy elájul. Meg kellett kapnom. Akkor aztán úgy elájult, hogy föl kellett fognom: be kellett vinnem a házba.

Az anyám kétségbeesett. A házbeliek is összefutottak.

- Meghalt?

- Nem tudom - feleltem, szinte magam is elhalva az ijedelemtől.

És lebocsátom a díványra.

- Víz! Ecetet!

Ma sem értem hogyan, hogyan se, de amint a díványra terült, a kezében volt az egész fényképcsomó. Egy mozdulattal legyezővé terjesztette szét. A másik mozdulattal eldobta magától.

- Tehát ez az! - hörögte vérfagyasztó keserűséggel. - Sejtettem.

És oly megvetőn nézett a szemembe, hogy majd elsüllyedtem.

Aztán egyszerre kiömlött a könny a szeméből - sírt, mint a Niagara.

Én csak kifordultam a házból. Mentem bódultan, mint a furkóssal fejbe ütött ember. Mentem a rétre, mentem az erdőre. Egyszer le is heveredtem a hodályban a szalmára, hogy talán a járás fokozza a lelkem zavargását. De fekve se csillapult a nyugtalanságom. Estig odabódorogtam.

Akkor mégis csak haza kellett mennem. Aggodalom fogott el, hogy Jolán elhagyott, vagy talán még rosszabbat cselekedett. De milyen bolond is voltam, hogy meg nem mutattam neki előre a fényképeket! Ki kellett volna raknom rámába a falra. Azt kellett volna mondanom, hogy a te gyűjteményed.

A lámpás már égett, mikor hazakerültem. Beleselkedtem az ablakon. Ott ültek az anyámmal a lámpa alatt. Jolán sápadt volt, mint a húsvéti viasz. Az anyám magyarázott neki valamit komoly arccal, oktató kézmozdulatokkal.

Beléptem.

Nyugodtságot erőltettem magamra.

Jolán nagybőjtí arccal nézett maga elé. A szeme pilláján újra megjelent egy könnycsepp, aztán a másik.

- Látod - mondtam közéjük ülve -, ez éppolyan ok nélkül való, haszontalan vízvesztegetés, mint az első volt.

- Már nem hiszek - felelte bús-megvetően. - De azért csak beszélj: érdekel, hogy hová csavarod el.

- Hová csavarom el? Egész délután nem voltam itthon. Azalatt megtudhattad volna, hogy ezek a fényképek az Aladár öcséméi. Éppen azért akartam elvinni és postára adni, mert attól tartottam, hogy téged nyugtalanítani fognak, és hogy megismétlődik az a kínos komédia, amit az első fényképpel produkáltál.

Hitetlenül nézett rám, de én már akkor benne voltam a nyeregben.

- Nézd meg a fényképre írt sorokat: mindenütt az Aladár nevét látod, és nem az enyémet.

Persze, nem nézte. Ha nézte volna, sehol se láthatott volna nevet, de készen voltam, hogy belemagyarázom.

És hogy még tetézzem a vakmerőségemet, odanyújtottam neki az íróasztalom kulcsát:

- Itt a fiókjaim kulcsa is. Zárnom kell azt az asztalt, mert benne vannak a szerződések, cselédkönyvek, egyéb megtartani való papirosaim. Tessék: nézd meg azokat is, ha nem hiszel.

No, hát ezzel a vakmerő ajánlattal teljesen csatát nyertem. A kulcsokat nem fogadta el persze. Bocsánatkérően nézett rám, és röstelkedve mondta:

- Hát jó, tedd el azokat a fényképeket, ha az öcsédéi.

A békesség felhőtlennek ígérkezett. Az asszonyka ismét az én simuló báránycsajommá vált.

Mégis szurkoltam, hogy egyszer csak rólam álmodik valamit, aztán újra ébred benne a gyanú. Ahányszor künn járt a konyhán vagy a padláson vagy az udvaron, ki-kirántottam egy-egy fiókot, és gyorsan összetéptem egy-egy virágos sarkú vagy rózsaszín levelet. Csaptam a kályhába.

Már akkor tavaszodott. Olykor egy-egy égő gyújtót is kellett a levelek után bedobnom. Aztán meg az elszenesedett papiroslapokat is szétvertem. Mindenre gondoltam.

De persze ez hetekig tartott. Dolgom is volt: szántás-vetés. Csak déltájban kaphattam időt egy-egy kis takarításra.

Már akkor annyira vigyáztam, hogy az íróasztalom kulcsát is rejtegettem. Van az egyik mellényemen egy belső zseb, abba dugtam.

És ezt jó volt cselekednem. Egy délből, ahogy a karosszékben elnyújtózva keverem a feketekávémat, Jolán az almáriumból egy zöld borítékos könyvecskét vesz elő.

- Nézd már - mondja -, a cselédeink vagyonosodnak. A Juli négy koronát tett be a takarékpénztárba. Mármost azon aggódik, hogy ellopják. Add csak ide a kulcsodat, hadd tegyem el.

- A kulcsot, lelkem?... A kulcsot?... Az íróasztalom kulcsát?... Mindjárt, azonnal...

És tapogattam a zsebeimre.

- No, nézd, elvesztettem.

Láttam az orrán, hogy mindjárt az első szavamra feljebb kunkorodik, mint kellene. Folytatom:

- Most jut eszembe, angyalom, hogy a felsőkabátomban van.

Kimegy. Az ajtót is nyitva hagyja. Én meg azalatt előkapom a kulcsot, s hátra négykézláb a díványhoz: be hirtelen-hamar a dívány alá!

És ahogy négykézlábról felegyenesedek, a fali tükörben Jolánnak a rám meredő szemét látom. A ménkü azt a tükröt! Éppen úgy áll, hogy az előszobából rám lehetett látni.

Egy minutáig meredünk egymásra a tükörben, mint az üvegszemű halak a múzeumban. Nekem a hajam szála is megegyenesül ijedtemben. Látott-e vajon, hogy négykézláb galoppoztam a díványhoz? Vagy csak akkor látott meg, hogy főlegyenesültem?

Mármost mindegy: játsszuk a nyugodtat. S leültem vissza a kávémhöz.

Jolán belép.

Nem merek ránézni, csak kevergetem a kávémat tovább, mintha semmi se történt volna.

De az alatt a kis idő alatt, míg Jolán az asztalhoz ért, még a szívem dobogása is elállott.

Végre is rá kellett emelnem a szememet, nyugodtan, pillogás nélkül.

Jött, és bámult rám.

- Mért néztél olyan különösen? - szólalt meg gyanút lehelő hangon.

- Meglepett, hogy te a tükörből nézel. Azt véltem hirtelenében, hogy idegen nő.

Leült.

Hallgatott.

A levegő nyomottá vált köztünk.

- Nincs ott? - szólaltam meg végre unatkozó hangon.

- Nincs - felelte színtelenül.

- Akkor kint esett ki a magtárban. Vagy a mezőn.

Megint hallgattunk.

De nekem zúg a fejem, mint a malom.

Már bizonyos, hogy a díványig nem látott, de onnan vissza, látott. Csak az a kérdés: melyik pillanatban nézett a tükörbe.

- Elhívatom a cigányt - szólalt meg végre. - Az ki tudja nyitni.

- Jó - felelem nyugodtan. - Nyittasd ki a cigánnyal. De hátha elrontja a zárt? Wertheim-zár. És ha ki is nyitja, bezárni nem tudja. A napokban úgyis be kell mennem a városba: ott megvan a kulcsnak a mása.

Nem felelt. Csak nézett rám azzal a hideg nézéssel, amelytől az asztalon álló leves is megkocsonyásodna egy perc alatt. Valami szörnyű, hogyan tud nézni olykor az az asszony!

A kávémat már megittam. Még mindig ott ülünk. Azt várom, hogy kifordul, és visszalopom a kulcsot, vagy máshova rejtem. Mert hátha mégis látott, négykézláb is látott? Vagy azon gyanakszik, hogy nálam van a kulcs?

S megint benyúlok a zsebembe: kaparászok.

- Ménkü azt a kulcsot! Hátha mégis nálam van? Lyukas talán a zsebem: lecsúszott. Gyere, segíts te is.

Gondoltam, hadd győződjön meg, hogy nincs nálam.

Jolán azonban nem mozdul.

- Iszen nem sürgős - feleli egykedvűen.

S ülünk tovább, mint a két kőoroszlán a kapu tetején.

Én nem mozdulhatok - gondoltam. A kulcsot nem hagyom ott.

Az asztalt leszedik, Jolán marad.

Én is csak pipázok.

Két óra tájban megszólal:

- Nem megy ki a vetésre?

- Fölösleges - feleltem.

Pedig szinte égett a padló a lábam alatt.

- Fölösleges - ismételtem nyugodtan. - És különben is vendégeket várok. Készítetek is, kérlek, néhány üveggel a vörösből. A pap jön hozzánk, meg a jegyző.

- Ilyen korán?

- Lehet, hogy ilyen korán. Fontos ügyeket kell megbeszelnünk.

Fölkelt. Utánafüleltem, hogy kimegy-e az előszobából a folyosóra. Hátha megfordul, és rám nyillantja az ajtót épp a legkritikusabb pillanatban.

A külső ajtó is nyikkan, zörren. Csend.

Még egy percet várok óvatosan, aztán hipp-hopp, be a kulcsért könyékig a dívány alá.

Megtaláltam, zsebre vágtam. Visszahoppoltam a székbe.

Akkor meg az villanik az eszembe, hogy Jolán belép, és így fog szólni:

- Mégis megkeresem hát azt a kulcsot a zsebedben.

Ez a gondolat megint parázs volt alám. Nem tarthatom nálam. De hová tegyem?

S föltettem hirtelen az almárium tetejére.

Egy percre megnyugodtam rajta. Aztán arra gondoltam: hátha almát hoznak le a padlásról, és épp oda teszik?

S tettem a kulcsot a virágpohárba.

Öt perc múlva tettem az óra tetejére.

Megint néhány perc múlva a tálas szekrény alá, jól be a falig. Az mindig árnyékban van nappal. Ott nem fogja megtalálni.

Akkor már aztán kaptam a kalapomat is. Nyomtam a fejemre. S ki a házból sült-főtt arccal, szinte lihegve.

Jolán épp akkor lépett ki a pincéből. Csodálkozva nézett rám:

- Hát nem várod meg a vendégeidet?

- Nem, lelkem. Most jutott eszembe, hogy nem mára ígérkeztek, hanem holnapra.

Az ügy aznap ennyiben maradt.

Este úgy rémlik nekem, mintha a feleségem hallgatagabb volna, mint szokott lenni. Eh, csak képzelődöm.

De mikor lefekszem, megint eszembe jut a kulcs. Csak nem találták talán meg? Hátha begurult valami a szekrény alá: gyűszű vagy pamut?

Micsoda ostoba gondolat is volt, micsoda gyerekes szokás, hogy érzelmi sorokat is írtam a naplómba! S különösen a szoknyák iránt való érdeklődéseimet! Benne van minden - a manó vigye el -, a bakakorombeli Kaszír Fánitól a piros fülű bakterlányig, és a rengő derekú Juhász Boriskától a fitos orrú cukrász Ninuskáig. Közben persze a színész donnák, pezsgős vacsorák, a drámai szende megszőktetése, a naivának küldött ötstrófás butaság, hajjajaj, micsoda minden cifra kutyaságok!

Hátha reggel későn találok felébredni? A Juli leány söpör... Először a kulcsot... Mutatja az asszonynak... Az asszony... Lehetetlen volt elaludnom.

Éjfélkor fölkeltem. Átosontam a sötétben lábujjhegyen a másik szobába. A zsámolyon csaknem keresztülbukfenceztem. Csak úgy dörgött a parketten.

A feleségem fölriadt:

- Ki az? Jézus!... Pali!

- Én vagyok - feleltem a lábam fájását szívogatva. - Csak aludj tovább. Ne nyugtalankodjál.

- Mit csinálsz?

- Egeret kergetek.

- Sötétben?

- Elaludt a gyertyám.

- Hiszen a gyertya itt van.

- Ez másik gyertya.

Vissza kellett térnem. Meg kellett várnom, míg újra elalszik. A zsámolynak persze megint nekibotlottam, de hál'istennek nem olyan zörgéssel. Átkozott zsámoly! De a kulcsot megtaláltam. Hova rejtsem?

Vissza a mellényem belső zsebébe. Az asszony ott úgyse keresi. De hátha korábban kel, és kiviszi a ruhámat, hogy kiporoltassa?

Megint fölkeltem. Dugtam a kulcsot a párnám alá.

Már akkor az éjfél utáni kettőt is elverte az óra. És nekem korán kell kelnem. A béreseim a Galagonyáson vetik a tavaszt. A magtár kulcsa nálam van. A vetőgép ott fog várni már hat órákor a dülő végén. Siessünk aludni!

Másnap persze későn ébredek. Kapkodva öltözködök. A lovam már nyerít az ablak alatt. Nem is reggelizek, csak lóhátról kiáltom meg a Juli cselédnek, hogy küldjék utánam a reggelit.

És vágatok a magtárba. Kísérem ki a gépet a szántóföldre. A vetőgéppel csakugyan sok a bajlódás. Az egyik csoroszlya muttere meglazult. A franciakulcsot bekérték tegnap a konyhára.

- Ülő lóra - mondom a kisbéresnek. - Kérd el a feleségemtől a franciakulcsot.

Amint ezt a szót kimondom: *kulcsot*, úgy érzem, mintha puszkaporos torony robbant volna szét mellettem.

- Maradj csak! - kiáltom. - Bemegyek érte magam.

És megsarkantyúzom a lovamat.

Mikor belépek a szobába, Jolánt ott látom az íróasztalnál. Ül, és két könyéken olvassa az egyik naplómát.

A többit képzelheted.

A bátyám elbeszélése gondolkodóba ejtett.

Mikor visszatértem, gyanakodva szemléltem a Katica orrát.

- Igen hegyes - gondoltam aggódva -, hiába, igen hegyes.

És egyre ritkábban látogattam el hozzájuk. Végre el is maradtam. Átpártoltam lassankint a gömbölyű orrokhoz.

A MÁSODIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

A mandula

Petrovicson volt a sor, a tarkóig kopasz bírón.

- Fizetem a pezsgőt - mondotta a fejét rázva. - Nekem még csak unalmas történetem sincsen. Semmilyen történetem sincsen: én nem voltam szerelmes soha.

- De hát az lehetetlen - fakadt ki a tanár. - Lehetetlen, hogy valami történeted ne volna. Az ilyesmi vele jár az étellel, mint a fogzás.

Petrovics vállat von:

- Nekem is különös. De így van. Józan voltam én mindig, mint a vizeskancsó. Soha semmiféle nő ki nem bírt bolondítani a józanságomból. Talán hogy sanyarú idők jártak rám, mikor abban a korban voltam? Vagy talán hogy kálvinista vagyok, és így minden ábrándozásnak született ellensége? Nem tudom. De szinte büszke vagyok rá, mikor olvasom a lapokban a szerelmi öngyilkosságokat, vagy mikor egy-egy fényképész-kirakatban a menyasszony-vőlegény fotográfiákat szemlélem. Micsoda bamba a képe minden vőlegénynek! Alája lehetne írni mindenkinek: *A balek*.

Az agglegények derültek ezen a megjegyzésen. Koccintottak, ittak. A bíró is mosolygott. - Fizetem a pezsgőt - ismételte. - Legalább ti, akiknek történet van a begyetekben, nem fogjátok hazugságokkal érdekesíteni. Beszélhettek őszintén. Hanem megálljatok, mégis elmondok egy kis epizódot az életemből. Nem éppen szerelmi történet, de olyanféle mégis. És végzetes oka volt annak, hogy nem házasodtam meg.

Én akkor még rövidnadrágos gyerek voltam, elemi iskolás, kis tömzsi gyerek.

Egy mezővároskában nevelkedtem, egy *katolikus* öspörösnek a házában.

Hogy hogy kerültem én kálvinista létemre pápisták közé, arra nem szívesen emlékezem. Elég annyi, hogy meghalt az apám, aki megyei főügyész volt, és az anyám három gyermekkel maradt özvegyen.

A temetésén ott volt az anyámnak a nagybátyja is, az öspörös, egy torkig fekete reverendás, hosszú, zord ember, aki még napfényen is olyan volt, mint a Slemil Péter árnyéka, Slemil Péter nélkül.

Az a fekete ember mindjárt a temetés után vonatra ültetett: elvitt magához.

Képzeltetik, micsoda örült kavarodás egy kis kálvinista fiúnak, egy napon eltemetni az apját, ugyanazonan megválni az anyjától, testvéreitől, családi fészektől, szülővárostól, játszópajtásoktól. S másnap, mikor kinyitja a szemét, egy idegen szobát látni. Beteg arcú szentek mindenfelé a falon. Ki aranytányéros, ki csak aranykarikás, de valamennyi idegen. S kereszt itt, kereszt amott. Az ajtón szenteltvíztartó. Az ajtó fölött szentelt barka. S mindezen idegen képek között egy komolyan pipázó pap. Ül az ablaknál, és a körmét reszelgeti.

- Jó reggelt, Miklós bácsi! - szólaltam meg kedvetlenül.

- Jó reggelt, Gáborkám. Hogy aludtál?

- Jól.

Tovább reszelgette a körmét, s néhány minutát hallgatott.

Aztán fölemelte a fejét:

- Ezentúl, Gáborkám, ne úgy köszönj, hogy *jó reggelt*, hanem így: *Dicsértessék a Jézus Krisztus!*

No, az első nap borongós nap volt. Hallgattam, figyeltem, szemlélgettem, mint a kutya, mikor új házba kerül. Furcsa volt a csöndesség, a szakácsasszonynak meg a cselédnek az alázatossága, a káplánnak a sok könyve - azokon is préselt kereszt -, meg aztán hogy keresztvetést kellett tanulnom. A miatyánkomból végét megrövidítették. Helyette a Mária-üdvözlést csatolták hozzá. Könnybe lábadt a szemem, mikor ezt a szót kellett mondanom benne: *halálunk óráján*.

Csendes voltam aznap és szomorú. Csak akkor enyhült a lelkem nyomottsága, mikor a bátyám délután sétára vitt. Láttam, hogy mindenki köszön neki. A gyermekek és a parasztasszonyok a kezét csókolják. Némelyikkel szóba állt, és megnevezett engem:

- Az unokaöcsém, Gábor a neve. Megárvult szegény. Mostantul fogva az én fiam.

Este azonban, mikor lefeküdtem, mégiscsak éreztem, hogy ő nem olyan apám mint az igazi volt. Az igazi megcsókolt engem lefekvés előtt. Miklós bácsi csak keresztet vetett rám, és figyelmeztetett, hogy el ne mulasszam a miatyánkot meg az üdvözlést.

Azonban a gyermeki lélek hamar felejt, hamar alkalmazkodik. Harmadnapra már vígan ficáncoltam én az új iskolás pajtásaim között. A bátyám már nem látszott olyan féltelmesnek. Hogy is félhettem annyira tőle, mikor hétköznapi is vasárnapi ebédeket eszünk; mikor minden koldusnak ő ad legtöbb alamizsnát; a betegekhez is őt hívják, hogy vigasztaljon, és hát a tanítóm is alázatos tisztelettel áll előtte. Csak épp a ház maradt kissé rideg, a csönd benne, meg a sok szentkép, meg hogy lábujjhegyen kellett járni, csaknem mindig. Mert ha otthon ült a breviáriumot olvasta.

Hát jó ember is volt. Nem panaszkodom rá. Csak szörnyű katolikus volt, megcsontosodott-szörnyű katolikus.

A keze súlyát is amiatt érezte velem először.

Karácsony után történt. Mindenféle ajándékot kaptam tőle, meg a káplántól - persze szentképet leg többet, meg egy gyöngyház olvasót. De egy erkölcsös tartalmú, buta képeskönyvet is. Gyermekszentek voltak abban leábrázolva.

Amint ott nézegetem a könyvet egymagamban az ebédlőben, nézegetem elandalodva, boldogan, valahogy az ajkamra kerül a huszonhetedik zsoltár. Dünnyögöm, dúdolgatom anélkül, hogy gondolnék reá. Csak mint a macska, mikor boldog a meleg helyen, s dorombolgat:

*Az Úr Isten az én világosságom,
és üdvösségem,
hát kitől félnék?*

Aztán egyre hangosabban, mint ahogy a gyerek szokott, mikor játszik, végre teljes hangon is, afféle gyerekes cénahangon:

*Ő életemnek ereje, jól tudom:
ki volna hát,
akitől rettegnék?*

Ahogy akkor oldalt pillantok, látom, hogy ott áll a bátyám elmeredt szemmel a könyves-szobájának az ajtajában. Áll, mint egy megfagyott ember, aki álltában fagyott meg, s tudj' az isten, hogy került egy ajtó közé...

S egyszer csak megmozdul: siető lépésekkel robog a pipatóriumához: kicsavarintja az egyik pipájából a szárát...

- Akkasztófára való eretnek mag! Majd megtanítalak én mindjárt hogy kitűl rettegj!

No, hát úgy kiporolva nem volt még a ruhám, mióta élek.

S attól kezdve gyanakvó szemmel kísérte minden mozdulatomat.

Hiába hánytam én buzgón a keresztet; hiába tanultam lármás igyekezettel az esztergomi katekizmust; hiába eresztettem a térdemet minisztrálás közben a földig; hiába kiáltottam legharsányabban a responzoriumokat; hiába gyóntam, áldoztam olyan áhítattal, mint valami rózsafüzéres vénasszony - a gyanú fölébredt benne, hogy színeskedő vagyok. Kihallgatott titkon, mit beszélek a szakácsasszonnyal, a társaimmal, a kutyával. Felbontotta a leveletem, mikor a postára indultam, noha őelőtte írtam mindig az anyámnak. De gyanakodott, hogy nem írtam-e bele titkon is.

Olykor magához szólított, és nem csekély ámulatomra sorra megmatatta minden zsebemet: mi van bennük?

Semmi se volt soha, amiért tiloson foghatott volna, mégis szüntelen gyanakvó szemmel leskelt reám.

És a gyanúja megint egy csekélyke ártatlan semmiben csak megerősödött.

Tavaszfélre ugyanis egy iskolai óraszünetben ott birkóztunk a tanító szénás pajtájában. Én is ledobtam a kabátomat, és felgyűrítettem az ingem ujját.

Nekirontok nagy játékos dühvel egy magamforma termetű fiúcskának, és víg-hösen kurjantom:

- *Hej aru kankaru!*

A bátyám katekizmusra érkezik oda. Hallja a kiáltásomat. Egyszerre elmérged:

- Mit mondtál, gazember!?

Én csak elképedek, hogy mi lelte.

- Mit mondtál, gazember? Mi az az *aru kankaru*?

- Az ötvenedik zsoltár - hebegem.

- Ötvenedik zsoltár?

A következő pillanatban puffogott rajtam a botja.

- Kicsépelem belőled az ötvenegyediket is, eretnek pernahajder! Végzetes napja az életednek!

Attól fogva már igazán nem volt kérdés, hogy *kitűl rettegnék*. Félttem tőle, mint a tüztől.

Látom a szemetekből, hogy elítélitek azt az embert. Én nem ítélem el.

Nem volt rossz ember. Csak szentül meg volt győződve, hogy aki nem katolikus, nem igazi ember, és a másvilágon valami kutyasorba kerül. És hát minden úgy van jól, ahogy van. Az a két verés ostoba meg nem értése volt a gyermeki léleknek, és mégis végzetesen jó hatásúnak ismertem meg később a lelki fejlődésemre. Az a két verés megtanított arra, hogy a nyelvemre

és cselekedeteimre vigyázzak. Véget vetett a gyermek állati gondtalanságnak: gondolkodóvá tett.

S hogy teljes lelki fegyverzettel lépjek ki az élet nagy útjára, következett néhány hétre rá egy harmadik verés.

Az már nem váratlanul ért, de pogányabb volt a két elsőnél: ma is sajog minden hátulsó csontom, ha eszembe jut.

A bátyám nagy pipás volt. Olyan nagy pipás, hogy a breviáriumot is mindig pipázva olvasta. Bizonyára azt gondolta, hogy a templomban is füstölve tisztelik az Istent: talán a gálócsi dohány füstje az Istennek is kedvesebb, mint a tömjéné.

Néha, mikor kedvező időben hosszú sétára indult, szivart vitt magával. De azért szivart mégse tartott otthon. Gondolom, sajnált forintokat kiadni szivarért. Hát olyankor a délutáni órákban engem küldött át a boltba egy britannikáért. Csak egyért. Egynél többet csak akkor vetetett velem, ha vendége érkezett.

- Szaladj, Gabi: hozz szivart!

A vendég, ha rövid időre érkezett, már rágyújtott a maga szivarjára, mikorra én megtértem, és így egy britannika megtakarult. Ha pedig hosszabb időre érkezett, pipát kapott, új tollszopókását.

Én hát csaknem mindennap ellátogattam a közeli kis csengős boltba.

Csak olyan boltocska volt az, amilyen falun és kisvároson szokott lenni. A petróleumtól a bársonyig és a heringtől a levélpapirosig mindent árultak benne.

A délelőtti órákban meg este maga Rosenberg forgatta benne a kereskedelmet. Szemüveges, kis görbe zsidó volt az. Rövid, fekete szakállá szinte benőtte az arcát úgy, hogy csak a szeme kerülete meg az orra maradt ki belőle. Nyájas, kedveskedő ember volt, ha valakivel beszélt, máskülönben komor és lomha járású. A gyerekek Miteccik néven említették, és soha Rosenbergnek.

Ebéd után azonban egy kövér zsidó asszonyka ült mindig a boltban. Akkor ott volt mellette a leánya is, a Fánika. De az is megtörtént, hogy Fánika csak maga üldögélt ott. És az volt rám a végzetes, hogy Fánika néha maga üldögélt ott a pudli mögött.

Tizenkétéves-forma, holtszínű leány. Beteges volt-e, vagy a bolti levegő színe halványodott rajta? - nem tudom. De egyszer láttam egy leányt koporsóban, annak volt olyan a színe. Talán épp a halványsága okozta, hogy a szeme meg a haja is feketébbnek látszott minden fekete színnél. A szemöldöke olyan volt, mint két vékony tusvonás. És a szeme is, a koromszínű, sűrű pillákkal. Ült álmos arccal, a félméteres kis vasrostélyos, vastáblás ablaknál, és mindig könyv volt a kezében; hol vékony, hol vastag. És olvasott, olvasott. Az arca olykor egy percre kipirult, aztán megint visszahalványodott. Ha valaki belépett a boltba, bágyadtan nézett reá. Lassú mozdulattal tette le a könyvet a pudli szögletére, és hosszú, fehér ujjával óvatosan nyúlt a szappanért vagy sajtért. Szótlatlanul mérte a sót vagy a kávé, vagy szolgálta elő valamelyik fiókból a kívánt portékát.

Annyira megszoktam azt a búskedvűségét, hogy szinte meglepett, mikor egyszer nevetni láttam.

A boltjukban ugyanis egy kótyagos paraszt válogatott pipát, veres pipát.

- Eladtam a bornyút - mondogatta lógadozó fejével -, ménkü az Aranysasba! Nem maradt reggelre, csak ez az egy garasom. No, mondok, veszek rajta pipát. Ennél derágább pipája nem lesz a szógabírónak se.

Kiválasztotta nagy nehezen. Meg is fizette az utolsó garásával. Aztán szárat kért ráadásul. Adtak neki.

Kilép az ajtón, s megáll ott. Ingadozik. Illeszti a pipába a szárat. Nézünk utána az üveges boltajtón. Látjuk, hogy a pipát leejti. Valahogy a két nagy csizmája közé esett. Nézi: hol a pipa? Nem látja. Ahogy jobbra-balra tántorodik nézgelődés közben, rálép a pipára.

Hát akkor láttam Fánit is nevetni.

Kacagott hajlongva, könnye fakadtáig. S nekem olyan furcsa volt pirosan, foga-fehérekedőn, mintha egy más lánnyá változott volna.

Különben nemigen foglalkoztam én az ő arcával. Sokkal inkább érdekelt maga a bolt: a köpcös cukrosüvegek, az egyik skatulyában az ezernyi csillogó író toll, a gerenda szögein függő tulipános festésű kulacsok, a dorombos fiók, a puskaporos fiók, és más érdekes minden, ami a gyermek szemét megfogja.

Nekem a bátyám sohase adott pénzt. Ha valakitől krajcárt kaptam, meg kellett mondanom előre, hogy mit veszek rajta. Az első alkalommal cukrot mondtam. Azt nem engedett vennem. Hát az első verésig irkát, ceruzát, tollat vettem a krajcáron. A verés után azt mondtam:

- A szegények pörsölyébe teszem.

De olyan bánatos krajcár nem is hullott a szegények pörsölyébe soha.

Hát nagy érdeklődéssel szemlélgettem én mindig a boltnak legmagasabb polcán tarkálló cukrosüvegeket: a rózsaszínű és fehér pálcácskába formált árpacukrot, a mézszínű kristályokba töredezett sárgacukrot, a különféle színű prominzt, s a legkívánatosabbat: a cukros mandulát.

Végzetes üveg volt az rám, az a kis porszenyes üveg, az a cukros-mandulás!

A Fáni leány az első megjelenésemtől néhány kérdést intézett hozzám:

- Kicsoda maga, kedves?

Megmondtam.

- Itt fog lakni?

- Itt.

Aztán már ritkábban szólt hozzám. Úgy szolgált nekem is, mint másnak: álmosan, viaszszínű arccal, szótlanul.

Egy téli délután, hogy megint szivart vettem, egy darabka medvecukrot tett a szivar mellé.

- Ezt magának - mondotta nyájas-szomorún.

A cukor csak akkora volt, mint egy kettétört krajcárnak a fele, de én mégis örömmel fogadtam.

Akkor néztem rá figyelmesen először.

- Köszönöm.

És ugrándozva tértem haza.

Alig vártam, hogy megint egyedül találjam Fánikát a boltban. Barátságot éreztem iránta, és tele volt a szívem medvecukros reményekkel. Ha véletlenül nem volt a boltban, türelmetlenül sétálgattam a bolt előtt, s be-bepillantottam. Olykor az udvarukba is beleselkedtem.

Négyszögű kis udvar volt az, kőfalas. A középén fiatal olajfa állt, s tavaszonkint nehéz illattal árasztotta el a templom környékét. Meg egy pince volt ott látható, örökké nyílt ajtajú, vörös téglapince, s körülötte üres portékás ládák.

Hát kilestem: mikor ül Fánika a boltban. Szívesen néztem már az arcára, és vártam, hogy beszél velem.

Összebarátkoztunk.

- Mit tanul? - kérdeztem. - Magának olyan sokat kell tanulnia?

- Ez nem tanulókönyv - felelte bágyadt mosolygással. - Maga azt hitte, Gabi, hogy tanulókönyv ez?

S felholdazta a szemöldökét.

- Hát mi?

- Regény. Maga még nem olvas regényt?

- De már olvastam.

- Mit?

- Robinsont.

Fitymálón legyintett:

- Abban nincs *élet*.

- Élet? Hiszen életben maradt.

Kicsinylőn nézett rám, szinte összecsuksa fekete szempilláit.

- Ezt még maga nem érti.

- De értem. Én ne érteném, mi az élet?

Erre a büszke kifakadásomra elmosolyodott:

- Mit nevet? - mondtam. - Hát mi az élet?

- Az élet? - felelte fontoskodó arccal. - Az élet... az élet az, ami ebben a könyvben van.

Egy kapással fölvettem a könyvet. Belenéztem. Német könyv volt. Azt bizony nem értettem.

A leány mulatott azon is, hogy ráfintorítottam a könyvre.

- Olvassa hát.

- Nem szoktam ilyen német könyveket...

- Pedig ha tudná, milyen urak vannak ebben...

- Hát milyen urak?

- Grófok. Van benne egy szép grófkisasszony meg egy gróf.

S ámuldozva nézett az ujjain csillogó három kis aranygyűrűre.

Egy asztalos csendült be a boltba. Enyvet kért.

Szerettem volna megvárni, míg elmegy, hogy halljak valamit a grófokról. De megint csendült az ajtó, s egy parasztleányka is belépett. Az meg édesgyökeret kért.

Vágyón kanditottam a fiókból előkerült gyökérre. Fáni nekem is osztott egy forgácskát. Attól elfelejtettem a grófokat: arra gondoltam, hogy megszid a bátyám, ha kések. Elsiettem.

Aztán még gyakrabban beszélgettünk. A leány mulatott az én éretlenségemen, én meg örültem a barátságának, és mindig azon reménykedtem, hogy egyszer a cukrosüvegekből is ad valamit.

De arra a polcra nem nézett ő soha. Igaz, hogy magasan is volt az a polc. De az is lehet, hogy nem akarta rám tékozolni a boltnak a kincseit.

Az meg elképzelhetetlen valami volt, hogy kérjek. Még otthon az apám megszoktatott, hogy soha ne kérjek a házon kívül semmit.

Hát csak sóvárogva nézegettem a polcra. Micsoda boldogság vesztegel ott az üvegekben! Öt üveg boldogság!...

Azokban a napokban történt, hogy két iskolás leányka állott meg az ablakunk alatt: hat-hét évesek. Az egyik piros kendős, a másik fehér kendős.

Én a nyitott ablakban ültem, az áprilisi napsütésben, és már előbb hallottam a fehérke nógatását:

- Bontsd már elő! Bontsd hát elő.

A piroskának valami volt a markában.

- Majd otthon.

- Nem. Minek várjunk addig? Még meglátja Pista is.

Végre a piroska megállott, s a kék papirost vigyázatosan bontogatta.

- Csak kettőt adtak...

Kíváncsian néztem: mi van a papirosban. Hát két gyönyörűséges cukros mandula: az egyik rózsaszínű, a másik fehér.

- Hogyan osszuk meg?

- Nekem a rózsaszínűt.

- Kéne?

- A fehér éppolyan jó.

- Akkor miért nem azt?

Nekem már mindenféle cukrom volt az apám házában, de éppen cukros mandula nem került hozzám soha. A szemem tüzes karikákat hányt az irigységtől.

A két leány végre is abban egyezett meg, hogy mind a kettőt megfelezzik.

Piroska gondos-kimérten a fogacskái közé illesztette a rózsaszínűt, és kettéroppantotta. Aztán a fehér színűt is.

Nekem csurgott a nyálam, mint juhászkutyáé, mikor a gazdája szalonnát eszik.

Nagyszombat volt aznap, verőfényes, enyhe idő. A bátyám mindjárt ebéd után bevonult a tanulószobájába. De alighogy a leánykák elmentek, kiszólt:

- Gabi, eredj le a boltba. Hozz vagy öt szivart. Holnap lehet hogy vendég vetődik ide, és a bolt zárva lesz.

Futok. A boltban Fánikát egyedül találok. Szép, fekete bársonyrékli van rajta, és kétujjnyi, fehér selyemfodor a nyakán. Szombaton mindig egyedül ült ott: apja-anyja a zsinagógában. Bizonyára helyette is imádkoztak.

Néhány asszonyt találtam a boltban: lisztet, élesztőt, mazsolát vettek - mint ünnep előtt szokás.

Aztán magunk maradtunk Fánikával.

És beszélgettünk. Közben ásított is. Várta a vevőket.

Ahogy ott könyököl a pulton, egyszer csak megsimogatja az arcomat:

- Milyen sima az arca magának, Gabi, és milyen szép a szeme! Láss, maga elvehetne engem feleségül.

S hogy erre meglepődve bámultam rá, nevetett:

- No, nem most, ne ijedjen meg: majd ha megnől. Köztünk úgyis csak két-három év a különbség. Hiszen maga szeret engem, ugye...

- Hát hogyne - feleltem szemérmesen -, szeretni szeretem...

- Akkor hát megegyezhetünk. Mért haboz? Mi tartja vissza a nyilatkozástól? Elvesz?

És felholdazta a szemöldökét.

Az ügy így hirtelenében aggodalmasnak tetszett nekem. A pulton néhány kis odaragadt gyertyacsepp fehérlett, azokat kapargattam.

- Ne gondolja ám, hogy rosszul jár velem - fonta tovább a leány. - Nekem van pénzem is, meg ez a bolt is az enyém lesz akkor. Én leszek a boltosné, maga lesz a boltos.

Szépillantottam a bolton. A tekintetem a cukros pulton időzött leghosszabban. Aztán megint mély gonddal kápirgáltam a gyertyacseppeket.

- Mit szól a bátyám, ha megtudja?...

- A bátyja? Akkor már nem is él talán. Vagy ha él, örülni fog.

Hitetlenül néztem rá. Ő csak mosolygott:

- Örülni fog, mert én a maga kedvéért kereszténnyé leszek. Ez sokszor megtörtént már. Nyilatkozzék hát, Gabika, el fog-e venni, vagy nem?

Nagycsizmás lépések hangzottak az ablak alatt. A boltba a járásorvosnak a kocsisa lépett be.

- Adjanak egy ostorszíjat. Leesett, ahogy megcsaptam a lovat, és sehogy meg nem tanálom, a Ponciusát...

Míg ott válogatott a szíjban, dobogó szívvel fontolgattam a súlyos kérdést. Ha azt mondom: *nem veszem el*, megsértődik, megharagszik... De hátha el is vehetem?

Akkor hát bizonyos, hogy enyim lesz a bolt is. És ha a bolt az enyém lesz, a cukros polc is az enyém lesz. Csakhogy abba sok idő telik, s kérdés, hogy a cukorból marad-e akkorra? A mandulára már rákapott az a két leány is...

De íme, harangoznak.

Most már mennem kell - gondoltam. - A bátyám keresni fog.

- Nos? - kérdezte Fánika, mikor már a kocsis ellépett. - Nos? Határozott?

És magasra vonta a szemöldökét, mosolygott édesen, bizalmasan.

- Hát - feleltem az utolsó gyertyacseppet is lekaparva -, ha ad foglalót...

Nehéz volt kimondanom, de végre is kimondtam:

- Foglalót...

- Foglalót? - kérdezte elbámulva. - Foglalót? Mit?

- Egy szemet... abból a cukros mandulából.

- Jó - felelte készségesen -, de aztán megcsókol-e érte?

- Meg.

Fölkelt. Odatette a széket a polchoz.

Belenyúlt az üvegbe. Kivette a mandulák közül a legkíváncsiabb rózsaszínűt. Egy gyertyaburkolatból selyempapirost is tépett ki. Belegöngyölte.

- No, hát csókoljon meg szépen.

Áthajolt a pulton, és összecuppantottunk.

- Ez a csók - mondotta fontoskodva - a pecsétje a mi titkos egyezségünknek.

Zúgó fejjel rohantam el. Mármost mindegy: elveszem, és boltos leszek. Csak a bátyám valahogy meg ne tudja!

A mandulát nem bontottam fel az úton. Olyan nagy kincsnek éreztem, hogy nem akartam futtomban megenni. Majd otthon, félrehúzódva, hogy a legkisebb morzsikájának is érezzem az édességét.

A bátyám a tanulószobájában ült még. Bizonyára a húsvéti prédikációját írta - behúzódtam az ebédlőablak szögletébe, és előbontottam a rózsaszínű gyönyörűséget.

Néztem, szagoltam. Tűnődtem, hogyan egyem meg, hogy mentül tovább tartson. Aprókat harapva? Szopogatva? Vagy két részre osztva, hogy reggelre is maradjon?

Közben füleltem az ajtóra is. Ha a bátyám kilép, egyszerre bekapom az egészet. Azt fogja vélni, hogy uzsonnázok.

De hát először is csak felét...

Nagy ünnepélyesen illeszttem a fogam közé. Kettéroppantom.

Valami kellemetlen, keserű íz lep meg. Eldöbbenve nézem az ujjam közt maradt felét. Hát szörnyűség! - a vékonyka cukorburkolatban egy összetöprödött, penészes mandulácska éktelenkedik! Penészes! Penészes! Penészes!!!

A másik felét utálattal ejtem ki a számból. Köpöm a keserűt. S megbotráncozva mered a szemem a maradékra.

No, ez kínos ügy! Én a jövő házas sorsomat adom Fáninak, ő meg egy penészes, romlott mandulát ad viszonzásul...

Ez a borzasztó csalódás szinte megkábitott.

Nem, ez nem maradhat ennyiben! Visszaviszem!... Nem, nem lehet már. A bátyám minden pillanatban kiléphet. Holnap... Jaj, de holnap húsvét, és a bolt zárva lesz! Mégis elfutok. A bátyám bizonyára hosszú prédikációt farag húsvétra: míg ő az ámenig eljut, én is eljuthatok a boltba.

Összekaptam a két manduladarabot, és rohantam, csak úgy hajadonfővel - rohantam, mint a keleti expressz.

Szerettem volna már az utcáról kiáltani:

- Fánika! Fánika! Rossz mandulát adott!

Ahogy a bolthoz érek, elrökönyödve látom, hogy már be van csukva. Még az ablakán is rajta van a vastábla.

Vége mindennek!

De lám, a kapu még nyitva van. Hátha Fánika az udvaron áll? Intek neki, és hozzám jön...

Belesekedek. Az udvar már árnyékos. Senki...

De a konyhaajtó nyitva van. Hátha Fánikát épp a konyhába találom? Intek majd neki, s kijön.

Macskalépésekkel lopódzok a fal mellett az ablakig. Lebukok alatta, s tovább... de minden pillanatban készen arra, hogy ha valaki más van ott, elnyargalok.

Lesek a konyhába. Nem látok senkit.

No, bizonyosan a szobában vannak.

Visszasurranok az ablak alatt, elkerülök az udvar közepe felé. Hát csakugyan megpillantom, amint ott áll az ablak előtt, s varr valamit, mintha kesztyűre varrna gombot.

Ugrok feléje. Éppen elfordul, eltűnik.

No, bizonyosan visszatér.

Várom, várom. Még a lábamat is rázom türelmetlenségemben. De már az ablakon se láthatok jól be: az üvegtáblák olyanokká váltak a nyugvó nap sugaraitól, mintha kifényesített réztükrök volnának. Az égre tekintek: tűzhegyek torlódnak egymásra a magasságban. A konyha kéményéből füst gomolyog ki. Száll lefelé, hogy szinte végigsétál a másik háztetőn.

És nekem attól is kell tartanom, hogy meglep valaki. Ha rám bukkannak, és kérdik: mért ácsorgok ott az udvaron? - bizony nem tudom, mit felelek.

Visszapillantok, hogy hova rejtőzhetnék. Nincs ott más, csak az udvar közepén a karomnyi vastag olajfa, s még odébb a pince.

A pincének, most látom, tárva van az ajtaja. Talán éppen lent jár valaki? De hiszen, ha feljön, meghallom, s különben is mindig nyitva áll a pince.

Másodikat harangoznak. Az inam megrezdül. Csak egy percet várok még. Ha azalatt ki nem jön...

A kapu előtt csoszogó lépések. Egy kaftános, vén zsidó lép be. Fánikának az öregapja. Félrehúzódom a pince felé. Ha nem lógna úgy a feje, meglátott volna.

No, most biztos kilép eléje...

Nem, nem lép ki.

De most már nem várhatom. Csak egy percet még... egy percet, addig, míg húszig olvasok.

- Egy, kettő, három, négy... tizenhét, tizennyolc...

Az udvaron a cirnos iramlik át. Be egyenest a konyhába. No, most biztosan kijön! Ki kell jönnie! A macska a konyhán a húst kerülgeti. Ki kell jönnie!

Bent világ lobban, egy percre homályba gyengül, aztán megint erősödik. Bizonyosan gyertyát gyújtottak.

A faház felől lúd gegeg. Vajon tömik-e azt a ludat? Vagy csak etetik? Bizonyosan Fánika eteti...

A világosságnál a szobába látok. Az öreg ott áll kalaposan a szoba közepén. Fánika elmegy előtte: jön kifelé...

- Sicc! - hallom is a szavát.

De ideje is. A bátyám azóta a nevemet kiáltja.

A macska valóban kiugrik a konyhaajtón. De ebben a pillanatban belép az utcáról Rosenberg, vagyis Miteccik.

Rettenve hátrálok. Csaknem behanyatlak a pincébe. Ha Miteccik meglát, egyszeribe rosszat gyanít, és megkutatja a zsebemet, mint a bátyám szokta.

Miteccik a szokott lomhaságával cammog a konyháig. Ott lehajol, s fölveszi a fejszét. Beszól a konyhába:

- A fejsze itt hever...

Beviszi a faskamrába. Én behúzódok a pincébe, az ajtó mellé. Hallom, ahogy a fejsze huppan. No, csak bemenjen Miteccik, most már elnyargalok.

Nézem, hogyan tér vissza. Nem megy be a konyhába. Az utcaajtóhoz megyen. Ráfordítja a kulcsot, levonja.

Mintha mennykő csapott volna belém.

Mármost hogy megyek ki?

Semmi baj se történik, ha előlépek, s kérem, hogy eressen ki. Mondhattam volna, hogy azt jöttem kérdezni, nyitva lesz-e holnap a bolt. De hazudni - csak a tagadás hazugságát ismeri a gyermek. Azokban a percekben inkább az az aggodalom foglalkoztatott, hogy kivallat, megvitat. Hát csak meglapultam én a pinceajtó mellett, s még lélegzeni is alig mertem.

Miteccik becammogott.

Én meg ijedt elképedéssel tűnődtem: meddig kell most már várnom? Biztos, hogy elkések a feltámadásról! No, lesz nekem ezért!

És tipródtam türelmetlenségemben.

El-elmentem az ablak felé: belesekedtem. Meg visszaosontam a pincéig. Megint újrakezdtém.

Bent az asztal körül ültek. Fáni is ott könyökölt, s felholdazott szemöldökkel hallgatta az öregapját. Hallgatta nyugodtan, de oly nyugodtan, mint amily nyugodt csak leány lehet, mikor már biztos abban, hogy elveszi valaki.

Az öregnek már nem volt a kalapja a fején, csak egy kistányérnyi, fekete sipka. A fia is házisipkát tett fel kalap helyett. Gyertyát gyújtott másikat, s láttam, hogy bemegy a boltba.

No, ha meglátja a mandulás üveget!...

Visszaosontam, és remegtem. Már a könny is facsargott a szememből.

S egyszer csak megkondulnak, búgnak, bongnak a harangok: a beharangszó a feltámadásra! Jaj, a bátyám!...

S csurgott a könnyem tehetetlenségemben.

Ekkor gyertyafény vagy lámpafény vetődött ki a konyhából. Elvilágított a pinceajtóig.

Hová húzódjak, hogy meg ne lássanak? Meg hogy én mégis belássak a konyhába? A pincegádorba. Az éppen jó hely. Akárki más kilép, meg nem láthat. Csak akkor pattanok ki, ha Fánika jön...

S lapulok. Szinte ájuldozok már kétségbeesésemben.

Egyszer csak kilép Miteccik. Cammog egyenest felém. Ijedten húzódok a falhoz egy deszkaláda mellé.

Jön, jön...

Rémülten guggolok le a láda mögé. Összeguborodok, mint a sündisznó...

Jön..

Egyszer csak durr: a pinceajtó becsapódik. Vak sötétség. A kulcs nyikordul...

No, hát abban a pillanatban, ha a nevemet kérdezte volna valaki, meg nem bírtam volna mondani.

Csak ültem ott kábultan, megsemmisülten, mintha taglóval ütöttek volna fejbe. Körülöttem a pokoli sötétség és siket csendesség... Ültem magam elé meredező szemmel, félelemtől fagyladozó szívvel: ilyesmi még nem történt velem!

Percek teltek belé, míg csak annyira is észre tértem, hogy sírni bírtam.

Ott pityogtam, tán negyedórát is.

De a reménység megint csak felcsillant bennem: hátha a kulcslyukon ki lehet látni, és Fánikát megpillanthatom, kiálthatok is neki.

Hát nem lehetett.

Visszaereszkedtem nagy keservesen a lépcsőre, és megint sírdogáltam: átkozott mandula! És az a leány, hogy megcsalt!... Bizonyára tudta, hogy rossz a mandula!...

Egyszer csak a harangok újra megszólalnak, és zúgnak-búgnak tompán, hosszasan, mintha a föld mélyében harangoznának. S kis időre rá hallok az ezernyi ember énekét:

Feltámadt Krisztus e napon, alleluja!

Alleluja, és én meg sírban ülök!

Sok könnyes töprengés után ráeszüdtem, hogy zörgetnem kell. Rugdosni fogom az ajtót, vagy valami fával kopogok rajta, míg csak meg nem hallják. De addig hiába, míg a harangok zúgnak.

Tapogatok ide-oda: hol találhatnék valami alkalmas fadarabot vagy kalapácsot. Lejjebb is lépek egynehány lépcsőn. Egyszer csak reccs! - valami edényre léptem. Hideg nedvesség a lábamon...

Újabb rémület!

Lenyúlok, tapogatok, hogy mi az. Valami káposztaféle. Talán vereskáposzta... Talán valami más bolti drágaság...

No, most már nemcsak a bátyám rak meg, hanem zsidóék is. S ismét feljebb húzódtam. Leültem a lépcsőfokra: ott sirattam magamat, mint a siralomházban ülő, aki egy csikóért eljátszotta az életét. No, én egy manduláért játszottam el!

Mi fog most már történni velem? - nem tudtam. Aztán rémledezés fogott el: a pince mélysége felé meredt a szemem. Ki tudja, micsoda szörnyetgek laknak a sötétségben, a pince mélyén? Szárnyas kígyók, sarkantyús békák, halálfejű kísértetek... S egyik szörnyűség a másikra: hátha megláttak zsidóék, és a mesék igazak... A húsvéti páska... A fejsze... A pincébe már be vagyok zárva...

És még azt mondják a tudósok, hogy az embernek nincs fogalma a végtelenségről. No, hát nekem van!

Nem is hallottam, mikor elszűnt a harangozás, csak olykor egy halk zördülést, olykor egy pattanást, olykor halk roszogást. Bizonyosan egér volt az, de énnekem: a szárnyas kígyók és egyéb félelmetességek ébredése, készülődése a keresésemre, felfalásomra.

Aztán sokára, sokára egyszer valami egyenletes, halk zuborgás-zübörgés kezdődött, mintha távolról jönnének a hangok, de azért mégse közelednének, csak marad a halk zúgás egyforma. Aztán csipp-csupp, lassú csepegés hangzott alólról a pincéből. Megértettem, hogy az eső esik. Valahol beesik a pincébe is, és tán teknő van oda téve, abba csepeg. Csepeg-csupog hosszasan, csendesen, egyformán.

Fölösleges elmondanom, hogyan szabadultam ki reggel, hogyan vallattak először a zsidók - ők hiába; aztán a bátyám... Az már kiszedte belőlem az igazat az utolsó betűig. De ezt már hagyjuk meg rossz emlékeknek.

Csak annyit mondok még, hogy én is voltam aztán fiatal koromban szoknyafutó bolond, mint más fiatalemberek; később is megtörtént velem, hogy egy-egy eleven divatlapfigura megzavarta a józanságomat. Mégis mikor arra került volna a sor, hogy holmi komoly szándékokról nyilatkozzak, mindig a mandula jutott az eszembe - a kívül cukros, belől keserű.

A HARMADIK AGGLEGENY ELBESZÉLÉSE

Egy korty víz

A bankigazgató következett, a nők legádázabb ellensége.

Én már vőlegény is voltam. És hogy ma nem vagyok férj és egy fészek gyereknek a papája, mindez csak egy korty vízen múlt.

Huszonhat éves voltam - ezerkétszáz forintos bankhivatalnokocska -, mikor megismerkedtem a leánnyal.

Ez a balszerencse persze bálban ért, mint a legtöbb halandót.

A Józsefvárosban laktam akkor, és bekeveredtem egy ottani kurta-bálba.

A leány egyszerre leütött a szépségével.

Pedig hát engem nem lehetett egykönnyen. Soklányos családban nőttem fel. A néném előttem preparálták magukat a bálokra. Ismertem a hét szépítő szappant, s tudtam, hogy a tündérruhákat is köznapi rőffel mérik a boltban.

Nem is igen jártam én bállokba. Józan szemmel néztem a nőket. De akkornap az egyik vezérigazgatóknak a házi mulatságára voltam hivatalos. Két eladó lány, és mind a kettő mindig új kalapos, finnyogó orrú. Útközben gondoltam rá, hogy nekem is ki van téve a lépvesző. Nem vagyok én csíz! Megállítottam a bérkocsit: leszálltam egy kivilágított, emeleti vendéglő elé.

- Bál van itt?

- Bál.

Ha már frakk van rajtam, fölmegek, megnézem a virágkiállítást.

Egy rendező megszólít, hogy óhajtok-e táncolni. A következő percben már benne voltam a leányforgatagban - Vikivel.

Hús-huszonnégy éves, gömbölyű leány. Elefántcsontszínű, fehér, telt arc, és gyönyörű kék szem, mint a páva tollán.

Eleinte azt gondoltam, hogy nem is fővárosi leány. A beszéde olyan tartózkodó volt, mintha életében először volna bálban. A tánc azonban - mintha minden estéjét táncban töltötte volna. Könnyű láb, hajlékony derék, mosolygó, mámoros arc.

Mikor elvégződött a keringő, a mamájához kísértem, és beszélgettem velük.

A mama görbe hátú, kis, sovány asszony volt, s bizonyára reumás nyakú, mert ahányszor megszólalt, egyet vont a nyaka bal felén, mintha attól tartana, hogy a nyaka bal felől összehúzódik. De a pávaszemű leány annál bővölőbb volt! Keveset beszélt, de bizalmasan nézett, és szemérmesen mosolygott. Nem bírtam szabadulni a szemétől.

- A négyest is remélhetem talán?

Melegen ragyogtatta rám a kék sugarakat. Kissé habozott.

- A magáé.

S kitörölte annak a nevét, akinek ígérkezett.

A négyes alatt már éreztem, hogy Viki mellém van jegyezve a sors könyvében. Mély és meleg rezgések jelentkeztek a szívem gyökerén. (A házasság nyavalyájának mindig ez az első szimptómája: rezgések a szív gyökerén.)

A rezgések másnap nemhogy elszűntek volna, hanem még erősödtek.

Ebből baj lesz! - gondoltam a fejemet rázogatva.

A bátyám is rosszul házasodott. Egy barátom olyan nőt vett el, akiről kitudódott, hogy a szívének vannak már történetei. Egy fiatal férj kollégám meg, akivel egyfelé laktam, gyakorta ismételte:

- Ne higgy a nőnek, ameddig meleg!

Aztán hát, amint említettem: voltak nénéim, húgaim, kuzinjaim. Csakugyan olyan volt valamennyi, mint a rossz részvény: kívül cifra, belől értéktelen.

Ilyen tapasztalatok után bizony még a gyönyörű pávatollra is bizalmatlanul néztem.

De hát mégiscsak meg kell látogatnom - gondoltam -, hiszen szinte skandalum volt, mennyire kitüntetett! Másokkal alig kettőt-hármat fordult egy táncban, mindjárt elég volt neki, de alighogy leült, és én hívtam, legott felkelt, és végigjárta velem a táncot.

Mikor lekísértem a kocsihoz, illett megkérdezni, hogy hol laknak.

Ha nem akarta volna, hogy meglátogassam, azt felelte volna:

- Nem messze, csak itt a harmadik utcában.

Ő azonban rám nézett, és szemérmes pillantással válaszolt:

- A Práter utcán. Hatvannégy a házszám.

És a szemembe pillantott.

Kábultan mentem haza, pedig csak málnalét ittam a bálban. Ki lehet az a leány? Bizonyára faluból vetődött ide fel. Hol teremnek az ilyen szépségek? S ha már ennyire szép, hogyan van, hogy nem vette el eddig senki?

Igen kívántam újból látni. De hátha az egy látogatásból több is következik? Hátha úgy maszlagol majd, mint az én húgaim a vőlegényeiket?

- Ne higgy a nőnek, ameddig meleg! - ismételte hazatértünkben a kollégám.

Gondoltam: még egyet alszom, aztán nyugodtabban ver a pulzusom. De hiába aludtam én: a rezgések a szívem gyökerén harmadnapra se csillapodtak.

Ej, gondoltam, éppen az lesz a legjobb, ha meglátogatom. Messziről elefántcsontból faragott virágnak tetszik a pattogatott kukorica is. Méternyi távolságban angyalbőrön is látszanak a pórusok. A bolondító zene se szól: ki fogok józanodni!

Elmentem.

Hát ott már csakugyan nem volt annyira tündéri a levegő. Udvari lakásban laktak, és a ház utcai oldalán Omelka Nándor hentesmester mérte a hájat.

Az udvarra áradó tepertőszagban elenyészett minden tündéri illúzióm.

Egy szeplős arcú sváb leány vasalt a konyhaablakban. Az jelentette be a látogatásomat.

A két hölgy a jó ismerősök örvendezésével fogadott. Az öregasszony hangos sáporogással, Viki néma kézszorítással. De a bűvös pávaszemek még melegebben ragyogtak rám, mint a bálban.

Egy klematiszvirágos fotelbe ültettek, s azonnal konstatáltam, hogy a fotelnek az egyik rugója nincsen a helyén.

A bálról beszélgettünk persze, s közben körülszemlélődtem.

Csupa ódon-ó bútor, mintha egy elmúlt századba tévedtem volna be.

Családi bútorok? Vagy zsibárusnál vették? - tűnődtem beszélgetés közben. - Az asztalosok ma már nem faragnak efféle bútorokat.

Egy kettős szekrény könyv. Vajon az is hagyatéka-e, vagy olvassák is?

A falon régi olajfestésű arcképek. Egy megbarnult arcú Madonna-kép is. Bizony nem mennyei arc, hanem mintha etnográfiai kép volna, egy asszonyember, valami olyan afrikai népfajból, amelyiknek az ujjai kétszer olyan hosszúak, mint más emberfajé.

Másik olajfestmény fehér, vállszíjas, vén katonát ábrázol. Az arca olyan, mint a felfújott marhahólyag, amelyre valaki pajkosságból szemet festett meg bajuszt. Azt csak nem vették zsibárusnál?

S ránéztem Vikinek halványpirosra hevült arcára, álmodozó szemére. Lehetetlen, hogy ez is olyan rókamájú, mint az én húgaim és kuzinjaim!

Mégis gyanakodva vizsgálgattam. Húsz-huszonnégy éves arc, de a homloka gyermeki, s a beszéde olyan ártatlan hangú, mint az apácáké.

- Minek az a sok könyv maguknak? - kérdeztem a szekrényre pillantva.

Viki csodálkozva nézett rám.

- Sok? Mink már ötször is végigolvastuk.

- Beniczkyné, Jósika.

- Azokból is van. Bizony...

És egyszerre röstelkedve nézett reám, aztán az anyjára.

Az öregasszony egyet vont a nyakán:

- Hát mi van abban? Magyar könyvet nem sokat olvasunk. Kit olvassunk? Jóka az egyetlen. Azt már mind elolvastuk, amit eddig írt. Ezek bizony külföldi könyvek: német, angol, francia, egypár olasz is, de még lengyel is.

Ebből a beszélgetésünkből fakadt aztán az a családi történetük, hogy katonai család. Az ura csak kapitányságig vitte, de az apósa ezredes volt. Innen a sok nyelvismeret. Kit úgy tanultak meg, kit bolyongás közben szedtek fel. Már értettem, miért keresztelték a leányt Viktóriának.

S láttam is a komolykás leányon valami katonai vonást. Micsoda modell lehetne Jeanne d'Arc képéhez!

A beszélgetésbe persze csakhamar beleszövődött az is, hogy Viki már sokszor férjhez mehetett volna, de mindenik jelentkezőre azt mondta:

- Nem az igazi, anyácskám, ne erőltess. Ha az igazi nem jelentkezik, inkább leány maradok. *Van annyink*, hogy szegényen, de tisztességesen megélhetünk.

- A jó isten mindent eligazít - rebegte az öregasszony. - Sokszor elalszik a lámpásunk, és nem tudjuk némelyik kérdésben: merre van a kijárat. A jó isten keze egyszer csak lenyúl, és kivezet bennünket.

Szinte kábultan jöttem el tőlük. Hiába volt ott a töpörtőszag és Omelka Nándor hentesüzlete, a Práter utcát a világ legszebb utcájának ismertem aznapról.

„Az igazi.” Én volnék hát az *igazi*, akit az álmaiban várt?

Ez a kérdés persze újabb rezgéseket okozott. De nem kellett soká várnom: csakhamar kiderült, hogy valóban én vagyok az *igazi*.

Egy hónap múlva már jegyesek voltunk.

Az esküvőnk napját akkorra határoztuk mikor egy fokkal feljebb jutok a bankban, s ezeröttszáz forint lesz a fizetésem. Mert Vikinek lett volna valami egynehány ezer forintja, de az a mama nevéén állott, s én magam ajánlottam, hogy amíg él, ne váljon meg tőle.

Őszintén megvallom, hogy nem a pénztől idegenkedtem, hanem az öregasszonytól.

Egy bátyám is olyan leányt vett el, aki özvegy mama mellett nőtt fel. S a leány a mamától, a mama a pincsijétől, a pincsi egy rossz szokásától semmiképpen nem bírt megválni. De nem szóltak erről a bátyámnak semmit. A bátyám aztán meghozta a leányt. A leány meghozta a mamát. A mama meghozta a pincsit. A pincsi meghozta azt a rossz szokását, hogy nem kapart az ajtón, mint a jól nevelt pincsikutyák szoktak. Hiába példázgatolódzott a bátyám, hogy ő csak a Terkáját vette el, a mama ottmaradt, mint az ilyen ragaszkodó és mindenkit kritizáló, magukat azonban soha nem vizsgáló mamák szoktak. S a bátyámnak együtt kellett élnie a mamával is, a pincsivel is.

Nem szerettem volna úgy járni, mint ő. A tudományos asszonyoktól pláne irtózom. Hogy engem folyton bölcs mondásokkal igazgassanak! Hogy nekem emlegessék a katonai vitéz őseiket, s a hallgatásukban érezzem, hogy az én apám és öregapám csak porcelántányért árult a Sebestyén téren. Az anyós mindig ellene lehel a vőnek. S ez lengyelül lehelne, meg angolul, meg olaszul. Fülem hallatára váltana a leányával egyszerű és bővített mondatokat, csupa ismeretlen nyelveken.

Még az eljegyzés előtt elmondtam Vikinek a bátyám bús történetét.

Viki nevette.

- De hiszen - mondotta jólelkűen -, nekünk nincsen pincsink.

Ebből megértettem, hogy a mamát ő is szállítja majd, szállítja a férjéhez.

Túl voltam már azon a koron, amelyikben bódult fejjel szoktak a fiatalok belerohanni a házasságba; meg a foglalkozásom is számokkal való dolgozás volt, hát biz én gondolkodtam rá egy-két napot. Aztán kereken megmondtam Vikinek, hogy én csak őt magát óhajtom feleségül venni.

Viki könnybe merült szemmel nézett reám.

Ha öt-hat évvel fiatalabb vagyok, egyszerre magamhoz ölelem, és azt kiáltom:

- Jól van, no, csak ne sírj.

Így csak némán rezgett a szívem gyökere. A válla helyett a kalapomért nyúltam.

- Három napig nem jövök el - mondtam. - Beszéljék meg, angyalom, a mamával. Higgye el: a maga boldogságáért cselekszem még ezt is. A legangyalibb anya is anyóssá savanyodik, mielőtt a leánya férjhez megyen.

S rezgő szívvel csókoltam meg az arcát és a kezét, és otthagytam.

Bizonyos voltam abban, hogy Vikit nem vesztetem el. Jó fogás voltam nekik, minden tekintetben. És hát a leány bizonyára tapasztalta már, hogy anyás feleséget venni nem szeretnek a fiatal emberek.

Nehéz volt megállanom, hogy három napig ne lássam, de a bátyám is keményített: majd belebolondultam, de megálltam. A negyedik nap reggelén - szombati napon - a Szabadyban reggelizek. Valami érdekes idő járt akkor. Bizony már nem tudom, hogy a török-orosz háború-e, vagy a politikában volt valami érdekes. Elég annyi, hogy a hírlapok kedvéért ott reggeliztem.

Olvasom a Függetlenséget, a Verhovay cikkét, aztán a háborút, aztán a híreket.

Egyszer csak megmered a szemem egy híren:

- ...egy öregasszonyt elütött az Üllői úton a lóvonatú. A neve...

Csak kiesett a hírlap a kezemből.

A következő percben már konflison ültem, és robogtam a Práter utcába.

Röstelkedéssel vallom meg, hogy nemigen sajnáltam az öregasszonyt, sőt titokban hálistenkedtem, hogy a házasságom csomóját maga a sors oldja meg. Vikit sajnáltam én, hogy szenved, és nincs senki, aki vigasztalja.

S arra is gondoltam, hogy Vikivel most már megesküdhetek, mihelyt kissé kiheveri a bánatát.

A kocsi megáll. Berohanok.

A cseléd sír. Viki is vörösre sírt szemmel lép ki a szobából, és a nyakamba omlik:

- Vége, mindennek vége!

- Meghalt?!

- Még nem, de nem éri meg a reggelt.

- Péntek volt - nyögte a Náni leány. - Mondtuk, hogy ne lépjen ki a házból.

- Én is mondtam - zokogta Viki. - Mondtam: péntek van, anyácskám, vigyázzon. Ó, a halál irtóztató! Elválni attól, akit szeretünk... És a sír, a hideg sír!...

Orvosok jönnek-mennek. Karbolszag. Vikit csillapítom. Magam is sírok már, annyira rám ragad a Viki keserve.

A mamának keze-lába, válla csontja eltört. Vért hányt. Nyöszörgött. Biztos volt, hogy nem él éjfélig se. A hivatalomba nem mentem be. A bérkocsissal küldtem az értesítést az igazgatónak, hogy családi gyász miatt nem mehetek.

De nem halt meg aznap a mama. Még másnap is élt.

Harmadnap azt mondta az orvos, hogy nem is fog meghalni.

Viki letérdelt a hosszú ujjú Madonnája elé, és úgy hálálkodott az Istennek.

Már akkor én is annyira együttéreztem velük, hogy én is örültem.

- Velünk fog élni a mama! Meg fogjuk édesíteni az öreg napjait!

Valóban nem is lehetett arra gondolni, hogy egy nyomorék asszonyt magára hagyjunk.

Ez a nyilatkozatom teljesen egybeforrasztotta mind a hármunk szívét. Ami szabad időm csak volt, mind náluk töltöttem. Az öregasszonyt én emeltem ki az ágyból, mikor már annyira volt, hogy fölkelhetett, s az én karom volt a támasza, mikor már úgy-ahogy járhatott is.

- Mondtam, ugye, hogy a jó isten mindent eligazít - rebegte. - Hálát érzek iránta, hogy ért az a szerencsétlenség.

És a hálakönnyeiken át rám tekintett:

- Ebben ismertelek meg, fiam, hogy milyen nemes szív vagy. Jól mondta Viki, hogy te vagy az *igazi*. Illesz Vikihez. Ő már kicsikorában is olyan volt... Egyszer iskolás korában hónapokig nem reggelizett otthon. Magával vitt egyet-mást, hogy majd az iskolában költi el. S kitudódott, hogy egy szegény leánytársát táplálgatja. Ó, ez ritka jó szív, ez az én leányom! Majd ha téged ér baj, akkor ismered meg.

S hogy Viki a vállát karolva ült mellette, megfogta a kezét a leányának, és kezet csókolt neki.

Augusztus elején azt tanácsolta az orvos, hogy menjen az öregasszony valahova fürdőbe.

Már akkor járt-kelt, mintha semmi se történt volna vele, sőt a válla zúzódása folytán még a nyaka is úgy megjavult, hogy nem húzogatta többé.

A fürdőkeresés gondja persze az enyém volt.

- Ne legyen drága! - ez volt az ő kívánságuk.

- Ne legyen messze - ez volt az enyém. - De hát hol van olyan fürdő?

- Csak eredj ki az állomásra, és indulj akármerre - mondotta az öreg mama -, a jó Isten majd eligazít.

No, hát engem emlékoszlop illet Siófokon. Én voltam ott az első fürdő-idegen. Bódé is csak egy állt akkor még a Balatonban. Egy éktelen potrohos-kövér, nagy boltosné, valami Löwné vagy Löwingerné szokott fürödni egymaga. Magam is láttam. Olyan volt, mint egy elhízott, fehér elefánt. Mikor belement a vízbe, azt vártam, hogy a Balaton kicsap a medréből.

Sok keresésre találtam végre olyan házat, amelyikben nekem is jutott egy külön bejáratú szobácska.

Valami molnárnak a háza volt az. Eperfás udvar. A középén náddal fedett jegespince. Az ablakokon vasrostély. A molnár azért építette, hogy öregségére abban nyugodja ki az őrlésben és vámolásban eltöltött élet fáradalmait. Persze hogy bérlője találkozott, szívesen vámolgatta tovább még egypár hónapig a lisztet.

Vikiék az utcai szobát foglalták el. Az én szobámat hátul rendezték be. Földes szoba volt. Az ajtaja olyan alacsony, hogy az első napon kétszer beleütöttem a fejemet. Bizonyára hombárnak szánta a molnár. De Vikiék átalakították szobának: szőnyeget tettek bele, és az ablakra csipkekárpitot; az ablak közé szegfűt. A Náni szobaleányt is levittük magunkkal. Az volt egyúttal a szakácsunk is.

A hivatalomban három hétre szabadságoltak. Azon a három héten még tartott a kánikula, és nem volt ott akkor se fásor, se erdő, se kút. A Balaton-vidékiek ma is azt tartják, hogy minek a kút, mikor ott a Balaton!

Ittuk hát azt a vizet, amelyikben Löwné áztatta a haját, máját délutánonként. A mészárszékekben hetenként csak egyszer vágtak, akkor is többnyire csak birkát. A forróságot azon a három héten egyszer se enyhítette eső, ellenben szél az fűjt. A löllei homokot mind átfújta Siófokra. A siófoki szél meg visszafújta. Így mulattak a szelek a homokkal.

Mégis azt mondhatom, hogy az volt az életem legboldogabb három hete!

Mert hiszen a forráság elől behúzódtunk mink az árnyékos szobába. Birka helyett ettünk csirkét. A vizet meg átszűrtük asztalkendőn - betettük a pincébe, hogy hideg legyen.

És hát fürödtünk is délutánonkint. A boltosné átengedte egy órára a bódéját. A mama, akár-milyen idő volt, belement a vízbe. Olyan volt a szegény a vörös-bodros, fekete fürdőruhájában, mint valami cirkuszi sovány-vén csimpánz, csak épp a kutya hiányzott, hogy ráültessük.

De nagy gyönyörűségünk volt a fürdés. Volt úgy, hogy messzecsken beúsztam.

Viki olyankor sikoltozott:

- Vissza! Vissza! Gyere vissza! Jaj, jaj, jaj!

S én le-lebuktam, rémítgettem, hogy elnyelt a Balaton.

Aztán, ha fasor nem is volt, sétálhattunk este a Balaton partján, holdvilágnál.

Mi szebb érzés a világon mint mikor a vőlegény a menyasszonyával a Balaton partján, holdvilágnál sétál!

Csak azt sajnáltuk, hogy tíznél tovább nem időzhettünk künn. Az öregmama korán lefeküdt, és Náninak mellette kellett ülnie, míg mi vissza nem térünk. Félt a kísértetektől vagy mitől.

Mink hát tízre nagy kelletlenül mindig hazaandalogtunk. Zörgettünk, beszóltunk az ablakon.

Náni kinyitotta a kaput. Aztán még néhány percet beszélgettünk a konyhaajtó előtt, míg ugyanis Náni felhozta a vizet a pincéből. Egy köszörült üvegpalackban szokott hozni a vízből Vikinek. Nem volt rá szükség, de a rendhez tartozott, hogy legyen egy palack víz is a szobában.

Hát csak beszélgettünk addig is. Hiszen annyi volt a mondanivalónk, hogy sose jutottunk a végére.

Aztán összeókolódtunk, és szép álmokat kívántunk egymásnak.

Az utolsó előtti nap estéje sötét volt. Megnéztük a naptárt: tíz órára ígérte a holdat. Könyörögtünk a mamának, hogy csak ezen az egy estén ne féljen: hadd maradjunk ki tizenkettőig, vagy csak legalább tizenegyig. Mert már csak még egy estét tölthetek Siófokon, aztán lehet, hogy az a másnapi est esős lesz vagy szeles.

Náninak is adtam egypár hatost, hogy szívesen virrasszon. Így hát megkaptuk az engedelmet.

Gyönyörű est volt! A Balaton tükrét is mintha csillaggal szórta volna be valami tündérkéz. Aztán a hold is fölkelte a somogyi hegyek mögül.

Összeölelkezve andalogtunk a parton. A táj csöndes volt. Csak a Sió felől hallatszott a malmok monoton kotyogása.

- Nézd a holdat - mondotta álmodozva Viki -, hát nem olyan, mintha az is nézne bennünket?

- Oly ritka a boldog ember a világon - feleltem -, hogy a hold is megcsodálja.

Aztán arról beszéltünk, hogy olyan boldog házaspár nem lesz a fővárosban, mint mi ketten.

- Holtunkig - gügyögte Viki. - És ha végtére meg kell halnunk, bárcsak együtt mehetnénk a másvilágra is!

Ez olyan mély érzéssel volt mondva, hogy a szavai szinte leolvadtak a szívem gyökeréig.

Másnap délután egy vén cigányasszony vetődik az udvarra. Kéri, hogy hadd vessen szerencsét.

Adok neki egy négykrajcárost, és küldöm a fenébe.

Azonban Viki az ő mindenre kiáradó jóságában megengedi neki, hogy kártyát vessen.

- Hadd vessen szegény - mondja nekem németül -, hadd éljen a nyomorult.

- Még valami rosszat mond - felelem szintén németül -, aztán felizgatja vele a fantáziáját.

- Ugyan... Csak nem gondolja, hogy én ebből csak egy szót is elhiszek?

A cigányasszony eközben lekutyorodik a küszöb mellé: rakogatja a kártyáit. Ide is krajcár, oda is krajcár; közben elmondja, hogy a tekintetes kisasszonynak sok az irigye, de olyan erősen áll mellette egy szív, hogy az, mint a kártyából világosan látható, el nem hagyja.

- Soha, ugye, soha!? - lelkesedett boldogan Viki, miközben szerelmesen pillantott reám.

- Csak a halál választja el - felelte a cigányasszony a kártyáit szemlélve.

- A halál? Ó!... Úgy vesse a kártyát, hogy az se válasszon el.

Veti a banya a kártyát. Néz, pislog, vállát vonogatja:

- Nem tehetek róla.

- De soká, ugye, soká? És én halok meg hamarabb?

A cigányasszony újra szétrakja a kártyáit. Új krajcárokat kell persze ráaknunk. Végre megvakaródzik:

- Itt ez a kártya: vizet jelent. Ez meg holdat, napot. Amelyikük holnap előbb iszik a Balaton vizéből, az él tovább.

- Mit mond?

- Az él tovább.

S a kártyáit összeszedve folytatta:

- Főképp, ha Krisztus öt szent sebére is gondol.

- No, persze - mondtam mosolyogva.

Viki is nevette:

- Már igazán... Igen hiszékenyeknek vél bennünket! No, de ilyet, hogy aki holnap hamarabb iszik... és a Krisztus öt sebére gondol.

- Én nem mondtam - mentegetődzött a cigányasszony -, a kártya mondta.

Aznap is tiszta volt az ég, mintha üvegből öntötték volna ki. A holdnak ugyan még később volt a fölkelő órája, de a csillagok annyira világítottak, hogy megint csak kikíváncsultunk.

- Tízre gyertek haza, az isten áldjon meg benneteket- könyörgött a mama. - Hiszen nemsokára úgyis összekeltek, aztán sétálhattok a Duna-parton, amennyit akartok.

És akkor beszélt el, hogy Náni az előző estén valami pomázi boszorkánytörténetet mondott el neki, úgyhogy a foga is vacogott féltében.

Hát nem maradhattunk ki tíznél tovább.

De az is boldog séta volt. Egyáltalán, csak egy boldog időszak van az ember életében: a vőlegénység kora. Én ezt házasembertől hallottam.

Mikor hazatérünk, Náni szokása szerint viszi az üveg dugós vizespalackot a pincébe, s hozza megtöltötten.

- Náni! - szólt reá Viki. - Ma este amoda tegye be a vizet, a vőlegényem szobájába. Ma este nem iszok.

Megértettem, és boldogan csókoltam meg érte.

- Náni - szóltam én is a leányra -, csak vigye oda, ahova szokta.

- Nem, úgy tegye, ahogy én rendeltem!

- De hátha megszomjazik, édesem!

- Sose szoktam. De hogy ne legyen aggodalma... Hozzon egy poharat, Náni.

S ivott a vízből egy teljes pohárral.

- No, most csak vigye oda a pohárral együtt.

- Biztosítlak - mondtam -, hogy reggelre nem fog belőle hiányozni egy csepp se.

Utolsó esténk volt az: nehéz volt tőle megválnom. Össze-összecsókolódtunk, hogy no, most már jójucakát, de aztán még ez, még az, csak tovább beszélgettünk. Beszélgettünk halkán, édesmelegen, ahogy a szerelmesek szoktak a nyári est levegőjében.

Egyszer csak egy csúnya madárrikoltás hangzik az éjben valamelyik kertből, s nem is távol tőlünk: Kviu-viu!

Viki összerezzen:

- Jaj, mi az!

- Bagoly - vélekedek -, nem lehet egyéb.

A madár újból rikolt: Kviu-viu!

A mama megzörgeti az ablakot:

- Viki, gyere már be!

S Náni is kilép:

- Tessék már aludni jönni, kisasszony.

A madár ismét vijjog: Kviu-viu!

Náni keresztet vet.

- Jaj, halálmadár...

- Meghal holnap, Náni - ijesztem tréfásan. - Biztos, hogy meghal!

Viki is nevette.

- Fél?

- Bizony félek - rebegte a leány. - Tessék bejönni: a naccsága is fél, hallotta a madarat.

Viki átölelt, megcsókolt.

- Jóéjucakát, édes!

- Szép álmokat, édes!

- Szép lesz minden álmom, mert rólad álmodok!

S talán százszor is megcsókoltam.

Aztán nagy nehezen kibontakozott a karomból, s elváltunk.

- Folytatása Pesten - szóltam utána búcsút intve.
- A Duna-parton - felelte boldog hangrezgéssel az ajtóból.
És eltűnt.

A kulcs kétszer nyikordult: bezárkóztak.

Én is belépek. Bezárkózok. Vetkőzök. Fekszek.

De igen búsított, hogy másnap utaznom kell. Vikiék még három hetet is ott időznek. A gyorsvonat járása akkor még nem alkalmazkodott a fürdőkhöz. Nem lehetett arra gondolnom, hogy vasárnaponként lelátogatok Siófokra. Hát hogy én három hétig ne lássam az én pávaszemű, szép páromat!... Három hét - vőlegénynek három örökkévalóság!

Milyen furcsa lett volna, ha valaki azt mondta volna akkor:

- Hallod-e, azon a három héten egyszer se fogsz te gondolni arra, hogy lelátogass Siófokra! S Vikit már holnap csak egyszer csókolod meg, s akkor is csak röviden, és aztán soha többé!

Talán tizenegy óra lehetett, egyszer csak valami halk plattyanást hallok a szobámban.

Utána csend.

Aztán megint...

Ez valami állat!...

De micsoda?

Egér nem lehet. Az egér rág, annak más a magaviselete.

Hátha kígyó?

S hideg viszolygott át a hátamon.

Egy rossz kis petróleumlámpás állt egy asztalkán, az ágyam mögött.

Meggyújtom. Fogom: nézek az ágy alá.

Semmi.

Nézek a szekrény alá.

Semmi.

Nézek a cipőimre, a gerendára, a ruhám mögé, a szék alá, a szőnyeg alá, a törülközőkendő mellé.

Semmi.

Hallgatódzok.

Semmi.

Újra fekszek. Lesrófolom, elfújom a lámpást. Ahogy a fejem a vánkosba süllyed, megint hallok: *platty*...

S a fejemhez közel.

Ez nem lehet más, csak béka! Rám mászik az átkozott az éjjel! Még ráül a fülemre!...

Újra gyújtom a lámpást. Összekatatok-matatok mindent. Még a cipőmet is kifordítom, még a kofferemet is kirázom.

S ahogy dühös elképedéssel állok és tűnődök, hogy még hol keressem, abban a pillanatnyi csendben megint hallom: platty...

Végre megtalálom: hát nem béka, hanem az üveg dugó. A hidegről hozott víz meg az egy pohárnyi levegője a bezárt ablakú, meleg szobában táguldozott, és föl-fölemelgette az üveg dugót, az plattyogott a vak csöndességben.

No, hál'istennek, most már alhatok.

Oltanám is a lámpásomat, de akkor látom, hogy félméteres fekete oszlopban száll belőle a füst. Megint bosszúság! Mármost ezt a kormot szívjam-e reggelig? Pű! Pű!

Kinyitom az ablakot. Az ajtót is kinyitnám, de hátha valami béka betéved?

Hát csak az ablakot. Törülközőkendővel csapkodom a szelet a szobában. Pű! Pű!

Aztán az ablak párkányára könyökölök.

A hold épp kel. Nagy, fényes feje már félig előbújt a rozsdaszín szélű felhőkből. Mint a bujósdit játszó gyerek mosolygó fél arca. Mindig szerettem a holdat nézni, akkor is, mikor nem voltam szerelmes. De akkor meg éppen szívesen szórakoztam a szemlélésén. Cigaretta gyújtottam, és újra odakönyököltem az ablakocskába.

Emelkedik, emelkedik a világ lámpása, lassan, némán, az alvó falu fölé. A széles csöndességben csak az éji bogarak halk zengése hallik.

Az én szép pávácskám bizonyára boldogan alszik már. Mit álmodik vajon? Folytatja a Balaton-parti sétát? Vagy már a Duna-partit sétálja?...

A hold emelkedik. Ablakom előtt a nádkévécs pince. A nádszálak csillognak a harmattól a holdfényben.

A csöndességben hallom, amint a Vikiék szobájában megszólal a falióra: cin-cin-cin... Veri az éjfélt.

De most már ideje, hogy ágyba térjek. Inkább nyitva hagyom az ablakot, s nem bánom, ha reggel föl is ébreszt a kanásztülek.

S lebocsátom a csipkekárpitot.

Ebben a pillanatban valami szokatlan csikorgást hallok az udvaron. S újra csikorgás. Alig ismerem meg, hogy a konyhaajtó zára nyikorog. Nyikordul végre a szokott hangon.

Nini! - gondoltam. - Náninak tán ismeretsége akadt? A siófoki legények... No lám!

S elmosolyodva lesek ki a kárpiton.

Csakugyan egy fehér ruhás nő lebben ki. Ing és alsószoknya. Meztláb. Kibontott, hosszú haj... A nyakát behúзва lapul a fal árnyékába. Les és fülel az utca felé. De csak eldöbbenek: nem Náni! Viki.

Beljebb vonulok kissé.

Viki még összébb húzza a nyakát, és sápadt arca az én ablakom felé fordul.

Néz. A szeme karikára tágult. Nézi még hosszabban, mint ahogy az utcára nézett.

Aztán egyszerre megmozdul, s nagy lobogva a pincénél terem.

Újra lapul. Fülel. Les ki. Les felém.

Beigazítja a kulcsot a pinceajtóba. A kulcs csetten. Az ajtó halkán ropog.

Viki eltűnik.

Még akkor se tudtam mire vélni a dolgát.

Egy perc nem telik belé, Viki előlebben. Fülel és les. Les ki. Les felém. A pince ajtaját halkán-lassan behajlítja.

A zár tompán csukkan.

Viki lihegve susog:

- ...sztus...t...szt...sbe...sztus...t...szt...sbe.

S besuhog vissza a házba.

Olvastam, hogy április vége táján jéghegyek indulnak meg az Északi-sark tengerén, és leúsznak mifelénk, és azoknak a lehe okozza a májusi fagyokat.

Az én szívemen is mintha egy jéghegy vonult volna át.

Másnap délben szándékoztam utazni, de reggel kilenckor is indul egy vonat...

Amint kilépek felöltözötten, Viki már az eperfa alatt rendezte a reggelizőasztalt. Ott a tej, a tea, a vaj, a tojás, az árnyékban a fehér terítők, s egy üvegben a friss víz.

Viki mosolyogva pillant rám. Fogja a palackot: tölt belőle az egyik pohárba.

S elém hozza tálcán, szerelmes szemmel:

- Te igyál elsőnek...

A NEGYEDIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Hegyen égő tűz

Az elbeszélő lapos mellű és fahangú öregúr. Csak bajuszt visel, feltűnően sárga bajuszt. Mindig cigarettázik, attól sárga a bajusza.

Volt pap, katona, állatorvos és patikus. De leghosszabb ideig tanfelügyelő.

- Rajtad a sor, Tamás.

- Rajtam?

S a fejét rázza.

- Szívesen kijelentem, hogy én fizetem a pezsgőt. Mert az én történetkém fájdalmas-gyászos valami.

Arról a nőről én soha nem is beszéltem. Olyan leány volt, hogy csak profanizálnám az emlékét, ha vendéglőben beszélnék róla. És éppen mulatság kedvéért...

Tisztább, szebb lélek nem élt még leánytestben. És ha én azt elvehettem volna...

Mert elvettem volna. El. Pedig nem is volt úrileány.

Azazhogy úrileány volt... úri. Elvégre nem a ruha választja meg, melyik lélek úri, melyik nem. Úrileány volt, úri.

És örökre nyomja a lelkemet az a gondolat, hogy talán én voltam az oka a halálának.

Talán...

Mert ma se tudom, miért halt meg, micsoda viharban, micsoda fergetegben. És hogy a gyilkosát mért ítélték csak öt évre.

Én állíttattam szegénynek a sírjára márványkeresztet.

Röviden mégis mondok talán egyet-mást róla, hogy lássátok, mennyire fölötte lebeg a végzet némely életnek. Fölötte lebeg, mint a karvaly a galamb fölött.

Én még akkor csak surján legényke voltam. Tizennyolc éves. És akkor végeztem a hetediket.

Az egészségemet igen megviselte az akkoriban dívó, szajkózó tanulás. Olyan voltam, mint a pincében telelt krumplinak a tavaszi hajtása. Egy professzorom már májusban beszélt a szülőimmal, hogy küldjenek el nyárra valahova a porosz tenger mellékre, levegőre, vízre.

Az apám cukrász volt. Tehette volna. De sok tanakodás után arra gondoltak, hogy fiatal vagyok még: bajos külföldre bocsátaniuk. Eszükbe jutott, hogy az anyámnak egy közeli rokona ispán a Felső-Tisza mellékén.

Levelezést kezdtek vele. Az arcképemet is elküldték neki. A vége az volt, hogy Péter-Pálkor, mindjárt az iskolai év befejezése után vonatra tettek.

Éjjel utaztam, hogy a nap heve ne bágyasszon.

Így történt, hogy reggel szálltam ki a mezei kis állomáson.

Egy bőrülésees bricska várt rám ott. És csak egy unatkozó, szittyá, vén kocsis rajta.

Nekem, fővárosi embernek persze érdekes volt az a mezei világ.

A gabona már mindenfelé sárgult. Itt-ott már arattak is. Az égboltozat is magasabb volt arra, a világ tágasabb.

Cigarettát sodortam, és megkínáltam vele a szittyámat is.

- Messze van az a major?

- Amott a hegy mögött, úrfi.

És a fejét rázta a cigarettára:

- Köszönöm, úrfi: nem élek papirossal.

Sík vidéken haladtunk, poros akácfák közt. A mutatott irányban egy vakondoktúrás-forma domb látszott a távolban. Nekem legalább, budai hegyekhez szokott szemű embernek, domb. De ők hegynek mondták.

Bizony, jó két óra hosszat rázogatót a kocsi, míg odajutottunk.

Horpadt tetejű, sárgafoltos hegy volt az, alig magasabb a pesti Vigadónál. Valamikor szőlőt művelhettek a déli oldalán, mert az alján látszott is belőle még valami másfél holdra való. És fenn egy pinceépületnek az omladéka fehérlett.

Egy elvénült bükkfa is állt ott. Lehet, hogy még előbb erdős volt az a táj, de kiirtották, felszántották. A hegyet meghagyták legelőnek.

Akkor is legelt ott vagy ötven-hatvan birka.

És egy fehér ruhás nő állt a birkák között. Állt, mint valami szobor.

Csodálva néztem. Az úton már vagy öt nyájjal találkoztam, de valamennyinek férfiember volt a pásztora.

- Itt asszony a juhász?

- Néha - felelte a szittyá a nyájra pillantva. - De nem asszony ám még.

- Lánya a juhásznak?

- Olyanféle.

- Hát nem az?

Vállat vont:

- Lehet, hogy az.

Furcsálltam a beszédét. Kis idő múlva megint megszólaltam:

- Olyan abban a fehér ruhában, mint valami kisasszony.

Megint vállat vont.

- Hát úgy is híjják, hogy *kisasszony*.

- De parasztleány?

- Az.

Nem beszélünk többet. A domb alatt előtűnt a hodály meg az itató. De előfehérlett valamivel távolabb a major is.

Az ispánlak tornácán egy magyar ruhás, pipás ember állott, és a szeme fölé emelte a kezét.

Az volt az én Józsi bátyám.

Ma már alig látni afféle régimódi, csizmás, makrapipás, virágos kalapú ispánokat. Kihal vagy átformálódik lassankint az a boldog nyugalma vagy vígan ebattázó gazdatiszt-faj, s a helyét cvikkeres és tengerézsapkás figurák foglalják el, akik a boglya árnyékában a Pester Lloydot olvassák, és lexikonban nézik meg, hogy a lucernát mikor jó kaszálni.

A kocsizörgésre a felesége is kilépett a konyhából: kövér, fejkötős asszony.

Mind a ketten rokoni csókkal fogadtak.

- Hát ilyen vékony fa terem a pesti erdőn? - csodálkozott a bátyám. - No, majd megerősödöl itten a jó magyar ájjeron!

- Hát a Laci? - kérdezte az asszony.

Nem tudtam, ki az a Laci.

- Kiküldtük eléd. Nem találkozta vele?

- Ahon gyün a! - mondotta csillogó szemmel a bátyám, a hegy felé tekintve.

Magam is odanézek. Hát akkor nyargal be veszett-vágtatást, szürke lovon egy kilenc- vagy tízéves, piros képű kölyök.

Leugrik a lóról, és lihegve fut hozzánk.

- Megijedt a szürke a ludaktól - mondja kitüzesült arccal -, aztán elragadt. Alig bírtam hazahozni.

Fia volt a bátyámnak, egyetlen fia. Csak bámultam a kis Attila-ivadékat.

Más nem is ebédelt aztán velünk. A gyerek tartott bennünket szóval. Elmondta, hogy merre ragadta a szürke, micsoda árkokon, vetéseken nyargalt keresztül-kasul; hogyan vesztette el a kalapját, hogyan találta meg a répa földön.

Csak bámultam.

Ebéd után rágyújt a bátyám a makrára, és kérdezi, hogy fáradt vagyok-e az úttól.

- Nemigen, bátyám. Aludtam a kupéban hajnalig.

- No, hát akkor gyere ki velem az aratókhoz. Aztán ha segíteni akarsz nekem az ügyelésben, hozz magaddal papirost, plajbászt: írd fel a dülőneveket. Mert kétfelé is aratunk. Jó, ha olykor meg-megjelenesz te is a munkások között.

- Szíves örömet.

Int a Laci gyereknek. A gyerek kifut. A bátyám egy csésze kávéat iszik még. A dohányzacskóját is megtömi.

Mikorra kilépünk, ott áll három nyergelt ló az ajtó előtt.

A Laci gyerek egy nádpálcácskát nyújt:

- Tessék, Tamás bácsi.

S ő maga megint fut a szürkéjéhez. A kocsis ületen fogja, és feldobja a lóra.

Restelltem mondani, hogy sose ültem lovon. De gondoltam, nem nagy mesterség az. Járó lábú szék: megülhetek benne.

Persze, jobb lábbal hágtam a kengyelbe, és úgy másztam feljebb, mintha valami kerítésre másznék.

A két másik ló megindul. Az enyim csak áll.

Megpöccintem:

- Gyí!

A ló megszalad. Én ijedtemben azt se tudom, hova kapjak. Végre is hasra fekszem, és átkapom a nyakát is.

- Hó - kiáltom -, hó!

A ló azonban még bőszebb futásnak ered.

De ménkü beléd - gondoltam -, engem nem vetsz le!

S ragaszkodtam kézzel-lábbal, mint a majom az anyjába. A ló meg vágatott, száguldott, robogott.

Hova robog? meddig robog? - nem láttam. Fák és házak, utak és hidak táncoló képekként kísérték valameddig. Aztán ég és föld egybekavargott a szemem előtt. Tüzes napok forogtak alattam, fölöttem, körülöttem. Mi lesz ennek a vége, teremő Istenem?!

Hát az lett a vége, hogy egyszer csak a ló nagyot ugrott, és én repültem...

Valami puhára estem.

A ló elszáguldott.

Csend következett és valami boldog és ünnepi nyugalom érzése. Mikor fölnyitottam a szememet, egy okulárés, vén hollót láttam, ingben, gatyában. Zsíros, pörge kalap a fején. A kezében kapa.

Áll a napsütésben. Csak bámul rám:

- Ej!

Bántott a szemüvegének a fénye, hát másfelé néztem. Valami fehérlett oldalt is. Odapillantok, hát egy fehér inges parasztleány. Halvány arc, fekete szem. Száraz, szőkés haj.

Az is mereszti ám a szemét.

Az öreg holló végre megmozdul, hogy fölkeljen. De én fölkeltem magamtól.

Akkor láttam, hogy a hodály mögött vagyok, krumpiskertben. Az öreg éppen a krumpliját töltögette.

A leányra nézek, mert szokatlan szép figura. A szoknyája is fehér, mintha csak alsószoknya volna rajta. A lábán piros bocskor. S fiatal még, alig zsemlyényi a domborodás a mellén.

A nézésemmre elpirul, és pillog.

Az öreg szemüveges megszólal:

- Nem ütődött meg, úrfi?

- Nem.

- A ló elszaladt. Majd hazatér.

Akkor robogott oda a bátyám is, a Laci gyerekkel. Megálltak kívül a kerítésen.

- Nincs bajod? Atteremtéssit, hát mér nem mondtad, hogy nem tudsz lovagolni?

Aztán gyalog mentünk föl a hegyre. Onnan mutogatták el: melyik tájon aratnak, melyiken kapálják a kukoricát és krumplit, s melyik földnek mi a neve.

Följegyeztem mindent, föl is rajzoltam nagyjából. Nem mondhatnám, hogy nagy kedvvel. Pihenni küldtek engem oda, nem dolgozni. Még könyvet se engedtek magamhoz vennem. Titkon csúszttam a belső zsebembe Jókainak egy könyvecskéjét, a *Petki Farkas leányait*.

A táj azonban érdekes volt a hegytetőről. Észak felé kéklő hegysor. Dél felé síkság. A távolban óriás ezüstkígyó: a Tisza. És kék nyárfák. Egy helyen orgonasípokként egy sor jegenyefa. A távolban egy vonat úgy haladt a mező sárga és zöld tábláin át, mint valami siető fekete hernyó.

Csend volt körülöttünk, csak a nyáj kolompjának a hangja hallatszott olykor alulról, mintha valami náthás harangocska volna.

Másnap még javában alszom, a házban már mozgást hallok. A Laci gyerek ott mosdik nagy liccsel-loccsal a mosdónál. Velem egy szobában hált.

- Te, Laci - mondom neki -, már reggel van?

- Az!

- Hány óra?

- Már öt, Tamás bácsi.

De ezt olyan hangon mondta, mintha azt mondta volna, hogy tíz.

- Hát ti ilyen korán keltek?

A gyerek csodálkozva néz rám.

- Már öt óra.

Megértettem, hogy itt ötkor van reggel.

Eszembe jutott, hogy a bátyám azt mondta: Nézz ki *reggel* legelsőben is az Imre-dűlőre. Ilyenkorra gondolta? Nagy kedvetlenül fölkeltem. Hiába, teljesítenem kell a rendelkezését.

A gyerek kifut, befut.

- Mit tetszik reggelizni?

- Mindegy, akármi.

- Jó lesz, amit édesapám szokott?

- Jó.

- Ő a zsebében viszi ki. Odaki eszi meg.

- Jó-jó.

Három perc múlva visszatér egy viaszpapirosba burkolt valamivel. Nem is nézem, hogy micsoda, csak dugom a zsebembe. Sietek, hogy mindjárt az első nap kitessék a buzgóságom.

Mikorra kilépek, Laci már ott ül a falusi tanítóval a ház előtt, a hársfa alatt. Könyv van előttük.

- Merre is van az az Imre-dűlő?

A gyerek mutatja. Sietek.

Útközben nézem meg, hogy mit szokott reggelizni a bátyám. Hát egy karajka barna kenyér, meg kétujjnyi szalonna.

Soha életemben nem ettem szalonnát, legfeljebb sült tojásrántottán vagy lencsén. Idegenül néztem rá. Kedvem lett volna eldobni. De hátha megismerik, hogy a bátyám kamarájából való? Visszagöngyöltem a papirosba, és csak a kenyeret költöttem el.

A nevezett dűlő messze volt. A hegy felé kellett mennem.

Vajon ott legeltet-e az a szép, tiszta képű juhászleány?

Azóta, hogy megláttam, mindig az forgott az eszemben.

Mért hívják kisasszonynak?

Miért őriz juhnyáját?

S a különféle elátkozott királykisasszonyoknak a meséje kevergett a fantáziámban.

De hiszen nem vagyok én telegramkihordó. Odaérek, amikor odaérek. Azt fogom mondani, hogy elvételtem az utat.

S lekanyarodtam a hegy felé.

A nap tüzesen sütött a gilicebokros, kutyatejfüves, aszott legelőre. A nyáját nem láttam. Átkanyarodtam az akácfasoros kocsútra. Onnan aztán megláttam a nyáját. De nem a leány őrizte, hanem a juhász, a pápaszemes, vén holló.

Kedvetlenül fordultam az utamra. Elérkeztem az aratókhoz. Tán húszan arattak egy nagy táblán. Ma se tudom: búza volt-e vagy rozs. Fővárosban nőttem: nem tudtam akkor még megkülönböztetni a búzát a rozstól.

Eleinte érdeklődéssel szemléltem: hogyan herseg a kasza, hogy dől a gabona, hogyan szedik marokba. De igen lángoló volt a meleg: leültem egy akácfa alá. Ott tikkadoztam. Még a cigaretta se ízlett.

S bágyadozva néztem azt a csodálatosan egészséges, erős népet, amely az égető naptűzésben csorgó verejtékkel dolgozik. Dolgozik serényen, némán, pihenés nélkül - hogy *neki is jusson* a világ kenyéréből.

De akkor nem erre gondoltam. Három helyet is mondott a bátyám, hogy délig bejárjam. Nem tetszett sehogy se. Azzal töltssem-e a nyarat, hogy ezeken a tüzes napokon ide-oda barangoljak? Harcoljak a legyekkel? Fölkeljek reggelenként öt órakor? És kenyéren-szalonnán lézengjek délig?

S eltökéltem, hogy írok haza: jobb otthon a nyár a hűvös Váci utcán meg a Városligetben. Beiratkozom a csónakázó-egyesületbe: majd megerősödök a Dunán.

S megkérdeztem is délben a bátyámat, hogy merre van a postaépület. - Levelet küldenék haza, hogy baj nélkül megérkeztem.

A bátyám nevetett:

- A postaépület? Hát majd reggel ide állít egy mezítlábas gyerek lóháton. Annak add oda a leveledet. Az a postaépület.

A levél elment. És én titkos örvendezéssel jártam másnap a zizegő gabona között: holnapután itt a pénz - úgy íthagyom ezt a poros, legyes, tüzes-katlan világot, mintha sosem is jártam volna benne!

Délután, ahogy a hegy felé pillantok, meglátom a távol hegyoldalban a nyáját. De valami gyerekforma áll közte. Nézem jobban: mégse gyerek, kendő van a fején, barna kendő.

Aztán, hogy még közelebb mentem, láttam, hogy valami igen kicsi kis tömzsök asszony, és hogy a két keze valami különösen mozog. A jobb kezét lefelé terjegeti. Bal kézzel fölfelé csipeget.

Továbbmentem. Mentem vagy negyedórát. Csak nem mutatkoznak az aratók. Kukorica, krumpli mindenfelé. Egy helyen kender is. Nézem a földképet, amit rajzoltam: akkor látom, hogy a cselédföldeken járok, épp ellenkező irányban, mint kellett volna.

No, vissza! A legelő mellett kell ismét elhaladnom. Ahogy a nyájra pillantok, látom, hogy nem a tömzsök asszony áll már ott, hanem a leány, az elátkozott királykisasszony. Áll a vén cserfa alatt.

Dehogy megyek el anélkül, hogy legalább egyszer ne beszéljek vele. Beszélek azzal a tiszta képű, szép juhászleánnyal.

Mi címen menjek hozzá?

Vizet kérek tőle.

S valóban szomjaztam is. A nagy forráságban fű, fa kívánta a vizet.

Akácfasor vitt hozzám, s én andalogva mentem az árnyékon.

Mikor kiérek az árnyékból, látom, hogy nem is egy leány áll a juhok mellett, hanem három. Mind a három napernyős. Kettőnek fehér a napernyője, egyé meg zöld.

De még akkor is olyan távol voltam tőlük, mint a Vigadótól a Lánchídnak a budai vége.

Három kisasszony! - gondba ejtett. Hátha valami grófkisasszonyok?

Volt ugyan tisztességes szalmakalapom, afféle akkor is divatos, lapos szélű, a cipőm is új, és nyakkendőm is somszínpettyes, kék selyem, de a ruhám csak afféle vitorlavászonból való, olcsó és szűkös. Lehet különben, hogy jó ruhában se mentem volna oda egyszerre három ismeretlen leány közé.

Csak lesem, mit művelnek ott. Talán ott a juhász is, a pápaszemes, vén holló is ott ül a földön, azért nem látom. Közelebb-közelebb... Már bizonyos, hogy nincs ott más, csak a három úrileány.

Soká ott vannak. Le is ülnek. Mintha a földre ülnének, és valami hírlapot néznének. Az a hírlapforma valami a zöld ernyősnek a kezében van. Ő mutogatja.

Magam is leülök. Cigaretára gyújtok. Unatkozva szemlélem a ritkás felhőket: mintha egynehány marok hattyúpelyhet szórt volna valaki az ég kéklő magasságába. A táj csendes. Csak a méhek döngicsélnek körülöttem, csak a legelő felől hallatszik olykor egy-egy panaszos *beee...* meg a náthás harang kolompszava. Mellettem, a legelő alján galagonyabokrokat látok és sok kökénybokrot körülötte.

Tehát valóban erdő lehetett ez valamikor.

Végre mégis mozdulnak a napernyők. Fölkelnek. Az egyik fehér napernyős összezsugorodik a zöld napernyőssel. Aztán a másik fehér napernyős is. És a két fehér napernyő elválík. A zöld ott marad a juhok között.

Meglepődéssel látom, hogy felém tartanak. Újra leülök a galagonyabokor alá, az árokszéli gyepre, és új cigarettát sodrok.

Hát csakugyan arra az útra térnek. Kíváncsian vizsgálják már messziről.

Mikor elém érkeznek, látom, hogy két időske, fekete hajú zsidólány. Az egyik sápadtkás, a másik pörsenéses képű. Félcipő a lábukon, és kosárka a karjukon.

Igen hegyesen sétáltak el mellettem, és csak a szemük szögletéből vetettek rám egy-két pillantást.

Tehát az ottmaradt zöld napernyős a juhászleány, a *kisasszony*.

Az ügy rejtelmesnek látszott. Mégiscsak kisasszony! De hogy őrizhet kisasszony juhokat?

Ebben valami titok lappang!

De most már mégis odamegyek. Vízet kérek tőle. Beszélek vele.

S indultam sétálva, a nádpálcámat suhogtatva a vízmosásoktól szagztatott, gilicebokros, kék zsályás legelőn.

A lány állt és varrt vagy kötött. A fején valami zöld kalapféle látszott, amely árnyékot terített az arcára és a vállára. Hát azt néztem én napernyőnek?

Körülötte a juhok szétoszladozva legeltek. *Bééé-beee* hallatszott vékonyan, vastagon.

A leány csak akkor pillantott felém, mikor a kutyája - borzas, dühös, kis, fekete-fehér puli - nekem rohant, és fel akart falni.

- Puli - kiáltott a lány -, Puli!

A kutya visszatért, de még azután is morgadozott, és sötéten szegeződött rám a szeme a ráhajló, fekete szőrfürtök alól.

- Csitt - korholta a lány -, csitt!

Csak állt. Várakozón nézett reám. De közben úgy elpirosodott, hogy még a homloka is megszínesült.

Akkor láttam, hogy nem kalap van a fején, hanem négy-öt nagy lapulevél. Nádra vagy mire fűzte őket.

Le is vette, hogy közelebb érkeztem, s rátűzte a botja végére. Tartotta árnyékvetőn.

De valami érdekes volt, valami bibliai figura az a fehér ruhás leány, ahogy ott áll egy földre terített, ócska szűr mellett a gyepen. Áll egy szál fehér szoknyában, bodros vállú ingben, áll azzal a pápai napernyővel. Az oldalán másfél araszos kis tarisznya, ibolyahímzés körül rajta, s a közepén három elfakult, paprikaszín mályva. Meztelen lábán az a piros bocskorka, s a naptól barnult, gyönyörű, gömbölyű karja, s ugyanúgy barnult, arasznyi rész a bokáján felül a lába szárából... Magam is megzavarodtam.

Megemeltem a kalapomat:

- Jó napot, kisasszony!

Akaratlanul is kisasszonynak mondtam. S talán nem is a ruhája miatt, hanem hogy a haja fel volt csavarva a fejére koszorúsan, s egy szál fehér szegfű benne a homloka fölött.

Nézett. Állt mint a szobor. Az arca pirossága egy lélegzetvétel alatt holtszín halványra vált.

Nézett rám büszkén, sértődötten.

Gyönyörű volt! S én még inkább megzavarodtam. Mindjárt eszmélkedtem, hogy hibáztam: a nyakán az a kék üvegkláris, az a vállbodros ing, bocskor, juhok...

- Bocsánat - mentegetődztem a kalapommal legyezve magamat -, én nem ismerem magát, és valaki azt mondta, hogy maga kisasszony. Olyanforma is. Hát csak rászaladt a nyelvem. Bocsásson meg. Látom, hogy nem szereti.

S hogy még mindig nem felelt, folytattam:

- Ismeretlen vagyok ám én itt. Csak tegnapelőtt jöttem. Tegnap bevetett a ló... a maguk kertjébe...

A megkövült arcon erre mintha mosolygás futott volna át. De ez csak egy pillanatig tartott. Aztán ismét az előbbi komoly, szinte megvető-büszke arcot láttam.

- Az én nevem Erzsébet - szólalt meg a nyájra pillantva. - Ne mondjon engem kisasszonynak...

S fölemelte a kezimunkáját. Fehér kötés: harisnya. Néhány szemet öltött rajta.

S az arca ismét megszínesedett.

- Az én nevem meg Tamás - feleltem -, Szathmáry Tamás. Tanuló vagyok, nyolcadikos, és ide jöttem nyaralni az ispán bátyámhoz. Most pedig igen szomjas vagyok. És hogy magát megláttam, Erzsike, arra gondoltam, hogy magától kérhetek vizet.

Amíg beszéltem, nyugodtan nézett rám. Közelről sárgásbarna volt a szeme, de fekete, alacsony szemöldökű, s azokkal az árnyékvető szempillákkal gyönyörű. És valami rejtelmes mágneserő volt a szemében! Hol vont, mint az örvény, hol pedig tolt, szinte taszított magától. S az ajka is gyönyörű volt, szép metszetű. Mint a régiek szépen faragott íjának a vonala, olyan volt a felső ajka, és eleven, mint a ma feslett rózsabimbó.

A leány a nyájra pillantott. Intett a Pulinak. S megindult.

- A hegynek a túlsó felén a kút - mondotta még mindig komolyan.

A Puli ezalatt körülnyargalta a nyáját. A kolomp lüktöve kolompolt. A birkák ijedten csoportoztak és egymáshoz nyomakodtak, és emelt fejjel, tanácstalanul bámultak a világba.

Beee!

- Itt maradj! - szólt vissza a leány a Pulinak.

Puli megcsóválta a farkát, s leült büszkén a szűr mellé, a nyáj elé.

Mentünk tovább.

Egyszer csak *rőf-rőf*, előugrik valahonnan egy kis fehér süldő, s ott terem Erzsi mellett. Követi, mint valami kutya.

- De különös! - mondtam. - Hogy szereti magát...

- Kései malac volt - felelte még mindig komolyan -, és igen hitványka. Nem lehetett eladni. Kijött ma velem.

Elhallgatott. Megállt.

- Amott az a fűzfa. Ott a kút.

S bólintott, mint valami úrileány. Megfordult, visszasétált szép, könnyű járással, a levélnapernyőt gondosan a feje fölé tartva. A malac esetlen galoppozással követte.

Csak álltam, mint a bibliai Lótné. Micsoda ostoba ember vagyok! Beszélgetést kellett volna vele kezdenem! Meg kellett volna kérdeznem, hogy mit nézegettek a zsidólányokkal.

Szégyenkezve ballagtam a mutatott fűzfa felé. A birkák mintha gúnyosan kiáltottak volna utánam:

- Beee! Beee!

Megtaláltam a rossz gémeskutat, s mellette a hosszú, alacsony vályút. Vályú végén pocsolyát persze, s benne vagy öt kacsát és vagy tíz ludat, amely valamennyi ijedten csobogott ki a vízből. Mocskos szárnyukat rázogatva és bukdácsolva, sápgogva-gágogva futottak előlem a hodály felé.

A vályúban találtam valamelyes vizet, de az meleg volt, és zöld moszat úszkált benne.

Nézem a kutat is. Sáros körületű, de köveken oda lehet jutni. A vödör a mélyben. Ahogy belevizsgálódok, verebek röppennek föl, majd kiverik a szememet.

Fölhúzom a vödröt. Fészek-szemetes víz. Soha életemben nem ittam vödörből. Úgy igyak-e, mint a fiákeros lovak?

Kedvetlenül nézek körül. Rossz garádú kert. Szilvafák és egy cseresnyefa benne. A hodály mellett meglátom a juhászházat.

Majd adnak ott vizet.

Cigarettára gyújtok.

Belépek az udvarra. Csak elhőkölök. Az udvar közepén ott hever a földön, az égető napon a vén okulárés holló; ott hever hason, arcra borultan, mint aki csatában meglöttek - a kalapja is mellette.

S néhány lépésnyire tőle, a pitarajtó előtt nyugodtan aprítja a gallyfát a törpe-tömzsök vénasszony, aprítja a tőkén, rövid nyelvű baltával.

Fölkel. Mosolyog. A baltát az aprított fába dobja. Zavarodottan mosolyog.

- Mi baja? - kérdem hűledezve.

- Hát csak lefeküdt, szegény. Tetszik tudni: mán öreg, aztán fájós a térgye. Lefekszik néha...

És röstelkedve pislog az emberre.

Az okulárés holló megemelte a kezét, a fejét is, mintha föl akarna kelni.

- Részeg ez az ember!

- Hát ivott is valamelyest, az igaz. Nem sokat. De mán neki a kevés is árt, ifjúrám. Pedig szentelt pálinkát ivott. A térgyére adtam neki, hogy dörgölje vele, ő meg megitta. Aj, kérem, úrfi, nem lehet bízni az ilyen vénemberbe...

Úgy beszélt velem, mintha régi bizalmasa volnék. S afféle édes szemű asszony volt. Még tán haragudva is szerelmesen nézett. A szeme állása volt olyan.

- Hát mér nem fekteti ágyba az urát?

- Az ördög emelgesse, tekintetes ifiuram. Egyszer emeltem föl, akkor is olyat csapott az öklivel a képembe, hogy mingyán kiesett két fogam. Aztán nem is uram ez nekem, ez a vén csutora. Csak gazdám, tetszik tudni. Tizenennyóc esztendeje szógálok nála egy krajcár nélkül. Csak éppen hogy a fiamat fölnevelhettem a háznál. Ötéves vót, mikor idehoztam. Iszen, ha az itthon vóna... De katona, tetszik tudni, káplár, Pesten. Azt mondják, maga is pesti, ifiuram.

- Az vagyok. De én most vízért jöttem volna. A kútból nem lehet inni.

- Nem lehet? Szent isten! Talán csak nem apadt el? Szent isten!

- Nem apadt el, csak ronda. Gondoltam, itten kapok.

- Hogyne, ifiuram. Adok én kész szívvel. Vagy talán egy kis szentelt pálinka tetszenék...

S hogy erre tagadón intettem, kihozott a házból egy nagy, fekete csöcsörös korsót. Nyújtotta.

Elvettem, de csak néztem rá. Sose volt afféle portéka a kezemben.

- Tessék, csak tessék - mondotta. - Hajnalban hoztam én ezt. Jó hideg.

- Poharat is kérek.

- Ej-ej, hogy nem gondoltam rá. Persze-persze...

S befutott.

A pohárral kihozott egy fényképet is, afféle bádogra füstölt, városligeti fényképet, aminőkre huszonöt krajcárért csúfították rá akkoriban az embert.

- Tessék mán nézni: ez a fiam, a Dani.

Felpödrött bajszú, kerek képű, siccer-bojtos bakát ábrázolt a kép, amint tulokszemmel bámul a világba.

- Nem tetszett-e vele találkozni az ifiúrnak?

Nem akartam rontani a kedvét, hát csak ráhagytam:

- Ismerem, úgy látásból.

Az asszony boldogan nézett rám.

- Beszélni nem tetszett vele?

- Lehet, hogy beszéltem is.

- Jaj, ha tudta vóna, hogy ide tetszik jönni, bizonyosan izent vóna valamit.

És bő szóáradattal magyarázta el, hogy a fia már három éve katona, és hogy az lesz a juhász, mihelyt obsitolják. Mert az öreg már egyre fájósabb térdű.

- És várton-várják mán a Danit az urak is. Ugye szép, derék fiú?

Szórakozottan pillantottam a képre.

- Derék.

No, derék. Bizonyára másképp néztem volna meg azt a képet, ha tudtam volna... előre láttam volna... És baltával a vadállat!... Talán éppen azzal a rövid nyelvű baltával... Irtózat!... Szegény leány, szegény jó leány!

És mondom: ma se tudom, miért. A vádlott egy szót se vallott. A tettet nem tagadta, de az okot nem mondta meg. Csak annyit tudok, hogy a bűnjelek közé be volt írva, az apróságok közé, egy kettészakított fénykép is, az én fényképem.

Az ispán bátyámat szintén kihallgatták: Tudna-e valamit? A fényképemre azt mondta, hogy az ő albumából való, és hogy bizonyára titkon vette ki náluk a leány; nem tudja, miért.

Én bezzeg tudtam.

Szegény, jó mártír!

Az asszony sok mindent locsogott még, s közben hol reám nézett azzal az édeskés szemével, hol a markában tartott bádogfényképre.

Én azonban csak fél füllel hallgattam rá. Az elmém azon bolygott, hogyan térhetnék vissza a leányhoz.

Végre is azt eszeltem ki, hogy tőle is újból vizet kérek, mintha nem is jártam volna náluk.

És cigarettára gyújtottam. Visszakanyarodtam a kúthoz. A kúttól el a legelőre.

A leány ott hasalt a szűrőn, a lapulevél-ernyő árnyékában. Két könyökre támasztott fejjel nézett a kút irányába.

A kutya ismét elém rohant. Eszembe jutott, hogy a szalonna még mindig a zsebemben van. Mielőtt azonban odaadhattam volna neki, a leány fölkel, és rákiáltott.

A kutya visszatért.

- Bocsásson meg, Erzsike - mondtam. - De abból a kútból nem lehet inni. Szemetes. Langyos.

Elmosolyodott. S az arca egyszerre bűvös szépségűvé vált attól a mosolygástól.

- Le kell nyomni a vödröt mélyen.

Csak bámultam rá. A mosolygását bámultam, nem a vödröt.

- Arra nem is gondoltam - hebegtem. - Én bizony csak fölhúztam a vödröt, ahogyan volt.

S káprázó szemmel néztem.

A mosolygás minden nőt megszépít. De ahogyan ő mosolygott azzal a szép metszetű, piros ajkával!... S az a vonalnyira előfehérlő, hónál fehérebb fogsora!... Mintha ma került volna ki a virágteremtő istennek a műhelyéből!

Mosolygott, és érdeklődéssel szemlélt végig a nyakkendőmtől a cipőm orráig. Aztán gondolkodva nézett rám, s megszólalt jólelkűen:

- Iszik az én korsómból?

- Hát hogyne.

Megfordult. Fél térdre bocsátkozott a szűrőn, s felhajtotta a szűrnek a gallérját. Egy csomó friss keserűlapu-levél hevert ott, alatta meg egy kenyér nagyságú, lapos, veres kő. Fölvette a követ is. Lám a kő gödröcskét takart, s a gödröcskében vizes ronggyal körütekert korsó rejtett. Éppolyan fekete korsó, mint amilyenel a tömzsők asszony kínált, csakhogy kisebb.

Fogtam a korsót, és ittam volna. Persze mint afféle fővárosi ember, a felső részét emeltem a számhoz. A víz megint végiglocsogott rajtam.

- Hogyan szokás ebből inni? Sose ittam ilyenből.

- Ott a fogóján tessék.

- A fogóján?

Csakugyan láttam ott egy félmogyorónyi gömböcskét, és azon lyukat. Megértettem, hogy azon a lyukon át kell valahogy a vízhez jutnom.

A leány mosolyogva nézett.

A víz hideg volt és jóízű.

- Köszönöm, Erzsike. Igen lekötelezett. De hát miért nem adott az előbb?

Elvette a korsót, és mosolyogva pillogott. Nem is felelt. Gondosan rácsavargatta a vizes rongyot a korsóra, és visszaeresztette a lyukba.

De milyen szép volt minden mozdulata! Ahogy a fejét röstelkedve félrehajtotta! Ahogy a korszót elvette; ahogy letérdelt... Jaj, az a szép gömbölyű karja! Az a gyöngéded, gömbölyű lába szára! Nyaka meghajlása! Dereka könnyű mozgása!...

Mennyi mindent megvizsgálnak, leírnak a tudósok, tücsköt, bogarat, halat, férget, de arra még egy tudós se gondolt, hogy a tizenhét éves leánynak a mozdulatait megvigyázza és összeírja vagy ahogy ők mondják: *szerves egészzé kögítse*.

A nap mérges-tüzesen süttött, de én csak ottmaradtam. Kivettem a szalonnát a zsebemből, és odavettem a kutyának.

- Tessék, Puli.

A kutya egyszerre ráugrott. Gyanakodva nézte, szaglálta, aztán mindjárt fel is falta papirosostól.

És akkor barátságosan és hálásan csillogott rám a szeme a ráhajló fürtök alól. Hozzám jött. Körülszaglált. Leült elém, és nézett nyájasan.

- Az imént vendégei voltak, Erzsike - kezdtem a beszélgetést. - Távolról láttam. Két kis-asszony. Meg is csókolták magát.

Elmosolyodott:

- A kocsmáros lányai. A faluból valók. Minden héten kijönnek. Kép kell nekik.

S rákönyökölt a botjára. Látszott az arcán, hogy örül a szavamnak.

És bizalmasra váló szemmel, mosolyogva magyarázta el, hogy vásznat, gyolcsot, mit szokott kihozni a két leány, és ő a vászonra mindenféle levelet rajzol. Otthon aztán a két kisasszony színes cérnával kivarrja a rajzát.

- Hát ők nem tudnak rajzolni?

- Nem.

- Hát magát ki tanította, Erzsike?

Vállat vont:

- Jártam iskolába. Négy télen...

- Falusi iskolába? De hiszen ott nem tanítanak effélét.

- De. A tanító úr mindenféle kivágott képet oszt szét, és palatáblán körül kell vonni. Én aztán nyáron mindenféle levelet meg virágot próbáltam a mezőn, még bogáncsot, maszlagot is. A bogáncs a legszebb levelű, meg a borostyán, meg a pimpónak a levele, mikor még tavaszi. Aztán annyiszor próbáltam, hogy utoljára levelet se kellett ragasztanom a táblámra: mindenféle levelet tudok.

Amíg beszélt, elgyönyörködve állt rajta a szemem. Milyen értelmes leány! Hogy illik a nyakára az a kék üveggyöngyfűzér! S hogyan van, hogy annyira tiszta az inge, szoknyája? Ma vette fel talán? De hát kedden aligha szoktak ezek ruhát váltani.

Neki azonban nem állt olyan tapadón rajtam a szeme, mint az enyém őrajta. Nyugodtan és mosolyogva nézett rám, de olykor a nyájra is elbolyongott a tekintete. Olykor egy-egy kézmozdulattal intett a Pulinak. Az aztán össze-összeugatta az elszéledező juhokat.

A tarisznyájára pillantottam.

- Talán azt is maga hímezte?

- Csak próbaképpen. Nincs nekem arra való cénám. Ez egy szétfejtett selyemrongyból való. Csak próbáltam, hogy az ibolya szép-e, ha kivarrják. Aztán megmutattam nekik. Igen tetszett.

A nyelvemen volt, hogy megkérdezem: mi van a tarisznyácskában? Mert valami lapos is volt benne. De ha nyájasan beszélt is velem, a szemében volt valami, ami nem engedett bizalmaskodnom.

Olyan volt, mintha csakugyan valami mesebeli elátkozott királykisasszonnyal beszélnék, aki arra van átkozva, hogy juhokat őrizzen, és csak a szeméről látszik, hogy királyleány.

Elővettem a jegyzőkönyvecskémet, amelybe az előbbi napon a gabonatóblákat jegyeztem.

- Nem rajzolna bele valamit, Erzsike? Tartom addig a napernyőjét.

Habozva nézett a könyvre, aztán mégis elvette, s gyors kézzel rajzolt bele valami ismeretlen levelet. Az ereket rajzolta meg előbb benne, aztán csipkézte körül fűrészfogasan.

Amíg rajzolt, néztem a kezét. Nem volt nagy a keze, csak naptól barnult, és a körmének nem volt feketéje.

- Maga olyan nekem - mondtam -, mintha csakugyan úrileány volna.

Az arcát egyszerre láng futotta át. A szeme megnedvesült.

- Tessék - mondotta szomorkás mosolygással. - Vászorra jobban tudok. És így magában nem mutatós a levél. Csak ha sok van sorjában, és közte virág is. Rajzolk kicsibe olyat. De menjünk kissé a birkák után.

S visszavette a könyvet. A birkák a bokros alj felé legeltek, a legelő szélén. A leánnyal arra mentünk. Egyszer aztán megállt, s gondolkodó arccal rajzolt néhány komlólevelet, s közéje vad mályvavirágokat, másik lapra is átvonuló füzérben.

Amint a másik lapot rajzolja, a fásorból ostordurrogás hallatszik. A leány odapillant, elkomolyodik.

Magam is arra nézek, de nem látok mást, csak egy ökrös szekeret. Mellette egy árvalányhajas kalapú parasztleány ballag, és hosszú ostorral durrog.

Elkészült. Átadta. Elvette a napernyőjét, és gondolkozva nézett az árvalányhajas legény után.

- Gyönyörű - mondtam.

S az ökrös szekérről eszembe jutott, hogy a bátyám a Horog dűlőre küldött. Ott vár az uzsonnám is. Kezet nyújtottam neki:

- Isten áldja meg, Erzsike. Viszontlátásra.

Szemérmes elmosolyodással tette a kezét a kezembe, miközben a földre nézett.

- Isten áldja meg...

Láttam az arcán, hogy még valamit akar mondani. Csakugyan meg is szólalt:

- Ne jöjjön többet ide.

Kérlelőn mondta és szomorú mosolygással. Aztán az arca elpirosodott. A földre nézett.

Hánykódó szívvel bandalogtam a kukoricán át a Horog dűlő felé. Öt órákor már ott kellett volna lennem. Miért mondta az a lány, hogy ne menjek többé oda?

A Horog dűlőn ott találtam a cselédünket. Írós vaját hozott meg kenyeret uzsonnára.

- Jaj, de régen várok - mondotta szemrehányón. - Már itt akartam hagyni az edényt.

Sült képű parasztleány volt. Mindig vigyorgóra állt a szája.

- Te, Rozi - mondom neki -, ismered te azt a juhászleányt?

- Az Örzsit?

- Azt!

- Hát hogyne ösmerném. Ámbátor nem beszélek vele.

S megvetően biggyesztett.

- Mért nem beszélsz vele?

- Nem közénk való.

- Nem közétek való? Mért nem való közétek?

- Kevély.

- Kevély?

- Az. Templomba se jár velünk. Csak úgy a botjának imádkozik.

- A botjának?

- Hát. Fadarabot köt rá keresztbe. Osztt ott térgyepöl neki.

- Mért híjják azt a lányt kisasszonynak?

Felvonta a vállát, s vigyorgott. Furcsán nézett rám, gyanakvón és pajkosan.

- Hát azér - felelte. - Azér is.

Aztán elvörösödött. Elfordult. Bement a tarlóra, s a lábát óvatosan csúsztatgatva szedegette az elmaradt kalászokat a kötényébe. Látszott rajta, hogy nem akarja hallani a további kérdéseimet.

Zavarodott gondolatokkal néztem utána. Mért nem beszélnek vele? Kevély? Mért vigyorgott olyan furcsán? Rosszféle leány volna az a juhászleány? Lehetetlen! A zsidóányok akkor nem csókolták volna meg. A szeme állása se olyan. Becsületes leány az, becsületes!

A vacsorán aztán megtudtam a titkot.

- Te, Tamás - mondotta a néném -, igaz, hogy ott várt rád ez a Rozi leány?

- Igaz - feleltem -, az én hibámból késett. Igen megszomjaztam délután, és nem tudtam, hol igyak, hát lekerültem juhászékhoz. Ott adtak. Az asszony meg a leány.

A néném elmosolyodott.

- A kisasszony.

- Mért híjják kisasszonynak?

- Hát csak - felelte mosolyogva a néném -, csúfságból.

S kiment.

Azonban én nem hagytam annyiban, a bátyámhoz fordultam.

- Mért híjják kisasszonynak?

A bátyám felvonta a szemöldökét, hümmmentett.

- Nagy történet az. Ámbátor iszen már ütközik a bajszod: elmondhatom. Hát az a leány, szegény, alighanem úri eredet. Az anyja egy csinos parasztasszony volt, a kanásznak a felesége, vagy hát később a juhásznak a felesége. Mert cseréltek. Csak úgy hit nélkül voltak házások, hát egy karácsonyon cseréltek. Nem is tudom, hogy kártyára tette-e a kanász az asszonyt, vagy csak úgy beszélgetésben intézték el. Elég annyi, hogy a két ember asszonyt cserélt. Aztán ott született a hetedik hónapra az a szegény leány.

- De hát...

- Várd el a végít. Hát a kanász már abban az időben nem szerette a feleségét. Verte is. Pedig békésen éltek azelőtt. De ősszel manőver volt erre. A király is járt itt. Aztán egy éjjel tisztek szálltak meg a faluban. Szanaszét osztották őket hirtelenében. Hozzánk is jutott egy aranygalléros hatodmagával. De a béresházakba is. Egy tiszt a kanásznál hált. A kanász pedig nem volt azon az éjjelen otthon: vásáron járt velem.

- Értem. De hát ez mégis bizonytalan valami.

- Hát bizonytalan. De a tiszt egy tízforintost adott az asszonynak, holott a kvártélyt külön is megfizették. A kanász attól a tízforintostól fogott gyanút. És komorrá vált. A tízforintost nem vette el az asszonytól. Szegény asszony... Szülésben halt meg.

Gondolkodva nézett a pipájának elgomolygó füstjére.

- Szegény leány - mondotta néhány perc múlva. - Az is sejt valamit. Nálunk is kényeztették... A feleségem. De hát annak már ez a sorsa.

Egész éjjel ez a történet kavargott a fejemben. Mondhatatlanul sajnáltam azt a leányt. Micsoda sors! Aki abban az ágyban kap életet, amelynek a szélén a Halál ül, s aki három apában válogathat, de egyet se érezhet soha magáénak.

Egész nap rá gondoltam. Mért mondta, hogy ne menjek oda többé? Kérlelőn mondta, és szinte búsan, tehát nem a képem utálatos neki.

Bizonyosan az a részeges, vén juhász haragszik, ha a leánnyal fiatalembert lát. Talán meg is veri szegényt.

De azért még délelőtt elkanyarodtam a hegy felé. Legalább messziről vetek rá egy pillantást.

Hát a juhokat láttam is, de maga a juhász őrizte. Erzsi bent van a házban. Vajon mit művel? De jó volna, ha megint behajítana a ló a kertjünkbe!

Délután megint elnéztem arra. Hát a juhokat a tömzsők asszony őrizte.

Leültem az árokpartra. Cigaretára gyújtottam. Gondolkodtam:

- Mi lenne, ha bemennék? Az öreg talán megint ott hever az udvaron, és senki se látná, hogy a leánnyal beszélek. Mondanék neki egypár kedves szót.

S fölkeltem.

De aztán meg azt gondoltam, hogy legjobb lesz, ha a tömzsők asszonnyal beszélek. Lássák, hogy arra van dolgom, járatom, a legelőn át: nem szúr szemet az öregeknek, ha olykor megállok a nyáj mellett.

S fölmentem a legelőre.

A kutya megint elém rúgdatott, de mikor hozzám ért, egyszerre abbahagyta az ugatást. Megállt, és a farkát csóválta. Nézett rám csillogó szemmel.

A reggeli szalonna megint a zsebemben volt. Nekivettem. Egy-két falásra bekebelezte, aztán a farkát csóválva kísért az asszonyhoz.

- De hamar össze tetszettek barátkozni! - szólt örvendezve az asszony. - Isten hozta. Tudtam, hogy nem tetszik elmenni a szegény mellett szó nélkül.

Font. Afféle gyalogguzsaly volt nála, és a kötényében szösz. Nézett rám szerelmes szemmel.

- Hát nem is - feleltem. - De szomjas is vagyok megint. Olyan jó víz volt, amit tegnap adott.

- Jó volt, ugye? Adok ma is szívesen, ifjurar. Ahol gyön is mán az Örsze.

Meglepődve fordulok hátra, hát csakugyan jön, jődögél, lépdegél a juhászatra került királykisasszony. A szűr a fél vállán. A kötényéből egy csomó keserűlapu kandikál ki. A hosszú juhászbót a földön vonja maga után.

Bosszankodtam persze, hogy mért mondtam magamat szomjasnak!

- De örvendezetek, egek! - hozza a királykisasszony a korsaját is: nem szükséges, hogy elhagyjam.

S jön, jön a piros bocskorában, piros, íj metszetű, gyönyörű ajkával. Koszorúba tekert hajfonatában egy csokor búzavirág. Jön, közeleg a királykisasszony, virágon járó, könnyű lépésekkel.

- Jó napot, Örsike, jó napot. Éppen vizet kértem a nénitől.

- Fuss vissza pohárért! - toppant rá az asszony.

- Dehogy fut - felelem -, tudok én korsóból is.

S nyúltam a korsóért.

- Lám, lám - pajkoskodott az asszony az ujjá hegyét megnyálazva -, az én korsómból nem ivott.

S hosszút perdített az orsóján.

A leányra tekintettem, hogy bosszankodik-e, amiért megint ott vagyok. De éppen nem látszott rajta semmi kedvetlenség, sőt mosolyogva és melegen nézett az arcomra.

- Tudja-e, Erzsike - mondtam kedveskedően -, igen meglepődtem, mikor magát először megláttam. Azt hittem, egy pesti pajtásom öltözött fel leányruhába.

Ötletképpen mondtam, csak hogy valamit mondjak.

A két nő csodálkozva nézett rám. Látszott rajtuk, hogy egyszerre elhitték.

- Ugyanúgy-e?

- Igen hasonlítanak egymásra - feleltem.

A nap egy percre kisütött, s a leánynak az árnyéka a gyepre vetődött akkor. Hát az az árnyék olyan volt, mintha egy koronás nőnek az árnyéka volna. Ámulva néztem.

- Hát az ember mindenütt ember, ifjurar - szólalt meg az asszony. - De mért tetszik magázni ezt a jércét? Nálunk nem szokás. Még asszonyt se, ha fiatal. Ne tesszen elkényeztetni, mert mán úgysis igen fenn viseli az orrát.

- Nem látom rajta - feleltem, elővéve a cigarettás szelencémet.

- De. Olyan úri paksiói vannak. Mindig mosdik, cifrálkodik ez. A szent se győzné szappannal, hanem a zsidó kisasszonyok hordanak neki. Bocskorföstéket is.

- Dehogysis - mentegtem a leányt -, hiszen most is csak szimplán van öltözve.

- Iszen csak tudta volna, hogy itt az úrfi!... Harisnyát húzna ez még a bocskorába is. Majd iszen nem tudom, mit szól rá a Dani, ha meggyön?

És szerelmesen hunyorgott a leányra.

A leány, mintha nem is róla volna szó, unatkozó arccal könyökölt a botján, és nézte a juhok fölött hintázva szállongó fecskéket.

Az asszony elszakította a csepűt az orsójától. Hozzám fordult:

- Nem tetszene-e egy kis aludttej? Adok szívesen. Van két fazékkal. Tessen lejönni velem.

- Köszönöm, elfogadom - feleltem elszontyolodva.

És eldobtam a cigarettámat.

Mert egyszerre megértettem, hogy az a Dani, az asszonynak a katona fia, és hogy az a Dani jogosítva van már arra, hogy az Örzse öltözködésére ítéleteket mondjon.

Értettem, hogy az asszonynak vissza kell térnie a házba, és hogy nem akar otthagyni a leánnyal.

Szótlanul ballagtam mellette. A kapuban aztán megnéztem az órát, és azt mondtam, hogy sajnálom, de mégse megyek be: vár a bátyám.

És borús kedvvel fordultam a fasornak.

Tehát ezért mondta, hogy ne menjek többé hozzá! És az az ostorral durrogó legény is... Lám, nemcsak legyezőnyelv és virágnyelv van a világon! Intés volt az a durrogás a lánynak: *Látlak!*

Másnap már nem néztem feléje, de egész nap rá gondoltam. Mintha tövis állna a mellemben! Mintha nekem is valakim volna az a leány! Mintha az a tulokszem-baka volna a bitorló, és én az igazi vőlegény!...

A következő nap vasárnap volt.

Ünnep délutánonkint - mint később láttam - tekézni szoktak az ispán bátyámék kertjében. Többnyire csak a pap meg a tanító, de arra a délutánra egy ispántársa, komája is vendégül érkezett.

A háznál persze vastagon füstölt a kémény; haldokló csirkék és szájuk szélét nyalogató kutyák a konyhaajtó előtt.

Mink a bátyámmal meg a Laci gyerekkel kocsira ülünk, és misére megyünk be a faluba.

Mise után benézünk a parókiára.

A pap éppen végzi a kávézást. Lány szemű, öreg, komoly úr. A kávé után pipára gyújt. Jó illatú füstöt bodorít az orrom vidékére.

Megkívánom.

- Veszek pipát én is. Abbahagyom a gyerekes cigarettázást.

Pénzem volt. A visszautazásra is küldtek már. De még az előbbi pénzből is maradt, a szép, új tízforintost nem is számítva, amit az anyám külön nyomott a markomba:

- Előre nem látható költségekre.

Megyek hát a boltba. De mikorra megválasztom, megveszem a pipát, a kocsink már a ház előtt áll. Dél van, mikorra hazakerülünk.

A verandán éppen terítenek. Valami csinosan öltözött parasztleány sürgölődik a verandán a cselédünkkel. Amint megfordul, csak eldobban a szívem: a királykisasszony! A cseléddel éppen az abroszt igazgatja az asztalra.

De hogy kiöltözött! Pántlikás haj, nefelejesszín pruszlik, rózsaszín-virágos fehér szoknya. És mennyire magasabb termetű cipőben!

Rámmosolyodik, szomorún, finomkán.

- Hogy kerülsz ide?

Már akkor könnyebb volt tegezmem.

- Berendeltek - feleli a terítőt vonogatva, simítgatva. - Mikor vendég van, mindig berendelnek. S kipöndörült.

Ha Pesten történik velem ilyesmi, rá se nézek: cseléddel csak nem nyájaskodok. De künn a pusztán... Aztán hát ő nem is cseléd, csak segítő.

Ó, de ennivaló abban a virágos szoknyában!

Ebéd után szundítunk egyet - mint afféle hajnali emberek -, azazhogycsak a bátyám szundít. Én csak kábuldozok, mint a mámoros. Szívom egyik cigarettát a másik után. Úgy szeretnék kimenni, beszélgetni azzal a csodás leánnyal! De hát lehetetlen szóba állnom vele. A béresházak minden ajtaja odanéz, és hát talán megint durroztatna neki valamelyik legény.

Végre benyit a bátyám:

- Gyere, Tamás: készítsük a bort.

Megyünk a pincébe. Ütünk csapra egy penészes hordót. Megtöltünk húsz palackot. Mikor kilépünk, épp akkor gurul be az ispán komáék sárga kocsija.

Egy ősz, kis atillás ember. Két bidres-bodros, salátaszín ruhás kisasszony lánya. Mind a kettő barna és pipiskejárású. A fejükön rózsaszínes, galambszárnyas kalap. A lábukon magas sarkú, lakk félcipő. A mamájuk nem jött el.

Aztán megérkezik a pap is a tanítóval.

S kivonulunk a diófás, árnyékos kertbe.

- No, gyerekek, állogassatok!

Sose véltem, hogy olyan mulatságosak a vasárnapi délutánok a mezei urak házánál! A kert megelevenül. A benne hosszan elnyúló tekepályának a túlsó végén is mulatnak: a krajcárleső gyerekek meg a kerítésre könyöklő és bepipázó tanyai emberek: a kerékgyártó, a kovács, az öregbéres, a kocsis.

A két ispánlány is közibénk áll. Multság őket nézni: milyen esetlenül gurdítják el a tekét.

A papnak mindig az orra hegyén lóg a pápaszeme, de dobás előtt feligazítja. Hosszan lóbálja a golyót, és lágyan ereszti a deszkára.

- Nem tojás, főtisztelendő!

A tanító már az energiának az embere. Gyűrint egyet a kabátja ujján, aztán messziről lódul a dobásnak. A golyó - akárcsak ágyúból lőtték volna ki - beleütközik a pálya falába.

- Nem biliárd ez, Matyi!

Én is szeretnék virtuskodni. Az erőm már az alatt a rövid pár nap alatt is gyarapodott. Messziről lódulok én is, de a golyóm is lódul: ki a bábokig a levegőben. Ott persze kiugrik, majd elviszi a kerékgyártónak a fejét.

- Nem lovaglás ez - nevet a bátyám. - Ó, te lovaglóművész!

Ő már tudatos biztossággal, szinte méltósággal áll, mint a görög diszkoszvető. Helyből dolgozik, és ismeri a pályát.

- Kozák!

S valamennyien hosszú szárú pipából eregetik a jó szagú füstöt. A két ispánkisasszony is cigarettát vesz elő a zsebéből, s büszke kegyességgel fogadják el a gyújtómat.

Mellékesen szólva, igen lenéztek. Én voltam az egyetlen fiatalember a társaságban, s mint később értesültem, azért is jöttek át, hogy egy pesti fiatalemberrel mulattassák magukat. Azonban ők már a huszadik évet meghaladták, s az első pillantásra látták rajtam, hogy én még csak könyves diák vagyok.

Próbálkoztam egyszer-kétszer szót kezdeni velük, de csak úgy félvállról fogadták.

No, megálljatok, majd imponálok én nektek mindjárt!

Szólok az inaskodó legénynek:

- Fuss be, Bandi, a pipámér. Ott áll az ablakban, az ebédlőben, piros papirosba van becsavarva.

A legény lódul. Hozza a pipát. A szita a kerti asztalon áll. Tömöm. Gyújtom. Szívom, mint ők.

Hát ízlik is. Illatos, édes, debrői.

Tíz perc azonban nem telik bele, érzem, hogy a fejem dagad, nehező. A diófa mintha dőlne. A tekepálya mintha emelkedne a végén, aztán meg lesüllyedne.

- Baja van? - szólal meg anyásan az egyik leány. - Olyan sápadt...

A bátyám nevet:

- Most tanul pipázni! Eredj be, feküdj le félórára, lovaglóművész!

Kedvem lett volna hetykélkedni, hogy nincs bajom, de már voltak némi tapasztalataim.

- Negyedórára - mondtam. - Igen erős ez a dohány.

S bementem a verandára. Lefeküdtem a kerevetre. Átkoztam Debrőt. Kábuldoztam.

A katasztrófa azonban elmaradt, és egy óra nem telt belé, már éreztem is, hogy fölkelhetek.

Vagy öt percet fekszek még - gondoltam -, mert hátha megint szédülök, ha fölkelek. S talán el is aludtam volna, ha egy légy nem erőszakoskodik, hogy a kezem szárán engedjem sétálgatni.

A házban magam voltam. A konyháról olykor mozsárcsengés hallatszott. Bizonyosan számócára törtek cukrot. A kertben vígan mutattak tovább. Hallottam, hogyan koppanik időnkint a teke, s hogyan görög és morgalódik vissza a lejtővályún.

Egyszer csak gyors és halk csesszegést hallok, mintha lábujjhegyen jönne valaki.

Ez a Laci. Bizonyosan azért küldték, hogy nézzen meg.

De annyira ellustított a debrői kábultság, hogy a szememet is röstelltem megnyitni.

Csak hallgatom, hogyan áll meg az ajtóban. Egy percnyi csend. Aztán a kilincs megnyikkan. Az ajtón halk, édes hang szól be:

- Beteg?

A szívem eldobban.

- Nem, Örzi - felelem rágyönyörködő szemmel -, csak éppen hogy nem szoktam tekézni, megszédültem. Te ott se voltál, mégis megszédültem.

Visszapillant a folyosóra, aztán beljebb lép.

- Mondja - susogja hevesen -, mi annak a pajtásának az apja?

- Melyiknek?

- Akinek a képe egyezik az enyémmel.

S a szeme el van tágulva, mintha azt kérdezte volna: hol van elásva a Dárius kincse?

Egyszerre megértettem, hogy mit tudakol az a leány.

- Generális - feleltem félvállról.

A leánynak még inkább elmered a szeme.

- Hogy híjják?

- Ne zaklass most. Látod, hogy beteg vagyok.

- Hogy híjják? Az Istenre kérem: mondja meg, hogy híjják?

- Mért érdekel az téged?

Lesütötte a szemét. Hallgatott. A kertben koppant-gurrint a teke, és vidám morgással sietett vissza a helyére.

A leány fölemelte az arcát. Szomorúan nézett reám:

- Nem mondja meg?

- De.

- Hát mondja.

- Most nem.

- Hát mikor?

- Máskor. Amikor akarod.

- Most mért nem?

- Mert azt akarom, hogy beszélhessek veled, láthassalak. Mindennap szeretnék látni, minden órában. Minden percben.

Elnyílt szemmel nézett. Aztán a földre pillogott, elmosolyodott:

- Itt vannak a szép, ékes kisasszonyok... Mért nem azokat nézi?

- Náladnál nem szebbek, nem ékesebbek. Azok ékessége bolti ékesség. A te ékességeid magától az istentől valók.

Elpirult. Mosolygott. Nézett, melegen, vonzón, mint az örvény. Aztán ismét a földre gondolkodott.

- Hát nem mondja meg?

- Este.

- Este?

- A házatok mögött.

Nézett. Elmosolyodott.

- Nem merek én kilépni sötétben.

- A hold világít. Bemegyek a kertetekbe.

- Jaj, isten őrizz!

- Mért? Hiszen apád alszik. Az asszony is.

- Ugatna a kutya.

- Szólok neki halkan.

- A ludak is gágognának.

- Túlról megyek.

- Reggel meglátnák a nyomát.

És pajkosan mosolygott.

- Hát ahol te akarod. Nem bánom, akárhol. Várlak szívesen, csak gyere ki.

- De hát minek? Igazán, nem is lehet.

- Hát jó. Azt hittem, igen akarod tudni azt a nevet.

Elkomolyodott. Az üvegfalhoz lépett: kinézett rajta a konyha felé. Aztán rámnézett esdeklőn.

- Mondja meg.

- Hiába könyörögsz. Ha beszélni akarsz velem máskor is, mért ne tartsam fenn máskorra?

Habozva pillogott. Aztán a fejét rázta:

- Nem, nem lehet.

S megfordult, kiment.

Az ajtó előtt megállt.

Kis idő múlva megint benyitotta az ajtót, s bedugta a fejét:

- Hát jó - susogta szégyenkező, piros arccal. - Délután... De ne oda fel jöjjön. Mindenki odalát messziről is. Lenn a legelő szélén van egy kökénybokros hely, egy nagy galagonyabokor is. Arra terelem majd a nyáját. De akkor megmondja?

- Meg.

Vonzón pillantott rám. Becsukta halkan az ajtót. Elosont, elmúlt.

Éjjel eső esett.

Az ég reggel is, mintha kirakták volna a mennyország minden fehér dunnáját, el volt borítva felhővel.

Aggódtam, hogy délután is esni fog. Nem tudtam, hogy esős időben legeltetik-e a nyáját vagy nem legeltetik.

Délfelé azonban egy-egy kis rés nyílt meg az angyalok és szentek dunyhái között, s kitetszett gyönyörűn az ég tiszta kékje. Egész délelőtt azon forgott az elmém, hogy tódítsam-e a hazugságot, vagy megmondjam neki az igazat.

Ha tovább hazudok, megzavarodik annak a leánynak a lelki rendje. Még az is meglehet, hogy elhagyja a házat: útnak ered, és keresni fogja Pesten - az apját.

Ha pedig megmondom az igazat, otthagytam a kökényt zölden.

Csak az isten adna egy jó gondolatot, hogy az igazat is megmondhatnám, a következő napokra is várathatnék vele valami érdekeset!

Mindjárt ebéd után elnéztem a legelő felé, de csak az öreg pápaszemes holló gubbaszkodott ottan, mint valami madárijesztő.

Később megint arra szemlélődtem. A tömzsök asszonyt láttam. Tehát váltogatják egymást.

Négy óra tájt aztán megjelent a legelő zöld tábláján a királykisasszony. S ahogy ott állt a legelésző nyáj közt, a fehér-foszlányos felhők alatt, mintha egy antik világi képet látnék.

A szívemen gyönyörűség remegett át. Nem gondoltam én több semmi megbízásra. A királykisasszony vár!

S lódultam a fasornak.

Már messziről meglátott. A nyáj lefelé ereszkedett a legelőn. S a juhok is kedves-szívesen bégtek. Mintha azt kérdeztem volna:

- Be szabad-e lépni Tündérországnak a mezejére?

S felelnék:

- Beee! Beee!

Mikorra odaértem, már a kökényes közelében legeltek a birkák. Harmatos, hamvas fű, csibegombailat, kakukkfű, andalító kolompszó.

A puli vígan iramlik elém.

- Nesze, Puli, nesze, világ legkedvesebb Pulija!

A leány még egyszer körülnéz. Szemlélődik nyugatnak, keletnek. Aztán lesétál hozzám.

Aznap fakó, rózsaszín szoknya volt rajta. De az is illett neki. Minden megszépült, ami rajta volt. Még a piros bocskor is, még a bot is a kezében, s az oldalán az az ibolyavarratos tarisznya, éppenséggel remeke volt a női kéz művészetének. De hát még a feje: iszalagkoszorút illesztett aznap a hajfonatára.

Micsoda gyönyörű volt azzal a koszorúval! S az a bizalmas, szomorkás mosolygása...

Megállt vagy ötméternyire tőlem. A botjára könyökölt, s a lábát könnyedén keresztbe tette. (De sokszor próbáltam lerajzolni abban az állásában!)

- Ne jöjjön közelebb - mondotta. - Itt kell maradnom, hogy láthassam az utat.

- Hát legalább te gyere közelebb.

Elmosolyodott. Mélyet hunyt. Halkan felelt.

- Minek?

- Hogy jobban láthassalak.

- Láthat.

Sóhajtottam.

- Te, Örzsike, igaz, hogy te már le vagy kötve? Annak a katonának...

Elkomolyodott. Mélyet hunyt. Halkan felelt:

- Igaz.

- És szereted is?

- Megszoktam.

És ő sóhajtott.

Aztán megint elmosolyodott:

- Baj az?

- Nem baj talán. Csak szomorú valami.

Hallgattunk. Néztünk egymásra gondolkodó szemmel.

Aztán ő szólalt meg:

- Megmondja-e, amire kértem?

- Nem tudom, megmondjam-e.

- Mondja!

S közelebb lépett. Oly esdeklően nézett rám, hogy ha szikla lettem volna akkor is megmozdultam volna.

- Mondja! - nyögte a leány.

- Oly szép vagy, mikor így kérsz... Már csak azért se mondom meg, hogy kérj.

Hallgattunk. Mintha arra hallgatództunk volna, hogy halljuk egymásnak a szíve dobogását.

Az útra pillantott, aztán ismét közelebb lépett. Ismét a botjára könyökölt. Nézett rám könyörgő szemmel.

- Mondja!

- Mondd meg előbb te igaz lelkedre, hogy...

- Mit...

- Szíved szerint választottad-e azt a legényt?

Behunyta a szemét. Elkomolyult.

Aztán a szeme megnyílt. Rosszallón, panaszosan nézett rám.

- Miért kérdez ilyeneket?

De ezt olyan hangon mondta, hogy benne volt: *Fáj!*

- Hát jó, nem kérdezem többé. És ha akarod, hát most már megmondom, amit kérdeztél.

Felmozdult. Közelebb lépett. Elnyílt szemmel leste a szavamat.

- Hát azt az embert nem híjják sehogy se. Nincs is a világon.

Kétkedve nézett rám, aztán fájdalmasan.

- Hát akkor mért beszélt róla? Az a pajtása se igaz?

- Nem igaz! Csak kedveset akartam mondani neked.

- De hát mért éppen azt?

- Mert elküldtél, és nem tudtam másképp közelíteni hozzád.

Hallgattunk. Elmélyedtünk egymás szemébe. Ő mintha a lelkem mélyébe nézne. Én mintha a szemében a végtelenség tükörébe néznék.

Egyszerre megrándult. A nyájra pillantott. Visszafutott vagy tíz lépést, és kiáltott a kutyájának:

- Puli! Puli!

Aztán szétnézett az úton is. Visszatért még közelebb. A botjára könyökölt. A lábát keresztbe tette.

- De hát mért?

És a szemében titkolhatatlan elégedettség ragyogott.

- Miért?

- Csak. Nem tudom. Szép vagy. Különös vagy. Nem tudom, mi vagy. De ha ma el kellene innen mennem, akkor se felejtenelek soha.

És égő szemmel néztem reá.

Halvány pirosság ömlött el az arcán. Hallgatott. A szeme fénylett.

Aztán egyszerre összerezzen. Megfordult.

- Szekér jön! - mondta ijedten. - Menjen most már. Erre a kukoricás felé. Át a kukoricán.

- Idejössz-e holnap is?

Mosolyogva rázta a fejét.

- Nem.

- Jer.

És feléje léptem. A kezemet nyújtottam. Hosszan szorítottam a kezét. A szemébe néztem:

- Jer ide.

Felvonta a vállát. Mosolygott.

- Talán. Majd meglátom...

A beszélgetés persze mindennap megismétlődött. És a nyáj kolompja egyre bűvösebb zenéjévé lett a szívemnek.

De persze ott a kökénybokrok között nem volt valami kellemes helyünk. Meg is zavartak olykor bennünket. Hol kocsik mentek arra, hol szekerek, hol koldusok, hol vándorlegények. Könyörögtem neki, hogy este vagy éjjel találkozzunk.

- Ó, hogyan! - felelte vonagló derékkal. - Ó, hogyan!

- Kegyetlen vagy! Kacér vagy, mint a városi nők!

A szavam megcsapta. Talán nem is értette, mi az a kacér, csak annyit értett, hogy valami rosszat mondtam.

A szeme pillája megrezdült. Hallgatva nézett. Aztán elmosolyodott.

- Mondja, milyenek azok a városi leányok? Én még sohasem jártam városban. Csak épp bent a faluban jártam.

- Olyanok, mint te vagy, csak épp hogy cifrák, te meg olyan vagy, mint a vadon virágzó csipkebokor.

- És mondja, de igazán mondja meg: úri-e az én képem, vagy paraszti?

- Tündéri!

- Nem: a kérdésre feleljen.

- Mondom, hogy tündéri. Nem úri, se nem paraszti, tündéri.

Szombaton aztán igazán megeredt az ég csatornája. Az aratók is bevonultak. A bátyám a magtárban foglalkoztatta őket.

Én minden órában a felhőket vizsgáltam: mutatkozik-e valahol egy kis tisztulás? Délben már nyugtalan voltam. Találkozunk-e ma? Bejön-e holnap? Hiszen ha holnap is esik, nem tekézünk, még a faluból se jönnek át!

Az eső csak esett egyenletesen, aprószeműen.

- Hál'istennek - mondogatták az emberek -, krumplira, kukoricára igen kellett.

- A mennydörgős ménkű csapott volna Kolumbusznak a hajójába - mondogattam én -, hogy maradt volna minden krumpli és kukorica Amerikában!

Négykor fogtam az esernyőt: kiosontam a majorból.

- Hátha? - gondoltam. - Hátha?

És hogy az unalom ellen is biztosítsam magamat, a zsebembe tettem Jókainak a könyvecskéjét: a *Petki Farkas leányait*. Mintha bizony lehetne olvasni, mikor tündérfeljelentést les az ember!

A mező üres volt. A fasori út kerékvágásában kávészínű habarék folydogált. És én csak mentem az árokpart vizes porcfüvén, mentem a legelő felé.

Persze a hegyen nem mutatkozott egy lélek se. Csak egy mezítlábas asszony caplatott az úton: a fején a felső szoknyája, a karján nagy füles kosár.

Az eső meg nem állt éjjel se. Másnap is csakúgy esett.

Tekézni persze nem tekéztünk aznap, de azért délután beállított a pap is, a tanító is. Kártyáztak a verandán. Én meg álltam mellettük, mint az özvegy gólya a tóparton.

Estefelé aztán örömmel újságoltam nekik, hogy a víz vékonyabban csurog már a csatornán a hordóba.

- Mennyit szenvedek én érted! - kezdtem másnap a beszédet. - Tudod-e, hogy itt ácsorogtam másfél órát a zuhogó esőben!

Csodálkozón pillantott.

- Várt?

- Vártalak hát! Itt vártalak az esőben.

Elmosolyodott:

- Még az is szenvedés.

Aztán elkomolyodott:

- Nem tudja maga, mi a szenvedés.
- Mióta téged ismerlek, bizony tudom.

Gondolkodva és sajnálattal nézett rám. Akkor is koszorú volt a fején, csak hogy nem iszalagból, hanem komlóból. És a nyakában is virágfüzér, valami apró szemű, vörhenyes virág, gondolom, valeriána, s közte kakukkfűvirág is. Mint valami virágboa.

Látszott rajta, hogy kedves neki a rágyönyörködésem. Elmosolyodott. Belenyúlt a tarisznyájába:

- Hoztam magának valamit.
- Ugyan mit?
- A zsidó kisasszonyoktól kaptam. Délelőtt jártak itt. Komlót rajzoltam nekik asztalterítőre. S két fület nyújtott a tenyerén.
- Milyen kedves vagy, milyen jó vagy. De én nem szeretem. Semmi édességet nem szeretek. A szeme elborult.

- Nem fogadja el, ugye, az *ilyen* leánytól.
- Hát felét elfogadom, az egyiknek a felét. Csak hogy el ne magyarázd.

Egy szekér ismét megzavart bennünket. Le kellett húzódnom a bokrok közé. Ő meg elfutott, mintha a nyáját kerítené. Mikorra fölkeltem, három hernyó is mászott rajtam, csúnya, nagy, égettucor színű és tapadós lábú, csupasz hernyók. Még ő is segített letisztogatni.

S hogy olyan közel volt hozzám, gyöngéden átkaroltam a két vállán át.

Gyors mozdulattal hárította el a karomat. Kiegyenesült. Méltóságos komolyan nézett reám!

Aztán hogy látta a megszeppenésemet, szelíden elmosolyodott.

- Nem szabad.

Belenyúlt a tarisznyájába, és kerek tükröcskét vett elő. Megigazította a koszorúját. És szomorkás szemmel ismételte:

- Nem szabad.

Mindezek semmiségek. De abban a korban, mikor az emberi szív először ismer leányt, olyanok vagyunk, mint a rezgőfű, a briza media - és ezek a semmiségek, szenzációk.

Valami laposat láttam a tarisznyájában.

- Mi van nálad? - mondtam, hogy új fonalat fűzhessek a beszélgetésbe.
- Olvasol talán?
- Olvasok - felelte pillogva. - Olvasok olykor, ha kerülközik valami.

S belenyúlt a tarisznyájába. Aztán mégse vette ki az olvasmányát.

- Kalendárium - mondotta röstelkedve. - Boltoséké. Van ugyan más könyvük is, de az német, mind német.

- Nézd, nekem is van egy könyvecském. Talán érdekel. Neked is adom.

S odaadtam neki a Jókai könyvét.

Másnap kissé halványan és veres szemmel jött elém. De igen illett még az is neki. Melegebb volt tőle a nézése.

- Gyönyörű könyvet adott - mondta hálásan. - Soha ennél szebbet! Éjjel olvastam el, mécses mellett. Ma is elolvastam kétszer, délelőtt is, délután is. Rozál néném el akarta venni, hogy a tűzbe dobja, mert semmit se dolgoztam.

És mosolyogva vont fel a vállát.

- Csak igen úri könyv ez: mindent szeretnék érteni benne. És meg-megakadok: olyan szavak...

Elővonta a könyvet.

- Megmondja, ugye: mi az értelmük?

Megnyálazta az ujját, és gyorsan forgatott. Megtalálta mindjárt az elején. Körülpillantott, hogy magunkra vagyunk-e, s lejött hozzám a bokrok közé.

A könyv azonban félremozdult a kezében, és újra kellett keresnie. Eközben én is melléje álltam, és segitettem nézni.

Már nem emlékszem, mi szavak voltak ott: latin szavak vagy görög szavak, egy lapon több is.

Rendre megmondtam neki, mi az értelmük, s ő érdeklődéssel figyelmeztetett. - Hát ez az...

Aztán hogy tovább keresett, a fejünk összeért. Valami édes villamos áramlat ömlött rajtam végig. És hát akaratlanul is átöleltem a vállán át megint.

Ő azonban annyira el volt foglalta, oly mohó szemmel kereste a szavakat, hogy nem ügyelt rám. Aztán az arcom is hozzásimult az övéhez, úgy néztük a könyvet. Aztán gondoltam: ha az arcom hozzáérhet az arcához, az ajkam is hozzáérhet.

És az is megtörtént.

Akkor érzett fel csak. Megvonaglott, s azzal a mozdulattal ki is fejtett a karomból.

- Ó! - mondotta a csók helyére tapasztva a tenyerét.

És szemrehányóan szemérmes röstelkedéssel nézett rám.

- Ó!

S hogy én káprázó szemmel és égő arccal álltam előtte, ismét megvonaglott.

- Hogy merte ezt cselekedni?!

- Véletlenül..

Aztán egyszerre ijedtre vált a szeme. Körülnézett.

- Ha ezt Dani megtudja...

- Annyira az övé vagy?

- Nem azért...

- Hát?

- Szörnyű legény az! Igen virtuosos...

- Virtuosos?

- Néha... néha... Tudja-e, hogy ült is már? Hét hónapot ült.

- Beee! - szólamlott meg vastagon egy vén birka mellettünk, a szemét rám meresztve.

A leány feléje ütött. A puli rávakkantott. A birka a többi közé futott.

Elővettem a cigarettás szelencémet.

- Sz' akkor nem is méltó...

- Nem, nem gazság erányába. Csak... belemártott egy vasvillát egy legénybe, Gál Bandiba. S nézett rám, mintha én volnék második Gál Bandi.

Vállat rántottam:

- Én ugyan meg nem ijedek tőle, ha nyolc hónapot ült se. Sajnálak, hogy annyira félsz tőle.

A szeme megvillant. A fejét fölemelte. A melle kidomborodott, mint a kardot vont férfié.

- Én-e? A lábamhó lapul, mint a megvert kutya, ha ránézek. Csak ránézek...

És rám nézett, mintha arra nézne...

Aztán egyszerre elmosolyodott:

- No, ne féljen tőlem.

A nyájra pillantott. Rendbe riasztatta a pulival. Maga is futott néhány lépést, Azonban csak fölfelé futott. Megállt. Körülszemlélődött a tájon. Egynéhány pöfeteggombát elmozdított a bocskora orrával. Aztán visszasétált hozzám.

Újból megnyitotta a könyvet. Mosolygott.

- Van még itt más szó is.

S a szeme a könyvbe mélyedt. Az egyik kezét háritón tartotta felém, s olykor fenyegetgetett is, anélkül azonban, hogy rám nézett volna. A szeme fürkészve bolygott a könyv sorain.

Szegény, jó, megboldogult Jókai! Mennyire áldottam, hogy annyi latin és görög szót írt a magyar szavak közé! Másnapra is maradt magyarázni való.

És másnap megint csak közel hajoltam, és egyszer csak megint összesimult az arcunk.

Talán a következő napon történt, hogy délelőtt is arra mentem. A legelőn a juhász állt a forrón tűző napon és könyökölt a botján, mint Örzse szokott. (Ó, a rút, vén holló! Hogy mer úgy könyökölni ő is!?)

Fölmentem a hegyre, hogyha netalántán meglátnám onnan. S lestem be az udvarra, a kertbe, amennyire be lehetett látni a fűzfától.

A nap azonban tűrhetetlenül égetett. Egy omlott pinceház állt ott a hegytető horpadásában.

Csak az egyik fala állt még, bár az is romlott, s messziről olyan volt, mint valami fejetlen, fehér ló. Annak az árnyékában ültem le néhány percre. Az omlott tetőnek néhány korhadt gerendája hevert ott. Arra ültem.

A világ csendes volt körül. Csak a kolomp hangzott olykor. Micsoda ostobaság - gondoltam -, hogy ide felmászkalok ebben a rekkenő melegben. De talán amonnan, a hegy válláról jobban belátni.

S fölkeltem.

Hát csakugyan lenn mos a királylány a fűzfa árnyékában, a kútnál.

Sulyokkal veri egy padocskán a ruhát. Olykor facsar. Olykor márt. Megint sulykol.

Körülvizsgálódttam a tájon. A juhász a hegynek a túlsó felén kullog. Bent a tömzsők asszony bizonyosan főz, mert a kémény füstöl.

S lesiettem.

Igen elvörösödött, hogy meglátott.

- Ne jöjjön közel! - könnyörgött. - Csupa latyak vagyok. Jaj!...

És szemérmesen megvonaglott.

- Szép vagy nekem úgy is.

- Mégis restellem. De a ruhámat magamnak kell mosnom. És én szeretem a tisztát.

- Csak egy percre jöttem. Nem jár erre most senki.

A kút mellé állt, hogy a kávétól ne lássam a lábát. Mert fel volt kötve a szoknyája, és bizonyosan mezítláb állt ottan.

A sulyokra könyökölt. Piros, szemérmes arccal mosolygott. Mintha azt mondta volna: hát csak nézz, ha már annyira éhes rám a szemed!

És én néztem a szép ív metszetű szájacskáját, s boldogan ragyogó két szemét.

A vályúban egy nagy csokor vadvirágot pillantottam meg: harangvirágot, fehér zsályát, középen mályvát. Össze volt kötve. Bele volt állítva a vízbe.

Elkomolyodtam.

- Kitől kaptad?

És rászégeztem a szememet.

- A jó istentől - felelte szomorkán mosolyogva. - Szedtem a gyepűben.

- Kinek?

- Egy asszonynak.

- A nénémnek?

- Nem. Hiszen a ténsasszonynak van kertje. Anyámnak. Ma van a neve napja.

- Anyádnak? Hiszen nem él már a te anyád.

- Nem él? Hogyne élne!

- Én úgy hallottam...

Sóhajtott.

- Csak a teste nem él. De ő maga él, él.

- Hol?

- Itt.

- Hol?

- Itt mellettem.

- Képzeldöl!

- Nem én. Érzem. Mindig érzem. Olykor látom is a járását. Olykor áll az idő, és mellettem megmozdul a fűszál vagy a virág. Sehol másutt nem mozdul, csak ott, azon az egy helyen. Akkor tudom, hogy ő jár körülöttem. Olykor kibomlik egy fűrt a hajamból és meghajlik. Olyankor tudom, hogy ő simogat, vagy éppen megcsókol.

Álmodozva nézett rám.

Aztán elmosolyodott.

- Maga nem hisz. Az urak nem hisznek sok mindent. Tudom. Látta, mikor haldoklik valaki, a kutya nyugtalanok annál a háznál; a lovak dobognak, a birkák ijedeznek. Miért? Mert az állatok látják a lelkeket a sötétségben. Sok mindent lát az állat, amit mi nem. De az állat néma.

És sóhajtott.

- Nekem elég, hogy érzem az anyámat, és hogy beszél velem olykor.

Még inkább elbámultam.

- Beszél veled?

- Beszél. Ritkán szólal meg, de tisztán, mindig érthetőn.

- És miket mond?

- Többnyire csak ennyit: *jó, nem jó. Vagy: tedd, ne tedd!* Nono: ne gondolja, hogy úgy hallom, mint a maga szavát, nem füllel hallom. Hanem, mintha a szívemnek volna füle, és abba susogná.

Behunyta egy percre a szemét, és mosolygott.

- Most is hallom.

- Mit mond?

- Azt, hogy most már menjen, menjen! Jönnek: meglátják. Menjen! Arra a szőlő felé menjen.

Engedelmeskedtem. Megcsókoltam egy hosszú pillantással, és elbandukoltam a szőlő felé.

Hogy nem hallottam a sulyok kottogását, visszatekintettem.

Még mindig ott könyökölt a sulykán, és nézett.

Félszázadra terjed már vissza az emlékezetem. Az életnek sok minden hulláma megcsapott, és magamat is sok minden forgatagban megjátszott a sors. De sem a világtörténelemben, sem a magam történetében nem volt olyan nagy ügy, mint mikor ő, végre a sok esdeklésemre, azt mondta ott a kökényesben:

- No, jó: hát egyszer kijövök, egy-két percre kijövök. Fönt várjon a hegyen, az omlott pince mellett, mikor a hold fölkel.

És engedte, hogy hosszan szorítsam a kezét. És néztünk egymásra édesen.

Istenem, milyen nap! Milyen szép volt aznap az aratás! Milyen kedves volt a hangja aznap még a szarkának is, amint előttem fáról fára röpdösve cserregett! És milyen rejtelmes finomságú hamvas felhők úsztak a nyugati ég narancsszín kárpitján!

Hát még aztán, hogy hazajuthattam: micsoda érdeklődéssel kerestem a naptárban a hold keltét! Micsoda nagy szívszorongások közt nyitottam ki a kertre néző ablakomat. Kimehetek-e vajon úgy, hogy nem ütközök senkibe?

Csend és sötétség. Csak a görög viola - a mathiola bicornis - ágya fehérlik, szinte világít a fű között, mint egy kocsikeréknyi tányér, és édes illattal árasztja el a kertet.

Az éjjeli viola!...

De nem aprózom, hogyan lopakodtam ki még sötéttel a házból az ablakon és kerten át. Hogy osontam a köpönyegembe húzódva, ki a majorból! Hogy siettem, mint a tolvaj, a tarlókon, a kukoricáson át, nehogy a csősszel találkozzak! Aztán a legelőn... Hogy rettentem meg, mikor a köpönyegemet megfogta egy gilicebokor vagy csipkebokrocsonka!

S ott már lassabban is mentem. Meg is álltam olykor, és hallgatództam.

Semmi nesz, csak a monoton bogárzengés... Alvó világ, alvó fák és alvó bokrok. Kakukkfűillat a harmatpárás levegőben.

A hegytetőn aztán új aggodalmak: hátha valaki átmegy erre? Hátha valaki elém dobban?

Óvatosan, lassan lépkedtem el az omlott pince falához. Lábam alatt egy reccsenés! Hogy megijeszt! Pedig csak valami korhadó szendely. Úgy hatott rám, mintha puskát sütöttek volna el mellettem.

Aztán vártam, vártam, míg keleten megfehéredik a felhő, s előcsillan a távoli fák közt a hold sarlója.

Jön-e már? Jön-e? Eljön-e egyáltalán?

S dobogó szívvel füleltem az éjjeli csendben. A hold már megérkezett, az égi királykisasszony; most már a földi is érkezhetne!

Az éjszaka oly csendes, hogy a vonat morgása tizennyolc kilométerről hozzám hallatszik.

Aztán az is elhalkul, elmúlik. Csak egy-egy panaszos bégetés hallatszik alulról olykor, az akol felől.

A hold már kétméternyire áll az éghatár alján. A táj bágyadt fénnel világosodik meg. A hegyoldalon előfeketellnek a fák, a bokrok is. Csak ő nem mutatkozik még, ő.

Aztán harangszót is hallok a távolból, a falu felől. Valaki meghalt.

Leveszem a kalapomat.

- Isten veled, költöző lélek. Isten veled, magasság utazója! Jó lenne veled haladni a csillagok közé, csillagok fölé. De nem ma éjjel, nem. Ma éjjel nem mennék semmiképp.

Hej, később de sokszor eszembe jutott az a távolban síró harangszó. Neki is bizonyára úgy szólt egy éjjel, neki is... s még azon az őszön!...

De akkor csak a boldogságra gondoltam, a földi boldogságra, amely mindig rövid és múló, mint az éji viola virága. Csak az emléke hosszú, mint a hold árnyéka a hegyen. De még az emléke is szép!

Várok.

Eléje mennék, de nem tudom, hogy egyenesen jön-e vagy kerülővel.

Várok.

Várok epedve, remegve is olykor.

Ég és föld édes-csendes rejtelmekkel teljes. A csillagok is mintha őt várnák velem. A hold is mintha kedvezni akarna, elbúvik olykor a felhők alá, s a tájat újra álomhomály takarja el.

Végre mintha valami zördült volna!...

Megint...

A kötörmeléken ismét... gyakrabban...

Jön!

Jön!!

Minden tagom reszket.

Ő-e, vagy más?

Hátha a csősz? Hátha csak egy kóborgó róka? Vagy csak kis sündisznó?

Lesek.

Egy tétován jövő, barna emberárnyék... Kutya futkároz előtte, kicsi.

A szívem verése is elakadt. Habozva állok a pincefal sötétében. Látom, hogy ő is megáll.

A kutya is megáll.

De a kutya egyszer csak határozott irányban fut hozzám, s örvendezve ugrál.

Ő az, ő!

Édes-halk suhogással érkezik meg.

Tárt karokkal rebbenek eléje. Belefut. Egy percre a mellemhez simul, s engedi, hogy az arcát megcsókoljam. De a szíve annyira dobog, hogy megérezem a ruháján át.

- Istenem - susogja lihegve -, milyen bolond vagyok! De már megígértem, hát kijöttem. Később gondoltam meg, hogy helytelen, amit cselekszem, helytelen. Ó!...

Nagykendő volt rajta. Azért is nem ismertem meg azonnal. Kibontakozott a karomból.

- Nem szabad! Ha még egyszer megölel, rögtön itthagynom.

S nem volt szabad átkarolnom, csak ha ő egy-egy percre a mellemre omlott, és hozzádörzsölte azt a kakukkfűillatos, bársonyos-meleg arcocskáját az arcomhoz.

A következő percben már eltolt:

- Tisztességgel... csak tisztességgel!

- Milyen kegyetlen vagy! - susogtam. - Milyen érzéstelen szív dobog a melledben! Vagy attól a katonától félsz?

- Nem, attól nem félek. Semmitől se félek, és senkitől se félek.

S lágyra másult hangon folytatta:

- Csak... anyámtól félek...

- És mondd: anyád engedékeny énírántam?

Megszorította a kezemet. Szorította hosszan. S hozzám simult.

- Nemigen... Sokat feleselünk...

S a vállamra hajtotta a fejét.

Aztán feligazodott. Összevonta a vállán a nagykendőjét, és szólott komolyan:

- Mért emlegeti mindig azt a Danit? Nekem nem jegyes mátkám. Ha akarom, hozzámegyek; ha akarom, nem megyek. Nem kérdeztek eddig. Csak Rozál néném már úgy nevelt bennünket. Hogy aszongya: úgy bánj vele, hogy ez lesz a feleséged. Mert volt úgy, hogy veszekedtünk, és ő nagyobb volt gyerekkorában is, hát ütött, én meg ríttam.

- Az a kérdés, hogy váltatok el.

Vonakodva felelt:

- Barátságosan.

- Megcsókoltad?

Hallgatott. Hozzám simult:

- Ne beszéljen róla - rebegette fájdalmasan.

Azontúl mindig éjszakánként találkoztunk.

Hetenként egyszer nappal is felmehettem a legelőre, de csak olyankor, ha a tömzsők asszonyt láttam ott messziről. Persze azzal; a színnel mentem hozzá, hogy arra volt dolgom. Igen örült a kis vénasszony, s én megvárhattam mellette gyanúfogás nélkül a királykisasszony érkezését.

Mindig fehér ing, mindig az a fakó-szép, rózsaszín szoknyácska, mindig méltóságos járás, és mindig koszorú a fején. Egyszer kalászkoszorút tett és egy kis csokor búzavirágot a homloka fölé, s a kalászkoszorú olyan aranyfonállal volt összefűzve, körületekergetve, aminővel Pesten a süteményeket szokták nálunk átkötni. Másan talán furcsálltam volna, de neki csodálatosan illett!

- Hát nem bolond ez?! - mondotta mosolyogva a tömzsők asszony, mikor látta, hogy a koszorút bámulom. - Majd iszen a Dani megigazítja a kerekét!

A Dani név hallatára mind a ketten elkomolyodtunk. De kiálltuk a szűrást, csak hogy egymás látásában gyönyörködhesünk. S míg az asszony varrt vagy font, vagy a birkákra szemlélődött, titkos-édes pillantásokat váltottunk.

Aztán a kis tömzsők asszonnyal hagytam ott a legelőt, a piros szájacskát, piros bocskorkát, titkos sugárzású, szép szemet.

Soha senki se tudott a mi egységünkről semmit.

Az utolsó éjszakát hosszasan együtt töltöttük. Szomorúak voltunk persze mind a ketten. Még az őszibogár is búsan pirregett a hegy alján, a szőlőben.

- Hallja - mondotta -, hallja, mit zeng a bogár? *Tűrj! Tűrj!* Csupa szomorúság az élet! *Tűrj! Tűrj!*

Az ég is felhős volt.

Hallgattunk, bústunk, sóhajtoztunk. Ölelhettem már, csókolhattam már - nem tiltakozott *az anyja* ellene.

- Úgy érzem, ez az utolsó, ez az utolsó! - rebesgette, miközben forró könnyecseppekkel áztatta az arcomat.

Hiába biztattam, hogy a jövő nyáron újra találkozunk, hogy akkorra elvégzem az iskolámat, és beállok tisztnek a gazdaságba.

- Ez az utolsó! - ismételte. - Nem látom én magát többé soha.

- Férjhez mégy ahhoz a...

- Nem megyek. Ha kerékbe törnek, akkor se megyek!

- Dehogynem mégy...

S előttem volt a képe, miként tér haza az a katona már öt hét múltával. Miként állítják a vén juhásznak a helyébe. Ki mentené meg a karvalytól az én szép kis galambocskámat!?

S a véremnek minden cseppje kínlódott arra a gondolatra, hogy leányt az fogja ölelni, az a tuloknézésű barbár!

Arra gondoltam, hogy én veszem el. A fővárosban nem tehetém, de falusi ispánnak minden lehet. A bátyám mellett csakhamar kaphatok fizetést: elveszem. Hiszen a lánynak minden mozdulata annyira úri, hogy csak a ruháját kell megváltoztatnia.

De hát a szülőim... Bizonytal keményen elleneznék. Ők nem ispánságra neveltek engem. Ez a tudat eltiporta minden boldog képzelgésemet.

Az éj hűvös volt. Betakartam őt is a köpönyegemmel. És csak öleltem, öleltem, mintha késleltethetném vele az időt, amely ki fogja bontani a karomból, s nekem majd jobbra mutat, neki balra.

- Mondd nekem: *Tamás*. Legalább most utoljára szólíts a nevemen!

- Nem tudom. Nekem maga csak *maga*. A név mindegy.

- Mégis hát, hogy halljam egyszer tőled. És mikor távol leszek, a fülembe csengjen.

- Nem, nem bírom.

És görcsösen átölelt, mintha a szívével a szívemet akarta volna megcsókolni.

Kakasszó hangzott a hegy aljából. Az égtávol szélén szürkülő világosság terjengett. Örzsé felocsúdott a karjaimba. Szétnézett.

- Virrad.

Megrázkódott.

Sóhajtott.

Fölkelt.

A puli is fölkelt. Nyújtózkodott a két első lábán, aztán a hátulsón, és ásított. Alulról sűrűbben hangzott a birkák bégetése.

A leány a vállamra tette a kezét. Könnyes szemmel nézett a szemembe.

- Majd este, mikor a kocsin megyen, nézzen vissza erre a hegyre.

- Ha nem mondod is, visszanézek.

- Itt fogok állni. És én is nézek arrafele, amerre maga megyen. Itt állok, míg csak a gőzöst nem hallom. Akkor tudom, hogy magát viszi.

És a vállamra hajtotta a fejét.

- Én pedig gondolni fogok rád egész éjjel, és mindig, és mindig. Aztán a jövő nyáron itt várj engem mindjárt az első éjszakán, mikor megtudod, hogy megérkeztem. Hozok neked gyűrűt, szépet, amilyen köveset kívánsz.

- Ne hozzon, nem viselhetném. De úgyis tudom, nem jön el. Érzem: nem jön el.

- De eljövök.

- Anyám is mondja...

- Most az egyszer téved ő is.

- Világosodik... Nézzen el délután a legelőre: talán még egyszer láthatom. És küldje el nekem majd Pestről a képét. Ne nekem, csak ispán úréknak. Nekik van egy vastag, kapcsos, bőr-fedelű könyvük, a vendégszobában. Abban sok szép úri személynek a képe van egybegyűjtve. Megtalálom köztük a maga képét, és minden vasárnap megnézem, és megcsókolom... Maga azt meg fogja érezni, ugye?

Lekísértem a kútig. Ott még egyszer megcsókoltuk egymást, szinte szívünk szakadásával. És elváltunk.

Délután kiloptam a fényképemet az albumból, és kivittem hozzá a legelőre. Betakartam papirosba, és hozzátakartam azt az új tízforintost is, amit az anyám adott, hogy előre nem látott kiadásra is legyen pénzem.

De hogyan adjam neki oda? A fényképet elfogadja, de a pénzt semmiképpen. Beledugom majd titkon a tarisznyájába, a Petki Farkas leányainak a könyvébe.

Az ég borult volt, mintha velünk érezne; s aggódtam, hogy esni fog, de nem esett.

Akkor már nem is a kökényes aljra mentem, hanem fel. Hiszen egyszer láthatnak.

És néztünk egymásra szomorún, hosszasan. Mintha mind a ketten be akarnánk vésni az emlékezetünkbe egymásnak a vonásait.

Én egy füves hancsokon ültem. Ő a szűrén hevert, s a fejét fél könyékre támasztva nézett rám szomorún. Előtte, a szűrön egy csomó vadvirág, s közte három-négy szál abból a sárga, szép virágból amelyet bakszakáll néven ismer a nép, tragopogon néven a botanika. Mikor az a virág magzik, olyan fehér golyó, mint a láncvirág golyója. És csak reggel szokott nyitni. De esőre hajló időben délután is.

A koszorúját aznap abból fonta, s olyan volt a fején, mint valami korona.

S amíg egymásra szomorkodó szemmel méláztunk ottan, szórakozottan tépdeste a virágokat.

- A jövő nyáron - ismétелgettem -, a jövő nyáron....

S mintha az anyja abban a percben az én szívemben szólalt volna meg, s azt mondta volna:

- Soha!...

A királykisasszonykám hallgatott. Halvány volt. Csak az a szép, íj-metszetű ajka volt piros, mintha még az éjjeli csókok emléke égne rajta.

A kolomp oly búsan hangzott aznap délután! Még a Puli is komolyan ült mellettünk.

- A jövő nyáron - ismétелgettem-, a jövő nyáron, Örzsikém...

Hallgatott. Fölvett egy olyan golyóba magzott tragopogont. Ráfűjt.

A magvak leröppentek a szárról, és elszállongtak, elszélengtek, egyre oszlóbban szanaszét, szanaszét.

Szomorú szemmel nézett utánuk.

- Lássá - mondotta -, ezek is együtt voltak...

Aztán, hogy a nyáj lefelé ereszkedett a lejtőn, fölkel.

Lesétáltunk a kökénybokorig.

Ott még egyszer a mellemre borult, és a nyakamat elárasztották a könnyei.

- Isten áldja meg... *Tamás*.

Mikor este nyolckor kocsira ültem, már sötét volt. Sötét, mint ha gyászkarpitokkal aggatták volna be az eget.

A hegynek még csak a széle vonalát se láttam.

És én mégis mindig arra néztem: ott áll-e vajon? Érzem, hogy ott áll a sötétségben is. És néz felém, néz. Hogy épp ezen az estén nem süt a hold! Valameddig mégiscsak láthatná a kocsimat.

És mikor elhagytuk a hegyet, megint csak visszanéztem.

Akkor már láttam a hegyet. Tűz égett a tetején. A fénye megvilágította a hegytetőnek a két vállát is.

Az ég olyan volt, mint egy széletlen fekete tábla. A tűz a közepén: mint egy nagy-rajzú, égő szív.

Aztán amint távolodtam, a tűz is egyre kisebbedett.

De azért sokáig láttam még. Sokáig. A vonatablakból is.

Most is látom.

AZ ÖTÖDIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

A pék órája

Az elbeszélő komoly és kehes öregúr. Kánikulában is úgy sétál, hogy a karján hordozza a felsőkabátját.

Csak a szeme erős és józan, mint valami bankpénztárosé.

De nem bankpénztáros, nyugalmazott professzor.

Az idén nyugalmazták.

S még csak nem is matematikát tanított, hanem latin és görög nyelvet.

Én a nőtlenségemet egy pék órájának köszönhetem.

Már akkor működő professzor voltam. Nem is hittem, hogy valaha engem is megkönyékez a hosszúhajú veszedelem. De hát megkönyékezett. Életemben egyszer. És akkor az egyszer igen kíváncsi, komoly intézménynek éreztem azt a hetedik szentséget.

A nőt egy rekviemen láttam először. A Mátyás-templom előtt mentem el, és bevont az orgonaszó.

Ott ült gyászruhában. Valami rokona halt meg, azt gyászolta a; többivel.

Tizennyolc-tizenkilenc éves, fehér arcú leány. A gyászfátyol alatt lágy hullámú, szőke hajfürtök. Áhítatos, fekete szem. Kis, fekete kesztyűs kéz. Fejének kedves oldalt hajlása: mint az imádkozó angyaloké a régi oltári képeken.

Öt perc múlva azt mondtam:

- Ez a nő lesz a feleségem, vagy senki!

Megvártam a végét a rekviemnek.

Egy öreg, kecskeszakállú úrral távozott. A járása is gyönyörű volt. Pláne, hogy az öregúr ömellelte úgy lépegetett, mintha a lába térdben rosszul megkent srófokon mozogna.

Az Úri utca sarkán megállt az öreg.

- Sétáljunk?

- Ne. Gyerünk haza, papa.

S ahogy megfordult, rám tekintett.

Már a templomban is rám pillantott egyszer. De az csak futólagos pillantás volt. Talán nem is látott vele. Ott az utcasarkon azonban határozottan rám nézett. A nézése egykedvű volt és ártatlan.

Egy perc múlva megszólalt:

- Sétáljunk kissé, papa.

És sétáltak a várfal mellett. Tíz percet.

Nem pillantott rám többet. Csak nézte a tájat, a felhőket. Csevegett. Olykor elmosolyodott, olykor elkomolyodott. De mindenképpen gyönyörű volt! Fehér galamb gyászruhában!

Végre lementek a lépcsőn a várfal alá, a Lovas útra. Bementek egy kis kertes házba.

Még aznap délután megtudtam, hogy ott lakik, és hogy Ágnes a neve. Az apja számtiszt a pénzügyminisztériumban. Özvegyember.

Ez júniusban történt.

Egy hét múlva már ott ültem a gyászruhá fehér galambbal a háznak a kerteskéjében.

Mellettünk ült az öreganyja is. Az gardírozta. Szuszogó, kövér és víg asszonyság volt különben, s az unokája iránt olyan figyelmes mintha nem is öreganyja volna, hanem vele maradt dajkája.

Már akkor tudtam azt is, hogy a telekkönyvhivatalban fölösleges kérdezősködnöm. Néhány órát gondolkoztam is, hogy mellékletek nélkül mennyi lehet egy hajadonnak az értéke.

Csakhamar konstataáltam, hogy nincs minden érték beírva a telekkönyvbe. Az egészség is vagyon. A szépség, a jóság is. Mind kamatozó vagyon.

Megálltam egy emeletes ház előtt, és fölvettem a kérdést. Ha most megszólalna a Sors, és azt mondaná:

- Válassz: a lány vagy ez az emeletes ház?

Habozás nélkül ráfeleltem: - A lány.

Ültünk tehát a kertben. Az ég eső után tisztult, júniusi ég fölöttünk. Hóboglyák kék mezőben. Körülöttünk a nyár első rózsái virultak.

Egy sárga rózsán megállt a szemem.

Ágnes elmosolyodott:

- Ugye, mennyi szépség van ezen a világon! Mennyi gyöngesség és finomság!

- Olyan, mint maga - feleltem udvariasan.

Ágnes leszakította a rózsát.

- Legyen a magáé.

Ilyen nyilatkozat után nem lehettek kétségeim.

Másnap megint ott ülünk. Az ég még kékebb. A hóboglyák még fehérebbek. De szellő kerekedik. A fenyőfákon át valami bűvös zenesóhajást hallok.

- Mi az?

- Eolhárfa - mondta mosolyogva a leány. - Amott áll a padlásablakban.

És én éjjel is hallottam a bűvös-lágy zengzetet. És úgy tetszett, mintha az ő lelkének volna a zenéje.

Egy hónap múlva már jegyesek voltunk.

Nem szoktam elhamarkodni semmit, de azon másfél hónap alatt ő is megismerhetett engem. Én is őt. Időpazarlás lett volna, hogy tovább halogassam.

- No, de hát most már mikor legyen az esküvőnk?

S a két öregtől vártam a választ. Vártam esdő szemmel, mert hiszen az esküvőt én mindjárt másnapra szerettem volna.

A két öreg tanácstalanul nézett a leányra.

Ágnes mosolygott:

- Augusztus 23-án.

Az agg asszony csak akkor szólalt meg.

- No, de Ágnes!... Nem tudtál egy későbbi terminust mondani!?

- Inkább korábban! - szóltam én izgatottan. - Hiszen nekem már szeptember elsején iskolába kell mennem.

- Huszonharmadikán lesz - mondotta komolyan a leány.

- De miért éppen huszonharmadikán? - szólalt meg az apa is.

- Huszonharmadikán lesz - válaszolta a leány.

Gondoltam: majd megmondja, hogy miért éppen azt a napot választotta.

De hát nem nyilatkozott. Ma se tudom. Lehet, hogy ő se tudja.

És akkor még tetszett is nekem, hogy olyan határozott, hogy amit kimond, abból nem tágít.

- Tehát huszonharmadikán - mondtam a kezét megcsókolva. - Köszönöm.

Mily boldog voltam, istenem! Mindig irigy szemmel néztem a fiatal házasokat, akiknek a gondolkodása úgy együtt forog, mint két kerék egy tengelyen. És hát a fiatal, legénykedő életben van valami örökös nyugalanság. Én meg már csak a mesterségemre való tekintetből is óhajtottam a rendezett életet. Az ember társas lény - mondtam -, és a férfinak legtermészetesebb társa a nő. Mikor a munkámból fáradtan hazatérek, már égjen a lámpás, és doromboljon a kályha. És röppenjen elém egy női blúz, mikor belépek. Mily nagy boldogság, hogy Ágnes blúza röppen majd elém!

Olyan ő a fehér blúzában, mintha a békesség galambja volna. Szelíd galamb, hárfazengető lélek, házi galambocska.

Minden délután náluk lebzseltem. Estefelé kísértünk. Hallgattuk olykor a bátyán a katonazenét. Olykor, ha a papának ideje volt, elmentünk a Városmajorba, Svábhegyre is. És én végigmagyaráztam Ágnesnek a botanikát és mineralógiát, s a kettőnek egymásra való hatásait.

Az apja ásítózott mellettem, de ő érdeklődéssel hallgatott. Csak ha pillangó repült el mellettünk, az zavarta meg a figyelmét.

- Fogja meg! - kiáltotta. - Fogja meg!

Soha életemben nem szaladgáltam annyit.

De mindjárt konstatáltam, hogy az entomológia iránt jobban érdeklődik, mint a botanika és mineralógia iránt, és őszintén sajnáltam, hogy nem azt a tudományt választottam szakomnak.

Este aztán, mikor fáradtan hazatértem, órákig ültem még a fényképe előtt.

- Milyen szép! Milyen kedves! Milyen igaz, hűséges-meleg szemmel néz rám! Meg fogom tanítani latinra és görögre.

Mondtam is neki másnap, hogy mindjárt a mézeshetekben elkezdjük, és mindenki bámul majd bennünket, hogy mi a klasszikusok nyelvén beszélünk. Hát a latinba bele is egyezett. Homérosz nyelve iránt azonban - nem tudom, miért - idegenkedéssel viselkedett.

- Elég a latin - mondotta. - Más asszony latinul se tud.

Ráhagytam. Gondoltam, majd rákapatom lassankint a görögre is.

Az esküvő előtt valami két héttel történik egy napon: vacsorára is ottmarasztanak.

Nyolc óra tájban megterítik az asztalt. A szuszogó, agg asszony beletekint a kenyereskosárba. Ránéz Ágnesre:

- Nem lesz elég a kenyérünk.

- Nem lesz elég? Hozunk a péktől zsemlyét. Elsétálunk mi ketten. Hányat hozzunk?

- Kettőt, Ágicám.

Ágnes fogja a kézitáskáját. Sétálunk a Lovas úton, karonfogva, a pékhez.

Ahhoz a pékhez szokott járni, amelyiknek a Zöldkoszorú kocsmával szemben volt akkor a boltja, az Albrecht-kapu mellett.

Az idő már sötétes volt. Előveszem egy lámpás alatt az órát. Látom, hogy áll. Elfelejtettem este felhúzni. Az is csak akkor az egyszer történt életemben.

- Ágicám - mondom -, nézze meg majd a péknél, hány az óra.

- Jó!

- Percig pontosan.

- Jó jó, megnézem.

Átmegyünk a téren. Ő belép a boltba. Én künn maradok. Sétálok föl és alá.

Azonban már nyolcszor-tízszer is megsétálok a ház hosszát, az én Ágicám még mindig bent késik.

Benézek az üvegtáblás ajtón, hogy miért késik. Hát látom, hogy ott könyököl a pulton, és nyugodtan beszélget egy sima fekete hajú leánnyal, a pékkisasszonnyal.

De megpillantom egyúttal az órát is, az áruszekrény fölött. Nagy, kerek óra. Hozzáigazítom az órát: 8 óra és 27 perc.

Sétálok tovább, s mosolygom Ágnest. Várja az öreganyja, várom én is, és ő *lityi-lotyí*, ottfeledkezik.

Egyszer aztán kilép. Megint a karomba öltekezik.

Várom, hogy megszólal és mondja az órát és a percet, ő azonban nem szól semmit.

A Zöldkoszorú előtt aztán én szólalok meg:

- Nem felejtettél el valamit, kedves?

- Nem. Mit?

- Gondolkozz csak.

- Az órát? Nincs óra a boltban.

- Nincs?

- Néztem: nincs.

- Nézted?

- Néztem, de nincs.

- Nem jól nézted.

- De jól. Nincs óra náluk.

- Van ott óra, Ágnes.
- Nincs, lelkem.
- De van.
- De nincs; mondom, hogy nincs.
- No, gyere vissza.
- Dehogy megyek. Ha mondom, hogy nincs.
- De hát gyere vissza, édeském, hiszen itt van: egypár lépés.
- Én nem megyek vissza. Ha mondom, hogy nincs óra, hát nincs óra.
- Ott van, lelkem, a szekrény fölött.
- Csalódotl.
- De Ágnes, akkora óra, hogy toronyba is beillene.
- Nem igaz. Ott nincs semmilyen óra se.
- Gyere, megmutatom.
- Ugyan...
- De hát ezzel egyszerre vége szakad a disputánknak. Gyere, megmutatom.
- Nem megyek. Ott nincs óra, az egész boltban nincsen.
- De hát nem értem a csökönyösségedet. Ha te ennyire határozottan mondod, hogy nincs...
- Hát nincs és nincs!
- De hiszen...
- Én nem megyek!

És semmiképpen nem lehetett rávenni, hogy visszaforduljunk. Egyre hevesebben, haragosabban ismételte, hogy nincs óra. Utóbb a karját is kirántotta a karomból, és szinte rikácsolt:

- Hát nincs és nincs!

Én is bosszús voltam, de azért a hangom nyugodt maradt. Valami öt perc múlva ismét megszólaltam:

- Nem értelek, Ágnes, hogyha valamit állítasz, és valaki az ellenkezőjét mondja, miért nem engeded, hogy bizonyítsa? Hol itt a logika?
- Mert nincs igaza, és nincs igaza! - szólt már szinte fuldokolva a dühtől. - Ezt nem vártam volna öntől.
- De éppen ezért, édes jó angyalom, hogy megnyugtassalak, hogy lásd, mennyire nem ellenkezésképpen beszéltem, hát éppen ezért gyere most velem szépen vissza, és...
- Én nem megyek vissza! Ott nincs óra!

És már akkor sírt.

- No, de most már éppenséggel vissza kell jönnöd!

És fogtam, vontam; vissza akartam fordítani.

Eltaszított:

- Nem!

- De, Ágneskám...

- Ne beszéljünk arról többet.

- Ágnes szívem! Én addig nem ülök a vacsorához. Tartozom vele magamnak és neked, és az igazságnak. Gyere vissza, no... Gyere szépen...

Már akkor a kapu előtt álltunk.

Várnunk kellett, hogy megnyissák, mert a Lovas úton akkor még alig öt ház állott: korábban zárták a kapukat.

Hallgatott. Az ajkát harapdálta. A szeméből könnyek gördültek alá.

Az én szívemre ólomterhek nehezedtek.

- Hát nem bánod - szóltam rezgő hangon -, nem bánod, ha nem vacsorázok veletek?

- Nem - felelte vonagló ajkkal. - Ha maga olyan...

- Gyere vissza... Lásd, hogy én nem vagyok *olyan*.

A kapu kinyílik. Nagysebten befordul.

Én künn maradok persze. Künn maradok, mert következetes vagyok. Künn maradok, mert otthagytam.

S várok.

Várom az elhagyott szerető buba keserült szívével. Várom, hogy néhány perc múltával a kapu újra meg fog nyílni.

No, nem nyílik.

Elmegyek néhány lépést az elhagyott szerető buba keserült szívével. Megint visszatérek az elhagyott szerető reménykedésre lobbanó szívével. S várok. Odabent bizonyosan megkérdezik, hogy mi baja. Most is kérdezik... Ő mindaddig nem felelt, csak sírt. De, most már elmondja. Most, érzem, most beszéli el a disputánkat... No, az apja most fogja a kalapját... Most már nyílik az ajtó... Áthalad a kisudvaron.

Várom, várok. A ház csendes. A kapu csendes. Nem jön senki. Végre is megfordultam. Elmentem a Zöldkoszorúba. Ott vacsoráztam.

Szerencsére találkoztam ott egy barátommal. Ha az nem ül az asztalomhoz, nem tudtam volna enni egy falatot se.

Otthon aztán átgondoltam az ügyet töviről hegyire és hegyről tövire. Ágnes a nagy beszélgetésben bizonyára megfeledkezett az óráról. Csak azt érezte, hogy őt a pékleánynak valami érdekes közlése leköti, vagy hogy ő újságolta, hogy ő már menyasszony. Eközben érezte, hogy sietnie kell; és mikor már kijött, rám gondolt csupán, hogy én künn várom, s nem az órára. Aztán hogy künn figyelmeztettem, röstellte a feledékenységet: füllentett, füllentett, mint valami kisleány. De hiszen csakhamar láthatta, hogy pozitívumba ütközik az állítása. Micsoda logikával vélhette megdönthetőnek?

Éjfél után sokára aludtam el. S reggel, hogy megébredtem, az első gondolatom megint Ágnesra fordult.

De különös volt az a kis zivatar! De rémséges! Hogy lehetett annyira csökönyös abban az ártatlan hazugságban? Azt vélte-e, hogy ha igen erősködik, végre is azt fogom gondolni, hogy tévesen emlékszem az órára? Hogy azt fogom gondolni, más boltban láttam, nem ott.

De különös volt!

Hát *ilyen* is az a lány olykor?

Hm!

Tizenkét nap múlva egybeesküszünk. Ha feleségem lesz, és majd nagy ügyekben kell a szavára támaszkodnom?... És ha ilyen csekélységekben ennyire ingerült és csökönyös volt, mi lesz, ha nagy kérdések keletkeznek köztünk, és megkülönbözik a véleményünk? És ha majd latinul beszélünk, és ő hibát követ el, és én figyelmeztetem... Vajon akkor is sír-e, ha én a könyvet eléje tartom?

- Nézd a szabályt.

És ő akkor toppantani fog, és azt feleli:

- Nem igaz!

- De nézd: ide van nyomtatva, ezt eltagadni nem lehet.

- Nem igaz, nem igaz! És ott nincs szabály és nincs szabály!

Az arcképe az íróasztalomon állt bordó-szín, bársony rájában.

Leültem eléje. Néztem.

- Mily szép, nyugodt arc. De nem galamb, nem. Látszik rajta, hogy akaratos. Látszik a szemén. És az a nézés - hiába van nyitva a szeme -, mintha nem volna nyílt. Nem lehet látni a szemében mit gondol. Mennyit néztem ezt a fényképet, s nem láttam mégse. Az a szép ajk is... Azon a szép ajkon vonaglott tegnap a harag?... Hm. Én azt hittem: az a szép ajak csak mosolyogni tud, meg csókolni. Hm. Tehát alkalmilag dühöngő galamb is! Hm.

Föl és alá jártam a szobámban.

- Az eolhárfa nem az ő lelkének a zenéje. Az a hárfa gyári portéka. Csak mesterséges elhelyezés a bája. Szép, szép, de lélektelen valami...

Még egy nap gondolkodtam, tűnődöztem, vártam a levelet.

Harmadik napon...

Különös napom volt az. Nem tudom, tapasztaltatok-e, hogy némelyik nap mintha az angyalok ünnepe volna: csupa öröm és szerencse.

Reggel, alighogy fölkelek, zörget a postás: levelet hoz, hogy egy távoli rokonom valami háromezer forintot hagyott rám. Nem nagy pénz, de nekem akkor mintha az égből pottyant volna. Ugyanaznap délben egy kultuszminisztériumi barátommal találkozom.

- Nagy újság! - mondja titokzatosan. - De még nem szabad tudnod.

Elég volt ennyi is: megértettem, hogy a rendes tanári sorba iktattak.

Meghívtam ebédre, a Szarvasba. Tokaji borral ittuk meg a jó hír áldomását.

Ebéd után, hogy hazatérek, nem tudom, mi szállt meg. Ágnesra gondoltam: ellágyultam. Hátha azóta megbánta? Igen, megbánta, s most már nem azért sír, mert a hazugságát szégyenli, hanem azért, hogy engem elvesztett? Ej: nyissuk meg a hidat a megtérő bűnös előtt.

S mosolyogva írtam egy névjegyemre:

Ágneskám! Van-e már óra a péknél?

Nem is hordártól küldtem, hanem az iskolaszolgánktól, egy jóképű, komoly, vén csiszliktól.

Megfordult az eszemben, hogy csokrot is mellékelek, de Budán nem volt akkoriban virágkereskedés. Az meg, hogy átküldjem: Pestre Szelnárhoz, időbe került volna. És én annyira örültem a gondolatomnak! Egy szót kapok majd válaszul a kis durcástól, és aztán... rohanok hozzá: újságolom a háromezer forintot, újságolom a kinevezésemet... Boldogok leszünk, milyen boldogok! És aztán... okkal-idővel majd magamhoz nevelem.

_ - No, csak vigye el Lukács, ezt a menyasszonykámnak. Érti? A menyasszonykámnak.

Lukács fél óra múlva visszatér.

- Áadtam - mondja tiszteletesen.

És a földre pislog.

- Öneki magának?

Lukács felpillant fél szemmel:

- Öneki.

- No, és nem felelt?

- Hát... nemigen.

- Nem írt semmi választ?

Lukács komolyan rázza a fejét.

- Nem írt.

- De valamit csak mondott?

- Hát... nemigen.

- De hát mit mondott mégis?

Lukács simít egyet a halántékára fésült, ősz fürtjén.

- Hát... Nemigen mondott semmit.

És csak a padlóra pislog.

- Valamit mégiscsak mondott?

- Nem mondott az, instálom. Azazhogy... Én csak odaadtam a levelet, ahogy tetszett parancsolni. Még azt is mondtam, hogy mondok: tiszteli a tanár úr, ezt küldte.

- No, és ő mit csinált?

- Hát... feltépte a levelet. Elolvasta.

- No, és aztán?

- Aztán... elszakította.

- Elszakította?

- El a, kétfelé.

- És aztán?

- Aztán hát, izé... elém vetette a földre.

Röstelkedve pislogott rám. Simogatta a halántékfürtjét.

Én megkövültem.

- És semmit se mondott?

- De mondott...

- Mit mondott?

- Hát... Igen mérges vót... iszontató szörnyű mérges vót a kisasszony.

- És?

Az öreg szinte beleizzadt már a vallatásba:

- És azt mondta... Má csak megmondom; úgy, ahogy mondta. Hát biz az aszonta, hogy ne tesszen neki levelet firkálni. Így mondta: *firkálni*.

No, hát én nem is firkáltam több levelet. Fogtam a fényképét, papirosba göngyöltem. A sárga rózsáját is, hajfűrtjét is, levélkéit...

Még valami rémlett, hogy vissza kellene küldenem. Mi is van még?

Aztán eszmélkedtem, hogy az eolhárjának a hangjára gondolok.

A HATODIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Kék leányka, zöld legényke

Az elbeszélő körülbelül ötvenéves, kövéres ember. Mindig pepita ruhában jár, és bokorra köti a nyakkendőjét, mint a hetvenes években divatozott.

Dohánygyári igazgató, de inkább papos a nézése és minden mozdulata. A francia papok alázatos magaviseletére gondolok.

Az én történetem olyan, mint mikor csak az első ívét olvashatja az ember valami regénynek. Aztán keresi a folytatást egész életén át, de se a szerző nevét nem tudja, sem a címet. Ámbátor az én regényrészemnek lehetne címe. Ez lehetne a címe: *Miért buktam meg a negyedik osztályban?*

Tizennégy éves voltam, vidéken nőttem, félénk és oktondi kamasz. Itt laktam akkor Pesten egy postatisztnél, egy vén és világot megunt embernél. Abban a nagy házban laktam, amelyik a régi Stáció utcának a második háza volt.

Egy udvari, külön szobácskában helyeztek el a harmadik emeleten. Bizonyára cselédszoba volt az valamikor. De hát diáknak minden jó. A fő az, hogy éljen és tanuljon.

Én főképp annak örültem, hogy nagy az ablak a szobácskán. Pedig hát jobb lett volna azt az ablakot befalazni!

Az ablak persze a folyosóra nézett, a harmadik emeleti folyosóra, de a másodikra is leláthattam onnan, ha kissé kihajoltam. Egyszer szeptemberben, ahogy kihajlok, látom, hogy a kilencedik numerusú ajtóban egy hamvas, kékszín ruhás leány ül. Rövid szoknyás, olyanforma korú, mint én. Szőkésbarna hajában türkizszín, kék csokrocsonk. A harisnyája is kék, csak hogy világosabb kék szín, mint a szoknyája. Valami szalmaszékecskén ült, és az arca fölfelé volt fordulva, énfelem. Az első pillanatban azt véltem, hogy vak. Mert a szeme be volt hunyva. Az ajka mozgott, mint aki imádkozik. De aztán láttam, hogy könyv van az ölében, s nem vak, hanem tanul.

Gyönyörű volt az a fehéres, finom arca színe! Tetszett az az imádkozóforma komolysága is. Aztán az is szép volt, ahogy a könyvére hajolt, és a hajának egy fürtöcskéje előre lengett.

Csak néztem.

Egyszer aztán kilép egy ősz hajú, de fiatalos arcú, kövér asszonyka, és szól a leánynak. A leány fölkel. Álltában még szebb! A termete ugyan éretlen még, de már helyenkint duzzadozni kezdő.

Mint a rózsabimbó, mikor már a belső színei mutatkoznak!

Fölkelt, belebbent az ajtón.

Másnap délután már nem véletlenül néztem le a második emeletre. S lenéztem háromszor is, míg végre megláttam.

Épp akkor lépett ki az ajtón az ősz hajú, fiatal asszonnyal. Mind a ketten kesztyűsen, napernyősen. Indultak valahova. A leányon az előbbi napi kékszín ruha, s a fején fehéresszürke posztókalap; a kalapon díszül fehér galambszárny. És a harisnyája halványkék.

S mily kedves-könnyedkén lépdegélt abban a formás topánkában!

A következő napokban már tudtam, hogy a család feje tenorista valamelyik templomban, és hogy Janovics a neve, Janovics Vendel.

A kapu alatt néztem meg persze, az ő kapujuk alatt. Mert két kapuja volt a háznak: az egyik az Üllei útra nyílt, másik meg a Stáció utcára. Én az Üllei úti részen laktam, hát arra jártam ki a Kálvin téri gimnáziumba. Ők a másik kapun jártak ki.

És csakhamar ismertem egy vörös slafrokos vénasszonyt is aki velük lakott. No, az csúnya volt! Pergamenszín, fonnyadt bőre különféle redőkben lógott az arcán és a nyakán. Mintha nem is a maga bőrében járna, hanem egy másra szabott, nagyobb bőrben. És a hangja olyan vastag volt, hogy beállhatott volna a tenorista mellé basszistának.

A három nő mégis hasonlított valamennyire egymáshoz. A szemük nyugodt, szinte álmos nézése egyezett. Csakhogy a leány úgy nézett, mint aki tündérálmot lát, a pöttye bőrű öregasszony meg úgy nézett, mint valami álmos víziló.

A tenoristát csakhamar megismertem személyében is. Begyes-hegyes, kis komoly ember volt az. Elefántesontvégű pálcával járt, és úgy járt, mintha borsó volna a cipőjében. A macskánk szokott úgy járni otthon, mikor vizes az udvar.

De én mégis áhítatos tisztelettel néztem rá. Hogyne: annak az angyalképű leánynak a papája! Különösen tetszett, hogy mindig fekete ruha van rajta, és hogy a haja gondosan van megfésülve, és elől-hátul hullámosan fodorítva.

Egy reggel aztán csodálkozva láttam, hogy a felesége az ablakban fésüli és keféli a tenoristának a haját, de a tenorista nincs ott.

Igen rányílt a szemem: akkor láttam parókat először.

Én hát gyakorta lekandikáltam hozzájuk.

Csakhamar megjegyeztem, hogy a leány néhány perccel később haza az iskolából, mint én.

A következő nap már vártam a kapujuk előtt, a Katona szabó boltja mellett. Megnézem - gondoltam -, milyen a leány közléről.

És egyszer csak megjelenik a járókelők közt az én kék tündérem. Jön azzal a gyönyörű, ringó járassal, ahogyan csak a tizennégy éves leányok tudnak járni. Jön a kis fehér selyem napernyő alatt. A bal kezében fehér viaszosvászonba burkolt könyvecsomó. De sose láttam én könnyebben lépő lábat, mint az övé! Jött, mintha annyi súlya nem volna a testének, mint amennyit egy galambpehely nyom. Jött egyforma ritmusú, eleven járassal és mégis álmatag szemmel. Senkire rá nem nézett. S micsoda formás volt a topánkája!

Jött.

A lélegzetem is elállott. Csak bámultam rá. Ó, de finom arcocska! Ó, de gyönyörű virága az Istennek!

Ha az ember szíve vasból volna, azt mondanám, hogy izzó szívvel mentem föl a szobácskámba.

És az ablakba könyököltem, és epedezve vártam: kiül-e tanulni?

Kiült. Csak néztem. Szerettem volna, ha olyan hosszú volna a nyakam, mint a zsiráfé.

De nem lehetett sokáig néznem. Az udvari lakók gyakorta megjelentek a folyosón: feltűnt volna.

Aznap persze a tanulás helyett verset írtam:

Láttam őt! - volt a címe.

S így kezdődött:

*Csodát láttam ma, gyönyörű csodát:
Istennek legszebb fehér angyalát!*

Másnap eső esett, mégis vártam rá. De akkor hiába, mert nekik csütörtökön volt a szünetük, nekünk szerdán és szombaton délután. Csak egy percre láthattam, amint a kékcokros fejecske az ablakhoz hajolt.

Aztán óra hosszat vártam, lestem, hogy talán még egyszer odahajol. De nem hajolt.

Pénzt kértem a kosztosasszonyomtól rajzfüzetre, és lementem: vettem egy kék nyakkendőt, éppolyan színűt, mint az ő csokra.

Én hát azon az estén is tanulás helyett megint csak verset faragtam:

*Mért nem jöttél elő, fényes napvilágom?
Felhő volt az égen, árnyék a világon.
Szomorú volt minden...*

Reggel persze későn ébredek. Kapkodok. Készületlenül lódulok az iskolába. Gondoltam, ott falogatok majd valamit a leckéből az órák előtt.

De a fiúk bolondoztak. Király Pál, a latintanár hamarabb belép, mint szokott. Leül. Kiszólít. Meg se tudok mukkanni.

Hallatlan valami énrajtam! Mindig kitűnő tanuló voltam. Díjak, jutalmak csillagesőként hullottak rám a tanévek végén. Az apák úgy mutogattak rám otthon és a szomszéd falvakban, mint valami világítótoronyra.

Szégyen és keserűség borított el. Könnyezve átkoztam a parókás tenoristát, hogy éppen az én szobácskámmal szemben bérelt lakást, és megfogadtam, hogy többet ki se pillantok az ablakomon.

A többi professzornak már úgy-ahogy tudtam volna felelni, de azok nem szólítottak.

Elnehezült szívvel ballagtam haza.

Ebéd után mindjárt nekidőlök a délutáni tárgyaknak. Nagy eltökéléssel duruzsolom a délutáni leckét, de az elmém olyan, mint az életlen kés. Minduntalan arra gondolok hogy hátha éppen kint ül a csodálni való leány. És hiába őrlöm, morzsolom a leckét, a szavak nem akarnak átvándorolni a könyvből a fejembe.

- Végre is - vélekedtem - jobb, ha kipillantok. Aki szomjas, vízre gondol. Aki ivott, nem gondol a vízre. Tehát én is azért gondolok a lányra, mert nem pillantok ki. Nézem kissé, ha kint van. Kis ideig nézem csak, igazán kis ideig, aztán nyugodtan dolgozok tovább.

S kitekintettem.

Ott ült az ablakban. Varrt.

Az arcát nem láttam, csak a haját, a nyakát meg a kezét. Elbájoló volt!

Bennem ismét vers született:

*Fejét lehajtva, mint az ibolya
Varrogat az én kis kedvesem...*

Följegyeztem sebtén, hogy el ne felejtsem, és hát szemléltem a leányt tovább.

Egyszer aztán látom, hogy fölkel. Várom, hogy kiül a folyosóra. Hát ki is lép nagy sokára, de kalaposan és napernyősen. A kezében a fehér viaszosvászon könyvcsomó.

Akkor eszmélkedek én is, hogy már háromnegyed elmúlt.. Délután Vámosynak és Dapsynak van órája. Tanulni késő. No, majd ott...

Megint kihínak, megint szekunda.

Annyira elbúsulódtam, hogy estig kóvályogtam a Duna-parton, mint valami örült, aki elfelejtette, hogy kicsoda és hol lakik. Gyűlöltem magamat. Megfogadtam szentül, hogy többé nem szórakozok el. Tanultam is aznap, mint valami kínai imádkozó gép, éjfélig.

Persze másnap egy tanár se szólított ki.

Ebéd után térek a szobáskámba. Az ablak nyitva van. Minden ablak nyitva van a házban. A szép szeptember végi nap kicsalja a lakókat a folyosóra. A pöttye bőrű vénasszony is künn áll, s beszél nagy vastag hangon az ablakon:

- Flóra!

Rajtam meleg bizsergés vonult végig a szívemtől a sarkamig.

A leány kilép. Tehát csakugyan ő a Flóra! Ó, Flóra! Flóra!

S hiába zártam be az ablakomat, hiába fordultam háttal kifelé, hiába fogtam két tenyérbe a fejemet. A tihanyi ekhó csak tizenhatszorosan zengi vissza a beléje kiáltott szót, az én lelkem tizenhatezerszer ezt a gyönyörű szót: Flóra.

S újra kinyitottam az ablakomat, hogy lássam Flórát.

Világos lilaszín ruha van rajta, és a hajában is ugyanolyan csokor, csak hogy valamivel sötétebb lila. S mosolygott. De hogy mosolygott! Soha oly kedves mosolygást nem láttam!

Persze tanulás helyett versírásra fordult az eszemnek minden kereke:

*Mért ragyog oly gyönyörűn a szeptemberi nap ma?
Hogyne ragyogna! Pestre tekint: Flóra mosolygott.*

A vers díja aznap délután egy gyászos szekunda volt...

No, a kitűnő bizonyítványnak már fűtyültek!

El voltam keseredve, mint a baróti juhtúró. Micsoda örülség is, hogy én egy ismeretlen leánnyal töltöm tele a fejemet! Flóra mosolygott, hát mosolygott. Mi közöm vele és az ő mosolygásaival? Soha többé rá nem nézek. Esküszöm mindenre, ami legszentebb nekem!

S végiggondoltam: mi a legszentebb? - megesküdtem nagy szent fogadással a Soroksári utca sarkán, a fehér elefántról elnevezett fűszeres bolt előtt. De a karmelita szerzetes nem esküszik lelkét megtagadóbban az oltárnál.

Azonban mindjárt arra is gondoltam, hogy amitől megválnak az ember, el szokott tőle búcsúzni. No, hát ennyit én is megengedhetek magamnak.

S fordítottam a vitorlát egyenesen a Kecskeméti utcának. Lesétáltam egész a Kecskeméti-házig, amelyre akkoriban rakhatták rá a kőből kifaragott hét vezért, mert még mind a hét újnak tetszett. Flóra arra jön. Bizonyos, hogy az apácákhoz jár, az angol apácákhoz a Lipót utcába.

És Flóra csakugyan megjelent. Jött a lila színű ruhában, lilaszín harisnyában. A szívem repesett. Csodálkoztam, hogy az emberek, kocsik, lovak, omnibuszok is nem állanak meg, hogy nézzék, bámulják.

Jött.

Jött könnyű lábbal, álmatag szemmel, nem nézve senkire, rám se, s mintha egy virágzó orgonabokor suhant volna el mellettem...

A nyomába indultam. És néztem, ittam a szememmel minden színét, minden mozdulatát. Ó, boldog flaszterkövek! Ó, boldog kék csokrocška! Ó, boldog árnyék, mely vele haladhat!

Persze ebből megint vers lett. A *Hét vezér* volt a címe, s el volt benne mondva, hogy áll a hét vezér mozdulatlanul, kilencszázados gondolatokkal, mély nyugalomban. De íme, egy tüne-mény jelenik meg az utcán, leánylábbon haladó orgonabokor, s a hét vezér utána fordul:

*- Láttál-e valaha ilyet? - kérdi Huba.
Feleli Tas vezér: - Ilyet bizony soha.
És szól a vén Álmos: Világot bejártam,
De ilyen szép leányt álmomba se láttam.*

Végül Lehel megfűjja a kürtjét, és összehívja vele Pest város népét. Flórát pajzsra emelik, és körülhordozzák.

Buta vers volt, de a szívemben született. És sajnos: éjfél után kettőig tartott a teljes megszületése.

Persze hiába volt a nagy eskü: darabig ha meg is álltam, hogy nem néztem le a második emeletre, mindig találtam okot rá, hogy esküszegés nélkül lenézhessek. Ha ajtó csattant, ha verkli szólalt meg, ha veréb röppent az udvarra, arra gondoltam, hogy meg kell néznem: mi csattant? - le kell néznem a verklire, mert hiszen más lakók is lenéznek. És hát a veréb: csupán csak természetrajzi érdeklődés, hogy mivel táplálkozik.

Azokban a napokban F-betűs mandzsettagombot vettem, és lila színű tintát. A lila színű tinta jobban tetszett, mint a fekete. Az iskolapadba egy F betűt faragtam magam elé.

Aztán valami különös véletlen folytán mindig akadt valami dolgom ott a Kecskeméti utcán délután négy órakor. Odajártam a papírkereskedésbe, a kirakatok szemlélésére; az arra lakó társaimat elkísértem az egyetemig. Annyi mondanivalóm volt, hogy rövidebben nem lehetett.

De a leányhoz nem jutottam közelebb. Az akkori eszemmel elképzelhetetlen volt az nekem, hogy megszólítsam. Csak vártam őt a hét vezérrel, és jártam utána, mint a Hold a Föld körül.

Egyszer aztán rám pillantott. Nyugodt és komoly volt a pillantása, mint a holdvilágé a tavaszi felhők között. Engem mégis édesen megrezegtetett. Aznap persze megint döltek belőlem a versek.

Lassankint zordra fordult az idő. Hol eső esett, hol szél fűjt. A Múzeum-kert fáiról a Kálvin térre sodorta a szél a faleveleket. Flóra már meleg kabátban járt: búzavirágszín kék bársonyban, és ugyanolyan bársonyból való kék kalpagot is viselt. Elbűvölő volt! Az a kabát és kalpag legalábbis harminc versemben szerepel.

Egy novemberi vasárnap délelőtt az ablakomra tűzött a verőfény. Miért ne nyitnám ki az ablakot?

S nyitottam, lenéztem.

Az ajtójuk tárva volt, és én egy kék szoknyácskát láttam, és topánkát. Csak ennyi látszott Flórából, de micsoda édes szenzáció volt! Néztem és néztem, boldog zsibbadozással. És még azután is, hogy elmozdult onnan, néztem a helyét, néztem álmodozó szemmel sokáig.

Azon a vasárnapon tanulás helyett Flóra lábáról faragtam verseket.

Már akkor annyi szekunda volt rajtam, hogy az összes előbbi évek kitűnőit is eltemette. Olykor-olykor mély lélekfurdalást éreztem, de úgy voltam, mint az iszákos, aki mindennap megfogadja, hogy utoljára iszik, de mindig csak másnap akarja kezdeni az ivástalan életet.

S megtörtént velem az a csúfság, hogy nekem is osztottak intót a hónap végén. Az intót a kosztosgazdám elé kellett volna terjesztenem, hogy írjon alája. Nagy lelki tusakodás között alája írtam magam. Azután meg folytonos rettegésben éltem, hogy kitudódik a névhamisítás. Arról nem is beszélek, hogy mennyire aljasnak éreztem magamat.

No, hát akkor már keményen és könnyes szemmel megfogadtam, hogy Flórára nem gondolok többé.

Meg is álltam két hosszú napon át.

A harmadik nap szombat délután volt, s én négy óra felé a Váci utcában járkáltam. Egy vastuskó volt ott akkoriban látható a ház sarkában befalazottan, s mellette könyvkereskedés állott. Mindig szerettem a könyveket, és soha nem mentem el könyvesbolt mellett, hogy a kirakatát meg ne nézzem.

Ott, ahogy szemlélgetem a könyveket, az egyiken ezt a címet látom: Erdély flórája. A szívem heves dobogásnak indul. A szemem előtt egyszerre kék színűvé változik a világ. Nézem az órámat: tíz perc múlva négy. Közel vagyok az apácákhoz...

És ismét kísérem Flórát hazafelé.

Az előbbi osztályokban nem voltak barátaim: buzgón tanultam, nem volt időm a társaséletre. Akkor mindjárt az év elején szükségét éreztem, hogy egy fiúnak elmondjam a titkomat. Búza Jancsinak hívták a fiút. Érdeklődéssel hallgatott, és hát tetszettek neki a verseim is.

Erre igen összebarátkoztunk. Ha Flórát nem láthattam, csak hozzá siettem. Ő a Zöldfa utcában lakott egy rendőrségi orvosnál, és neki is volt már titkos oltárképe. Az ő oltárképe egy Vilma nevű csodás valaki volt. De az nem Pesten lakott, és így Búza Jancsit nem háborgatta a szépséges megjelenésével.

Soha nem beszéltünk mink Jancsival egyébről, csak Flóráról és Vilmáról, és annyi volt a mondanivalónk, hogy csak a vacsoraidő választott szét bennünket.

Egy szerdán elkísért Flóra elé. Annyit hallott már róla, hogy látni kívánta.

Állunk, ácsorgunk a Papnevelő utca sarkán. Egyszer csak jönnek, oszladoznak kifelé a klostromból a lányok. Jönnek, jönnek. És egyszer csak megjelenik, elővállik közülük Flóra, mint mikor a cserépbögrék közül előtűnik a finom porceláncsésze.

- Nézd! - mondom nagy szívdobogással. - Nézd hát!

- Melyik?

- Még kérdezheted? Az a kék bársony kalpagos.

Nézi. A leány jön. Ellépked mellettünk nyugodt-komolyan, mint valami tárgyak mellett. Nekem repes a szívem. Nem is bírok szólani. S indulunk utána.

Az egyetemi templom előtt végre meglököm Jancsit...

- No? - kérdezem halkán, mámorosan.

Vállat von:

- Csinos.

Mikor elváltunk, hidegen szorítottam vele kezét. Másnap kelletlenül beszéltem vele. Harmadnap már egyáltalán nem beszéltem vele, s később az utcán is, ha találkoztunk, elmentünk egymás mellett idegenül.

Egy vasárnap ellátogattam az apácák templomába. Érdekelt, hogy Flóra milyen templomba jár.

A templom tetszett. Gondolatok ébredtek bennem, hogy talán a katolikus vallás mégsem olyan alacsony valami, mint a tanárok hirdetik. Milyen szépen énekelnek az apácánövendékek! Mintha mennyből szállana alá a hangjuk! Szép vallás, gyönyörű vallás ez a katolikus!

És hosszan néztem egy szentképet, amelyen egy életnyi, nagy lengő angyal látszott.

- Ez a kép sokkal szebb volna - gondoltam -, ha Flóra arcát festették volna meg az angyal arcának.

Megvártam, míg kijönnek. Flóra megállt a Lipót utcán, a Papnevelő utca mellett, és két leánnyal csevegett. A napernyőjük néhány percig felém volt fordulva: csak a szoknyáját és a lábát láttam. Egy nagy kölapnak a közepén állt. És én attól fogva gyakran bámultam azt a kölapot.

Még évek múlva is, mikor már rég elmúlt minden, ha arra jártam, sohasem mentem el úgy ott, hogy oda ne pillantottam volna.

Egy szeles napon a postás ment hozzájuk, és valami újságot adott át nekik.

Flóra lépett ki és vette át. Egy percre az ajtóban maradt. Leszakította a címszalagot, és belenézett a lapba. A címszalagot a szél elkapta, és az udvar felé sodorta. Láttam, hogy forogva, lebegve száll alá az udvarra.

S Flóra bement.

Én mint valami őrült rohantam le a szobámból. Reszketve gondoltam arra, hogy a címszalagot valaki fölveszi. Nem vették föl. Vittem magammal, mint kincsét a tolvaj.

A címszalagon a tenorista neve állt: *Janovics Vendel úrnak*. De soha címszalag úgy meg nem volt csodálva és becsülve. Összezsókoltam azt a szalagot, és az arcomhoz simítottam:

- Flóra! Flóra! Mily édes a papiros is, amit a kezéd érint!

Másnap a tárcámba tettem, s éreztem, hogy a kabátom bal fele melegebb, mint a többi része.

De hátha én is küldenék valamit a postán?

Ez a gondolat szinte megremegettetett.

S nekidőltem nagy tűzzel-lánggal. Írtam egy vallomást versben. A vallomás hosszú volt és cifra. El volt benne mondva, hogy egy bús ifjúnak a szíve lángol a Föld és Ég legszebb leányáért, titkon és örök tűzzel, mint az Olibiusz mécse.

*De még nem ütött a boldogság órája,
amelyben felpattan a koporsóm závára...*

És más efféle ostobaság sok gondolatjel és kiáltójel között.

A levelet kék színű borítékba tettem, és reggel adtam postára.

Aztán egész délután lestem a levélhordót.

Hát végre-valahára három órákor meg is jelent. Láttam a kék borítékos levelet a kezében. Akkora szívdobogással lestem a történendőket, hogy szinte alélloztam belé.

A csengetésre a pöttye vénasszony jelent meg. Elvette a kék levelet. Ma se tudom, hogy mint vélekedett a koporsóm závára felől.

Decemberben fagyra fordult az idő. Flórácska piros arccal és piros orrocskával járt az utcán. Magam is dideregtem, de belől a mellemben meleg volt, meleg! Milyen szép volt pirosan! Milyen szép! Olyan piros színek nincsenek a világ legjobb festőinek a palettáján se.

S következett este a vers: *A piros leányról*.

Egyszer elámulva látom, hogy egy görhes, mókusképű fiatalemberrel jön. Csevegnek. Flóra mosolyog. Flóra könyveit a mókus hozza. Elegáns, fiatal mókus különben: lakkcipőt visel és cilindert, és szarvasbőr színű télikabátot.

Ki lehet ez? - tűnődök képedezve.

Kíséri, kíséri, hazáig kíséri. Még a kapun is befordul vele.

Egész éjjel nem aludtam. Másnap is oly elkeseredett voltam, hogy egyszer se nyitottam ki az ablakomat. De azért délután megint csak ott kóvályogtam a Kecskeméti utcán.

Hátha csak ismerőse, s véletlenül találkoztak? - vigasztalgattam magamat.

S vártam szorongó szívvel.

Csúnya havas eső esett. A fiákeresek is összeguborodva ültek a kaucsuk gallérjaik alatt. Várok egy kapuban. A kék bársonykabát egyszer csak előtűnik. Esernyő alatt persze. A cilinderes mókus tartja az esernyőt. És Flóra a karjába öltekezve jön.

Velem felfordult a világ!

Alélldozó szívvel követtem őket. Még csak azt akartam tudni, hogy a kapu alatt csókolódnak-e. Éreztem, hogy meghalok, ha csókolódnak; meghalok, mint a villámtól sújtott fa, egyszerre és szótlanul.

S követtem őket.

A kapu alatt nem csókolództak. De a mókus fölment vele az emeletre, s be a lakásukba.

A versek özönével dőltek azokban a napokban a hűtlen kedveshez, persze fekete tintával, mert a lilát már gyűlöltem. És öngyilkossági gondolatok kavargtak az agyamban.

...Pisztolyt veszek, és ott lövöm szíven magamat az ajtajuk előtt. Ha kilépnek, csak ennyit nyögök:

- Flóra az oka!

És meghalok.

...Nem, nem így: a szobámban lövöm magamat szíven. A verseimet letisztázom előbb, és ráírom: Janovics Flóra kisasszonynak a II. emeleten.

...Ez se lesz jó. Azt a mókust lövöm le előbb az utcán, mellbe. S így fogok szólani Flórához:

- Ezt magáért tettem.

S a következő pillanatban magammal végzek.

Gondoltam így is, úgy is. Mindenféle variációban megvolt az eltökélésem, csak épp a pisztoly hiányzott. Eközben elkövetkezett a karácsonyi vakáció. Haza kellett volna mennem, de apámnak azt írtam, hogy némely tanulmányomban hátra vagyok. Pedig máskor hogy rohantam haza! Nem bírtam elmozdulni Flórától! Égetett az érdeklődés, hogy kije-mije Flórának az a fiatalember. Szinte belebetegedtem a gyötrődésbe.

Azokban a napokban persze ő se járt iskolába. Meg kellett lesnem, mikor látogat el hozzájuk a fiatalember, s mikor mennek együtt valahova.

A lesés persze az ablakból történt, olykor a szállongó hópelyheken át, hogy a fejem szédült belé, olykor a reggeli elmulasztásával, olykor az ebéd abbahagyásával.

Ahogy félrehúszom egy reggel a kárpitot, s lenézek, hát a sokat átkozott mókus ott ül a szobájuk ablakában egy ingre vetkezetten, s beretválkozik. Testvérbátyja vagy mije volt a leánynak.

A kiállott gyötrelmek után végre azon kezdtem tűnődni, hogy beszéljek vele. Beszélnem kell vele, mert hátha másvalaki jön, és az nem lesz a testvér-valakije!? Irtóztató volt nekem ez a gondolat!

Akárhogyan is meg kell vele ismerkednem!

De hogyan és hogyan?

Az utcán nem lehet megszólítanom! Talán a lépcsőn...

S napokon-éjeken át zúgott, katakolt, gőzölgött a fejem: hogyan álljak eléje? Micsoda szóval szólítsam meg?

- *Bocsánat, kisasszony...*

Vagy:

- *Engedje meg, hogy...*

Vagy:

- *Talán megengedheti...*

Ezerféle variációt találtam, de egyik se látszott alkalmasnak. Hátha ő azt feleli:

- *Micsoda illetlenség!*

Vagy:

- *Csodálkozom az ön vakmerőségén!*

Vagy:

- *Szemtelen tolakodó!*

Ezen válaszoknak csak az elképzelése is rogyasztó valami volt! Az egész januárius hónap ezekkel az izgalmakkal telt el.

Végre találtam egy formát, amelyet olyan heurékával üdvözöltem, mint Arkhimédész a fizikai találmányait. Szinte futni szerettem volna én is, és kurjongatni:

- *Megvan! Megvan!*

A forma ez volt:

Szokatlan valami, hogy így lépcsőn mutatkozzon be egy fiatalember, de kénytelen vagyok vele: nincs közös ismerősünk. Engedje meg hát hogy...

Ezt oly tökéletes és elmés valaminek éreztem, hogy örömben aludni se bírtam azon az éjszakán.

Leírtam, és betanultam. S elképzeltem, hogy Flóra meg fog ugyan döbbszólni, de végre is kezet nyújt. Azt a kis kiskesztyűs kezét fogja nekem nyújtani! Vajon mit mond? Milyen bájos lesz!

És reggelig daráltam...

Szokatlan valami...

S ahányszor elmondtam, a gyönyörűség hulláma ömlött rajtam végig.

A következő nap már nem a Papnevelő utcán vártam, hanem az Üllei út sarkán. S mikor előtűnt a Kecskeméti utca végén, siettem lépcsőjűkre. Fölfutottam a második emeletig, s onnan lassan le, hogy az első emeleten, a gázlágnál találkozzunk.

De mindig hozott valakit az ördög: vagy le, vagy föl, mindig épp akkor kellett valakinek a lépcsőt koptatnia.

S mikor Flóra elhaladt mellettem, a szemét lesütve, egykedvűen, nyugodtan, énnekem mindig egy tündérvilágom süllyedt a semmiségbe.

Most milyen alkalmas lett volna!

S így tartott megint napokig. Jártak, jártak, mindig jártak a lépcsőn! Micsoda nyugtalan nép ez a pesti, hogy nem bír otthon ülni.

Volt úgy, hogy éppen abban a pillanatban, mikor Flóra az első lépcsőre lebbent, üres volt a lépcsőház, s én emelkedő szívdobogás daráltam magamban:

Szokatlan valami...

A következő percben megjelent a nyomában valaki, vagy fölülről fordult valaki a lépcsőre, és kipp-kopp-csissz-csossz - elrontotta a bemutatkozást.

Mindig hozott az ördög egy-két lakót, gyereket, asszonyt, embert az utunkba!

Végre egy keddi napon!... Flóra jön, és a lépcső üres...

A második emeleti lépcső közepén állok. Lesek lefelé. S imádkozom:

- Csak most az egyszer sántuljon meg mindenki, aki fölülről vagy alulról a lépcsőre indul! Csak most az egyszer!...

És az isten mintha meghallgatta volna az imádságomat: a lépcső hangtalan, szinte éjféliesen csendes. Csak az ő halk cipőkoppanásai hangzanak: *kipp-kipp*, egyre-másra, egyre feljebb.

És a gázláng is mintha növekedne... Mintha az is lobogva örülne a nagy következendőknek.

Szédülés fog el. Ünnepinek érzem a percet és szentnek. A levegőben mintha angyalszárnyak lebegnének. A lépcső mintha inogni kezdene alattam. A falak mintha hajolnának...

Kipp-kipp... egyre közelebb...

És az én nyelvem remegve ismétlgeti: *Szokatlan valami, hogy...*

De mikor már Flóra az első fordulóhoz jut, egyszerre értéktelennek, sőt butának érzem ezt a megszólítást: *Szokatlan valami, hogy...* Valami hiányzik előle! - vélekedek elrökönyödve - de mi?! Így csak nem kezdek beszédet: *Szokatlan...* Micsoda feneketlen számárságot eszeltem én össze? Másvalamit kell mondanom, mást! Valami okosat, szépet, illőt!...

S a gondolataim úgy összezavarodnak, mint amilyen a káosz lehetett a világ teremtése előtt, mikor hegyek, földek, tengerek, folyók, életcsírák, napok és holdak, subickok és csizmák egybekavarodottan vártak a sötétségben az isten rendező szavára.

S Flóra jön. Lépdel fölfelé.

Mégiscsak azt kell elmondanom: *Szokatlan valami...* Elmondom, nem mondhatok egyebet!

Az arcom már előbb is égett, de egyszerre mintha tüzes kemence lángjában állanék. Micsoda éktelen vakmerőség! Az inamat rogyadozni érzem. Ahogy lépkedek én is lefelé, meg kell állanom.

S ő jön: *kipp-kipp...*

Már csak tíz lépcső választ el...

Már csak öt...

Rámpillant szinte csodálkozva, aztán lesüti a szemét.

Most kellene szólnom, most!...

De a nyelvem mintha ólomvá vált volna: nem mozdul. Mintha átok nyugózná le s merevítene meg a lábamat is... S ő ellebben mellettem, csaknem érint a ruhája.

Kiáltani szeretnék - mint a fuldokló:

- Flóra! Flórácska!

De érzem, hogy ez illetlen volna és rútul szégyenletes! S ő halad egyre feljebb... szinte repül. Én meg állok, süllyedek lekókadtt fejjel, égő arccal, remegve, mint a nyárfalevél.

Két hétig lestem ezt a szent találkozást, s íme, vége! Vége! Vége!!!

Ma se értem: hogy lehettem annyira gyáva! Talán hogy nem voltak nőtestvéreim, és szokatlan volt nővel beszélnem? Talán hogy mennyei teremtésnek emelkedett a fantáziámban? Talán hogy a gyöngé izmú, fiatal szívben nagy erővel forrant fel a vér...

Minek aprózzam tovább: február elsején a félévi bizonyítványok kiosztása következett. Őt tárgyból buktam.

Azt már nem lehetett az apám előtt eltitkolnom.

Apám feljött értem, és mikorra hazaértem az iskolából, a ládám be volt pakolva. Ő maga pakolt össze. És persze rátalált a verseimre is, és vágta a kályhába.

Még aznap magával vitt. Az úton nem szólt hozzám. De otthon... Hock Jancsi nem mondott annyi böjti prédikációt, mint amennyit nekem kellett hallanom négy-öt nap alatt.

Flórát soha nem láttam többé. Tudom, hogy ma már - ha ugyan még él - csakolyan pöttye vénasszony, mint az öreganya volt...

De azért, amint láthatjátok, most se viselek más színű nyakkendőt, csak kéket.

A HETEDIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Három bagoly

Az elbeszélő kissé potrohos, szürke úr, veres, tömpe orrú. Az arcán is két piros foltja az egészségnek. Jónevű ügyvéd. Gyakran lehet látni a Kossuth Lajos utcán, amint ott sétálgat egy vagy két tüzerönkéntes társaságában. Mind a két önkéntes olyan kerek fejű és tömpe orrú, mint ő. Vagy egy Rafael-hajú legénykével lehet látni a műtárlatokon. Az is hasonlít hozzá a tömpe orrával, csillogó szemével.

Látszik rajtuk, hogy ők négyen igen együvé tartoznak.

A vacsora elején már megmonda, hogy miért vacsorázik az agglegényekkel: a két önkéntest áthelyezték, a művészek meg Itáliában kóborol.

Az én történetem meg az olyan könyvhöz hasonlít, amelyiknek a végére a gondatlan könyvkötő más könyvhöz tartozó ívet kötött be.

Az ember csak olvas, olvas, egyszer csak más történetbe ütközik.

Nekem úgy harmincéves koromig eszembe se jutott, hogy megházasodjak.

Korán gondokba került gyermek voltam: mint az árva gyermekek szoktak lenni. De hát csupa energia a gyermek. Olyan, mint a gumilabda: a sorsnak csapásai alatt csak ugrik, de nem törik.

Persze az ilyen vertlabda-élet reális gondolkodásúvá neveli az embert. Diákkori ábrándozásokról szó sincs. A nő éppoly versenyfél az életküzdelemben, mint a férfi.

Talán jogászkoromban ha meg-meggyúlt néha a gyertyám egy-egy hosszúhajú szentecske tiszteletére... De csakhamar el is lobbant megint. Elfoglalt az élet. Senkim se volt a világon, csak egy testvérbátyám, a Jancsi - de azt még kicsikoromban kifújta a szél Amerikába. Az anyám halála után egy ott lakó rokonunk vitte ki magával. Azt se tudtam, él-e vagy meghalt.

Huszonöt éves koromban elvégeztem a jogot, és csakhamar tapasztaltam, hogy Körmöcbánya nekem is dolgozik.

Úgy harmincéves koromban már háromszobás, pompás lakásom volt, és fiákeren kezdtem járni. De még akkor se az eladó lányok iránt érdeklődtem, hanem inkább az eladó házak iránt.

Egyetlen gyönyörűség, amit megengedtem magamnak, a szőnyegek csodálata volt. Eleinte csak gyári szőnyegek. Aztán brüsszeliek. Aztán perzsák.

Egyszer egy kirakatban érdekes perzsaszőnyeget látok. Szemlélem. Belépek a boltba.

Jártam már ott néhányszor. Ismertem a boltost is. Ötvenévesforma örmény volt az, de már pesti születésű ember. A boltjában piros fezt viselt. Szürke szakállá benőtte csaknem a szemét is. A keze is szőrös volt, mint a gorilláé. A keresztnévét Mihályból Mehemednek formálta. S mindig komolynak ismertem. Csak akkor nevetett, ha anekdotát mondott el. Olyankor ijesztő volt az arca elváltozása. De szerencsére ritkán beszélt el az anekdotáit.

Hát belépek.

Két hölgy beszélget vele a boltban. Az egyik vérszín selyemruhás, fiatal, elegáns, szép. A fején pipacsvirágos pásztorlánykalap. A szeme fekete, tüzes spanyol szem.

A kereskedő otthagya a két hölgyet, s nekem hajlong.

- Végezzen csak előbb a hölgyekkel, Mehemed uram.

A kereskedő elvigyorodik:

- A feleségem és a leányom.

- Gratulálok - felelem.

S a kalapomat megemelintem a leány felé.

A leány mosolyogva bólint. A szeme rajtam marad, mint két égő parázs. Sose láttam olyan tüzes szemet! Úgy éreztem, hogy ha a kabátomra nézne, lyukat égetne rajta, mint a napüveg.

Akaratlanul is rátekintettem olykor-olykor.

Már teljes korú szépség volt, cinege termetű, csupa elevenség. Gyönyörű, ovális arca gyöngéd fehér, mint a Mária-képek arca, és szép metszetű ajka fölött kis fekete árnyék, mint az igen barna hölgyeknél szokott lenni. De neki illett. Lehet, hogy éppen attól látszott annyira fehérnek az arca. De az is lehet, hogy a rubinból való, hosszú fülbevalóitól. Vagy hogy mégis a szeme feketeségétől.

No, hát az a szem csoda volt! Ma se tudom, hogy a szemöldökének az erős rajza okozta-e, hogy olyan gyújtó volt az ereje a szemének. Vagy hogy a hosszú, fekete szempillák alól a szeme fehére erősebben világított elő, mint más embernek? Vagy hogy a szeme csillaga volt talán nagyobb? - a manó tudja. De gyönyörű volt!

A szőnyeget drágálltam. Bizonyáságul hívtam a szép szemű leányt is, és a leány mellettem bizonyított.

- Bizony drága.

Mehemednek a szeme kerekét vetett rá.

- Megbolondultál, Ida?!

Aztán nevetésre fakadt. Félrevetette a szőnyeget, és szeretettel pillantott a leányára.

- Tessék: a saját leányom rontja az üzletemet.

Ida vállat vont, mosolygott:

- Kérdeztek; feleltem. Én csak azt tudom mondani, amit érzek.

S ahogy beszélt, gyönyörű, fehér fogsor tűnt elő pirosuló ajkai közül.

A boltos újra fölvette a szőnyeget.

- Nők nem értik az effélét - mondotta a fejét rázva. - Tessék megsejmlélni: raritás ez, sőt Pesten unikum.

- Nekem hat is van ilyen - feleltem. - Engem nem szed rá, Mehemed uram.

S a leányra néztem: hátha megint a javamra szól.

- Szeretném a gyűjteményét látni - mondta a leány.

- Tessék, akár rögtön.

- Nem. Holnap inkább, ha megengedi, elmegyünk a mamával. Vagy holnapután, ha önnek alkalmasabb.

Az arca elpirosodott. A szeme úgy égett, mint a zsarátnok.

Az anyja megbotránkozva nézett reá:

- Node, Ida...

Vastag szemöldökű, kövér asszonyka volt az. Sovány korában sashoz hasonlíthatott az orrával, azonban hogy elhízott, olyan volt, mint a pingvin. Fekete nyelvű lornyettet viselt és sok gyűrűt, mint a jómódú boltosasszonyok szoktak, s ha beszélt, egy aranyfog csillogott elő a felső ajka alól.

Ida másnap eljött az anyjával.

A szőnyeget nemigen nézte, de annál inkább engem. Amarántsín selyemruha volt rajta, és a rubinfüggőkkel olyan volt, mintha valami tűzfényben született Vénusz volna.

- Egyedül lakik? - kérdezte ábrándosan. - Ha tudtam volna, hogy legényember... Nem illett volna meglátogatnunk.

És egy percre szemérmesen nézett a parketre.

- Bizony - feleltem -, úgy állok én, mint a kútágas a Hortobágyon. De hát megszoktam: gyermekkorom óta mindig egyedül élek.

Sajnáló szemmel nézett reám. Aztán hogy az anyja a szévri tányérait lornyettezte, neki is arra fordult a figyelme.

- Micsoda ritkaságok! - mondotta elámulva.

S egynehány szavából csodálkozással láttam, hogy meg tudja becsülni a művészi értékeket. Még a falon függő képekre is értő megjegyzéseket mondott.

- Az a hold kissé hideg. A fák nyáriak. Nyáron az éj is meleg. A festőnek több vörös színt kellett volna alkalmaznia.

Aztán egyszerre a szemembe nézett:

- Nem viselt ön azelőtt kis szakállt? A füle mellett...

- Lehet, hogy néha meghagytam, ámbár...

- De ezelőtt öt-hat évvel

- Bizony olyan pontosan...

- Párizsban gyakran megfordult?

- Sajnos, bizony egyszer se.

- Csodálatos!

És rám bámult. Az anyjára is rátekintett, mintha kérdezné: Hogyan lehet ez?

Nem értettem, hogy mi a csodálatos abban, hogy én sohasem jártam Párizsban. Sok millió ember nem járt Párizsban, mégse szokás rajta csodálkozni.

Ida tovább nézte a képeimet, s egy tájképre azt tanácsolta, hogy akasszam lejjebb, mert sík mezőt ábrázol.

- Hol tanulta maga mindezeket, Idácska? - kérdeztem ámuldozva.

A leány mosolygott.

- Ida Párizsban nevelődött - szólt az anyja, az aranyfogát megcsillantva. - Olyan intézetbe adtuk, ahol csupa előkelő családok gyermekeit nevelik.

A leány a földre pillogott, mintha szégyellné, hogy őt Párizsban nevelték.

Aztán meghívtak, hogy én is nézzem meg az ő szőnyegeiket. Mikor elmentek, akkor láttam, hogy Ida az asztalomon felejtette a ridiküljét, az anyja meg a lornyettjét.

Azonnal küldöttem utánuk.

De még másvalami is maradt ott, amit már nem lehetett utánuk küldenem: Idának a két tüzes szeme.

Akármerre fordultam, nézett rám. Még éjjel is nézett, mosolygott, égetett.

Hümmögtem, forgolódtam.

Mi a manó, csak nem vagyok tán szerelmes?

Sokkal okosabb embernek éreztem magamat, hogysen efféle baleset érhesen. Szivarra gyújtottam hát az ágyamban, és gondolkodtam.

A leány szép, akárcsak egy szultán fantáziájában termett volna. Tanult is, mégpedig valami párizsi libatóriumban. Vagyonos is bizonyára. De ami fő: gyönyörű, gyönyörű! A háznak csak egy cserép rózsája is milyen kedves ékessége. Hát még ha egy ilyen beszélő rózsát szerezhet be valaki a lakásába!

Azonban, hogy már harmincéves ésszel tűnődtem az ügyön, kétségeim is ébredtek.

A cseréprózsát ha megunom, nekiadom a vicénének. De ha a feleségemet megunom, azt a vicénének nem adhatom oda. Aztán azt se tudom, törökök-e ezek, vagy zsidók, vagy spanyolok.

Eh, bolondság?

Másnap mégis meglátogattam. Gondoltam: miért ne nézzem meg közelebbről? A női társaság mindig üdítő, ha akkor hagyhatjuk ott, amikor nekünk tetszik.

Vörösbor-szín ampírben fogadott, és olyan bizalmas örömmel, mintha régi ismerősük volnék.

A lakásuk pompája és kellemes hársvirágillata meglepett. Gyönyörű szőnyegek. Papagáj, zongora, pálmafa, bordószínű plüssfotójok, sok olajfestmény, és egy olyan goblen, hogy a királyi palotába is beillett volna. A falon szentképek. Ida nyakában is kis aranykereszt...

Csak ámultam, bámultam.

A négyméteres legyezőpálma alatt, a szalonban két alabástrom mellszobor állt, kétfelől. Az egyik Vénuszt ábrázolta. A másik Idát Diana-kosztümben.

Mondhatom: Ida szebben domborított.

Délután öt óra tájban léptem be, hát mindjárt a teásasztalhoz ültettek. De micsoda tea volt az! Én a Koronában szoktam teázni, hát persze megéreztem a különbséget. És Ida maga szervírozta nekem. Mily gracióz, mily kedves volt minden mozdulata! S az a rózsás körmöcskékű angyal, azzal a mély tűzű opálgyűrűvel...

- Ha elveszem - gondoltam -, így lesz ez a házasságunkban is: szép nő, szép mosolygás, szép illatú tea a pálma alatt, és a rózsás körmöcskékű angyal nekem fog dolgozni az életem tovább megépítésében.

Néztem, néztem.

Ha nem tudtam volna, hogy egy szőnyegárusnak a házában vagyok, azt gondoltam volna, hogy valami grófi szalonban ülök a teánál.

A mama is hercegasszonyi volt a bidres-bodros sáfrányszín nemtom-micsodájában. Csak egy nagy lábú és vékony lábszárú kölyök volt ott, olyan tizenhárom éves forma, fekete kefehajú mamlasz, az nem illett közénk. Öccse volt a leánynak, és Jenőnek hitták. Talán nem is volt olyan ostoba, mint amilyennek látszott, de abban a korban, mikor egyszerre háromféle grammatikával okosítják a fiatal sarjakat, a legeszesebb fiúnak is olyan a nézése, mint a borjúé.

Nem sokáig alkalmatlankodott: behörpölte a teáját, és elköszönt. Az anyja megtapogatta a fiúnak a zsebeit:

- Nincs nálad cigaretta?

- Nincs, anyám.

Az anya ráfenyegetett, s a fiú alattomos mosolygással távozott.

- Tegnap azon kaptuk, hogy cigarettázik - magyarázta az anya. - Az apja úgy ellátta...

Ida mosolygott, és oly merengő szemmel nézett reám, mintha holdvilágos tájkép volnék.

- Nincs magának öccse vagy bátyja? - szólalt meg ábrándosan.

- Dehogynincs.

A leány szeme megcsillant.

- És hasonlít magához?

- Azt nem tudom. Még igen kicsinyek voltunk, mikor elváltunk egymástól. Azóta nem is tudok róla.

- Arcképe se maradt?

- Nem.

- Bizonyára hasonlítanak egymásra.

- Én is azt gondolom. Gyerekkorunkban hasonlítottunk.

- És az talán járt Párizsban?

- Alig. Ha már Európába jön, engem csak megkeres. Én nem tudhatom, hogy ő hol él. De ő tudhatja, hogy sajládiak vagyunk. És Sajládón tudják, hogy ki vagyok, merre élek. Nem, ő nem járt Európában soha. Nem is hiszem, hogy él.

A leány az anyjára nézett:

- No, de ez a hasonlóság csodálatos!

- Csodálatos - ismételte az anyja.

És akkor beszéltek el, hogy mikor Idát hazahozta az anyja Párizsból, egy magyar fiatalember utazott velük a határig, és valamiképpen szívességükre járt. - Már nem tudom, miképpen...

- Maga igen hálás szívű lehet - mondtam kedveskedően. - Szinte sajnálom, hogy elrontottam egy illúzióját. Rá kellett volna hagynom, hogy én vagyok az az irigyelni való fiatalember.

Ida szomorúan mosolygott, s a kezét nyújtotta:

- De hiszen maga az, maga. Maga azonos vele: éppen olyan. Még a hangja is.

És forró kezének szimpátiás nyomását éreztem.

Aztán az országos kiállításról beszélgettünk, s főképpen a képekről. Az asszonynak a Valentin *Haldokló cigánya* tetszett legjobban, Idának a Kegyes József *Pipára gyűjtő parasztja*, nekem a Munkácsy képe, amely a Kálvária főcsoportját ábrázolta.

Úgy beszélünk a képekről, mintha Röszkinek a műértése volna a fejünkben. Végre is Ida azt ajánlotta, hogy nézzük meg holnap délután együtt a képeket.

Olyanféle érzéssel váltam el tőlük, mint aki pezsgős ebédről megy haza.

De nem hazamentem én, hanem Mehemednek a boltjába.

- Szerzek egy jó férjet az Idának - mondtam az öregnek tréfásan. - De hát mit feleljek, ha kérdik, hogy *hány kilót nyom?*

Mehemed felvonta a szemöldökét a homloka közepéig, s ravaszul pislantott:

- Hát... ha én választom a vőlegényt, annyi aranyat adok, amennyit a vőlegény nyom. Ha a leányom választja, annyi, amennyit a leányom nyom.

- És ha ön éppen azt választaná, akit a leánya?

- Megadom mind a kettőnek a súlyát.

- Aranyban?

- Aranyban.

Csak elámultam.

Meg se vártam, hogy hazajussak, betértem a legközelebbi bankba, és megtudakoltam, hogy egy kiló aranynak mennyi az értéke.

- Körülbelül ezerhatszáz forint.

Ida lehetett hatvan kiló. Én valami hatvannyolc. Ha egy kis hizlaló kúrát is belevonok a számvetésembe...

De hát még akkor is a fő kincs a leány! Pénzem van már énnekem, hogy megélek vígan. Pénzt szerezhet az ember sokféleképpen, de olyan leányt, mint Ida, olyant ezer esztendőben egyszer eresztenek az angyalok a földtekére!

És még valami volt, ami a házaseletre ösztökélt: az, hogy olyan egyedül lógtam a világban.

Tudjátok-e, mi a legszomorúbb látvány?

Ugye, azt mondjátok rá: a temetési menet?

Hát az szomorú is. Mindig megállok, és leveszem a kalapomat, ahányszor temetési menettel találkozom.

De annál szomorúbb látvány is van: mikor az árvaházi gyermekek kis kék sapkás seregét látom az utcán.

Azt gondoljuk, hogy csak addig árvák, míg az a kék posztóruha van rajtuk. Pedig hát árvák maradnak azok akkor is, mikor már felbajuszosodnak.

És akinek még csak rokona sincsen, egész életén át hiányzik neki valami: *a másik szív*.

És azt keresi, keresi. Mikor nem is gondol reá, keresi.

Az emberi szívek éppúgy egymás körül forognak, mint az ég csillagai. A magányos ember mindig azt érzi, hogy nincs beleilleszkedve a világrendbe.

- Micsoda szerencsém van! - dicsekedtem a vacsoránál egy akkoriban nősült, közös hadseregbeli kapitány barátomnak. - Találtam egy leányt: gyönyörű! Még ezen a héten megkérem.

- No, csak ne hamarkodj vele - felelte a fejét rázva.

- De hátha elkaparítja másvalaki? Csupa ígéret az a leány! Gyönyörű ígéret!

Fanyaran mosolygott:

- Épp az a baj, hogy minden nő gyönyörű ígéret, leánykorában - aztán mikor férjhez mennek, nem tudják beváltani.

És sóhajtott.

Ez a nyilatkozat gondolkodóba ejtett: mennyi válóper fordult meg csak az én kezemen is! Mennyi kétségbeesett törekvés a pokolból való kiszabadulásra! És az a sok pokol mind mennyországnak ígérkezett valamikor! És még hány pokol van, amiről nem is tud a világ! Tapétás és selyemkárpitos poklok!

De hát végre is nem muszáj énnekem gyorsvonaton rohannom a Paradicsomba!

Másnap odalátogattam, hogy a megbeszélésünk szerint együtt nézzük meg a kiállítást.

- Ne menjünk mégse oda - mondotta Ida, mikor már a fiákerben ültünk. - Menjünk inkább a Margitszigetre. Ott nem járnak annyian.

És sétáltunk a Margitszigeten.

A következő napra meg a Svábhegyre híttak, hogy nyaralót nézzünk, de nekem délutánra egynehány felem volt az irodámba híva.

- Lehetetlen - mondtam. - Igazán sajnálom. Nem lehetne egy nappal később?

Lehetett.

- De azért holnap este eljőhetne velünk a színházba.

S kísértem őket másnap a Gyapjú utcai színházba, ahol Blaháné játszott akkoriban. Kísértem őket a nyaralónézésre. Kísértem őket a következő napokon is, hol délután, hol este, de a leány mindennap talált ki valamit, hogy velük legyenek. Persze ha kimentünk a házból, valaki negyedik is jött velünk. Többnyire valami vendégasszony, de mindennap más, vagy ha éppen nem akadt asszonyféle, a Jenő gyerek cammogott mellettünk.

A leány - máig se tudom - engem szeretett-e oly igen? Vagy azt a párizsi eleven másomat? - de szinte lihegett értem.

Már a második héten elkérdezte, hogy a napnak melyik órájában hol jártam, mivel foglalkoztam, kikkel beszéltem.

A harmadik héten már magam éreztem szükségesnek, hogy elmondjam a dolgaimat. Igen érdeklődött. Már akkor a vagyoni állapotomat is eléje tártam:

- Van egy házikóm a Nagy János utcában, készpénzecském is valami ötezer forint, és ha a klientúrámát tőkének számítom...

Ragyogó szemmel hallgatott. Az anyja is. Aztán mikor a klientúrám becsléséhez jutottam, a mama fölkelt, és kiment a szobából. Bizonyosan azt vélte, hogy mikorra visszatér, Ida piros arccal fog a nyakába borulni.

Én azonban még mindig nem nyilatkoztam. Voltak olyan pillanatok, hogy nyilatkoztam volna, de a mama előtt... Tudja az isten, a mamák olyan prózaiaiak! Mint a cipó a kuglóf mellett. Mikor meg magunkra maradtunk, Ida oly olvadóan nézett rám, hogy fölösleges volt nyilatkoznom.

De nem is tudom, mi tartott vissza. Talán az, hogy júniusban voltunk, és a lakásomat csak november elsejére hagyhattam volna ott: gondoltam, addig úgyse vehetem el - majd augusztusban együtt keresünk lakást. De az is lehet, hogy férfiatlan valaminek éreztem a hamarkodást.

Június végén a Svábhegyre költöztek ki valami bérelt nyaralóba. Már oda bajos volt mindennap kijárnom: hiszen másfél óra csak a kocsira oda és vissza, s legalábbis két órát ott kellett töltenem: három-négy órai szabad időm nem lehetett mindennap.

Pedig hát én is kívántam látni. Ha egy napom nélküle múlt el, rosszul aludtam. Szomjas volt rá a szemem, a lelkem. Ha pedig két napig nem láttam, beteg voltam belé.

Hát még ő: milyen szemrehányón nézett rám olyankor!...

Egyszer délelőtt, egy ilyen háromnapos időköz után; a sajtóügyi jegyző toppan be hozzám. A kiállításra jött fel. Nem ismertem ugyan, de falubeli volt, hát vele kellett töltenem a délutánt is. Az árván nőtt ember örül, ha azt érezheti, hogy van valaki a világon, aki valamiképpen hozzátartozónak mutatkozik.

Éjfélkor tértem haza. A kapunyitó asszony azzal fogadott, hogy valaki azt kérdezte, nem vagyok-e beteg.

- Kicsoda?

- Nem mondott nevet, csak annyit mondott: a Svábhegyről.

Másnap elmentem. Már a kertkerítésnél várt, lesett a jázminbokrok közül. Látszott rajta, hogy nyugtalan volt az éjszakája.

Vasárnaponként persze az apa is egész nap otthon volt. Pötyögős vitorlavászon ruhába öltözött, török papucsot húzott a lábára, és hosszú szárú csibukból szította a latakiját. Az is megszokta már, hogy a családhoz tartozom. Máskülönben unalmas ember volt. Mindig Szmirnáról beszélt, ahol ifjúságában tartózkodott, meg a pénzről, hogy legjobb befektetés a szőnyeg. Biztosra vettem, hogy ha meg is adja a súlyomat, a kulcsokat meg az órát kiveteti a zsebemből.

Egy júliusi estefelé a padon ültünk hárman, egy katalpa-fa alatt, és néztük az alattunk elterülő Pestet. A mama fölkel, és bement, hogy a vacsora iránt intézkedjen.

Ida szokása szerint elhallgatott. Meleg, szép szeme várakozóan fordult reám.

Csend volt körülöttünk. A bokrokon és fenyőfákon a nyugvó nap vörhenyes sugarai rezegtek. A fogaskerekű halk morajlással sülyedt a fák közt lefelé.

- Mily szép itt az est - mondtam álmodozva. - Szeretném, ha itt maradhatnék.

S valóban, abban a percben átéreztem az életem teljes ridegségét. Harmincéves, szakadatlan robot, harminc tavasz, melynek virágát nem láttam, s íme, a sors most mellém illeszt egy gyönyörű embervirágot: csak meg kell mozdulnom érte, hogy az enyém maradjon.

Éreztem, hogy az életemnek nagy fordulójához jutottam, s az üdvösség kelyhét nyújtja felém egy mennyi kéz.

A leány álmodó szemmel nézett reám, és szólt meleg-halkan, édesen:

- Vegyen ki egy villát itt a közelünkben.

- Magamnak?

A szempillája lebecsátkozott. Látszott rajta, hogy nem tud mit felelni. Hallgatásunkban a csendesség még mélyebbnek tetszett. Valami madárka szólt csak, a homályba fátyolozott lombok mélyén, mintha üvegsípcskát próbálgatna: *síp, síp...*

- Miért nem nősült meg? - kérdezte bágyadtan.

És akkor már mozdultam, hogy megragadjam a kezét, és azt feleljem: - Mért nem jöttél előbb eléem, te tündérek testvére!

De akkor odacsörtetett a kavicsos úton a nagylábú próza: a Jenő kölyök. És elzavarta a tündéri percek mámorát.

- Kálmán bácsi, a kocsis nyugtalankodik, hogy azt mondja: csak hétig vállalkozott.

Még néhány percet maradtam. Aztán kezet nyújtottam Idának:

- Látja, hogy mindig tovább időzök itt, mint amennyit előre szándékozom.

Megszorította a kezemet, mintha a lelkét is bele akarná szorítani:

- Ilyen az élet - mondotta szomorún mosolyogva. - Még a kocsisok is beleszólnak az ember életébe.

- Szólnak a manót! - feleltem a fejemet felkapva. - Jenő pajtás, ihol ez a tízes: adja oda a kocsisnak. Menjen a pokolba! Csak azért is itt maradok most nyolcig.

- Itt marad vacsorán is! - szólt a mama, megcsillantva az aranyfogát.

- Azon talán nem...

- De itt marad! - kérlelt Ida, a kezemet megragadva. - Mindjárt jön a papa is. Fölmegyünk eléje az állomásra.

És két kézzel fogta a kezemet. Aztán meg tapsolt örömeiben.

A Jenő gyerek elfutott. A mama is újra befordult, hogy a teríték iránt intézkedjen. Újra magunkra maradtunk.

- Úgy örülök - repesett Ida -, hogy végre itt is tölt egy estét. Köszönöm!

És a kezét nyújtotta.

- Boldog vagyok, ha magával lehetek - feleltem elfogódott hangon.

S az ajkamhoz emeltem a kezét.

Ő erre a mellemre borult. Én meg még jobban odaöleltem.

- Ida, édes Ida...

- Mond ki hát már egyszer... - rebegte fuldokolva, s átölelte a nyakamat.

- Minek? Hisz úgylátod.

A papa elé már karon fogva mentünk.

Abban az esztendőben sok minden történt velem.

Ülök egyszer az omnibuszon, amelyik a krisztinavárosi templomtól járt a Ligetbe. Ülök mindjárt a felhágó mellett.

A Lánchíd végén belép egy vadgalamszín ruhás, hamvas bársonyköpenyeges, halvány hölgy. Szőke haj, bágyadt kék szem, lakk félcipő. Nem omnibuszba illő elegancia. Lehet harmincéves. Ha az orra kissé rövidebb, az álla meg nem annyira hegyes, szépnek is volna nevezhető. A kezében szürke szarvasbőr táskát lógicált, és a táskából iratok kandikáltak elő. Ahogy fellép, a táskák megütődik az omnibusz karfájában: az iratok kifordulnak, szétszóródnak. Többnyire levél, mindenféle elsárgult papirosú, régi levél.

- Megálljon! - kurjantom a konduktornak.

És szedem az írásokat össze.

- Jaj - mondta sápadozva a hölgy -, ha csak egy is elvész... No, ez az ügy nem jól kezdődik!

- Nyugodt lehet, nagysád - vigasztalom -, addig nem mozdulunk, míg csak egy papirost is látok.

A hölgy igen hálásan néz rám. Mellém ül. Kis idő múlva megszólal:

- Ön igen lekötöztetett. Ön igen szíves úriember. Nem ajánlhatna nekem egy megbízható ügyvédet?

- Megbízhatót? Szívesen.

- Becsületeset, a legbecsületesebbet.

- Ajánlhatok. Éppen van nálam névjegye is.

És átadom a névjegyemet.

Két vagy három óra múlva belép hozzám a vadgalamszín ruhás. Meghökkenve áll meg az ajtómban.

Eléje sietek, és mosolyogva mentegetődzök:

- Magamnál becsületesebb ügyvédet nem ismerek.

Hát egy elszegényedett báróné. Erdélyi. A férje az Erzsébet-kórházban fekszik. Valami gerinctörés a baja. Egy rokonuknak a birtokára indítanak pört.

Nézem az iratokat: kétezer holdas temesi birtokról van szó. A levelek arról tanúskodnak, hogy a volt birtokos a fogadott leányát szánta örökösének, a bárónét.

S az asszonyka szavakban is elmondja az ügyet, bőven persze és nem oda tartozó apróságokkal, de csak hallgatom nyugodtan - igen jószagúnak érzem a pörét.

Végül aztán a báróné aggodalmasan néz reám:

- Hát mint vélekedik, ügyvéd úr? Elfogadja?

- Ma még nem mondhatom meg.

- Tehát kétséges!

És aggodalmasra vált szemmel néz reám.

- Az nem mondtam. De nekem át kell olvasgatnom apróra ezeket az írásokat. Ha azt látom, hogy csakugyan kétséges, el se fogadom.

- Ilyen embert kerestem én! - toppintott örömmel arccal. - Más ügyvéd elvállalta volna olvasatlanul, csak hogy költségeket számíthasson fel... A jó isten küldött engem abba az omnibuszba! Húsz percentet adunk, huszonöt percentet adunk önnek a birtok értékéből.

- Csak tízet fogadok el.

Hálálkodva és örömtől csillogó szemmel távozott.

Attól a naptól kezdve a báróné gyakorta megfordult nálam. Tán harmadik hete voltam már vőlegény, mikor egyszer Ida kérði, kik azok a nők Budapesten, akiket ismerek.

Elmosolyodok a kérdésére.

- Ha én azt mind el tudnám sorolni.

- Mégis, akiket közlöl ismer, akikkel leggyakrabban beszél. Tudja, engem minden érdekel. Különben: ne mondja meg. Jobb, ha nem tudom. Hiszen novemberben már úgyis megismerem őket.

November hetedikére volt kitűzve az eskűvőnk. Nem lehetett előbbre tenni. A kiállítási forgalom igen foglalkoztatta az öreget. Délutánonként a felesége is segített neki. Még a vasárnap délelőttjét is ott töltötte az öreg a boltjában.

- Ahogy tetszik - feleltem. - Ámbátor nekem ugyan kevés az olyan nőismerősöm, akinek magát bemutatathatom.

Nem is gondoltam, hogy egyéb okból kérdez, csak épp hogy érdeklődik: van-e olyan ismeretségem, amelynek kapcsán jó társaságba juthat? Párizsban nevelődött: illatos hölgyekhez szokott. Pesten is azok között akar élni.

- Hát csak a legközelebbi nőismerősét nevezze meg - faggatott tovább -, azt, akivel leggyakrabban beszél.

- Leggyakrabban? Kivel is beszélek én leggyakrabban? Leggyakrabban a trafikos asszonnyal beszélek; akinél szivart veszek reggelenként.

Rácsapott a legyezőjével a fejemre. Néhány perc múlva megint kérdezett:

- Mégis, milyen családokkal ismerős maga?

Elmondtam.

Ida figyelemmel hallgatja.

- És maga is szokott vendégeket fogadni?

- Hogy szoktam volna? Nőtlen ember a kávéházban beszélget a barátjaival.

Fürkészőn nézett a szemembe.

- Ki az az úri hölgy, aki délután négy órakor szokta magát meglátogatni?

- Engem? Ki is?

- Vadgalambszín ruha, hortenziavirágos kalap...

- Tudom már, tudom: kliensem az a hölgy.

S elmondtam neki a báróné ügyét. Végül rácsodálkoztam:

- De hát honnan tudja, hogy az a hölgy?...

- Véletlenül arra járt a cselédünk.

Megmosolyogtam. Még kedves is volt nekem, hogy annyira figyelmez reám.

Nem sokkal rá egy takarékpénztár megbízásából Zalába kellett utaznom. Egy tönkrejutott úrnak a birtokát licitálták, és sokkal tartozott a takarékpénztárnak.

Keszthely mellett mentem el. Gondoltam, megnézem Hévizet is. Ismerősöm is van ott: a báró. Ott javítja a gerincét abban a vaskorpás, meleg tóban.

Hát vele töltöttem egy délutánt. A bárónét is ott találtam persze. A beteg már javult valamennyire, de nem bírta ki a vendéglőt meg a lakást. Nyomorúságos fürdőcske volt az akkor, és a dunántúli koldusok is ott nyüzsgöttek a tónak a lefolyó árkában.

A báró orvosa azt ajánlotta, hogy a Lukács fürdőben vegyen ki lakást. Hát másnap a báróné is vonatra ült velem, maga akarta megválasztani és kialkudni a lakást a fürdőben.

Négy nap nem láttam a menyasszonyomat: az állomásról egyenest hozzá hajtottam.

Csak elhököltem, olyan sápadtan lépett ki elé. Akkor láttam sápadtnak először, s mondhatom, soha életemben nem láttam emberen olyan színváltozást: mintha a márványszobrát öltöztették volna a ruhájába, a fehér bodros, babos, paradicsomszín szaténba. De eleven márványnak is rút volt: a szemöldökét mintha szénnel porozták volna a szeme fölé! És az a halvány árnyékphehely a felső ajka fölött, amely máskor annyira ingerlően emelte a szépségét, olyanná vált, mint a tizenhat éves kamaszok bajusza.

Csúnya volt sápadtan, csúnya.

- Ida! - szóltam ijedten. - Mi baja?

- Semmi - felelte elmosolyodva. - Csekélyke rosszérzés. Egy óra se telik belé, s visszatér a színem.

De a mama is olyan volt, mint a felborzolt tollú pulyka. Kerek szemmel nézegetett a leányára.

Engem nyugtalanított az Ida állapota:

- De hát mégis, Idácskám, hát...

- Eh - legyintett -, ne beszéljünk rólam.

S egyszerre mintha meg akarna rohanni, rám villant a szeme, és rajtam maradt, mint két hideg törhegy:

- Ki volt az a hölgy, akivel utazott?

Csak elképedtem.

- A báróné.

- A báróné?

- Az. Csak nem kételkedik talán? És hát honnan tudja? Hiszen épp most érkeztem.

A szemét mélyen behunyta:

- Egy leánypajtásom telegrafálta meg.

Aztán egyszerre a nyakamba borult, és nevetett:

- Ugye, megijesztettelek?

- Hát ezért voltál beteg?

S elmondtam neki a báróék fürdőgondjait.

Megnyugodott. Az arca színe visszatért. Jó, vidám estét töltöttem a hajlékukban.

Másnap elmentünk lakást keresni: négyszobásat, az Erzsébet téren meg a Múzeum utcán. Az ő óhajtása volt, hogy fás helyen lakjunk.

Hát a József téren találtunk volna is alkalmasat. Idának különösen tetszett, hogy az ablakból az egész szép teret láthatja.

- Ide teszem - mondotta - a varróasztalomat, s ki-kitekintek az ablakon.

És tapsolt.

Hát nem is igen alkudtam, csak lefoglaltam a lakást.

Onnan sétálva mentünk át Kuglerhez. A fiákerünk lépésben kísért. Ida boldog. Egy-két süteményt választ. Beszélgetünk arról, hogy melyik szobát milyen színű tapétával vonassuk be. Egyszer aztán elhallgat. Elkedvetlenül.

- Mondanék valamit báránycám.

- Hát csak mondd, kis angyal. Velem csak bizalmas lehetsz.

- Nem bizalmi kérdés.

- Hát csak mondd, akármi.

- Nekem az a lakás nem tetszik.

- Miért nem, angyalom?

- Hogy én mindig a József nádor hátát nézzem? Februárban hagyjuk ott azt a helyet.

- Jó: otthagyjuk.

- A Duna-parton kellett volna. Ott látni a hajókat, a Gellérthegyet, a királyi palotát. Érzem, hogy ott találtunk volna olcsóbbat, jobbat. Csak azért is nézzük meg. Ha nem is vesszük ki, nézzük meg, báránycám.

Beültünk újra a fiákerbe. Végignéztük a Duna-sort. A Rácvárossal szemben találtunk egy szép, négyszobás lakást.

- Lásd, lásd - mondotta. - Elhamarkodtuk.

Vállat vontam:

- Ezen könnyű segíteni. Még a foglalt is visszakapjuk. A házmesternek adok tíz forintot, s megvan.

Úgy történt.

De mikor a házmester visszaolvasta a bankóimat, Ida idegesen forgatta a jegygyűrűjét.

- Báránycám, mondanék valamit... De ne haragudj meg.

- Nem haragszom, csak mondd, angyalom.

- Mégis jobb lesz itt, báránycám. A hajók olyan csúnyán füstölnek, mint a gyárkérmények.

Nevettem rajta. A papának is elmondtam, az is nevette. Nem is nevette, röhögte. A térdére csapkodott, a hasát fogta, a kezét rezgette a levegőben, mint a fuldokló. És ordított:

- Micsoda bolondok ezek az asszonynépek!

Ida a vállát vonogatta, és mosolygott. Minden illett neki. Vagy hogy énnekem tetszett úgy?

Mert mondanom se kell: úgy égtem érte, mint a tarjáni szén. Soha nyár hosszabb nem volt. Soha nem várta senki oly előre gyönyörködőn a lucskos-szeles novembert, mint én.

De ő is.

- Istenem - mondotta a keblemen pihegve -, mi lett volna az én életem, ha véletlenül nem találkozunk?

- Férjhez mentél volna máshoz.

- Soha! Hiszek abban, hogy olykor angyal vezeti az embert. Minket valami jó angyal vezetett össze.

- És ha véletlenül olcsóbb szőnyeget mutat a papa, és én megveszem, nem is váltottunk volna szót, és ma nem volnál a menyasszonyom.

- De úgy volt intézve, hogy drága legyen a szőnyeg, szót váltsunk, megismerkedjünk. És most már... nem tudnék nélküled élni!...

S mint a haldokló galamb, mikor lekonyul a feje, a mellemre hajolt.

Én is úgy éreztem, hogy nélküle nem élhetek tovább. Csak azt nem értettem, hogy mégis kételkedik bennem.

Egy szeptemberi vasárnapon szeles az idő. A fővárosban minden szél csúnya: port, papirost, szemetet sodor ide-oda az utcákon. Délután otthon ülök. Egy papi felemet várom vidékről.

Egyszer valami katonabanda vonul arra. Sose szokott az Egyetem utca táján. Az ablakomhoz lépek, és kinézek. Oldalt kellett néznom, hogy valamit lássak.

Hát a bandát nemigen látom, hanem az átellenes háznak a kapujában a Jenő gyereket pillantom meg. Cigarettazik a kölyök vígan, és nyújtogatja a nyakát a muzsika felé.

Csodálkozom, hogy ott látom. Ők a Börze felé laktak, és a fiú a budai réalba járt át. Én meg az Egyetem utcán laktam. Sose volt a fiúnak arra semmi járata.

De gondoltam: valami pajtását látogatja meg. Talán megengedték neki. No, majd befütök én neked, kis sógor, a cigarettáért! Ha meg van tiltva, értsd meg, hogy a szülőknek való engedelmesség becsületbeli ügy.

Visszaülök az íróasztalomhoz.

Kis idő múlva csengetnek.

A pap helyett azonban egy fiatal nő lép be. Fekete ruhás, fekete, apró gyöngydiszes kabátú, fekete kalapos, beteg tekintetű, sárgáshalvány dáma.

Elmondta, hogy engem a báróné ajánlott, és hogy ő válni óhajt az urától. Állomásfőnök az ura jó helyen, de civakodó természetű, vad ördög.

Két óra hosszat is nálam időzött. Tőviről hegyire elbeszélte még azt is, hogy hogyan ismerkedett meg az urával, és hogy az miket esküdött neki holdvilágnál a korondi fürdőn.

De hát csak engedtem forogni a kerekeit. Gondoltam: nekem örlet. Egynehány száz forintot megér a hallgatás.

Meg is egyeztünk. Háromszáz forintot kértem. Nem sokallta. Abban az időben könnyű munka volt a válóper.

Este hétkor megyek a menyasszonyomhoz. A cseléd az előszobában gyulladt arccal néz rám:

- A kisasszony beteg. Le is feküdt.

- Szent isten! Mi baja?

- Nem tudom.

A család is bibliai hosszú ábrázatokkal ül együtt. Meregetik rám a szemüket.

- Mi baja Idának? Be lehet hozzá menni?

- Nem, nem lehet.

- No, de hát mégis... Orvos van nála? Remélem, nem valami...

Ebben a percben kitántorog a belső szobából Ida. Fehér slafrok van rajta, rózsaszín máslikkal díszített. Sápadt. Megint a csúnya, bajszos márványszobor! A haja le van bontva derékig.

- Fölkeltem - rebegi. - Nem, nem állhatom meg...

És szokása szerint átölel, az arcát csókra nyújtja, s a szemembe néz.

- Micsoda ordinaré parfümt érzek rajtad? - mondja szimatolva. - Ez pacsuli...

Mindjárt tudtam, hogy a Jenő kölyök kevert pacsuliba, s hogy rajtam annyi pacsuli sem érezhető, mint amennyi a csillagvizsgáló toronynak a kupoláján.

- Valld meg - mondtam nevetve -, te már megint gyanakszol! Te ebbe betegedtél bele!

- Hát ki volt az a fekete ruhás dáma?

Aznaptól kezdve nemegyszer megtörtént, hogy mikor női kliens ült nálam, betoppant.

A szeme hidegen villant rá, mint a hóhérpallos fénye. Aztán rám: hogy megzavarodok-e.

S csak azután mosolyodott el:

- Erre jártam; felfutottam hozzád. Csak azért, hogy megcsókoljalak.

Kezdett már idegesíteni.

Máig is emlékszem annak az évnek október havi tizedik napjára. Esős idő, hideg. A kályhába tüzet rakatok. A lámpást már jóval öt előtt meg kell gyújtanom.

Az inasom három levelet tesz az asztalomra. Az egyik Sajóládról jön.

Semmim, senkim ott. Mégis azt bontom fel először.

Hát két levél is fordul ki belőle.

Az egyik háromsoros, amerikai.

Dobogó szívvel olvasom. Hivatalos tudakozódás, hogy élek-e, hol lakom, miféle sorban vagyok.

A másik a jegyző levele, amelyben értesít, hogy ő is három sorban felelt, még a múlt hónap tizedikén.

Soha életemben olyan érzelmi forgatag nem rohant rajtam végig, mint akkor.

A bátyám! Nem lehet más, csak a bátyám, a Jancsi!

Tehát megtudom végre: hol él! Találkozni fogok vele! Látni fogom a bátyámat! Az édes testvérbátyámat! Az egyetlen embert, akinek a szíve ismeretlenül is úgy tartozik az enyémmhez, mint egyik fél alma a másikhoz!

S ezernyi kérdés sodródott fel a fejemben: Miért nem írt ő maga? Talán nem tud magyarul? Talán olyan gazdag, hogy mindent mással írat? Megszokta. Ő csak intézkedik. Hiszen már én is mindent a segédeimmel íratok.

De hátha szegény, s éppen azért tudakozódik, mert ínségbe jutott? Hátha egy jajkiáltás az a háromsoros levél. Egy jajkiáltás az óceánon át Európába.

Ez a gondolat megremegtetett. Ó, szegény bátyám! Kábelén küldöm a pénzt! Ezer forintot küldök neki! Aztán kétfelé osztom a vagyonomat, és kiviszem neki magam. Hiszen három hét alatt meg lehet fordulni.

Ki tudja, milyen sorsba jutott. Hátha csak úgy bántak vele, mint a kutyával? Lehetetlen emberek már kicsi korában igába fogták? Talán írni-olvasni se tanult meg? Napszámos lett, vagy pálinkaszagú csavargó, vagy talán éppen tömlöctöltelék? Ó, szegény Jancsi! Szegény, jó Jancsi bátyám!

De nem juthatott a nyomorúságba mégse! Egy vér énvelem. Engem is cibált, lökdösött a sors: kimásztam minden hínárból. Az igyekvő és eszes ember keresztültör minden bajon, minden nyomorúságon! Pláne Amerika: hányszor hallottam, hogy ott minden dolgos kéz gazdagságot talál! Úr az bizonyára, s jobb módú, mint én. Ő fogja énvelem a vagyont megfizetni: azért tudakol!

Föl és alá jártam a szobámban.

Milyen ember lehet? Milyen? Vajon megismernék-e egymást, ha az utcán találkozánk?

Hatéves volt, mikor elváltunk, és még előttem van a buckós, kerek feje, rövidre nyírt, sötétbarna haja. Hasonlítottunk egymásra. Az ő nyaka is rövid volt, az orra tömpe, a szeme fényes.

S a tükör elé álltam.

Vajon emlékszik-e arra a kis versre, amelyre még apánk tanított:

*Vót eccer egy kis váracska,
Abba lakott kis nyulacska.
Elbomlott a kis váracska:
Kiszaladt a kis nyulacska.
Erre szaladt, erre...*

S hogy ezen tűnődök, hallom, hogy a báróné kérdez az előszobában.

Az inasom ajtót nyit neki. Magam is eléje sietek:

- Isten hozta, méltóságos asszonyom. De ilyen időben...

- Kocsin jöttem - feleli vidáman. - Örömhír, nagy örömhír! S megrázogatja a szoknyája szélét, hogy a ráhullt esőcseppeket leverje.

Aztán a kályhához megy. Tartja a kezét a melegre.

- Micsoda rút idő! Engedje meg, hogy előbb melegedjek kissé.

A fotelt odatolom a kályha mellé:

- Méltóztassék.

Az aktákat is fogom, és odateszem a kályha mellé egy asztalkára. A lámpást is.

A pör főképpen egy végrendelet körül forgott. A hagyatkozó megírta, de csak úgy impurumban maradt, aláíratlanul. Arra kellett volna még egy tanú, és azt is felkutatta a báróné. Azt hozta hírül olyan nagy örömmel. Neki kétezer holdat ér az az ember, nekem is vagy négyezer forintot.

Hát nagy boldogan ülünk a kályha mellé. Még teát is hamarintok neki. Egy másik asztalkát is igazítok közénk, s rá a lámpást meg a teát. Magamnak is adatok egy csészét, hogy a bárónénak jobban essék.

S a kályha vígan pattog. A tea párája illatozik. A báróné beszél örömarccal apróra, hogyan találta meg azt a tanút, és hogy az mennyire kész hittel bizonyítani a törvényszék előtt a végrendelet igazát.

Amint javában beszél, s épp a legfontosabb részt, egyszer csak felpattan az ajtó.

Ida.

A szeme sárgán karikázik a bárónéra, hogy a vér is megdermed bennem.

Aztán rám. S tragikai mozdulattal mutat a bárónéra:

- Ki ez a nő?!

Fölkelek, és elsavanyult arccal fordulok a bárónéhoz:

- Engedje meg, méltóságos asszonyom: a menyasszonyom. Kissé féltékeny...

A bárónén látom, hogy elhalványul, de azért mosolyog, és bólint Idának.

- Bocsánat - mondja Ida szinte fuldokolva -, de nem gondolhattam, hogy ilyen esteli órában... És hogy az ügyvéd úr tea mellett tárgyal...

A báróné még inkább elsápad.

- De Ida!... - szólok rá kétségbeesetten.

A báróné szeme lecsukódik. Nyel. Aztán kínosan vonagló arccal fordul hozzám:

- Lesz szíves, ügyvéd úr...

S hidegen bólint Idának. Elsiet.

- Mit tettél, szerencsétlen! - mondom, mikor visszatértem. - Megsértetted ezt az úrinőt. Talán el is veszi tőlem a pörét...

Ida a székre roskadt. A szeme könnyekkel volt tele. Elővette a zsebkendőjét, és zokogott:

- Hogy komédiáznak!... Azt hiszik, hogy én ostoba vagyok!... Milyen jól játszik mind a kettő!...

- De Ida!...

- Tudom: a régi szeretőd... Minden férfinak van... Az igazinak csak a zacc jut!... A zacc!... a zacc!...

- De hiszen nézd, itt az aktacsomó. Olvasd!...

- Odakészítetted villámhárítónak... Engem nem áltatsz el!... Nem vagyok falusi!... Hogyan elcsavarnák a fejemet!

És zokogott, fetrengett a széken.

Egy óra hosszába került, míg meggyőzhettem a segédeimmel, gazdasszonyommal, a Lukács fürdőből fiákeren elhozott vendéglajstrommal, hogy valóban a báróné volt nálam.

Akkor aztán a két tenyerébe takarta az arcát: igen röstelkedett. Könyörgött, hogy ne haragudjak rá. El fog menni a bárónéhoz, és bocsánatot fog tőle kérni. Jóvá tesz mindent, csak ne haragudjak.

Hazakísértem, náluk vacsoráztam. Elmondtam a szülőknek, mi történt. S azt ajánlottam, hogy ne várjunk november 7-ig a házasságunkkal. Hiszen egy vasárnapra csak be lehet zárni azt a szőnyegesboltot, és hát Idával meglakhatunk az Egyetem utcai lakásomon addig is, míg átköltözhetünk a nagyobbba.

A szülők tűnődnek, tanakodnak. Beleegyeznek.

- Tehát egy hét múlva - mondom. - Addig ki tudom járni, hogy fölmentsenek a kihirdetés alól. Nem kell semmi vendégeskedés. Csak szimplán mindent.

Ida boldogan borul rám:

- Hát egy hét múlva.

- És addig is - felelem -, ha akarod, hát eljöhetsz minden délután négykor. Akkor érkeznek a leveleim. Bontsd fel őket, hogy ezen egy hét alatt is nyugodtan alhass. Kezdd holnap. Négyre várlak.

- Nem - felelte bűnbánó szemmel Ida -, nem megyek többé. Ezen egy hét alatt akár színésznők is járhatnak hozzád. Azazhogy holnap mégis... négyre ott leszek. De nem azért, hogy a leveleidet felbontsam, nem. Elmegyünk együtt a bárónéhoz. Szép csokrot fogok neki vinni, és térdelve nyújtom át: úgy kérek tőle bocsánatot.

S letérdelt, mintha máris ott volna a báróné előtt. A szeme pilláin könnyek csillogtak. Gyönyörű volt.

- Ez szép gondolat, Ida. Ezért meg kell, hogy csókoljalak!

Csak akkor, hogy a leveleket emlegettük, jutott eszembe az amerikai levél is. - A bátyám, a Jancsi - újságoltam örömmel.

S elővontam a zsebemből az értesítést, és elolvastam neki.

Ida tapsolt.

- Megvan, megvan!

És úgy örült, mintha az ő bátyja került volna elő...

Csak az öreg pislogott gondolkodva.

- Mért nem ő maga írt?

- Bizonyosan nem sokat várt a tudakozódástól. Ki tudja, milyen nagy állású ember? Eszébe ötlöttem. Kiszólt az írónak, hogy tudakozódjon felőlem.

- Milliomos! - kiáltotta Ida. - Biztos, hogy milliomos. Petróleumforrása van. Micsoda szerencsés nap ez!

- Lehet - bólintott rá Mehemed is. - Az emberek hallgatnak, míg vergődnek. Röstellik a családnak megvallani, hogy szegények. Hanem mikor van már jó nagy kenyér, akkor azt mondják: no, kinek szeljek még belőle?

- Egyszer csak betoppan - folytatta örömmel Ida. - Ó, ha épp az esküvőnkre jönne!... Micsoda ünnep! Micsoda ünnep!

Ez a gondolat rajtam is boldog rezgéssel futott át. Valóban szerencsés nap! Úgy omlik reám minden jó, mint egy virágzuhatag a mennyországból.

Mámorosan mentem haza.

- Pali - mondtam az inasomnak - ha Amerikából jön valaki, és én nem vagyok itthon, csak vezesd be a szalonomba. És mondd neki: tessék leülni. Igen szíves légy. A kályha mellé ültess. Szivart is tégy eléje.

Másnap valami bankett van: délután négy óráig odamaradok. Sietek haza, hogy Ida, ha netalán már ott van, ne nyugtalankodjon.

Az inasom a szokott álmos arccal nyitja az ajtót.

- Itt a menyasszonykám?

- Nincs. Hanem - folytatja a felső kabátomat lesegítve - Amerikából vannak itt. Bevezettem őket a belső szobába. Az imént jöttek.

Nekem csak eldobban a szívem. Futó pillantással látom, hogy az előszoba szögletében két nagy koffer sárgáll. A felöltőmet egy rántással levetem. Lépek be.

A szoba közepén egy alázatos nézésű asszony áll, olyan asztalosnéféle, és mellette három egyképű kis fiúgyermek.

Állnak. Nagy szélű kalap a kezükben. Mind a három egyforma mákszín havlokos, rövidre nyírt hajú. A legnagyobb tán hatéves, a legkisebb tán négyéves.

Kerek szemmel bámulnak rám, s félénken, aggodalmasan, mint három kis bagoly.

De én is bámulok, tátulok.

- Kicsodák maguk? - szólalok meg végre, szinte reszketve a felindulástól.

Kérdésekre a gyerekek még összébb húzódnak. Még aggodalmasabban meresztik a szemüket.

- Az ügyvéd urat keressük - feleli halkán, alázatosan az asszony.

- Én vagyok.

- Ezek a gyerekek az ügyvéd úr bátyjának a gyermekei. Én meg a cselédje...

- Az ő gyerekei? És a bátyám?

Az asszony pislog. Hallgat. A szempilláján könnyek jelennek meg. A zsebkendőjét a szeméhez emeli.

- Meghalt?!

Az asszony bólint.

A három gyereknek is megnedvesül a szeme. És vizes szemmel bámulnak rám mind a hárman.

Egyszerre átérttettem: miért jöttek.

Ha villám csapott volna be a szobámba, nem zavarta volna úgy meg a fejemet.

Csak álltam és bámultam én is a három kis mákszín havlokos, nagy cipős, nagy kalapos gyerkőcére. A bátyám helyett három kis bagolyt fújt vissza a szél Amerikából.

Mit kezdjek velük?

Mit szól Ida?

A házasságom csak egy hét múlva lesz, és máris három gyerek rajcsúrozzon a házunkban?

Aztán eszembe villant a mi gyermekkorunk, mikor én ötéves voltam, ő meg hat. És éppígy árvák maradtunk, éppily hideg szemek néztek reánk, míg mi szorongó mellel, hallgatva vártuk, miképp határoznak a sorsunkon.

- Gyertek ide az ablakhoz!

Leülök. A három kis bagoly elém áll, glédába. Mind a három tömpe orrú, kerek buckós fejű, rövidre nyírt, sötétbarna hajú. A gyermekkori, tükörbeli arcomra kezdek emlékezni.

- Tudtok-e magyarul?

- Tudunk - feleli halkán, félénken a legidősebbik.

A hangjára meleg mozdulást érzek a mellemben: mintha a bátyám szólt volna, a gyermekkori kis bátyám. És mintha az nézne a szemembe annak a fiúnak a szemével.

A cseléd megszólal:

- Tudnak ezek angolul is.
- Szpik ju inglis? - kiáltok rájuk káplári hangerővel.
- Jesz - feleli készségesen mind a három.

Magamhoz ölelem őket. Éreztem már, hogy velem egy vér mind a három. Annak a fának a gyümölcssei, amelyiknek én, csak a gally más, de az is szomszédos.

- Ne búsuljatok - mondom ellágyultan.

A gyermekek szeme erre a szavamra egyszerre bizalmassá és meleggé válik.

- Tudjátok, ki vagyok én?
- Kálmán bácsi - felel a legidősebb elmosolyodva.

Magamhoz vonom, megcsókolom. A másikat is, a harmadikat is.

- Az vagyok, „Kálmán bácsi”. Itthon vagytok. Tegyétek le azt a kalapot. Vessétek le azt a denevérszárnyat.

Én magam is segítettem a kicsinek a kigombolkodásban.

- Micsoda sárgarépa-szagotok van nektek!? Hol hányódtatok?
- Zöldséges hajón jöttünk a Dunán - feleli a cseléd. - Ott háltak a kicsinyek a kosarak között.

Hogy a köpönyegből kibontakoztak, csinos pepita ruhában állt előttem mind a három.

A legkisebb a térdemre teszi a tenyerét, és fölneéz rám.

- Tálmán bátyi - mondja komoly bizalommal -, ehethét.
- Éhesek vagytok? Ó, kis ínségesek! Mit adjak?
- Tejesz távét - feleli a kicsi.

Ekkor nyitja be az ajtót a menyasszonyom is.

Az inas bizonyára mondta már neki, hogy amerikai emberek vannak nálam.

- Szabad? - kérdi örömtől fénylő arccal.
- Gyere, gyere! - mondom. - Nézd: milyen három gyereket küldött az isten.
- A bátyád gyermekei?

S belebben.

- Milyen szépek!

S térdel közéjük. Csókolja őket.

- Milyen szépek! Mi neved, édes? - kérdi a legkisebbet.
- Gyulu.
- Hát neked? - kérdi a legnagyobbat.
- Jancsi.
- Hát neked? - kérdi a középsőt.

- Kálmán.

Meleg hullám csap át a szívemen. Tehát a második fiát az én nevemre kereszteltette.

- Ő lesz a ti mamátok, gyerekek - rebegtem könnyben úszó szemmel. - Jó mamátok lesz. És, ugye, milyen szép mama?

- Hát nincs anyjuk? - kérdi Ida felcsodálkozva.

A cseléd megint a szeméhez emeli a zsebkendőjét.

- Nincs.

És elmondja folyton csorgó könnyek és orrszipogások között, hogy a gyermekek anyját kocsi ütötte el az utcán. Az apa éppen akkor betegen feküdt: szívbajos volt. Ahogy hazahozták a feleségét, vérben, holtan, fölugrott az ágyból, és ráborult az asszony holttestére, és az is meghalt.

- Igen szerette... - fejezte be a cseléd. - Angol nő volt az az asszony, de nem voltak rokonai.

Ida kövé meredten bámult a cselédre. Aztán a gyerekekre.

Aztán rám.

S megszólalt halkán, gondolkodón:

- Hova teszed őket?

Én még mindig az elbeszélés iszonyata alatt voltam. Úgy éreztem, mintha süllyedezne a padló.

- Hát majd csak meglesznek - feleltem, mintha álmnyomás alatt volnék. - Aztán átköltözködünk: lesz helyük.

S a cselédhez fordultam:

- Mi volt szegény bátyám?

- Pénztáros a pikekszgyárban. Igen jó ember volt. Ügyvéd urat karácsonykor is emlegette.

- Szegény. Tehát kipusztult a család. És ezek árvák szegénykéek. És hogy jöttek át? Kinek a költségén?

- Hát bizony... Nekem volt egy kis megtakarított pénzem: négyszázhet dollár. Gondoltam, majd megtérül...

- Afelől nyugodt lehet. De hát annyira szegény sorsú volt a bátyám?

Az asszony felvonta a vállát.

- Maradt valamijük: eladták a bútort. Majd tetszik kapni írást.

Ida fölkel.

- Csak beszélgetsek - mondotta. - Az óra már hét felé jár...

- De hát a bárónéhoz ma már nem mehetünk...

- Hagyjuk holnapra. Ne kíséj el. Kocsin vagyok. Most téged ez az ügy igen elfoglal, hát csak végezd.

Megcsókolta a gyerekeket. Azok meg a cselédnek egy halk angol szavára kezet csókoltak neki.

S lekísértem a kocsijába.

Visszatéret jutott eszembe, hogy a gyerekek éheznek. Kávéért és süteményért küldtem az inasomat.

- Hát, gyerekek - mondtam újra magamhoz vonva őket -, mindjárt jön a kávé. Vidámodjatok! Tudjátok-e azt a verset, hogy:

Volt egyszer egy kis váracska...

- Tudjuk - felelték a gyerekek megélénkülve.

S az idősebbik folytatta:

Abba lakott kis nyulacska...

S egyszerre mind a hárman:

Elbomlott a kis váracska:

Kiszaladt a kis nyulacska...

Nekem újra elárasztotta a könny a szememet.

- Szegény bátyám, bizonyára rám gondolt, mikor erre a versre tanította a gyermekeit. És én elvesztettem őt? Nem látom többé soha, soha!

A gyerekek, hogy könnyeket láttak az arcomon, elhallgattak, elkomolyodtak. A szobában mintha gyászárnyékok lebegtek volna körülöttünk...

A cselédhez fordultam:

- Maradt-e valami képe legalább?

- Maradt - felelte. - Odakünn van a gyerekeknek a ruhái között.

S behozza az egyik koffert. Különféle gyermekruhák közül elővon egy fényképet.

A lámpához sietek vele. Remegő szívvel nézem. Egy mosolygó, húszéves ifjú, tömpe orrú, fénylő szemű, rövid nyakú. Mintha magamról látnék egy elhibázott fényképet jogász koromból.

Néztem.

Közben meghozta az inas a kávét. A gyerekek hozzáülnek. Az asszony a nyakukba köti az asztalkendő.

Mintha csak az anyámat látnám, mikor nekünk is...

Aztán nagy étvággyal estek neki a kávénak.

Az asszony csak mögöttük maradt.

- Hát csak üljön oda maga is, lelke - mondom. - Hiszen velük szokott.

- Velük.

S leült. A legkisebbet az ölébe vette. Én is odaültem, és gyönyörködve néztem őket, hogyan esznek.

Egyszer rám fordítja a szemét a legkisebbik:

- Tálmán bátyi...

- Mi kell, Gyulu?

- Most már te vagy a mi papánk?

- Én, kedves, én.

Aki fogadalmat esküszik, nem esküdhetik jobban a szíve szavával, mint ahogy én mondtam ezt a három szót: *Én, kedves, én.*

Aztán a cselédhez fordulok:

- Mi neve magának?

- Julcsa.

- Hát aztán, Julcsa - folytattam -, mi a szándéka: visszatér? vagy..

- Nem térek vissza - felelte a csészébe pislogva. - Csak kapok itt is helyet Pesten? Valahol itt *a közelben.*

És könnyes szemmel folytatta:

- Dajkája voltam mind a háromnak... Látni akarom őket mindennap.

Persze szíves örömet megtartottam a gyermekek mellett.

Másnap várom Idát. Helyette a Jenő kölyök jön levéllel:

Kedvesem, vendégeink vannak. Csókollak:

Ida

Ránézek a fiúra. Látom, hogy a szája széle sárga-maszatos.

- Te, Jenő - mondom -, te cigarettáztál.

Elvörösült.

- Nem én.

- A macska hiába tagadja, hogy megette a tejfelt: rajta van az orrán.

Röstelkedve pislogott maga elé.

- Hát - mondotta mentegetődzve -, Ida adott....

- Ida? Lehetetlen! Az egész házban nincs cigaretta.

- Pénzt adott.

Gondolkodva néztem a sunyi képű kölyökre.

- Te, Jenő - mondtam -, kihez jársz te ebbe az utcába?

Elcsodálkozott.

- Senkihez.

- Gondolkozz csak.

- Nem kell gondolkoznom, Kálmán bácsi.

- Pajtásod...

- Egy se lakik erre.

- Hát akkor miért álldogáltál ott a minap, amott a kapu alatt? Mikor a katonabandát is nézted.

Úgy elvörösödött hogy az izzadtság is kiverte.

- No, csak mondd meg. Köztünk marad.

S barátságosan megráztam a vállát.

- Mondd meg, no. Kapsz valamit.
- Ida bízott meg...
- Hogy rám lesekedj?
- Nem, csak a nőkre.
- Az állomáson is te lestél?
- Nem...
- Mit kaptál azért, amiért lestél? No, csak mondd meg, megjutalmazlak.
- Hatost. Minden nőért egy hatost, a bárónőért ötöt.
- És a vasúti állomásért?
- Azért egy forintot.

És akkor már elhalványodva és aggodalmasan pislogott reám.

- Ne félj - mondtam -, hiszen én csak mulatok ezen. Mondok neked egy jobb üzletet: ha még egyszer lesre küld az Ida, csak gyere fel hozzám, és tőle kapsz egy hatost, éntőlem meg ötöt. Aztán majd nevetünk rajta. De azért ne cigarettázz sokat. Ha megszoktad is, árt.

Este hétkor odanézek Idáékhoz. Hát csakugyan három vendég asszony járt ott. Épp akkor búcsúztak el.

- Ejnye ejnye - mondtam - hát azt a bárónét mégis meg kellett volna látogatnunk. Hiszen fél óra alatt meg lehetett volna fordulnunk. Addig a mama beszélgethetett volna a vendégeivel.

Ida felvonta a vállát:

- Bizony sajnálom. De majd elintézem levélben. Nyugodt lehetsz: olyan szép levelet írok, hogy meg fog engesztelődni. Franciául írom. Úgy, tudod: elegánsabb és meghatóbb. Felelni is fog, és később együtt vizitélünk.

- Hát így is jó - hagytam rá elégedetten.

Aztán a gyerekekről beszélgettünk, hogy milyen kedves, egészséges gyermekek.

- Csak később jöhettek volna - szólt Ida elgondolkodva.

- Nem fognak zavarni minket - feleltem elmosolyodva. - Julcsa ellátja őket, és azok is megszokták, hogy ő foglalkozik velük.

A beszélgetésünkbe csend szakadt. A két öreg hallgatva ült az asztalnál. Ida is a lámpásba bámult.

Aztán Idának a tekintete rám fordult:

- Ha te véletlenül nem élsz - mondotta elgondolkozva -, hova kerülnek a gyermekek?

- Árvaházba, vagy épp annak a cselédnek a rokonaihoz. Parasztok közé. Csak gondolatnak is irtóztató! De az a csodálatos, hogy nekem olyan, mintha már régen nálam volnának, mintha az én tulajdon gyermekeim volnának.

Másnap arról beszéltek, hogy decemberben egy Kis-Ázsiában élő püspök rokonuk érkezik Budapestre. A papának az a kívánsága, hogy az eskessen bennünket.

Idára néztem. Nyugodtan forgatta az opálgyűrűjét.

- Decemberben! - szörnyűködtem. - Hiszen ez száz esztendő!

Ida rámpillantott:

- Hát mit tehetünk, ha a papának ez a kívánsága? Csak gondold meg: ha a családban püspök van, eskethet-e más bennünket?

No, hát még úgy nem voltak lekutyateremtettéve a püspökök, mint ahogy én azt az ismeretlen püspököt elkerítettem.

De hát éreztem, hogy respektálni való a kívánságuk: az efféle családi ünnepnek igen emeli a fényét a püspök. Ma se tudom ugyan, hogy az örmény püspökök is olyan méltóságosak-e, mint a rómaiak, de az valóban pompás esküvő, ahol püspök esket.

Csak azt nem értettem, hogy tíz nap is elmúlik, és se a Jenő gyerek nem jelentkezik, sem ő. Mégis, a gyermekeket hát meg kellene látogatnia.

De aztán a védőügyvéd mindjárt megszólalt bennem: a menyasszonynak tengernyi a gondja. Varnak, vásárolnak, grófiás lakodalmat akarnak csapni. A püspök kedvéért.

Valóban annyi volt a dolga, hogy még a bárónénak is elfelejtett írni. Röstelltem, de hát kimentettem a báróné előtt én magam.

Áldott jó lélek volt az a báróné. Még a gyermekeket is kívánta látni. Vigyem hozzá őket, a kis amerikaiakat. Hát elvittem őket kocsin. Oly kedves oly anyás volt hozzájuk, hogy a gyermekek másnap is kérdezték:

- Ma nem megyünk?...

Furcsa volt, hogy úgy átalakult miattuk a házam. Már nem a vendéglőbe jártam. Otthon ebédeltem a három gyerekkel. Vettem nekik lovat, kardot, mindenféle játékot. A legidősebbiket iskolába adtam. Az is valami nagy érzés volt, mikor hátitáskát vettem neki és palatáblát, ábécét, és elkísértem az iskolába.

Mintha csak magamat láttam volna, mikor olyan kicsi voltam.

Este elújságoltam Idának mindezeket az apróságokat. És örvendezve mondogattam:

- Meglásd, mennyire fogod őket szeretni.

Ida mosolygott.

Sötét meggyszín selyemotthonka volt akkor rajta, s piros török papucs a lábacsáján. A vérszín lámpaernyő alól a fény a ruhája ráncain valami különös bíbor reflexet vetett. A rubinfüggője tüze, rubin karperece, rubin mellránca, minden izzó bíbor szín volt rajta, mint olykor a napnyugvás tüzes pompája. Még a szeme is mintha piros rubin volna.

Elbájoltan néztem, amint álmos testtel elnyújtózva hevert a fotelben, s megmozdította olykor a piros papucsos lábacsáját.

- Szép, hogy úgy szereted őket - mondotta álmodozva. - Más ember keresett volna valami jó családot, vagy valami elsőrendű árvaházat...

- Lehet - feleltem. - Az első pillanatban nekem is megfordult efféle gondolat az agyamban. De mikor abban a Jancsi gyerekben megéreztem a bátyámat, mikor abban a Kálmán gyerekben megéreztem magamat, mikor az a kicsi azt mondta: Most már te vagy mi papánk... Látnád őket, hogy örülnek, ahányszor hazaérkezem! És milyen csekélységek boldogítják őket! Hiába, csak a gyermek tud teljesen boldog lenni. Te, Idám, én csak most tudom, hogy a boldog arc látása mennyire enyhítő az élet gondjaiban! A gyermek mind boldog arcú.

Félig hunyt szemmel hallgatott.

Aztán a kezét fölemelte, és nekem nyújtotta:

- Jó ember vagy.

Megcsókoltam a kezét, és melléje térdeltem.

- Milyen szép vagy, Ida! Mindig szép vagy nekem, de ma: csoda vagy!

Átölelte a nyakamat, magához vont, aztán a szemembe nézett mélyen.

- Szeretsz?

- Hogy kérdezhetsz ilyen banalításokat?

- Mennyire szeretsz?

- Ahogy csak téged lehet szeretni.

- Ha koldus volnék, elvennél?

- Habozás nélkül.

- Ha azt kívánnám, hogy te is koldus légy...

Megdöbbentem.

- Ilyen bolondot már mégse kívánj.

Mosolygott.

- De ha kívánnám.

- Hát jó: tudod, hogy még a bolondságaidat is teljesíteném.

- Hát ha valami okosat kérnék tőled, valami nagyot, vagy ha nem is nagyot, de okosat, teljesítenéd-e?

- Okosat pláne örömet.

- Esküdj meg! Nem, ne esküdj meg. Csak úgy magadtól tedd meg, amire kérlek. Hát nézd: vannak igen jó nevelőintézetek; előkelő gyermekeket is adnak oda. Láttad volna, ahol engem neveltek...

- Értem - feleltem elnehezülő mellel.

Nem folytathattuk. Az anyja lépett be.

- No, gyertek: a vacsora az asztalon van.

Nekem egyszerre a három gyerek jutott az eszembe. Azzal váltam el tőlük, hogy vacsorára várhatnak. Julcsa bizonyosan külön süttött nekem valamit, mert a gyerekek otthon csak tejet szottak. Már nyolc óra, és azok szegények ott várnak, várogatnak...

Hát elbúcsúztam:

- Ma nem maradhatok.

És kábult fejjel indultam haza.

Hiszen igaz, hogy vannak afféle gyermeknevelő intézetek, különösen Svájcban... De hát ki tudja, hogy bántak velük? Még apácákról is hallottam rémséges történeteket. Hát még a fiúinternátusokban? És azok a védtelen, kis együgyű teremtések, pláne, ha a szülők más országban laknak.

A gyermeket nemcsak a kenyér neveli, hanem szeretet is. Ó, az én rideg gyermekkorom!... A sors hogy taszigált, hogy rugdosott. Az Északi-sarkon nincs olyan fagyasztó hideg, mint az emberek szívében! Az árva csak olyan, mint a gazdátlan kutya!

Aztán Idára gondoltam.

Értem szegénynek az aggodalmát. De hát nem kívánja ő olyan igen komolyan. Vagy ha igen komolyan is kívánja, egyet fordul a gondolata. Még eddig mindig megváltoztatta, amit eltökélt.

De hátha ebben az egyben csökönyös marad?

Az utcámba értem. Fölnéztem a lakásom ablakára. Hát ott les kifelé a három kis bagoly. A legkisebb azzal mulat, hogy a keze árnyékával játszik az ablakdeszkán. Ahányszor lámpát gyújtanak, mindig a keze árnyékával mulat.

Fölsiettem, beléptem.

A gyerekek örömlármával robogtak elém:

- Kálmán bácsi! Kálmán bácsi!

Kettő a kezemet ragadta meg, a Gyulu gyerekek már csak a lábam szára jutott. Így kísérték az asztalhoz.

Julcsa mosolyogva hozta a párolgó tálát.

- Mán egy órája lesik a nagyságos urat az ablakon át.

Másnap nem mentem el Idához. Tudj' az isten, mi tartott vissza.

A következő napon levelet kaptam tőle:

Báránkám!

Neked bizonyára nagy aggodalom a költség. De most igen jó gyermeknevelő intézetet ajánlottak: Bécs mellett van. Olcsó. Barátok a nevelők. Gyere el, és beszéljük meg.

Készültem egész délután, de csak halogattam, halogattam.

Közben beesteledett, otthon maradtam.

A következő napon meg mindenszentek délutánja volt. Tudtam, hogy Idáék a temetőbe mennek. Megint úgy múlt el a nap, hogy nem láttam Idát.

Másnap kaptam tőle egy rövid levelet.

Írta, hogy egyedül ült otthon délután: várt. Látja, hogy vonakodom teljesíteni, amire kért, hát pedig választanom kell: vagy ő, vagy a gyermekek.

Csak egy szót írtam válaszul: *a gyermekek.*

A NYOLCADIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Két szék között...

Az elbeszélő testes és bicegő járású öregúr. Császárszakállt visel és középen elválasztott, fekete haját. Pomádézza a haját is, szemöldökét is. A zsebkendője is szagos. A kabátja gallérján piros szegfűt visel. A postaigazgatóság tagja.

Látszik rajta, hogy ő se szívesen beszéli el a történetét. De hát végre is szivarra gyújt, és beszél.

Nekem már gyermekkoromban megvolt a menyasszonyom. Mikor bemutatták, én már ábécés-tanuló voltam, ő még csak pólyás baba.

- Csókold meg, Ferike, a menyasszonyodat! - biztatott az anyám.

S nevettek rajtam, hogy elfintorítottam rá az orromat.

Berta aztán felnőtt. Barna leány lett belőle, s eleven, szinte lobogó vérű, mintha gyorsforralót hordozna a mellében. A szemét erős vonású, vékony szemöldök boltozta: meleg volt a szeme és csodálkozó nézésű. A feje mozdulatai: mint az arabus paripáé.

Mikorra én elvégeztem a jogot, növésben is elért. Tizenhét éves, volt, de olyan sudár, hogy húszévesnek látszott. A családi ebédeken mellém ültették, a mulatságokon velem táncoltatták, a születése napján virágot kellett neki vinnem. Szívesen tettem. Már akkor nem fintorgattam rá az orromat.

Apámnak az óhajására a postán vállaltam hivatalt. Jogi képzettséggel fiatalon lehetett akkor jó fizetésre kapni. De még el se foglalhattam a helyemet, egy hadgyakorlat az ágyba vetett.

Huszárönkéntes voltam még akkor. Egy augusztusi reggelen egy köves, nagy árkot akartam átugratni, és oly szerencsétlenül estem le a lóról, hogy mind a két lábam eltörött. A karomon és a fejem búbján is kegyetlen zúzódások.

Tessék most egy hónapot feküdni! Mozdulatlanul lenni, mint az egyiptomi múmiák. Nem látni a világból mást, csak aki a szobába lép. Nem hallani egyebet, csak a svájci falióra halk petyegését, meg olykor a dunai propellerek éktelen füttyödzését.

A Duna-parton laktunk, csaknem szemben a Rác fürdővel.

A menyasszonyom vagy nyolc napon át, reggeltől estig ott szorgalmaskodott szegény az ágyam mellett. De végre is belefáradt. Maga az anyám is sokallta, hogy szüntelenül ott ül, és olvas nekem hírlapot, könyvet, és iparkodik mindenképpen azon, hogy szórakoztasson.

- Hagyd abba, Berta - mondogatta az anyám -, hiszen már rekedt vagy.

- Hagyd abba, gyémántom - mondtam egy délelőttön magam is. - Inkább valami szegény diákot fogadjunk. Egy-két órai olvasás elég nekem.

- Jó - felelte Berta -, én is körülnézek, hogy valami jól olvasó a diágyereket kapjunk. Legalább addig helyettesítsen, míg fürödni vagyok.

Berta a dunai fürdőbe járt. Remek úszó volt. Szívesebben maradt el a bálról, mint a fürdésről.

Délután már beállított egy félénk leánnyal.

- Találtam egy igen alkalmas leányt - újságolta örömmel. - Az úszómesterem leánya. Ilda a neve, vagyis Ildikó.

A bemutatott leány félő bárányként állt a szoba közepén. Tizennyolc-húsz éves lehetett. Afféle árnyékon nőtt házmesterleány-típus, amilyen százával jár az utcán. Csak kissé fehérebb kezű. A ruhája zöldes habszín muszlin. A fején három csipkerózsával díszített, olcsó matrózkalap. A kezén fehér cérnakesztyű. Egy kopott, karmazsin bőrkötésű könyvet szorongatott.

- És hogy olvas! - lobogott tovább Berta. - Jobban, mint én... Olvastattam vele egy lapot a *Karthauziból*. Fenomenális! El is hozta. Igen művelt leány ez!

És megsimította a leánynak az állát.

- Ne idegenkedjen, no. Jó család ez.

- Remélem - szólalt meg mosolyogva az anyám. - De hát hogyan díjazzuk, Ilda? Mennyit kíván?

- Mán én megegyeztem vele! - felelte ismét Berta. - Feri még egy hónapot fekszik. Ilda húsz forintot kap arra a hónapra.

- Megelégszik vele? - kérdezte az anyám.

- Meg - felelte szemérmesen a leány. - De előbb tessék talán megpróbálni...

És a szeme szögletéből vizsgálón pillantott rám.

Kedves hangja volt: mint a méhdongás, és a szeme barna, álmodozó. Letetették vele a kalapot. A karosszékbe ültették, az ágyam elé, egy teaasztalkához.

- Hagyjuk magukra - mondotta Berta az anyámnak.

S kivonta az anyámat a szobából.

Az ajtóban visszaszólt:

- Ilda, a könyvek ott vannak a szekrényben.

Csend maradt utánuk.

Én hallgatva ültem az ágyban. A két lábam és a jobb karom gipszkötésben. A fejem is, mint ma a levegőjáróké. Csak épp a szememet bírtam mozgatni.

A lány darabig lesütött szemmel ült előttem, aztán rám nézett:

- Mit olvassak?

- Amit akar - feleltem egykedvűen.

- Jó lesz a *Karthauzi*?

S a magával hozott könyvet mutatta.

Szerettem volna mondani, hogy olvasson mást. A *Karthauzit* sose bírtam tovább olvasni a negyedik levelénél. De gondoltam: hadd melegedjen bele a helyzetébe, aztán majd mást olvastatok vele.

A leány megnyitotta a könyvet, és olvasott:

...*Egy októberi nap komor reggele...*

Lassan és halkán olvasott. A szavak oly különös értelműek voltak, ahogy ő ejtette ki.

...Minden bús vala körültem, őszileg komor s elhagyott.

Hosszú ú-val mondta a búst, és bánatos szemmel: *elhagyott*. Szinte megbűvölten figyeltem reá. Milyen más volt a Berta olvasása vagy az anyámé.

Berta olyan hangosan olvasott, mintha valami városligeti gyülekezetnek olvasna, és oly sebesen, hogy alig bírtam a figyelmemmel követni. Neki a szó mind egyszínű volt. Akár azt olvasta, temetés, akár azt, hogy nevetés vagy nevelés, az neki mind azonos hangzású: volt. Betű és betű, szó és szó. De milyen más és más színnel ejtette Ida a szavakat! És micsoda kellemes, lágy zengésű hangon!

Bertának rikácsoló a hangja - gondoltam -, rikácsoló, mint az ijedt tyúké.

- Engedjen meg egy kérdést - szólaltam meg, mikor a bevezetésnek a végére ért. - Hol tanult maga olvasni?

Csodálkozva nézett rám:

- Az iskolában.

- De azon túl is...

- Azon túl senkitől. Nem jól olvasok talán?

- Sőt, éppen azt csodálom, hogy olyan jól olvas.

Elmosolyodott:

- Sokat olvasok. Anyámnak. Esténként. Mindennap.

- És miféle könyveket?

- Csak ezt az egyet: a *Karthauzit*.

Értettem már, hogy miért olvas oly színesen és folyékonyan.

A leány mintha látná a gondolatomat, röstelkedve pillogott.

- Próbáltunk mást is, sokszor, de mindig csak erre tértünk vissza. Anyám ezt szereti legjobban. Én is.

- És miféle könyvei vannak még, Ilda?

A leány ismét pillogott.

- Csak katonai könyvek. Apácskám hadnagy volt, azelőtt...

És sóhajtott.

- De hát maga csak nem olvas katonai könyveket?

- Nem. Csak ezt.

- Igazán szépen olvas. És a hangja... oly kellemes...

Megpillogta a dicséretemet, és szemérmesen elmosolyodott.

- Nyafogok. Mondják, hogy nyafogó vagyok.

- Nem. Valami különös lágyága van a hangjának. Mások hangjához képest olyan, mint a trombitához képest az a kis harmonika, amit a gyermekek lehelettel zengetnek.

Hallgatva nézett rám. Látszott az arcán, hogy örül a dicséretnek.

Aztán tovább olvasott.

Csodálkozva éreztem, hogy a *Karthauzi* igen szép és érdekes történet. A leány arca is lassankint megszínesedett. Szinte elfelejtette, hogy nem magának olvas. Belemámorosodott. Egy-egy mondat végén meg is állt. Mint az utazó, aki szép vidéken jár, és meg-megáll, elszemlélődik.

...Menj a Rhone partjaihoz, s ha négy fát látsz, s alattok egy követ, tudd meg, hogy egy családi boldogság sírkövénél állsz: alatta nyugszik anyám.

Behunyta a szemét, mintha az ő anyjáról volna szó. Aztán egyszerre felocsúdott, s más hangon, a szavakat szinte egyenkint ejtve folytatta:

...Vannak asszonyok, kiknek látásán a szív önkénytelen megnyílik, kiknek körében boldognak érzed magadat, s jobbnak s nemesebbnek...

Ez a mondás mély húrokat rezdített meg bennem.

Csakugyan vannak olyan asszonyok!

A nagynéném, Kaposváry ügyvédnek a felesége. A meleg szemű, kis bóbitás asszony: a kettős tokájú állával, halántékára simuló, ősz, fényes hajával, minden gyermekarcot megsimogató, puha kezével... Micsoda lelki jóság! Micsoda feljebb járó lélek, mint más nők! Olyan, mint az ünnep a hétköznapiak között!

Mikor még latin iskolás tanuló voltam, gyakorta megfordult nálunk. Minden megjelenése olyan volt, mint tavasszal az ablakon besütő napsugáré. Vidámságot hordozott magával és boldogító szót.

Egyszer tán negyedik osztályos koromban azt a mulatságot találtam ki, a kapunk előtt, hogy egy nyakkendőre való bádog csiptetőt akasztottam egy fekete kutyácskának a fülére.

A kutya először csak a fejét rázta, aztán a lábával próbálta lekaparni. Aztán forgott, hogy a szájával elérje a fülét. Forgott oly sebesen, hogy nekivágódott a falnak. Aztán a földre tette a fejét, és tolt a kövön. Nyivogott. Megint leült, megint rázta a fejét, megint forgott.

Én persze kacagtam, hogy dőlöngtem belé.

A néném éppen akkor jött.

Egy pillantással látta, hogy mivel mulatok.

Megállt. Elkomolyodva nézett a szemembe. És csak ennyit mondott: - Ezt nem hittem volna rólad!

Magához szólította a kutyát, és levette a füléről a csiptetőt. Eldobta. S rám se pillantott többé. Fölment a lépcsőn.

Nem mertem aznap a szeme elé kerülni.

Apám, anyám az efféle csínyekért másképp bánt el velem, rövidebben és csattanósabban. De az nem fájt annyira, mint az ő szelíd elkomolyodása.

Sose bántottam többé semmiféle állatot!

Egy pajtásomnak meg az anyja volt olyan csupa finomság, csupa melegség, mintha nem is földi lélek volna.

Hol teremnek az olyan nők? Külön cserépben nevelték-e őket? Vagy egy finomabb ember-fajnak a közénk szóródott maradványai?

Csak azt a két nőt ismertem olyan boldogsághintőnek, olyan nemesítő sugarúaknak. A többi legfeljebb utcai-elegáns, tükrös-cifra, szalonban-ibolya, de otthon... Amazok mellett olyan, mint a brüsszeli csipke mellett a kendervászon.

Míg ezen gondolkoztam, Ilda olvasott, olvasott, olvasott. De nekem csak olyan volt az olvasása, mintha méhek zümmögnének a szobámban. Zümmögött, döngicsélt. Egyszer csak elhallgatott. Álmodó szemmel nézett reám:

- Olvassak még? Már két órája... Azt mondták: két órát...

- Köszönöm - feleltem. - Elég volt.

- De ha parancsolja...

- Nem, elég volt.

Becsukta a könyvét. Fölkelt.

- A könyvet itthagynom: hátha olvas magában is?... Ami következik...

És letette a könyvet gyöngédeden, mintha üvegből volna, az asztalkára, az ágyam mellé.

Bólintott:

- Isten önnel - susogta.

S fogta a kalapját, andalgó járással ment az ajtóhoz. Óvatosan nyomta meg a kilincset, mintha attól tartana, hogy zajt okoz, s ugyanolyan óvatosan vonta be az ajtót maga után.

Nekem olyan volt, mintha álomból ébrednék.

Ha Berta olvasott, belekábultam, zúgott a fülem, fáradt voltam utána, mintha manőverről kerültem volna haza. Ilda olvasása olyan volt, mint a jóteknő álom.

Az ajtó benyillant. Berta dugta be a fejét:

- Aludtál?

- Nem.

- Hogy vagy meglegevedve az olvasóleánnyal? Ugye, fenomenális!

- Köszönöm, gyémántom - feleltem. - Igazán jó olvasót találtál. Talán délelőttönként is eljöhetne.

Másnap a leány már délelőtt tízkor megjelent.

Csakaz a zöldesfehér ruha volt rajta, amelyik az előbbi napon, és csakaz a csipkerózsás matrózkalap a fején.

A kezében egy arasznyi hosszú, citromszínsárga dália.

- Ha talán szereti a virágot... - mondotta szemérmesen.

- Szeretem, köszönöm - feleltem meglepődve.

Igazán jólesett a szememnek. A virág élet. És a betegnek minden élet látása vigasztaló.

Ilda pohárba tette a dáliát, és az asztalkámra állította.

Azután fölvette a *Karthauzit*.

- Olvasta, ami következett?

- Nem. Jobb szeretem, ha maga olvassa.

Leült, és csakhamar újra beleédesedett az olvasásba:

...Tudod-e te, mi a szerelem?... Odavetni szívet, dicsőséget, világot egy asszonyért. Érezni e világ közepette, hogy mindenki szenved, hogy boldog vagy...

- Ezt még egyszer, Ilda - mondtam -, nem figyeltem oda.

S ő újrakezdte:

...Tudod-e te, mi a szerelem?...

A többi olvasását megint nem hallottam.

Elgondolkodtam azon, hogy engem voltaképp száraz madzagon vontak a házasság paradicsomába. Mint valami kismalacot.

- Itt a jó fű: legelj!

Berta csak olyan nekem, mint akármelyik iskolás pajtásom. Meg is csókoljuk egymást, mikor jön, mikor megy. Mint ahogy az anyámat megcuppantja, vagy a leánytársait. Se ő nem melegebb tőle, se én. Aztán vannak olyan szokásai, amiket nem szeretek benne. Igen hangosan beszél, és gyakran mondja ezt a szót: fenomenális.

Egyszer meg is szóltam érte:

- Te, Berta, ne mondd minden harmadik szavadban, hogy fenomenális. Hiszen nem is tudod, mit jelent az a szó. Hidd el, hogy nevetnek érte a hátad mögött.

Még megbosszankodott rám.

- Én nem tudom, hogy mi az értelme? Fenomenális ember vagy!

És három napig is hidegen pillantgatott reám.

Vajon meggondolták-e a szülőim, mikor eljegyezték vele, hogy talán a balsorssal jegyezték el? Évek óta érzem, hogy nem egyez a gondolkodásunk. Ő olyan... hogy is mondjam: nyers. Jó leány, figyelmes és formás; az öltözködése is gondos, de igen konyhai lélek, szegény.

Ilda a fejezet végére ért. Hogy így egy minutányi szünet támadt, ismét reá fordult a figyelmem.

Az ablakon beszögellő napfény bal felől világos, rózsaszín vonallal szegte be az arcát, nyakát és vállát. Abban az órában be szokták csukni az ablaktáblát, mert amint említettem: augusztus végén járt az idő. De akkor mégse szóltam, se nem csengettem.

Milyen érdekes volna ez festőnek! - gondoltam. Egy szőkés leány, aki árnyékban ül, és a napfény körülszegi. Igazán szép nyak, szép fehér, hajlékony nyak! És a haja, mintha vörösrézszínűben fénylő selyemmé vált volna. Az arcának is milyen tökéletesen ovális a körvonala! Mint a görög szobroké.

A szobába Berta lépett be.

- Egy percre - szólt Ildának.

S eligazította az ablakfedőt.

- Hagyjad csak kissé - mondtam. - Nézd, ahogy a napfény beszáll, milyen a körvonala Ildának.

Visszaigazította az ablakfedőt, aztán nevetett.

- Még elsütnetnéd a nappal, szegénykét! Maga meg nem szólna, Ilda!...

S árnyékra igazította az ablakot. A hátam mögött, a párnán is igazított. Aztán leült maga is az ágyam mellé, s figyelt az olvasásra.

Öt perc múlva beleásította a tenyerébe.

- Jaj, de unalmas! Gyönyörűen olvas, de a regény... Csupa *valék, menék, láték*.

Nevetésre fakadt. S kiment.

Ilda hüledezve nézett utána és aztán reám:

- Unalmas?

- Nem, nem unalmas, Ilda. De pihenjen kissé. Tegnap is sajnáltam, mikor elment, hogy egyszer se szólítottam szünetelésre. Pihenjen kissé a fejezetek végén. Hiszen ennyi olvasás egyfolytában - szenvedés magának.

Hálásan nézett rám, és mosolygott:

- Köszönöm. Nem olyan fárasztó ez nekem, mint gondolja. És ha annyira fárasztó volna is, hogy szenvednék, én nem félek semmi szenvedéstől.

Hm, milyen hangsúllyal mondta ezt: *semmi szenvedéstől*. Milyen értelmes szem!! És az a finom mosolygás az ajkán... Ez a leány jobb sorsra született!

- Nem fél a szenvedéstől? Maga olyan hangon mondja ezt, Ilda, mintha valami nagy ügy előtt állana, amelyben szenvednie kell.

A parkettre pillogott. Aztán felvonta a vállát, mosolygott:

- A nők szenvedésre születtek - mondotta kitérően. - Anyám már kicsi koromban megtanított rá, hogy ne boldogságok folyamatának ismerjem az életet...

- A maga anyja igen művelt nő lehet.

- Meghiszem azt - felelte csillogó szemmel. - Ó, az én anyácskám...

Aztán elgondolkodva nézett maga elé, s a szeme elborult.

Kezdett érdekelni az a leány.

- Mi a maga atyja, Ildácska?

- Úszómester. Télen meg vívómester, vagy lovaglómester. De csak úgy: segítő... Mert magunknak nincs vívótermünk, se lovunk.

És erre még szomorúbbá vált. Fölvette a könyvet.

Olvasott.

Egyszer - hogy az ablak tárva volt - behallatszott egy propeller füttyítése. Ilda egy percre abbahagyta az olvasást. Felfigyelt.

- Propeller - mondottam -, itt a közelben van az állomása. Ha talán zavarja a füttyögés, becsukhatjuk az ablakot.

- Nem, nem zavar - felelte pillogva.

Aztán elmosolyodott. Egy laza hajfűrtöt visszasimított a füle mellett.

Olvasott tovább.

Mikor végzett, utána néztem. Igen olcsón volt szegényke öltözve, fehér batisztba és lenge szoknyácskába, de a cipője formás volt, mint a Váci utcán sétáló mágánslányoké, és a járása könnyű.

Olyan üres maradt után a szoba, mikor elment.

Azt a szobát különben is lelkemből meguntam. Ha hanyatt feküdtem, egy elfeketült, vén almáriumot kellett mindig látnom, s rajta a cilindreskatulyámat, és még két kalapskatulyát. Ha balra fordultam, a márványmosdómat kellett bámulnom, vagy a kis svájci órát. Ha meg jobbra fordultam, a fali szőnyegemet kellett nézmem. De azon legalább láttam egy mérges szemű oroszlánt, amely szikla árnyékából előlépve vicsorított felém.

S ha magamban voltam, a külső zaj is bántott. Különösen a hajók fűtyöldözése. Azok a fene propellerek!... Ma is úgy gyűlölöm a propellert, hogy inkább villamoson járok át a hidakon.

Azon az éjszakán Ilda forgott az eszemben. Milyen kedves az a leány! Van benne valami vonzó. A csipkerózsa is szimpla virág, de ha nyílik, megállok előtte. A kerti rózsák előtt sohasem állok meg.

És egész éjjel hallottam a szava zenéjét: *Tudod-e te, mi a szerelem?* Hogyan olvasta ezt a kérdést! Érzett rajta, hogy sokszor olvasta, és sokszor elmondta magában is: *Tudod-e te, mi a szerelem?*

Másnap már az órára nézegettem: de lassan halad az a mutató! Kilenckor nagy harangozást hallok. Nini, hiszen vasárnap van: Ildikó nem fog eljönni.

De azért rá-rápillantottam az órára: hátha mégis eljön?

Mikor a tízet verte az óra, hallom, hogy valaki érkezett. Az anyám beszél vele a szomszéd szobában, az ebédlőben.

Aztán nyílt az ajtó: belépett mosolyogva. Fehér ruha volt rajta, és egy arasznyi tubarózsa a kezében.

- Lásd - mondotta anyám -, ez a jó leány vasárnap is eljött.

- Hát hogyne - felelte mosolyogva a leány. - A beteg vasárnap is beteg. Nekem ez nem munka.

Kivetette a dália az ablakon, és a tubarózsát tette a helyébe.

- Nem fog ártani a szaga?

- Nem - feleltem -, hiszen az ablak éjjel is nyitva van. Köszönöm.

És amíg olvasott, az arcát szemléltem. Micsoda gyöngéd arc! Mintha ő is tubarózsa volna.

Tizenegy tájban ismerős hangot hallok a szomszéd szobában:

- Jobban van-e Feri?

A kérdésre megismertem, hogy Kesztyűs hadnagy. Azért nevezték Kesztyűsnek a kaszárnnyában, mert női kesztyűket gyűjtött, balkezeseket. Persze olyan kesztyűket, amelyekhez emlék fűzte. Rámában, könnyen nyitható üveg alatt álltak nála - százon felül, s minden kesztyű alatt egy női keresztnév. Kunkorított bajszú, szeplős fiú volt különben és nőekkel dicsekvő.

- Ami Liszt Ferenc a zongorán, az vagyok én a női szíveken - szokta mondani.

Belépett. Egy önkéntestársam is jött vele. Az is nővadász.

A leány abbahagyta az olvasást, és pirult arccal távozott.

Az önkéntesbarátom utána nézett:

- Csinos. Tán a flastromot ezzel rakatod fel?

A hadnagynak is utána villant a szeme.

- Nem a Steiner lánya? Látásból ismerem. Az apja úszómester. Kár érte. Akkor léptették ki, mikor én tiszthelyettes voltam.

Egyszerre nagy érdeklődés kelt bennem az ismeretlen apa iránt.

- Mért léptették ki?

A hadnagy vállat vont.

- Kártyaadósság. Elkártyázta volna a Szent István palástját is, ha rábízzák. Most is ott veri különben éjszakánkint az asztalt a Török Császárban. A felesége tartja.

- A felesége?

- Az, szegény. Virágokat fest - ahogy hallom -, porcelántányérra, szegfűt, klematiszt, dáliát. Még bárókisasszony korában tanulta. De hogy kerül ide a leánya? És odaki is találkoztunk egy szép, fess, barna leánnyal. Húgod talán?

- Nem. Csak ismerős...

- Terringésit! Az aztán leány! Fene gyönyörű kis bestia!

- Ha akarod, bemutatlak neki.

- Igen lekötelezel.

Csengettem. Az volt a szándékom, hogy megnevezem Bertát menyasszonyomnak, s mulatok a hadnagy megrökönyödésén.

Azonban akkorra már nyílt az ajtó, s maga Berta hozta tálcán a konyakot és három pohárkát melléje.

- Berta - mondtam -, engedje meg, hogy bemutassam magának a hadnagyomat...

A két huszár legott közrevette Bertát, és traktálta szép mondásokkal. Berta meg azt vélte, hogy én megmondtam a menyasszonyi voltát és még szabadabban kacérkodott velük.

A beszélgetésben előfordult, hogy Berta másnap délután Visegrádra megy hajón Bakodyék-hoz. Bakody orvosnak a leánya akkoriban jutott özvegyiségre, s Bertának jó pajtása volt. Őt szándékoztak Bertáék meglátogatni.

A hadnagynak meg Villecz ügyvéd volt a jó pajtása, az özvegynek a meghalt férje. Kesztyűs mindjárt ott előttem nekihevíl, hogy éppen ő is oda készül holnap délutánra...

Berta már akkor megszeppenve pillantgat rám, de én csak mosolygok.

- Örülök - mondtam -, legalább nem lesz unalmas a hajókázás.

Látom Berta szemén a csodálkozást, hogy nem vagyok féltékeny. Valóban nem voltam. Szinte magam is csodálkoztam magamon, hogy olyan egykedvűen bocsátom Bertát Kesztyűsnek az ismeretségébe.

Aznapi reggel a kötést levette az orvos a karomról meg a fejemről. Talán az okozta, hogy szeretettel néztem mindenkire. Még Kesztyűsre is.

S délután már kezet nyújtottam Ildikónak:

- Isten hozta, kis Ilda. Örülök, hogy végre kezet szoríthatok magával.

Elpirultan tette a kezét a kezembe.

- Én is örülök - rebegette -, hogy jobban van. Ki volt az a tiszt délelőtt?

- Hadnagyom. Az ezredesem küldte, hogy tudja meg: mennyire vagyok?

- Hát ön is... katona?

- Huszár vagyok.

Még inkább elpirosodott. Szinte ijedten nézett reám.

- Ezt nem tudtam - mondta halkan, mintha magában beszélne.

Elmosolyodtam:

- Hát baj az? A beteg katonát apácák is ápolják. Gondolja, hogy vöröskeresztes apáca.

Gondba borult arccal ült le. Valamivel távolabb vonta a székét az ágyamtól.

A tartózkodása még inkább elbájolt.

- Nem adná ide a szivartárcámat? - mondtam. - A füst nem fogja magát bántani. Már tíz napja, hogy nem szivaroztam.

Készségesen mozdult. Gyújtót is gyújtott, és a szivaromhoz tartotta. Akkor láttam, hogy a keze remeg.

Nem értettem, hogy mi zavarta meg annyira. Az olvasása is szórakozottabb volt, mint máskor. Egyébiránt úgyse figyeltem a regénynek minden részére. Az élet erejét éreztem újra, hogy kering bennem. Mégis szép az élet! És valami nagy az értéke az életnek. Aki beteg, az érzi! Csak a lábam volt még gipszben.

Mikor elment, egyszerre visszabágyadtam a gyöngeségembe. A szoba még üresebb volt, mint máskor, a kalapdobozok még unalmasabbak, s a propellerfüttyögés még kellemetlenebb. Az életnek nem látszott semmi értéke.

Pedig anyám is odaült később, és ott kötögetett. Berta is ott csacsogott. Elmondta az újságokat.

Egykedvűen hallgattam.

- Milyen cifra ez - gondoltam -, és milyen szimpla az a másik. Ez olyan, mint a fácán. Az a másik: mint a galamb.

És másnap már nem azért nyújtottam örömmel Ildának a kezemet, hogy nem volt rajta kötés.

- Maga jó lélek - mondtam. - Nem köznapi teremtés, nem.

Csodálkozva nézett rám. A kezét lassan kivonta a kezemből.

Fogta a könyvet, és kereste: hol hagyta abba?

- Beszélgessünk kissé - mondtam. - Feltűnt nekem, hogy tegnap maga nem volt olyan nyugodt, mint szokott lenni. Egész éjjel ezen gondolkodtam. De ne mondja meg, ha nem akarja.

Mosolyogva nézett rám, aztán a széknek a karjára könyökölt.

- Megmondjam? Nem, nem mondom meg...

- Mondja meg, édes kis Ilda. Magának minden gondolata érdekel engem.

Ismét csodálkozva pillantott rám, s a fejét rázta:

- Nem. Magának az nem kellemes.

- Az őszinteség mindig kellemes.

Habozva nézett maga elé, aztán megmondta:

- Megdöbbsenem, hogy... maga huszár.

- De hát mi van ebben kellemetlen?

- Anyáskám mindig intett, hogy soha katonával ne álljak szóba. És én meg is mondtam, mikor hazamentem. De anyám megnyugtató, hogy a betegnek nincs társadalmi állása. Meg hát... hiszen menyasszonya van.

Igen kedves volt, ahogy szemérmesen rám-rám pillantva vallott.

És én azon éjjel megint vele álmodtam. Valami zöldes, nagy vízben láttam, amint a fehér batisztruhájában hanyatt fekvő ringott a holdfényben, a lágyan hömpölygő hullámokon. Úszva kísértem. A víz kellemes meleg volt.

- Tubarózsa! Tubarózsa! - mondogattam neki. - Te vagy az én igazi párom!

Akkor a karja megmozdult, és a nyakam köré fonult.

Az álom édessége még a véremben kerengett, mikor a délelőtti olvasásra megjelent.

Csak néztem rá. Mért köszön olyan illedelmes-komolyan? Hiszen alig egy órája a mellemen pihent a feje!...

Megállt, és várakozón nézett reám.

- Adja ide a kezét - mondtam. - És ne vegye el olyan hamar, mint tegnap. Magából gyógyító erő árad belém. Tudja, hogy az emberből mágnesező sugárzik ki?

- Tudom - felelte nyugodtan. - És azt is tudom, hogy a betegekre hat leginkább. Krisztus is kézfeltevással gyógyított.

Azonban kopogó lépések közeledtek a másik szobában. Berta szokott olyan szaporán kopogni a magas sarkú cipőjében. El kellett bocsátanom az Ilda kezét.

- Olvasson - mondtam sóhajtva. - Ma már, úgy látom, végzünk is.

- Végzünk - felelte Ilda nyugodtan.

S leült a székbe.

Berta belépett. Aranyszínbe játszó, lilaszín selyemruha volt rajta.

- Hogy vagy? - kérdezte, miközben Ildának is bólintott. - A színed jó. A szemed már nem olyan bágyadt. Még mindig a *Karthauzi*? Most jelent meg egy jó regény: *Utazás a tenger alatt*. Ki is írta?... Valami francia. Alighanem *Dickens*.

Máskor szívesen hallgattam a csevegését, de akkor kedvetlenség fogott el. Talán az a bólintás bántott, ahogy Ildát üdvözölte? Illett volna - gondoltam -, hogy kezet nyújtson neki. Hiszen ha szegény is, művelt leány.

- Hogy mulattál tegnap? - kérdeztem egykedvűen.

- Hát... *ott* nem a legjobban. Amanda még mindig az urát kesergi. Hanem az úton oda és vissza: az a hadnagyod... Fenomenális ember. Sokat nevettünk.

- És a bal kesztyűd? - kérdeztem anélkül, hogy ránéztem volna.

- Elveszett. Hogy tudod?

- Nekiadtad a hadnagynak - feleltem nyugodtan.

- A hadnagynak? Hogy adtam volna? Nem is kérte. De ilyen gondolat!

S láttam a szemén, hogy a gyorsforraló egyszerre felforrant a mellében.

- Ma vagy holnap levelet kapsz tőle - folytattam nyugodtan. - Azt fogja kérdezni, hogy átadhatja-e személyesen a kesztyűdet. Vagy hogy elküldje? Ha azt válaszolod, hogy küldje el, nem fogja elküldeni. De csak válaszold, hogy *amint neki tetszik*.

Berta elkerekült szemmel nézett reám. Ilda is megkövülten hallgatott. Az óra ketyegését meg lehetett hallani a közénk szakadt csendben.

- Nem értelek - rebegte végre Berta.

S hogy nem feleltem, egy perc múlva újra szólott:

- Az a hadnagy udvarias úriember, s én azt gondoltam, neked cselekszik szívességet, hogy...

- Nekem?

- Azt véltem, mivelhogy barátod...

- Nekem ugyan nem barátom.

- És bizonyára mondtad neki, hogy menyasszonyod vagyok...

- Én ugyan nem mondtam. És mi jogon is mondtam volna? Az, hogy apáink tréfából egymásnak szántak bennünket?... Ez ugyan nem jogosít engem semmire. Se pedig téged nem kötelez irántam semmire.

Mindezt oly nyugodtan és félvállról mondtam, mintha az időjárásról beszélnék.

Berta elfehéredett. S hogy aznap be volt púderozva, olyanná vált, mint valami gipszből való, lisztporos női szobor.

Csak nézett rám meredten.

Ilda fölkelt, és szótlánul kiment. Bizonyára kínos volt neki a megkülönböztetésünket hallgatnia.

- Mi lelt ma? - szólalt meg végre Berta faharang-hangon. - Rosszul viselkedtem?

- Éppen nem. Csak azt gondoltam, talán alkalmatlan olykor neked, hogy kötve érzed magadat. Teljesen szabad vagy. És ha netalán szerencsédnek véled, hogy a hadsereg egy tisztje érdeklődik irántad, nehogy aggodalommal láss engem az utadban.

A szavak simák voltak, de az egykedvű, szinte unatkozó hang bántó lehetett.

Szinte rémült arccal bámult reám. Aztán mélyen behunyta a szemét, és sértődött, fojtott hangon felelt:

- Kiadod az utat, mint valami cselédnek!?

S a fejét büszkén emelve állott a szobám közepén.

Már akkor nem néztem reá, csak nyugodtan magam elé. Sápadt lehettem én is.

Éreztem, hogy a hajóm kerekén nagy kanyarodót fordítottam, nagyot, végzetesen nagyot!

Berta olyat nyögött, mintha a fogát rántották volna ki. Láttam, hogy a zsebkendőjéért nyúl. Kitámolygott a szobából.

Nekem magamnak is különös volt, hogy úgy egyszerre... Nem készültem rá. Csak abban a pillanatban, hogy Ildának olyan leereszkedően bólintott, egyszerre megfordult az érzésem iránta.

Később, évek múltával sokszor eszembe jutott az a megkülönböztetésünk. Berta oly ártatlan volt, szegény, benne!... Mert hiszen ha Kesztyűs el is kísérté és mulattatta, az anyja vele volt. Csak örülnöm kellett volna, hogy annyi unalmas nap után, amit mellettem töltött, végre levegőre megy.

De mondom, akkor is furcsa volt nekem, hogy úgy egyszerre elroppantottam a régi, szép aranyláncot, amely a kezünket együvé békózta.

A fal felé fordultam, és a tekintetem a szőnyegen állt meg. A vicsorgó oroszlán, amint előleppen a sziklák árnyékából. Hát az emberi lélekben is lappang ilyen fenevad?

És még ennél az eszmélkedésnél is különösebb volt az az érzés, hogy nem bánom, amit cselekedtem. Semmi megbánás! Szinte megkönnyebbülés!

Ebben a gondolatrendezkedésben az anyám belépése zavart meg. Megállt az ajtóban. Elnyílt szemmel nézett reám:

- Mi lelte Bertát? Sírva ment el.

Vállat vontam.

- Leánysírás. Nem fontos. Délután majd nevet. Aztán megint sír, megint nevet.

De nem nevetett Berta délután se, meg az utána való napokban se. Nem jött többé hozzánk. Lehet, hogy azt várta: írok neki. Bizony, nem írtam.

A kis tubarózsa délután, a szokott órájában megjelent.

Szemérmesen, szinte félve köszönt. Letette a kalapját, s közben pillantást vetett a tükörbe. Aztán a magával hozott sárga dáliaát tette pohárba szótlanul, s anélkül, hogy e művelet alatt rám nézett volna.

A tubarózst is benne hagyta, csupán a legalsó, fonnyadt virágszemet vette le róla, s vetette ki az ablakon.

Aztán a könyvért nyúlt. Leült. Látszott rajta, hogy kerüli a tekintetemet.

- Már csak egynehány lap van hátra - szólalt meg, mintha magában beszélne.

- Valami elmaradt.

Ijedten pillantott rám:

- Mi?

- A kéznyújtás.

Elmosolyodva nyújtotta a kezét.

De milyen mozdulat volt az! Mennyi szemérmesség és kedvesség volt abban a mozdulatban!

- Milyen tréfás ön - mondotta, míg én a két tenyerembe fogtam a kezét.

És elpirult.

A szomszéd szobában zajt hallottam. Elbocsátottam a kezét.

- Köszönöm.

Többet nem beszéltünk. Olvasott. Én megint nem figyeltem reá. Édes elandalodással néztem azt a tubarózsa arcát, szép metszetű ajkát.

Kívül az utcáról, valahonnan a magasból, férfihangú nótázás hallatszott. Palócos ejtéssel danolt valami iparos:

*Kiöntött a Sajó vize messzire:
Valamennyi szép leány volt, elvitte.
Fogja ki hát mindenki a magáét:
Ne szeresse soha senki a másét.*

Ilda elmosolyodott. Rámnézett.

- A cserepes - mondotta. - A szomszéd házat cserepezik. Becsukjam az ablakot?

- Hát csak csukja, Ilda, ha zavarja magát az olvasásban.

Ahogy becsukta a két külső ablakszárnyat, propellerfűttyítés hallatszott. Egy percre a fordítón maradt a keze, mintha tűnődne, hogy micsoda hang az. Aztán becsukta a belső ablakot is.

Hogy így a külső világ zaját teljesen kizártuk, még mélyebbé vált a csend a szobában.

Olvasott.

Én meg tovább gyönyörködtem az arcában, a fordításra váró, fehér kezében és a hangja zenéjében.

- Íme - mondtam magamban -, ez a harmadik nő, a harmadik brüsszeli csipke, akit elém hoz az élet. És most már látom hogy a női lélek a nevelésben bontja ki a virágát. A *Karthauzi*... Mindig ezt olvassák az anyjával. Az apa ritkán van otthon. Ők ketten a kis csendes fészekben egy magasztos regény harmatával öntözik a lelküket. Vérükké vált. Nem a köznapi levegő már a lelkük levegője. A gondolkodásuk átfinomult a *Karthauzinak* holdsugarakból szőtt történeteiben.

S hogy elandalodva néztem azt az álomleányt, arra fordult a gondolatom, hogy: hátha elvenném feleségül?

Mért ne venném el?

Nemsokára olyan fizetésem lesz, hogy kettecskén megélünk. Az apa kissé kellemetlen figura, de hát el lehet távolítani. Hidegség, ügyes összeveszés... Az anya bizonyára a férjével marad, s tovább festi Zsolnaynak a szegfüket, klematiszokat és rózsákat.

Találhatok-e kedvesebb, ideálisabb lelket ennél?

S míg az érzelmeknek ez a virágfergetege kavargott az agyamban, a leány nyugodtan olvasott, döngicsélt. Nem is sejtette, hogy mennyire más regényt olvasok én őróla.

- Ildácska - szólaltam meg forró hangon -, pihenjen kissé.

Fölemelte az arcát, elmosolyodott:

- Nem vagyok fáradt.

És a fejét oldalt hajlítva, hálásan nézett reám.

- Mégis jó a szemet pihentetni. Olykor kell pihentetni a szemet.

- Igaz.

- Beszélgessünk közben. Vagy nem szívesen beszél velem

- De... Hogyne...

És csókolni való volt az az elmosolyodó, kedves arc, amint a fejét kissé oldalt hajtva, a szemét félíg behunyva mondta: *hogyne*.

De bizony nem beszélgethettünk. Az ajtómon kopogtattak.

A postahivatalból érkezett vendégem: a principálisom.

Ilda félretette a könyvet. Fogta a kalapját, és csak az ajtóból pillantott vissza egy búcsúzó szempillantással.

De milyen különös pillantás volt az! Még éjjel is mindig láttam, amint az ajtóban áll, és pillant azzal a szívíg ható, alázatos, álmatag és mégis meleg-szép szemével.

Hej, csodálatos ablak az emberi szem! Világosság fénylik át rajta, s mégse láthatunk belé. Nem, soha. Mért néz mégis mindig minden ember a másiknak a szemébe? Mért véli, hogy mégis beleláthat?

Titok van belől. Minden ember belseje titok. Magának is titok. Csak ösztönileg érezzük, hogy az ablak világossága a belénk helyezett égi örökmécsnek a világossága. Kápolnaablakok az éjszakában. Ki láthatja az oltárt? Az égő gyertyákat? Benne van-e az én nevem is az Ildikó templomában? Ő már oltárkép az enyémben.

Elveszem! A nőt meg kell választani, mert ő adja a férfi életének a harmóniát. Lehet-e harmóniásabb életem mással?

S ez a gondolat boldog eltökéléssé érlelődött bennem.

Szinte sajnáltam, hogy másnap délelőtt helyette az orvos lépett be, s lebontotta a gipszet a lábamról. Délig faragcsált ott.

S nekem folyton Ildikón járt az eszem. Itt volt-e? Várt-e? Leültették-e? Vagy csak állt szegényke a szalonban? Talán délig is ott álldogált?

De nem kérdezhettem.

Pláne az apám kedvetlen volt aznap. Zord érdeklődéssel tudakolta, hogy min különböztem meg Bertával. Hogy én vagyok-e a hibás, vagy Berta?

- Egyikünk se - feleltem. - A hiba ott volt, hogy a jóakarató szülők meg akarták előzni a természetet.

- Mit csináltak a jóakarató szülők? - fortyant rám az apám.

- Fogsort csináltak - feleltem nyugodtan. - Fogsort csináltattak a csecsemőnek, hogy a fogzás kérdése el legyen vele intézve. Az igazi fogak azonban mégiscsak kibújtak, és félretolták a mesterségeseket.

Az apám hümmögött:

- Tehát az a hadnagy ottan, az a kunkori bajszu... Értem. No, azért ne búsulj. Majd megtalálod te is - a fogsorodat.

Aztán elneveltük az ügyet.

Még az apám volt a legvidámabb, hogy olyan nyugodtan viselem a szakadást.

A nyelvemen lebegett akkor, hogy szólok Ildáról, de mégse szóltam.

Csak magamban forgattam, hogy milyen arccal, milyen szemmel felelt, mikor kérdeztem: *beszélget-e szívesen velem?* Hogyan nincs festő, aki azt a mozzanatot meg tudná festeni!

S pillantgattam a falióra.

Olykor behunytam a szememet, hogy talán azalatt gyorsabban halad a svájci mutató. Lehetetlen, hogy nem késedelmezik! S összehasonlítottam a zsebórámmal.

Végre!... Hallom a hangját, a cipője szelíd kopogását...

A szívem úgy dobogott, mint valami diákgyereké.

Az ajtót szokás szerint az anyám nyitotta ki, s bebocsátotta. Ott is állt kissé, míg Ilda kivonta a tűt a csipkerózsás matrózkalapjából, s letette a kalapot a mosdóra. Kicserélte a virágot másik dáliaival. Aztán az anyám visszavonult.

Ilda még háttal maradt felém: a tükörbe nézett, és egyet simított a haján.

- Mennyire vártam! - szólaltam meg mámorosan. - Csakhogy itt van.

Megfordult, és csodálkozóan nézett: - Várt?

S az órára is fölpillantott.

- Nem azért, Ilda, hogy késett, hiszen nem késett. Csak vártam, vártam. Oly hosszú volt ez a délután!

- Ha tudtam volna...

- Eljött volna hamarabb is?

- El.

- Már megint elfelejt valamit...

És a kezemet nyújtottam:

- Egy kis gyógyító erőt szegény nyomorék Lázárnak...

Mosolyogva és szemérmesen tette a kezét a kezembe.

- Ó, hiszen ha tudnám...

- Bizonyos lehet felőle. Maga olyan, Ilda, mint az isten márciusi napja. Életet sugárzik. Édes leány! Édes egy! - mondom mámorosan. - Édes egyetlenegy! Nekem olyan, mintha én volnék a mesebeli Árgirus királyfi, s maga a hozzám látogató mesebeli tündér!...

A szeme rámnyílt. Még inkább elpirosodott, a kezét kivonta a kezemből. Leült, és szorgosan forgatott a könyvében.

- Hol is hagytam el?

- Ne keresse, Ilda. Valamit szeretnék mondani.

- Már megtaláltam: *Ha a nyár elmúlik...* Ugye, itt hagytuk el? *Ha a nyár elmúlik, a rózs elveszti virágait...*

- Ilda, édes Ilda! Ha nem kellemetlen magának, hogy beszélgessünk...

Vonakodva felelt:

- Nem, nem kellemetlen.

És piros arccal, nedves szemmel nézett reám. A szobába boldog várakozásnak a csendje szakadt.

- Nézze, Ildácska, én nem leszek mindig beteg. Ma már lefaragták rólam a gipszet is. De még kis ideig ágyban kell maradnom. Szinte sajnálom, hogy oly rövid a betegségem: meg leszek fosztva a maga kedves látogatásaitól. Maga nem is képzele talán, mennyire boldog vagyok, ha magát láthatom...

A szemét a könyvre sütötte. S hogy egy percre szüneteltem, megszólalt félénken:

- Most már olvashatok?

- Mindjárt olvashat, legédesebb leány! Csak nézzen rám egy percre legalább. Mondja, édes Ildácska: ha fölkelek, fogom-e magát látni? Mert ha azt mondja: *nem*, én föl nem kelek!

Elmosolyodott:

- De hát miért?

- Ó, Ilda, Ilda! Hát maga se őszinte? Én azt hittem, hogy találtam végre egy lelket, aki nem olyan színjatszó, mint más nők.

A szemét egy percre mélyen behunyta, s mosolygott.

- *Én* nem vagyok őszinte? Sőt néha őszintébb vagyok, mint kellene.

- Hát akkor mért kérdezi, hogy *miért*?

Felvonta a vállát:

- Istenem, hát... én nem merem érteni.

- Beszéljek nyíltabban?

Nem felelt, csak nézett zavarodott szemmel, miközben a keble láthatóan hullámozott.

- Édes Ilda! - folytattam. - Néhány hónap múlva én magam mögé vetem a katonai szolgálatot, és szabad ember leszek, nagykorú és jó hivatalú. A szülőim nem fognak akadályozni abban, hogy ne a szívem hajlamai szerint válasszak.

- De hiszen - rebegte reám fordítva a szemét - önnek már van... gyémántja.

Legyintettem.

- Az csak prágai gyémánt volt. Hiszen hallotta, látta...

- Szakítottak?

- Örökre. Bolondság is volt. De tudja, a szülők mindig jót akarnak. Elfogadtam. El is vettem volna, ha magát meg nem ismerem.

- Istenem...

- De az ember sorsát a nagy fordulatokon égi kezek intézik. Higgye el: égi kezek intézik...

Pillogott. Aztán fölemelte az arcát: rámnézett.

- Örökre szakítottak?...

- Örökre.

- Holnap megbékülnek.

- Lehet, de csak barátilag. Eddig is csak barátság kötött össze bennünket. Nekem sejtelmem se volt arról, hogy micsoda szent láng az, amelyet az embernek az igazi párja gyújt a szívében. Az igazi! Édes Ildácska... Maga az igazi! Maga az első megjelenésétől kezdve boldogságot hozott mindig a szobámba, a szívembe. Szeretném, hogy közelelről ismerjen meg, Ilda... hogy én méltó

vagyok... a maga bizalmára... Meg-meglátogatnám, Ildácska mikor felkelek. És ha nem tudnám megnyerni a maga vonzalmát, Ilda... azt hiszem, nem élném túl.

Ezt már olyan lelkem mélyéből buzogón, olyan forró szavakkal mondtam, hogy a szemem is elnedvesült belé.

Ilda bíborszín arccal ült előttem, és a parkettre nézett. Zavarában a kezét tördelte. Az utolsó szavamra ijedten fordította reám a szemét:

- Ó! Ne mondjon ilyet!...

Láthatta az arcomon, izzó szememen, hogy őszintén beszélek.

- Hát nyújtsa ide a kezét - esdekelttem forró lélegzettel -, azt a gyógyító kis kezét!...

Elhőkölt, és a keblére szorította mind a két kezét. Mintha attól tartana, hogy erővel is megfogom.

- Nem, nem... Várjon... - rebegette zavarodottan. - Istenem... Ön oly jó... és én csak szerencsémnek ismerhetném...

Aztán egyszerre elsápadt. Aggodalmasan nézett reám, és alig hallhatóan susogta:

- Már nem vagyok szabad.

S behunyta a szemét.

Mintha mellbe lőttek volna - ágyúgolyóval. A fejem a párnára hanyatlott. A szemem bezárult. Álom ez, gondoltam, gonosz álom!

Egy percnyi mély csend szakadt közénk, gyászos, vigasztalan, hideg.

Aztán Ilda töredezetten susogott:

- Istenem!... Térjen eszméltre!... Én nem gondoltam... De gyermekkorom óta... És ő méltó ember... Már hajóskapitány... A propelleren... Az őszön eljegyez..

De nekem csakolyan volt a hangja, mintha valami kriptában hevernék, holtak között, gyászosan gomolygó sötétségben, és mintha a hideg őszi szél susogna, amint a vasajtóhoz sodorja a hervadt faleveleket.

Ez az érzés annyira elnehezített, hogy amint a kezem a paplanon nyugodott, megmozdítottam: valóban holt vagyok-e?

Ilda is hallgatott. Éreztem, hogy aggódva és szomorún és sajnálkozva néz reám.

És mély csend állt köztünk. És mintha száz esztendő vonult volna el rajtunk abban a hallgatásban.

Egyszer aztán hallom, hogy fölkel. A szoknyája halkán süssan. Közelebb lép. Illatot érzek. Mintha valami meleg selyem érintené az arcomat, s nyomban reá meleg bársony is. Aztán egy forró, puha ajk az arcomra tapadt.

Mikorra kinyitottam a szememet, már nem volt a szobában.

És nem is jött el többé.

A báró elővonta az óráját.

Ránézett.

Elképedt:

- Né-né-négy óra!

De hát még néhányan nem mondták el a történetüket.

- Holnapra. Megint így, ahogy vagyunk!... - javasolta a szmokingos.

- So-so-sokat beszéltek! - elégedetlenkedett a báró. - Mi-mi-minden történetet e-e-el lehetett volna mo-mo-mondani egy mo-mo-mondatban.

- Hát mondd el *Az ember tragédiáját* egy mondatban! - fakadt rá a szmokingos.

- *Az e-e-ember trragédiáját?* Azt e-e-egy szóval is: *A-a-asszony*.

[A KILENCEDIK AGGLEGÉNY „ELBESZÉLÉSE”]*

A társaság megint együtt ült este nyolckor.

Lehet, hogy akik már elmondták a történetüket, érdeklődtek a többinek a története iránt. (A kórházi betegek is szeretik hallgatni a másik bajának a történetét.) De lehet, hogy mindenikük a maga regényét érezte legérdekesebbnek, s arra lesett, hogy vajon a másiké érdekesebb-e.

Még a báró is ott ült megint. Pedig minden elbeszélésre a szakállát rázta:

- E-e-egy mmmondásban is e-e-elmondhattad volna.

Rajta lett volna a sor. De ő csak legyintett:

- Hi-i-iszen elbeszéltem már: a kooomtessz kkkeveslett engem, fééérjhez ment egy c-c-cigányprímáshoz.

Következett tehát a szmokingos, akiből az elbeszélések gondolata kipattant.

* Az író nem számozta külön a dadogós báró egymondatos „elbeszélését”, ezért következik a nyolcadik agglegény története után a tizediké. - A szerk.

A TIZEDIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Finum Ilka

Az elbeszélő ötvenévesnek látszó, szikár ember. Valójában több. A haja még fekete - lehet, hogy festett -, de már a halántékon ritkul. Kacsafarkban művészkedi el a fürthiányokat.

Nappal mindig redengotban jár, és magas állógallért visel. Megszokta még fiatalságában, amikor az egyik minisztériumban díjtalankodott vagy öt évet. Máskülönben gazdag és vidám ember. Szereti a társaságot, az olajfestményeket és a gumikerekű kocsit.

Hogy én mért maradtam agglegény? Szomorú történet ez...

Nem is tudom, hol kezdjem.

Ott kezdem, hogy az utolsó jogi egzámenem előtt álltam. És épp abban az időben ismerkedtem meg a zöld posztónak a vonzóerejével. A zöld posztó... nemcsak a papirost rántja az magához, mint a borostyánkő, hanem az aranyat is.

Az idő rám érett, és már csak két hónapom volt hátra. Megfogadtam, hogy nem veszek kártyát többé a kezembe. S nekidőltem a tanulásnak.

Azaz csak dőltem volna. A szomszédunkba éppen azokban a napokban szállásolt be az ördög egy vén német klavír-asszonyt, aki otthon a maga klavírján tanította Czernyt. Reggeltől estig haladoztak és botladoztak a skálák lefelé-fölfelé, fölfelé-lefelé. Pokoli volt!

- Elvonulok valami csöndes helyre - mondtam az anyámnak -, valami olyan helyre, ahol senki sem ismer, meg ahol klavírlárma nincsen.

- Jó gondolat! - örvendezett az anyám. - Eredj a Városmajorba, vagy a Zugligetbe, vagy más városrészbe: bérelj egy kis hónapos szobát, és tanulj, tanulj, hogy végezz már valahára!

- Zugligetbe? Az nem jó lesz. Messzebb megyek. Valami pusztára, vagy falura, vagy valami régi várba, ahol senki se lakik.

A *régi vár* igen megragadta a fantáziámat.

Közzétettem hát az Egyetértésben egy kis hirdetést.

Ilyenfélét:

ELHAGYOTT VÁR

Egy idegbajos festő valami elhagyott várat keres a nyárra, két hónapra, hacsak egy szobácska is van benne lakható. A berendezése akármilyen lehet. A fő a csend és távolság minden úri családtól. Toronyszoba bármily magas és bármily elhanyagolt, a legkíváncsabb. Stb.

Hogy mért neveztem magamat festőnek? Hát csak azért, mert a festők szoktak egyedül bolyongani. A régi várak iránt is a festők érdeklődnek leginkább. Gondoltam, így jobban megértik. A toronyszoba valami gyermekmeséből fordult az ötleteim közé: ha mindig otthon ülök és tanulok, csakis toronyszoba a jó.

Hát kaptam is aztán mindenféle ajánlatot.

Az egyik így szólt:

Tekintetes Festő Uram? Nálunk Régi Vár nincsen, és Vártorony sincsen. De ha a Csöndesség a Fő, meg hogy Úri Családok ne legyenek a faluban, ajánlok egy Igen Alkalmas Vadászkunyhót. Kőfalas. Lehet benne Hálni is. Tóparton Áll csöndes Helyen. A kunyhó Tíz Forint egy Nyárra. Az élelmezés Harminc Forint a nyárra, vagyis Két hónapra. Ebben benne van Minden. Takarítás, Világítás, minden, még a Subiczka is. A feleségem Szakácsné volt a Kastélyban. De Tessék előbb megnézni a kunyhót, mert Hátha nem alkalmas. Csak ágy, Asztal és szék van benne.

Egy kertész írta Borsodból - Izsák János s. k.

A tóparti vadászkunyhó megragadta a fantáziámat. Sose jártam még kívül a fővároson. Mindössze Budakeszit meg Békásmegyert meg Soroksárt ismertem az országból. A tavakat meg éppen csak képekből ismertem. Apámnak is volt egy Mészöly-képe. Mészöly akkoriban divatos festő volt. Tudhatjátok, hogy mindig tavat festett meg gólyát.

Hát mondom: a tó igen tetszett nekem a kertész levelében.

- Éppen nekem való hely - gondoltam. - Szemnek is szép, fürödni is lehet benne. Nem is fogok felöltözni. Úszónadrágban tanulok a partján reggeltől estig. Ha belefáradok a tanulásba, csak leteszem a könyvet, s hopp, be a vízbe!

Az utcán aznap egy kispap barátommal találkoztam: Tóth Gazsival. Iskoláspajtásom volt az ötödikből, s a következő évre várta a fölszentelését. Kedves, eleven fiú, s az igazmondásnak a bolondja. Virtussá tette, hogy ő nem hazudik, inkább törjön a feje! Emiatt sok bolondság és baj érte. S talán ezen az okon is lett pappá.

- Te, Gazsi - mondom neki -, te borsodi fiú vagy. Nézd ezt a levelet.

Nézi, mosolyogja:

- Hiszen ez szomszédja a szülőfalumnak.

- Milyen hely?

- Jártam ott, de biz akkor még kicsi voltam. Búcsún voltunk ott egyszer az apámmal.

- Nagy az a tó?

- A tóra biz én nem emlékszem. Mondom, kicsi voltam, tán öt- vagy hatéves. De arra emlékszem, hogy gólyafészek volt azon a házon, amelyiknél vendégeskedtünk. Csak eredj oda; szép vidék a Bükk alján. Augusztusban magam is hazanézek, és átlátogatok hozzád.

Azzal elváltunk.

A gólyafészek megint kedves volt nekem. Micsoda pompás mulatság lesz fürödni és nézni a gólyákat. De hátha festenek is olykor pihenésül? Kezdő gimnáziumos koromban jó rajzoló voltam én, és vízfestékekkel úgy lefestettem egy löfejet, hogy szinte lenyerített a papirosról. No, veszek vásznat, olajfestéket. Hiszen reggeltől estig úgyse lehet tanulni: a lokomotív is pihen, hatszor is pihen egy nap. Az agynak még többször kell a pihenés. Festeni fogok olyankor a tóparton.

Aztán az is eszembe villant, hogy tóparton, erdőben vadászni szoktak. Bolond volnék, ha nem vinnék magammal puskát is. Reggelenként meglövöm a mindennapi pecsenyét, mint a gyermekkori regényhősöm, a jó puskás Börharisnya.

A tó és az olcsóság tetszett az anyámnak is. A házi orvosunk is javallotta:

- Három hónapot töltsön ott: megerősödötten fog hazatérni.

- Jó, maradok három hónapot.

Most már csak el ne kaparintsa valaki előlem azt a vadászkunyhót!

Még abban az órában telegrammal küldtem a pénzt a kertésznek:

A kunyhót megtartom. Várjon holnap délután az állomáson.

A legrosszabb nyári ruhámat szedtettem elő: az előbbi nyárról maradt, fehér cilinderemet, lakkbőr félcipőmet.

Micsoda szerencse! - gondoltam. - Hiszen a ruha-megtakarításból kikerül az egész nyaralásom!

Csak éppen egy hordozható kis festóállványt vettem, meg egy rend olajfestéket ólomtubusban. Olajjal ugyan nem festettem soha, de sokszor láttam a címfestőket az utcán - semmi az!

A húgaim irigyen segítettek a pakolásban. Csak az anyám fejében ébredtek aggodalmak:

- Te, Kari, az az Izsák János valami gazdátlan kertész, valami éhenkórász. Odacsál téged, aztán agyonver.

- Hát a puska mire való?

- Aztán ki tudja, milyen rossz helyed lesz ott? Itthon a jó ételekben is válogatsz. Pörölsz, ha a reggeli teádat öt perccel később adjuk be. Pörölsz, ha a nap besüt a szobádba. Itthon a jó ágyban se tudsz aludni...

- Eh, fiatalembernek szoknia kell mindenhez! Nekem nem az ágy a fő, hanem a csöndesség. Ha egyszer túl leszek az egzámenen, majd alhatok puha ágyban. Különben jó levegőn fogok élni, a jó tavi levegőn: az orvos is mondta, hogy megerősödötten fogok hazatérni.

- Legalább még egy öltözet ruhát vigy el.

- Minek? Elég ez az egy pepita. Inkább úszónadrágot viszek kettőt is, hogy legyen mindig száraz az egyik.

Borongós június végi nap volt, mikor a vonatra ültem, s Gödöllőn már gyöngyözött is a vonatablak a szemerkélő esőcseppektől. De azért boldogabb utazó nem volt aznap a kontinensen.

A málhám: egy ócska plédszíjjal duplán átkötött könyvcsomó, egy táska fehérenemű, meg a pakolópapirosba kötött festőszerek és összehajtogatható kis rajzállvány. A puska is ott büszkélkedik köztük avas bőrtokban. A fehéreneműs táskában száz patron, három skatulya cigaretta. Az Aliz húgom egy üveg odkolont is dugott a cigarettás skatulyák közé, hogy azt mondja, hátha valami dohos szagú ágyba kerülsz...

A másik húgom teafőzőt akart rám erőltetni, de már azt nem engedtem.

No, boldog voltam! Érdeklődéssel szemléltem a sárguló gabonát, az erdőt, legelőt, mindent, amit a fővárosi ember csak képekből ismer. Én danoltam boldogságomban. (Ha jól emlékszem: a *Corneville-i harangok* volt akkor az új operett.)

Végre megérkezek. Felhúszom a szép vajszerű glazékesztyűmet, s fogom az esernyőt. Kifeszítem, mivelhogy még csöpögdögél az eső. S kiszállok nagy boldogan a kis falusi állomáson.

Egy nyakig sárfröccsös, parasztfurma ember siet felém. Szőke és kis potrohos, mint a pók. Köszön nagy, tisztelettel.

- Izsák János küldte? - kérdezem, mivelhogy más embert nem láttam.

- Én magam volnék Izsák János, szolgálatjára - feleli.

S valami áporodott, furcsa szag árad a ruhájából. Bagószag-e, vagy pinceszag? Vagy istállószag? - hirtelenében nem lehetett megválasztani.

Szíves készséggel szedi-fogja a cókómókomat. Nyakába a puskát, hóna alá a fehérneműs táskát: a két kezébe a másik két motyómat. - No, mehetünk.

Vezet a kis állomásház mellett a ház mögé. Egy borzasztó komisz, sáros taliga áll ott. Képzelvek egy durva, nagy ferslógót; két sáros kereket alatta; fölötte meg egy gyalulatlan kis deszkát, alig tenyérnyi széleset, de még az is sárfröccsös.

- Csak nem ezen fogunk tán utazni? - kérdem elszörnyedve.

S körülnézek. De nincs ott semmi más kocsiféle.

- Hát bizony ezen, tekintetes uram - feleli Izsák János. - Mert, tetszik tudni, nekem jobbfele nincsen.

Kedvem lett volna inkább visszafordulni. De hát gondoltam: egyszer az életben kordén is ülhetek. A kertész ezen hordja a zöldségeit valahova a városba, megszokta: azt véli, másnak is jó. De milyen takaros pej a lova! Sáros ugyan az is, de azért szép állat. Az elé az ocsmány taliga elé ugyan kár ilyet fogni.

S a pej legott megragadja a fantáziámat: hiszen ezen lovagolni is lehet!

No, lovagolok olykor. Hajnalonkint, mint Lord Bájron.

Azonban a cipőmre is kell ügyelnem. Az állomás mögött már nincs kavics. A kertész csak könnyen cammog a nagy lóbőrscizmában, de nekem bizony tojástáncot kell járnom, hogy a félcipőm meg ne merüljön.

- Micsoda sárban jártak maguk? - kérdezem a kertészt.

- Hát bizon, tekintetes uram - feleli -, ilyen az út, mikor eső esik. Az éjjel bőven esett, hál'istennek.

Ezt mondva berakja hátul a holmimat a taligába.

Én meg tünődve nézem, hogy azon a keresztbe tett deszkácskán fogunk-e ülni.

No, bizony azon. De hát hogy üljek én oda a szépen kivasalt pepita ruhámban?

A kertész mintha megértette volna a gondolatomat, megfordította a deszkát. Alól még sárosabb volt, mint fölül, hát letörülte a kezével; a kezét meg beletörülte a ruhájának azon részébe, amelyen ülni szokott.

- Gyékényt kellett volna hozni - dünnyögte. - De most már hát nem teheszünk róla.

S hozzátörülte a deszkát a pejnek a hátához is.!

- No, most már jó lesz.

Nézem, hol a hágóvas? Nem látok semmi affélét.

Hát hogy a manóba szoktak felülni? Hátul, vagy oldalt?

Mégiscsak oldalt.

No, jer elő tornásztudomány: hágjunk a kerékagyra, onnan a kerék tetejére, onnan fel a lábat magas lendítéssel!...

- Messze megyünk-e?

- Nem, nem messze - feleli a kertész.

- Mégis, mennyi időbe kerül?

- Hát... félóra se, tekintetes uram. Csak egyszer meginduljunk.

Azzal fölhang a rúdra, s mellém ereszkedik a háromféle szagával együtt.

- Csak egyszer meginduljunk - dühögte az ostort a kezébe véve.

Gondoltam, most már ha kordéra kerültem is, a lovacska jó: megyünk, mint Pesten a konflison, gurulunk a gyönyörű tóhoz. Csak ez a fene keskeny deszkaülés...

S vártam, hogy indulunk. Közben sajnálkozva szemléltem a kesztyűmet, hogy mind a két tenyeremen beszennyeződött.

A kertész azonban jobbra-balra forgatta a fejét, meg hátra a kis állomásra.

- Vár még valakit?

- Nem várok - felelte.

S újra nézgelődik mindenfelé.

Végre megrázogatja a gyeplőt:

- No, isten segíts! Gyű, Csillag! Gyűhű!

S rá is csap a lóra az ostorral, de úgy, hogy sokalltam.

A ló egyet emelint a hátulsó lábán, mintha legyet rázna le, s marad állton.

- No, Csillag, gyű!

- Mi baj? - kérdezem. - Mi lelte ezt a lovat?

Az ember megint rásújt a lovára:

- No, Csillag, gyű! Az apád teremtsit!

A ló nem mozdul. Csak áll, mintha oda volna kötve, csak éppen a bőrét rándítja, hátulsó lábát emelint.

- Hát miért nem megy ez a ló?

- Mer cudar, a tályog essen bele! Nem mozdul ez, míg meg nem indítják.

Nem értettem az ügyet.

- Indítják? Hát indítsa!

- Hászén én indítanám, a holló egye meg!

- Hát mér nem indul?

- Mer nem akar a cudar.

- Nem akar? Hát mér nem akar?

- Mer olyan a természete, a holló egye meg...

És megint csapkodja a lovat.

- Nem indul ez a dög, csak ha valaki vezeti néhány lépést.

- Hát szálljon le, aztán vezesse.

- Csakhogy akkor én itt maradok.
- Hát majd felül. Egypár lépést csak gyalogolhat.
- Ph! Ha lehetne.
- Hát mér nem lehet?
- Mer nem lehet. Ha ez egyszer elindul...

És ellegyintett a füle mellett.

Az ügy kezdett aggodalmassá válni. Ma se tudom, hogy vannak-e örültek a lovak közt is - de annyi bizonyos, hogy az a ló fának vagy minek képzelte magát.

A kertész végre is leszállott.

- Bemegyek az állomásra: hívok valakit, aki indítson. Tessen, a gyeplő.

S leszáll.

Abban a pillanatban megugrik a Csillag, hogy majd hanyatt estem. Vágtat, mintha tüzes ördögök kergetnék.

Én ijedtemben azt se tudtam, hova kapjak, kapaszkodjak. Csak éppen annyi lélek maradt bennem, hogy a gyeplőt nem bocsátottam ki a markomból.

Mondanom se kell, hogy az ülődeszka volt az első, amelyik elmozdult helyéről, én meg hanyatt be a taliga mélyébe. A cilinderkalapom is leesik. Meg se kaphatom. Mert rohanvást rohan velem az ördög taligája. Rohan olyan zökögősen, ugrálósan, hogyha göndör lett volna a hajam, akkor is zsindelyszögekként meredt volna az égnek.

- Hó! Hó! - kiáltoztam rémüldözve.

De az csak annál bolondabbul vágtatott.

S vitt az átkozott bestia! Ragadt böszülten. Ragadt eleinte a zökögős kocsiúton, aztán lefelé valahova, mintha valami mélységbe vitt volna; a következő pillanatban meg fölfelé, föl, meredeken, mintha a felhők közé akarna száguldani. Aztán ki valami szántóföldnek, keresztül-kasul répán, lóherén, kukoricán, aztán egy dímbes-dombos legelőn. Olykor hozzákoppant a hátulsó két patkója a taliga fenekéhez, s majd kirúgott engem is a fenékdeszkákkal együtt.

No, még a két szemem golyója is ugrált a zöcskölésben.

Szerettem volna én kiugrani vagy legalábbis kifordulni hátul valahogyan, de nem lehetett. Attól is tartottam pedig, hogy a patronok elsülnek alattam, ha a Csillag még egyszer megrúgja a fenékdeszkát. No, azt hittem, sose szakad vége az örült hercehurcának!

Végre is valami juhász elfogta a lovat, és megállította a legelő közepén.

Nekem az volt az első cselekedetem, hogy nagy gőzölögve, lihegve kikászálódtam a taligából, és káprázó szemmel tapogattam körül magamat: megvan-e mind a kétszázharminchárom csontom? Nem törött-e el a lábam szára?

Csak azután hebegtem köszönetet az életem megmentőjének, a juhásznak.

S kivettem a taligában maradt egyetlen táskámat. Letettem a gyöpre. Ráültem, hogy pihenjek.

Negyedóra is beletelt, míg végre előtűnt nagy lihegve-lehelődözve Izsák János is, amint hozta a vállán, a hátán, karjain a másik két motyómat, puskámat, festőállványomat és cilinderemet; a hóna alatt meg az ülődeszkát.

Csak az esernyőm veszett el.

- Mán nem tehessünk róla - mentegetődzött verejtékezve. Néha bolondján van ez a gonosz pára. Kivált, ha rendesen nem indítják...

S feligazította az ülésdeszkát is.

- No, tesszen felülni.

- De nem ülök én!

- De csak tesszen...

- Örülök, hogy leszállhattam.

- Hát gyalog tetszene?...

- Inkább gyalog, a ménkű üssön a kordéjába! Életemben először ültem kordén, de nem is fogok többé.

S búsan tisztogattam a sarat a ruhámról és a cilinderemről. Szegény cilinderem úgy meg volt nyomorodva, hogy a pesti szemétdombon különbek hevernek.

- Hát én nem bánom - felelte búsan a kertész. - De még sáros az út, tekintetes uram, és nem tetszik csizmában lenni.

Ez valóban aggasztó ügy volt. A nap már kisütött ugyan, de a fűszálakon még csillogtak az esőcseppek. A taligáról csepegett a sár.

- De ha megint megvadul ez a bestia...

- Nem vadul most mán, ne tesszen félni. A Kálmán kivezeti az útra, és megindítja. Nézz be estére, Kálmán: kapsz egy kosár meggyet.

És csóválta a fejét:

- Mondtam az asszonynak: ne adjon annyi zabot. De mindig abrakolják, mindig.

Mit tettem egyebet, megint csak felültem.

A juhász kivezette a lovat a kocsútra. Néhány lépést ballagott vele, aztán félreugrott. A Csillag megint nekiiramlott kissé, de aztán csakhamar megrendesedett.

Hallgatva gurultunk a sáros kocsúton. Szidtam magamat, hogy mi a fenének indultam én ilyen ismeretlen világba ismeretlen kertészek és lovak közé! S fél kézzel ugyancsak kellett kapaszkodnom a lócsbe. Az út kövezetlen volt, és a mély kátyúban hol jobbra billent a taliga, hol balra.

És fecsegett a sár minden kátyúnál, minden pocsaknál, ahová a pej beletoccsantotta a patkóját.

Eleinte csak törölgettem a zsebkendőmmel az arcomról, térdemről, lábam száráról; de aztán láttam, hogy nem győzöm, hát csak az arcomról törölgettem.

Eközben lecsillapult a bosszankodásom. A mezei képek érdekessége foglalkoztatta a szememet. Dimbes-dombos táj. Fecskék játéka a levegőben. A távolban felhőfátyolos, kék hegyek. Az út mellett vízgyöngyös akácfa.

Csak vártam, hogy előtűnik majd a tó is. De csak a vizes gabona látszott mindenfelé.

Egyszer csak látom a falu tornyát. Formátlan alkotású, szegényes, hegyes torony, mint a megfaragott ceruza.

S látom a nádtetős házakat is. Itt a falu, amelyben annyiszor gyönyörködtem a színpadon. Blaháné, Tamássa...

No, igazat mondott Tóth Gazsi, hogy szép táj. Csak az utat is megmondta volna, hogy taligán kell rajta járnom, és hogy az embernek a szeme közé föcsög a sár.

De hol a tó? Hogyan nem mutatkozik még?

No, bizonyosan a falunak a túlsó végén van.

- Hallja - mondom a kertésznek -, valahogy végig ne vigyen a falun.

Már akkor annyi volt a sár a nadrágomon, hogy három fecskefészek kitellett volna belőle. És a kesztyűm - arról nem is beszélek.

- Jó - felelte nyugodtan Izsák -, lekanyarodunk itt a hídnál.

S kanyarodtunk.

A magas jegenyék között egy oszlopos tornácú nemesi kúria bontakozott elő.

- Hát itt urak is laknak?

- Nem - feleli a kertész nyugodtan -, ez csak a Soma.

- Micsoda Soma?

- Szilágyi Soma. Bótos vót azelőtt itten.

- Maga annak a kertésze?

- Nem, én csak a bérlője vagyok, feles bérlője. Az alsó kertjét bérlöm, meg a tavát. Mert, tetszik tudni, a káka nem takarmány. Én meg, tetszik tudni, mindenre vállalkozok: gyékényt fonok belőle, meg méhkast.

A tornácra künn uzsonnázott a Soma család. Egy szalmakalapos férfi és valami négy városias öltözetű nő. Láttunkra a hölgyek zsiráfokként nyújtogatták a nyakukat. Egy szőkés, tornyos hajú közülük a tornác végére futott, hogy jobban megnézhesen.

Röstelkedve guborodtam össze, s még az arcomat is elfordítottam.

A kúriából dühös kutyák rohantak ránk. A Csillag kissé megiramlott. Lekanyarodtunk a kúria mögött a völgybe.

Hosszú gledícsiakerítéshez érkeztünk. A kerítésen belől szőlőt, zöldséget, gyümölcsfákat lehetett látni.

- Ez a kertem - mondotta elégedetten a kertész. - Bemenjünk-e hozzám, vagy egyenesen a kunyhóba vigyem a tekintetes urat?

- A kunyhóba.

S nézgelődtem, hogy hol a tó.

No, bizonyosan kis tó, hogy még mindig nem látom sehol.

A Csillag végigügetett a kerítés mellett. Valami kákás-nádas völgyecskébe fordultunk a végén. A völgyecskén túl erdő zöldült elő. No, ez kedves! Az erdőben is fogok vadászgatni.

- Hát hol az a tó? - kérdeztem végre türelmetlenül.

- Itt van - felelte az ostorával a kákás-nádas völgyre mutatva. - Mán itt vagyunk.

- Én nem látok itt semmi vizet se.

- Hát ilyenkor nincs is - felelte nyugodtan. - Csak tavaszonkint. Ámbátor most is van valamelyes a nád között.

- Maga azt írta nekem, hogy „tóparton vadászkunyhó”.

- Hát az is - felelte változatlan nyugalommal. - Ahun a parton a kunyhó.

Egy cigánysátor-forma, barna nádkunyhó állt vagy kétszáz lépésnyire a zsombékok között, szinte mohos a régiségtől.

- A vót-urunk innen szokta löni a vadludat - magyarázta a kertész. - Vadludat, vadkacsát, mikor minek a divatja van.

- Hát jár ide vadlúd?

- Most mán bizony nemigen, mióta a Soma árkot húzatott. Azóta nemigen.

No, ez lesújtó felfedezés volt. Mármost minek hoztam én úszónadrágot kettőt is?

A kertész megállította a lovát:

- No, itt leszállunk, tekintetes uram.

A sok zsombék között valóban bajos is lett volna a taligával haladni. Még csak gyalogút se látszott a sásos fű között. Kedvetlenül szállottam le az ülésről. A lábam úgy el volt gémberedve, mintha én volnék az a bibliai ember, aki harmincnyolc esztendeig feküdt a Bethezda partján.

Izsák újra magára szedte a retyemutyámat. Én azalatt meglepődve éreztem, hogy a cipőmbé víz nyomul.

Ijedten lépek félre. Ott is víz. A fű töve mindenütt tocsog.

- Másfelé menjünk! - kiáltottam. - Hiszen itt víz van!

- No, ugye! - rikoltott Izsák diadalmasan. - Oszt még azt tetszett mondani, hogy itt nincs víz!

- Kerüljünk szárazabb útra. Hiszen itt nem lehet járni. A cipőm már megmerült.

- Hiába kerülnénk, uram. Itt az egész völgy ilyen eső után. De csak tesszen nyomomba jönni. Ha mán megmerült a cipő, úgyis mindegy.

És megindult előttem a nagy lóbőrcsizmákban.

- Csak a zsombékra tesszen hágni.

No, ha ezt a testvéreim látnák - gondoltam -, hogyan nevetnének...! Hát még a pajtásaim a Hangliban!

S ugráltam zsombékról zsombékra. Körülöttem az ijedt békák hosszan elnyúlt testtel szökdeltek az útból félre. A sásos fű közt már ott mindenfelé elszórt tükörcserepekként csillogott a sok apró tócsa.

Nagy luccsanással ugrottak bele, és legott elmerültek.

No, de most már, ha ennyire átvergődtem, legalább eljutok a kunyhóba. Belefekszem, ki sem mozdulok két hónapig. Ha nem akarnék tanulni, akkor is ráfordítana a nagy magányosság.

A nap már lefelé ereszkedett a hegyek közé. Az égen az esőfelhők tűzzé vált dombsorként ragyogtak. De hát engem a kunyhó jobban foglalkoztatott.

Biz az kicsiny kunyhó volt. Másfél méteres sárfalon ugyanolyan magas nádtető. Mégis szobaforma, hál'istennek. De átkozottul kicsi! Csak éppen hogy egy ágy a bútora, meg egy asztalka, meg egy szék. Sétálni bizony nem lehet benne - hacsak olyaténképpen nem, mint a tornázó gyermekek, mikor azt kiáltják nekik: Helybenjárás!

Szinte gyönyörűséggel néztem az ágyon pirosuló paplanra meg a fehér vánkosra. Hogy fogok én itt aludni!

A kunyhó mégis homályosnak tetszett a külső világossághoz képest. Keresem az ablakot, bizony nem látok rajta.

- Hát nincs itt ablak?

- Bezony nincs, tekintetes uram! - felelte Izsák, az ajtó mögé rakva a holmimat. - Az urunk csak háltni járt ide, hogy kora hajnalban lesen lehessen. De hát ki tetszik nyitni az ajtót, oszt jön ezen be világosság annyi...

S legyintett. Mintha oly sok világosság áradna be az ajtón, hogy azt szóval ki se lehet fejezni.

Az arcomra száradt sár meg a vonati kőszénpor mosakodásra ösztönzött. Körülnéztem:

- Hát lavoár?

- Micsoda?

- Lavoárt nem látok.

- Mi az, kéremássan?

- Hát lavór.

- Lavór?

- Az. Mosdani szeretnék.

- Mosdani?

- Hát persze hogy mosdani. Alig várom, hogy megmosd hassak.

- No, persze - mondotta pislogva.

- Vagy maguk nem szoktak mosdani?

- Dehogynem.

- Vagy nem lavoárból mosdanak?

- Mink bizony nem.

- Hát miből?

Izsák felvonta mind a két vállát:

- Szájbul.

Aztán az asztal alá nézett.

- Ahun a korsó: az asszony mán gondoskodott róla.

Időbe került, míg megértette, hogy nekem mosdótál kell. Aztán ő kérdezett:

- Mit tetszene vacsorázni?

- Mindegy, akármi.

- Hozzánk tetszik-e járn, vagy idehozzák?

- Idehozzák.

- No jó. Hát reggelre... Mit szokott a tekintetes úr reggelre?

- Csokoládét, olykor teát, de leginkább csokoládét.

- Csokoládét? Hát az micsoda, kéremássan?
- Sose hallotta?
- Sose, pedig a feleségem szakácsné vót.
- Hát maguk mit reggeliznek?
- Szalonnát, vereshagymát, mikor hogy. Rántott levest is, de azt csak télen.
- Tejet csak tudnak adni?
- Tejet? Akár egy sajtárral is, ha tetszik. Kávét is. Hogy nem jutott eszembe.
- No, hála istennek. Hát mármost a ruhám... van itt valami ruhatisztító intézet?
- Intézet?
- Az. Csak nem gondolja tán, hogy ezt a ruhát holnap is így veszem magamra?

Szerencsére jött a felesége, egy ösztövév vénasszony, alázatos lélegzetű és csontos kezű. S vele egy tizenkét éves forma, csepegő orrú, mezítlábas fiúcska.

Az asszony jobban megértett. Sajnálkozva nézett a ruhámra, és megdorgálta az urát, hogy mért nem tette föl a gyékényt a taligára. Megajánlotta, hogy egynehány nap múlva csokoládét fog főzni, addig próbáljak kávé. Ebédre, vacsorára főz és süt, amit parancsolok. Csak éppen húsból nem lehet válogatni, mert nem minden héten vágnak a faluban. Kérdezte, hogy az ágygal meg vagyok-e elégedve, és hogy jó lesz-e, ha tojásrántottát hamarol vacsorára.

- Majd az édeske, a Bandika elhozza.

Szeretőn pillantott a lálészájú, maszatos kölyökre, és megtörülte a köténye sarkával az édeskének a csepegőjét.

- Addig csak tessék átöltözni. Bandika majd elhozza a ruhát, és megmosom.
- Csakhogy én más ruhát nem hoztam ám.
- Nem?

Csodálkozva nézett rám:

- Hát akkor... Hátha az uram ruháját tetszene addig felvenni? Van neki egy új nyári ruhája. Bizony nem ilyen finom úrnak való. De egy nap csak meg tetszik benne lenni.

A kertészre néztem: pohos ember, és egy fejjel alacsonyabb nálamnál - előre láttam, hogy a ruhája nem fog rám illeni.

- Csak nadrág kell - mondtam -, hiszen meleg az idő.

Aztán magamra maradtam.

Képzeltetek el egy kilométernyi hosszú, zöld halastavat, amelyre már körös-körül fel van rakva a galambsaláta, de a sült még nincs benne - ilyen volt az a völgy. Csakhogy a közepén nem kaszálták: káka és nád termett ottan.

Már előbb is hallottam a békavartyogást. De hát az csak annyi volt, mint mikor az operában, a játék előtt, a hangszereket hangolják. Napnyugta után megkezdődött a koncert: rekeke, brekeke, ung-ung, kroá-kroá... Milliós béka!

Teremtő istenem, hogy fogok én itt aludni?

S körülnéztem a gyertyával a kunyhóban, hogy hátha bent is van béka.

Hármat ugrasztottam ki a redves lábú ágy alól.

Tyű, micsoda békaországba jutottam én!

Szidtam Tóth Gazsit. S még abban az órában visszatértem volna a vasúti állomásra, ha a sötétséggel borított sárvilág engedett volna. De holnap visszatérek, vissza akárhogya is!

És magamat is szidtam, hogy micsoda esztelenséget követtem el, amikor csak úgy vaktában belerohantam az Izsák kertész ajánlatába.

A tojásrántotta egy negyedórára megvigasztalt. Nem tudom, hogyan csinálta, micsoda fűszerekkel. Remek volt. Az angol király sem ehetik különbet. Csak utána se sajt, se semmi.

Átadtam a gyerekeknek a ruhámat, cipőmet. S megizentem, hogy holnap délutánra tisztítsa meg az asszony.

- Holnap délutánra! - kiáltottam még utána is.

Aztán bevontam az ajtót. Kerestem rajta a kulcsot is. Nem volt. Csak egy madzag akadt a kezembe. A madzaggal szemben álló, rozsdás szög megértette velem, hogy belülről madzaggal szokás az ajtót bezárni.

Újabb bosszankodás.

Bekötöttem, ahogy lehetett. Az asztalt is odatettem támasztéknak.

Aztán ágyba. Az ágy rövid volt és ropogós. Csak összeguborodva lehetett benne feküdni.

Vártam, hogy elalszom, de hiába. A békák lármája nemhogy szűnt volna, hanem még erősödött. Egyszer csak szúnyog is zöngicsélt a fejem körül. Nem is egy, de kettő, három...

Újra meggyújtottam a gyertyát, s vadásztam rájuk. Agyon is vertem mind a hármat.

Lefekszem újra. Megint egy szúnyog, két szúnyog, három szúnyog.

- Ördög abba a Tóth Gazsiba! Micsoda helyre biztatott engem!

Egész éjjel pofoztam magamat, és káromkodtam, mint a kaszárnnyabeli káplárok.

Hajnalfelé mégis elaludtam valahogy. S aludtam volna három nap is egyfolytában, ha valami égető érzés nem ébreszt fel. Az orrom hegyébe mintha varrótűt mélyesztene bele valaki.

Légy volt.

Az ajtóhasadékon besütött a nap.

Nézem az órát: hét. Nyitom az ajtót.

Bandi már ott ül. S vele valami tíz inges-gatyás, sáros lábú parasztfiú is. Köztük egy emelt hasú kisleány, aki csecsemőt tart a karján. Karikára álló szemmel bámulnak rám valamennyien.

- Mit akar itt ez a sok kölyök?

A kertészgyerek szemérmesen mosolyog:

- Festeni szeretnének látni...

- Pusztuljatok innen!

A gyerekek szétrebbentek.

Csak a Bandi maradt ott. Tudakolta, hogy hozhatja-e a reggelit.

- Hozhatod. De ide semmiféle gyerekeket ne gyűjts magad köré. És mondd anyádnak, hogy délutánra biztosan meglegyen a ruhám. Vissza akarok térni Pestre.

Megmosdottam. De még akkor is olyan bágyadságot éreztem, mintha valami csatamezőn ébredtem volna fel a halottak közül.

Közben persze a legyeknek vidám sokasága látogatott be, és csak azt várták, hogy kiüljek a kunyhó elé. A lábam szárát különös kedvvel választották csipkelődésük tárgyának.

Hiába: fel kell öltöznöm.

Nézem a komisz zsákvászon ruhát. Előre is látom, hogy rövid is, bő is. De hát fel kell vennem, különben a legyek megesznek elevenen.

Szerencse, hogy nem lát a ruhában senki!

Kiteszem az asztalt, széket az ajtó elé, s várom a reggelit. Várom, mint Illés a hollót a Kárit patak mellett.

Egyszer csak látom, hogy három napernyő közeledik: két piros, egy fehér. A Szilágyi kisasszonyok sétálnak a rét szélén.

Visszahúzódok nagy gyorsan az odúmba. No, fene kellemetlen!

A három napernyő tovább vonul. A kunyhó belsejéből látom, hogy a leányok vissza-visszatekintenek.

Végre megérkezik a reggeli. Egy nagy bögre kávé. Van egy liter is. Benne leveseskanál. Mellette zsemlye. Ízlelem a kávé: jó. Csak a zsemlye... Két fogas oroszlán kellene, hogy széttépje.

- Mér nem hoztál friss zsemlyét?

A gyerek bámul: - Friss ez.

- Már hogy volna friss!

- De. Tényleg hozták a városból.

Egy óra múlva egy szalmakalapos és bőrkamáslis úrféle igyekszik buzgón a kunyhóm felé: sáfrányszínbe játszó, szürke Kossuth-szakállas, csizmás ember. Bizonyára Szilágyi Soma úr.

Az első gondolatom az, hogy beülök a kunyhóba, s magamra zárom, azazhogy bemadzagolom az ajtót. A második gondolatom az, hogy nem madzagolom be az ajtót, de az ágyterítőt magamra kerítem, hogy a kertészi ruha valamiképpen leplezve legyen. Mikorra azonban Szilágyi úr hozzám érkezik, sem az első gondolatot nem cselekszem, sem a másodikat, csak iszogatom a reggelimet bosszús-nyugodtan.

Szilágyi úr bemutatkozik. Cseppet se zavarja, hogy én nem nyújtok neki kezet, és nem mondom viszont a nevemet. Nyájas szemhunyorgással és a régi zsidók háhogó beszédével fejezi ki az örömeztetését, hogy valahára művészt is tisztelhet a falu. A táj szép, és ha egy régi nemesi kúriát le akarok festeni, ajánlja az övét.

- Én csak eget festek: felhőket és napnyugvást - felelem barátságtalanul, miközben a két vizes cipőjére pillantok.

- Napnyugvást? Miért éppen napnyugvást, ha szabad kérdenem?

S hunyorgat, mint a szabó, mikor cérnát fűz a tűbe.

Bosszús voltam már:

- Hát azért, mert én a napfölkeltét sose látom. Alsom olyankor. Kivált itt, ahol a békák egész éjjel retyegnek.

Csodálkozva rázta a fejét.

- Az, kérem, úgy szokás a békás helyen.

S látva, hogy emberevő kedvemben vagyok, bocsánatkérésekkel távozik.

Még látom a kacsázó, büszke járását, mikor egy vadászpuskás, tiroli pipás, vaskos úr válik elő sétálva az erdei zöldből. Hamuszín ruha van rajta, és lebcses fülű vizsla szaladgál előtte. Magas szárú Napóleon-csizmákban gázolja felém a kákát. Közben röppenő füstöket ereget.

Remélem, nem hozzám jön!

S behúzódok a kunyhóba. Akkor látom, hogy a cilinderem ott felejtődött az asztalon. Fogom, és tisztogatom róla a sarat fogkefével.

No, csúnya sárga foltok maradnak a sárfröccsök nyomában! A töréseket meg semmiféle simogatással el nem lehet egyengetni.

Közben a kunyhóhoz érkezik a vastag vadász. Megáll, beköszön:

- Aggyisten! Mán tegnap hallottam, hogy érkezni tetszik. Lipóczy a nevem, erdész vagyok.

Azt szerettem volna felelni, hogy: bánja a lipóci fene. Mégis, hogy a kezét nyújtotta, el kellett fogadnom.

- No, furcsa tanyát tetszett választani - mondotta a kunyhóba betekintve. - De hát a művészek ilyenek, tudom.

Ötvenéves-forma, szürkült-szőke ember. A szemén csaknem ujjnyi vastag, csillogó szemüveg. Vörhelyes szőr még az orrán és fülén is.

A rövid szárú erdészpipából rongyszagú füstöt ereget.

- Mihelyt hallottam - folytatta, a csizmája sarát a fűbe kenve -, mingyán mondtam, hogy ezt várom én mán húsz esztendeje! Mer hogy a szegény édesanyámnak még csak egy fényképe sincsen. De sose gondolt rá. Aztán maholnap meghal szegény: hetvennégy esztendő.

- Sajnálom - feleltem ridegen -, de én csak eget festek: kék eget, felhős eget, napnyugtát.

A fejét csóválta, hümmögött.

- Kék eget, hm... Eszerint színfalakat is?

- Azt nem.

Csodálkozva nézett vastag szemüvegén át a nadrágomra. Aztán meghítt, hogyha éppen unatkozom, látogassak el hozzá. A falu innenső végéről kociút visz be az erdőbe. Csak negyedóránynál van bent a háza.

- Köszönöm - feleltem -, lehet, hogy valamelyik nap...

S magamban gondoltam:

- Csak azt várd!

Barátságosan kezet rázott, és kutyáját, puskáját, vastag szemüvegét visszavitte az erdőbe.

A fejemre csaptam a kitisztíthatatlan, csámpás cilindert, és fűjtam, mint a bika. Aztán arra gondoltam, hogy a puska vajon nem törött-e el, mikor a kordéről leesett.

Előhúszom, szemlélgetem. Nincs baja. Csak éppen a tokja sáros.

Szétnyitottam, és hozzátámasztottam az ajtóhoz, hogy száradjon.

Aztán azon gondolkodtam: mivel töltssem el a délelőttöt? Hátha - gondoltam - megpróbálom hát csakugyan az eget: ha már annyit emlegetem, talán le is tudom festeni.

Az ég olyan fénnel telt kék volt, mint nyáron szokott lenni. Felhő is fehérlett rajta, mint valami nagy havas hegy. Mintha a teremté egy havas hegyet akart volna a szép zöld tájba lebocsátani a magasból, de aztán meggondolkodott, s a hegy a levegőben maradt.

No, gondoltam, lefestem azt a felhőt, de pirosas színnel, mint amilyen napnyugtakor volna.

Leülök az állványomhoz, és előbontom a festékesládikát. Kenem a kobaltot meg a halvány-pirosat pazarul. A vöröses felhő épp a vászon közepére kerül, s az árnyékszíneket is próbál-gatom belé. Hát a színek csak virítanak, de a felhő nem úgy áll, mint az égen. Közel van, közel! Mintha a földön volna, a rét közepén.

Ahogy tűnődve keresem, hogyan toljam hátrább a gyönyörű pirosas felhőt, látom, hogy egy papforma ember szökdel a réten a falu felől. Mögötte meg egy másik, egy vékony derekú, csizmás fiatalember.

Az is másfél métereseket szökell a zsombékokon.

Bosszankodva vonulok be a kunyhómba, és a nadrágtartómat a lehető legrövidebbre erőltetem, hogy ha netalán hozzám jönnek, ne legyenek annyira lompos.

Hát a nadrág húzódik is feljebb, de csak az alsó része. Felül fityegős marad, mint a szerbek bugyogója.

Hozzám jönnek-e ezek is?

No, hozzám.

A pap egészséges, piros képű ember, akár egy gyászba öltözött pipacs. Egyik kezében vastag bot, a másikban hosszú szárú pipa. A bottal tapogatja a zsombék bizonyosságát, és felkötött reverendával lódul neki egy-egy zsombéknak, mialatt a pipát magasra emelinti.

A másik szintígy: bottal, pipával.

Röstelkedve kelek fel az éktelen nadrágban: az Isten sáfárjával csak nem végezhetek félvállról.

S jön. Köszön mosolyogva, mintha ismerőse volnék. Az arca kerek, mint a tányér s az orra pisze, mint a padláslyuk. És ilyen arccal még pap is lehet valaki!

- Bocsánat - mondom fanyalon -, hogy ingben fogadom az urakat. De a ruhám... csak egy öltözetet hoztam magammal.

- Nem baj! - legyintett vígan a pap. - Hallottunk mink már sok mindent a művész urakról. Ez itt a tanítóm, ez a fiatal legény. Karó Jenő a neve, de olyan is.

És a csizmája sárszennyét ő is beletörölte a fűbe.

Karó úr iskolás gyerekként hajol meg. Huszonhat éves forma, barna, tatár-pofacsontos ember. Három szál lefelé hajló, fekete bajuszával és apró, ferde szemével olyan, mint valami megnyújtott testű kínai.

A pap tovább cseveg:

- Az én lapomat kéri el olykor a kertész, hogy olvassa benne a piaci árakat. Így látta a művész úrnak a hirdetését is. Micsoda: már készül a kép? Nézze már, tanító úr: így festik.

S nézi műértő szemmel. Nekem szinte dagadozik a mellem a büszkeségtől. Várom is, hogy valami dicsérő szót mond, ő azonban kérdő szemmel fordul felém:

- Kit ábrázol?

A tanító is megszólal vélekedésképpen:

- Nem Deák Ferenc?

- Nem - feleltem olyan hangon, amilyenen egy mellbe szúrt ember felelhet -, ez napnyugvás fog lenni. Csak most kezdtem.

- Hát persze! - kiáltott a pap. - No, mink levizsgáztunk, tanító uram! Hát persze: iszen látnivaló, hogy felhő lesz. Alatta az a zöld a rét.

S röstelkedve nézték a képet tovább, de azért olyan érdeklődéssel, amilyenel a Rafael képét nézhették a korabeliek.

- Tehát a felhőt így kell... - szólt a tanító tűnődve. - A színfalakat is így festik.

Ez is színfalakat emleget. Mit akarnak ezek a színfalakkal?

A pap meglátja a puskámat.

- Micsoda: puska is van? Mégpedig hátultöltő. Nézze már, tanító úr: hátultöltő. No, akkor rávisszük a művész urat az őzre! A halhatatlan őzre! Olyat még nem tetszett löni! Igaz-e, tanító úr?

Karó úr érdeklődése szintén a puskámra fordult.

- Szabad?...

S fölvette. Forgatta.

A pap a botjára ült, és elmondta, hogy jár az erdőn egy vén őz, egy gyönyörű őzbak, amelyre esztendőök óta hiába lövöldöznek a vadászok. Az erdész legalábbis háromszázszor lőtt már rá. (Igaz-e, tanító úr?) A hajtóvadászatokon is áttöri a hajtók sorát. Csak jön, mint a villám. És *sutty!* - megy, mint a villám. Lelövöldöztek arról már két őzre való szőrt is, a szarvát is megcsorbították, de őt magát nem lehet meglőni.

- Én már úgy vagyok azzal az őzzel, ha meglátok egy őzet, hogy fehér nyakfoltos, már remeg a kezem, mielőtt elsütném a puskámat. A penész egye meg! Mindig azt gondolom, hogy hátha az Isten azért jelölte meg azzal a fehér nyakfolttal... Ilyen buta babonás az ember! No, talán a művész úr szerencsés lesz vele. Délután, még ma délután!... Tanító úr, izenjen el Lipóczynak hogy délután kimegyünk vadászni.

- Evvel a puskával... - mondotta a tanító, még mindig a puskát szemlélgetve. - Drága lehetett.

A halhatatlan őz megragadta a fantáziámat. Gondoltam: a ruhám úgyis aligha tisztul meg délutánra, mért ne mulatnék egyet? Puskát ugyan még soha életemben nem sütöttem el, de nem nagy mesterség az. S hátha véletlenül le is lövöm az őzet?!

- Nincs ruhám - mentegetődztem mégis röstelkedve. - Ez a nadrág a kertészé... Az enyém csak délutánra lesz meg, ha ugyan meg lehet addig tisztítani.

A pap megint legyintett:

- Nadrág, az mindegy, csak csizma legyen jó.

S rápillantott a cipőmre.

- Csizma sincsen?

- Nincs.
- Adok én egy párt kölcsön. Nekem van három pár is.
- De kabátom sincsen.
- Azt meg ad a tanító úr. Az enyém bő lenne.

Bizalmatlanul pillantottam Karó úrnak a fakó, zöld kockás kabátjára, és különösen a kabátja zsírvonalas gallérjára. De hát az őz, az őz, a halhatatlan őz megmarasztott. (Miket beszélek majd én arról! Hogy bámulnak majd a húgaim!) Haza fogom küldeni. Expressz gyorszállítmány. S telegramot küldök egyidejűleg: „Őz megy. Lőttem. Hívjatok ebédre rokonságot.” Micsoda szenzáció lesz ez otthon!

A papnál ebédeltem persze. S olyan voltam a szedett-vedett kölcsönruhákban, hogy a tulajdon anyám se ismert volna rám hátulról. A nadrág bő volt, a kabát oly szűk, hogy be se lehetett gombolni, és még zsírosabb nyakú, mint a délelőtti; a cylinderkalapom a fülemig lejtett, csizmát meg még nem is kaptam. A papé rövid volt. Ebéd utánra hagyta, hogy addig szerezz alkalmat.

No, az ebéd remek volt: aranszín tyúklevés, korai tök és fiatal liba. Alighogy letettük a kanalat, jött a tanító, jött az állomásfőnök - egy cvikkeres, komoly úr -, jött a jegyző - aggodalmas szemű, szívbarjos öregúr.

Valamennyi régi divatú, elöltöltő puskát hozott. Míg a pap levette a reverendáját, a vadászásra öltözött, nagy érdeklődéssel vizsgálták a puskákat, patronjaimat, s tudakolták, hogy mibe került, hol lehet venni.

- Tegnapelőtt - beszélte az állomásfőnök - láttam az őzet. Ahogy a mérnökkel megyünk a dresszinán, látom, hogy ott legel a kilencvenhatos őrház mellett, a lucernában. Rögtön megismertem arról a tenyérynél fehér foltról a nyakán. Mondom a mérnöknek: Nézd csak: ott a *halhatatlan*? „Jaj, hogy nincs itt a puskám! - feleli. - Majd megmutatnám nektek!” Annyira volt az őz a sínektől, hogy kővel is agyon lehetett volna hajítani.

- Nekem nagy spúriuszom van - szólt át a pap a szomszéd szobából -, hogy a művész úr el fogja ejteni az őzet.

A főnök a fejét rázta.

- Én is sejtek affélét - erősítette a jegyző. - A nem idevalósi embereken nem fog az idevaló babona.

Még csak a csizmát vártuk. A pap a szomszéd faluba küldte át a szolgáját, a kollégájához.

A szolga - egy tizenhét éves, mezítlábas, piros pofás suhanc azzal tért vissza, hogy a plébános úr csak estére adhatja oda a csizmát, mert éppen fejelik.

No, ez kedvetlen hír volt!

A pap bosszankodott. Magam is elszontyolodtam.

Arra gondolni se lehetett, hogy az én városi lakk félcipőmben induljak vadászatra.

- Ez nem jól kezdődik - mondotta az állomásfőnök.

A jegyző is a fejét rázta:

- Ez nem jó jel.

Azonban a tanító a legénynek a lábára nézett, és szinte kiáltva szólott:

- Hátha a Matyi csizmája jó lenne?

A pap arca egyszerre földerült.

- Hozd be a csizmádat!

A legény egy pár lóborcsizmával tért vissza. Patkós volt a csizma és nagy.

- Erdőre minden jó! - biztatott a pap. - No, hál'istennek!

Soha életemben nem volt csizma a lábamon, patkós csizma meg azóta se. De hát mit meg nem tesz az ember egy őzért! Felhúztam. Úgy éreztem, mikor jártam benne, mintha a lábamat is kicserélték volna.

No, indulunk. Gyönyörű figura lehettem a patkós csizmában és kajla cilinderkalapban! Máig is sajnálom, hogy nincs róla fotográfiám.

A falu végén Szilágyival találkoztunk. Egy parasztház udvarából lépett ki. Az udvaron álló borjú, s mellette a házbeliek - bizonyára borjúvételtelen munkálkodott. Hogy meglátott bennünket, nagyot emelt a kalapján, és nyájasan hunyorgott:

- Alászolgája, urak! - háhogta. - Vadászni? Sok szerencsét kívánok!

A négy ember egyszerre megáll, mintha a lábát leragasztották volna. S olyan arccal néznek egymásra, mintha egyszerre mind a négynek fogfájása érkezett volna.

A jegyző aztán egyet csavart a fején, és káromkodott. Az állomásfőnök a hajába markolt, és a fogát vacogtatta. A pap csaknem földhöz vágta a puskáját.

- Valami rosszat mondtam talán? - hüledezett Szilágyi.

De azok csak a kezük fejét rázták.

- Most már mehetünk vissza!

- Ugyan, ne legyenek olyan babonások - hebegett a tanító. - Nekem a minap nyúl keresztezte az utamat, és két varjút lőttem aznap egy lövésre.

- Száz közül! - vélekedett a jegyző.

S hiába volt minden beszéd. A jegyző visszatért az állomásfőnökkel. Csak a pap tartott velünk nagy kedvetlenül.

- Ürgét se lövünk! - dohogta folyton. - A penész egye meg azt a háhogó Szilágyit!

Az erdész benn az erdőben csatlakozott hozzánk. A szerencsekívánat neki se tetszett. De azért csak barangoltunk összevissza, árkon-bokron, sziklán, bozóton át. Barangoltunk rogyásig elfáradtan. Az erdész lőtt egy menyétet; a tanító rálőtt egy harkályra - amiért az erdész bosszúsan csillantotta rá a szemüvegét.

- No, nézd: még mire nem puskáz! Látszik, hogy nem igazi vadász!

Szerencse, hogy a harkály vígan repült tovább. A pap gerlére és mókusra is durrantott, de egyiket se találta el. Szidta Szilágyit. Én nem lőttem semmire, nehogy a pap az egyházi átkot is kimondja Szilágyira.

A halhatatlan őznek színét se láttuk.

Napnyugta után búsan bandukoltunk a homályzó erdőben hazafele. Az erdő egy tisztásán házikó fehérlik ki a homályból, s két kis narancsszín fénnel világító ablak. Mindjárt gondoltam, hogy az erdész háza. A mellette magasló, kalitkás ölfarakások sokasága is arra vallott. (Várfalaknak néztem a homályban.) A társaim csak ballagnak egyenesen arra.

Gondoltam, megpihenünk, s folytatjuk az utunkat.

Hát belépünk. Valami láncos kutya uhog ránk a kapu mellől, mintha ugató ágyú volna. Azonban az erdész szavára megcsillapodik, s morgadozva vonul vissza az óljába.

Beljebb jutunk. Az előszobában fali olajlámpás ég, és egy nagy sor ágas-bogas szarvat világít meg. Egy kerülőféle ember felaggatja a tarisznyánkat, puskánkat a fogasra. Közben halk cimbalomzengést hallok, s abból megértem, hogy Lipóczy uram nem magányos ember.

De csak hölgyek ne legyenek?...

- Én mégis hazamegyek - mondom szorongva.

- Már hogy menne! - szól rám szinte megbotránkozva Lipóczy.

S a pap is rá:

- Itt már ez a szokás. Vadászat után az erdésznek még vannak kötelességei.

- De nekem haza kell mennem...

Abban a pillanatban kinyílik az ajtó, s megjelenik...

...megjelenik az ajtóban...

...megjelenik asztali lámpáskával... az Ezeregyének egy fehér tündére.

Azaz még annál is meglepőbb: egy nyúlánk úrileány! Olyan elegáns, testhez álló, fehér ruhában áll ott az ajtóban, mintha egyenesen a pesti korzóról lépett volna oda.

Képzeltetitek, hogy nekem huszonhárom éves koromban mit jelentett ez a szó: *úrileány*. S képzeljétek el egy fekete, görögfrizurájú leányt, aki nyájas-nagy szemmel csodálkozik reánk.

S micsoda szemekkel!...

És én abban a lötyögő, komisz nadrágban... Patkós csizmában!...

- Már vártuk az urakat - szólalt meg szelíd-kedvesen.

S hogy rám fordult az a két csodás szem, nem várhattam meg, míg az erdész apa megnevez: elpirultan léptem elébe, és megmondtam, ki vagyok. De egyúttal mentegetődztem is, hogy ilyen ruhában...

- Bocsánat, hogy csak bal kezet nyújtok - felelte mosolyogva. - Apácskám már beszélt önről, festő úr.

Kedves, vékonyka hang, mint amilyen a Sacre coeur-beli halványkák hangja szokott lenni. De kellemes és meleg.

A szobából közben még mindig hangzik a halk cimbalomzengés.

Uram-teremtőm, ha még több leány is van!... Csak legalább ezt a buta patkós csizmát lehetne átcserelnem valahogy a magam cipőire!

A lány kinyitotta az ajtót:

- Tessék.

- Én nem lépek be előre.

Megfogtak: betoltak.

Függőlámpással megvilágított szoba. Valami muskátliszag-féle. A lámpás alatt terített asztal: tányérok, csillogó evőeszközök.

És senki más a szobában, csak egy fehér fejkötős, sovány, agg nő. Az egy ódon-ó klávisz mellett áll, amelyet én a hangjáról cimbalomnak véltem. Hiszen ismeritek azt az öt-hat oktávós, régifajta zongorát, amely már csak antik bútorkereskedőknél látható. Spinétnek is nevezik. Olyan mellett állt a fehér fejkötős, agg nő, állt valami lila-szürke ruhában, állt behunyt szemmel, mint valami odaállított múmia.

Szelíden elmosolyodott, hogy a leány bemutatott neki:

- Az a festő úr, nagymama, akivel apuka le akarta festetni.

- Bocsánatot kérek - rebegtem -, hogy ilyen ruhában...

Az agg nő mosolyogva nyújtott kezét. Akkor láttam meg a szeme állásán, hogy vak.

Hál'istennek (uram bocsá!), legalább nem látja a csizmámat.

Tehát ezt festette volna le Lipóczy uram!

Iparkodtam mégis úgy állani, úgy fordulni, hogy a csizmám árnyékban maradjon. De oly átkozottul kopogott a padlón...

Szép pillantottam a szobában, van-e több is valaki? A hátul fehérlő üvegajtóra is szorongó várakozással pillantgattam. Szerencsére nem jelentkezett más senki.

Az asztalon már ott állt az étel: egy lapos, nagy tál, másik tállal leborítottan, meg egy másik tál, fehér asztalkendő alatt.

Az asztalfőre a vak hölgy telepedett. Melléje Ilka egyfelől, a másik felére engem ültettek.

Az egyik tálból hideg vaddisznóhús került elő.

Ettem, mint az éhes farkas.

Aztán, hogy letettem a kést, villát, a szemem evett tovább: a velem szemben ülő leányon ámuldoztam.

Hogy a lámpa rávilágított az arcára, megértettem, hogy miért volt a tekintete olyan bűvös hatású rám.

Képzeltetek el egy tizenhét éves Diana-arcot, gyöngét és fehéret, mint a babvirág. Képzeltetek hozzá puha, barna haját, egyenes vonalú, vékony, fekete szemöldököt, hosszú, fekete, selymes szempillákat, s a fekete szemöldök alatt, fekete szempillák között a legkékebb kék szemet.

Fekete lánynak kék szem!

No, hát én láttam sok bódító szemű leányt, hiszen a Hangliban minden nyári délután országos kiállítás és világkiállítás volt akkoriban a leányszemekből, de ha az az erdészleány a Hangliba lépett volna, minden más csillag elhalványult volna az övé körül.

S micsoda ártatlan, nyugodt apácatekintet!

Csak a keze nem volt olyan leányos, mint a húgaimé: valamivel nagyobb, erősebb volt, mint olyan archoz illett volna, bár formásan hosszúkás és fehér. Talán azért is viselt négyszeres sorú aranylánc karperecet.

De láttam is én akkor a kezét! A szeme foglalt el, a szeme, a szeme!...

A vadászok az élményeiket beszélgették: a szerencsekívánást, a hibázásokat. Az őzet is bizonyára Szilágyi miatt nem lehetett megtalálni.

A leány nemigen evett. Megszólalt halkán az asztalon át:

- Pesten lakik?

- Ott, Iluska.
- Mindig?
- Odavaló vagyok, Iluska, ott is születtem.
- Láttá Pálmait?
- Sokszor.
- Ismerősök is talán?
- Egyszer beszéltem vele. Mért érdekli magát?

Elmosolyodva vont vállat:

- Mindig róla beszélnek. Szép?
- Hát maga nem látta még?
- Nem. Én sose jártam Pesten. Csak a nagymamám. Mondja, szép a hangja?
- Nem a hangjában van az ereje: a mozgásában, játékában.
- Láttam egyszer az arcképét.

S elgondolkozva nézett maga elé.

Aztán ismét fölemelte a fejét. A társaimra pillantott. És szinte susogásig halkította a hangját:

- Játszik *A falu rosszában*?
- Pálmai? Nem.

*A falu rossz*a akkoriban volt a színpadok gyönyörűsége. Nem éppen új már, de még mindenütt azt játszották, mindenütt azt emlegették, ha színpadról beszéltek.

- Hát ki játszik benne? - fűzte tovább a szót a leány.
- Blaháné, Tamássy.
- Jászai nem?
- Az nem.
- Én csak kétszer voltam színházban - mondotta álmodozva. - Egyszer Miskolcon, egyszer Egerben. Miskolcon *Fatinicát* játszották. Látta?
- Láttam.

- Láng Etel volt a Fatinica. Gyönyörű nő! S hogy dalolt!... Egerben meg a *Szép Helénát* láttam. Egy hónapig szüntelen láttam: éjjel-nappal mindig láttam.

S behunyta egy percre a szemét, mintha újra akarná látni *Szép Helénát*.

Aztán álmodozó szemmel nézett reám:

- ...Az olyan szép... Milyen boldogok lehetnek, akik az életüket a fantázia színes világában élhetik!
- A színészeket gondolja? Azok a legboldogtalanabb emberek.
- Lehetetlen! Hiszen a boldogság érzelmi valami. És a színpad érzéseknek a világa. Mi lehet szebb a színpad világánál? Mondja, milyen asszony az a Blaháné? Akik Pesten megfordulnak, mind róla beszélnek, meg Pálmairól. Hogy micsoda gyönyörűség mind a kettő, s hogy játszik még a szemével is Blaháné.

Hogy a vak asszony némán és komolyan ült közöttünk, nem mertem mondani a hasonlításokat az ő szeméről meg a színpadi szemekről. Vakok előtt bajos szemekről beszélni.

De abba is maradt néhány percre a társalgásunk, mert a többiekre is kellett olykor figyelnem. Azok olyasmiről társalogtak, amihez nem szólhattam. Vidéki szokás. Hogy valami Gyuszi katona, és a paptól kér pénzt, nem a szüleitől.

- Már nincsenek igazi apák! - fakadt ki az erdész. - Hiszen most már szabadul.

- István-királyra hazajön a Gyuszi - mondta a tanító.

Majd az adóról beszéltek, majd valami járványos állatbajról, meg erről, meg arról, csupa lokális semmiségről, ami azonban az ő agyuknak minden kerekét foglalkoztatta.

Nem hallgattam rájuk. Új fonalat fűztem a beszélgetésünkbe.

- Nem félnek itt maguk? Nők, erdőn...

A leány mosolyogva csodálkozott rám.

- Mitől?

A múmia is:

- Mitől?

- Mindenféle vadak... Vaddisznó is jár itt.

- Jár. De én nem félek tőle. Télen a malacok hozzám jönnek az etetőnél. Kukoricát viszek nekik. A kezemből eszik.

Elszörnyedtem:

- A vadmalacok?

- Azok.

- Hiszen ha meglátja az anyjuk...

Mosolygott.

- Hiszen lát.

- És nem bántja magát?

- Esze ágában sincs.

- No, majd egyszer esik, ami esik.

A fejét rázta.

- Ott van az anyjuk is mindig.

- És nem dühös az anyjuk?

- Nem. Csak tartózkodó. Félrevonul tőlem, és csak messziről pislog. Milyen komikus! Milyen nyugtalanul rőfög a fiainak, de azok nem hallgatnak rá.

S mosolygott. Szinte kicsinylően nézett rám, hogy a vaddisznót én veszedelmes állatnak ismerem.

A múmia is mosolygott.

- De'iszen - erősködtem én -, Zrínyit is vaddisznó ölte meg.

Ilka felvonta a vállát, és mosolygott:

- Zrínyi nem kukoricával járt köztük. Ha mink kísétálunk nagymamukával, el se futnak tőlünk.

Oly mondhatatlanul bájos volt azzal a vállfelvonással, szelíd mosolygással, azzal a kék tűző csillagszemekkel, hogy remegni éreztem a szívemet.

Azt mondják, a szívnek is vannak hangjai. No, hát az én szívemnek volt abban a percben. Az én szívem kiáltott: *Ezt a leányt én elveszem feleségül!*

A leány, mintha meghallotta volna a szívem kiáltását, bájoskán elkomolyodott.

A többire pillantott, akik már az állatorvos tudatlanságát szapulták, s mintha meg akarná lopni az alkalmat, halkán, bizalmasan kérdezett:

- Meddig marad?

- A faluban? Bizony már ma délután el akartam utazni. Nem alhatok a békáktól.

- Hát elutazik?

- Nem. Ebben a percben tökélttem el, hogy nem.

- Tehát marad. És meddig marad?

- Meddig? Nem tudom.

Ismét a beszélgetőkre villant a szeme. És ismét bizalmasan suttogott:

- Valamit szeretnék mondani...

S mondta volna is, de hogy újra a beszélgetőkre pillantott, benne rekedt a szó.

- Tessék még pogácsa - szólalt meg hangosan.

A papnak is kínált:

- Nincs más, tessék.

Mert a második tál étel pogácsa volt, s azt is csaknem mind elfogyasztottuk.

A vak asszony mentegetődzött is:

- Pesten, tudom, nem így élnek. De hát faluhelyen csak így szoktuk. Ezt Ilka sütötte.

Megértettem, hogy az Iluska keze mért keményebb, mint a lányoké szokott lenni.

- De én egy kis mézet ennék még! - mondotta szinte rendelkező hangon a tanító. - Iluska, adj egy kis mézet.

Ez az *adj* szíven vágott. Mit jelent ez? Rokonok? Bizonyára rokonok.

Iluska legott fölkel, s rám nézett mosolyogva:

- Magának is?

- Köszönöm - feleltem tagadón -, ha magát látom, nem kívánhatok mézet.

A tanító elbocsátotta a füle mellett a mondást vagy nem értette. Ilkának azonban megrezdült a szeme pillája, de még a vak asszonyé is.

A tanító aztán Ilkához is intézett néhány kegyes kérdést, hogy, megérkeztek-e a kóták, amiket a Szilágyi lányok a szomszéd faluból kértek, és hogy közte van-e a Szabady-induló?

A hangja bántott: hogy egy úrileánnyal úgy beszél, mint valami iskolás gyerekkel. De hátha jegyesek is?!

Ez a gondolat tüzes nyílként csapott a szívembe. Jegyesek szoktak ilyen bizalmasok lenni.

Keserőség nehezült a mellemre. Csak az érezhet olyan keserűséget, mint én, aki elásott kincset örököl, s mikor fölvenné, azt látja, hogy másvalaki megelőzte.

Ránéztem a kínai szabású ábrázatra, és ugyancsak fékezni kellett a nyelvemet, hogy újabb fullánkös megjegyzést ne mondjak.

De hát nem tanácsos. Még ellenem bosszankodik, s a pap is a pártjára kel. Aztán szó szöba - a vége az lesz, hogy ott a lány előtt lehúzza rólam a kabátját, a pap meg a csizmáját.

Másfelé iparkodtam teregni a gondolataimat. Körüpillantottam az alacsony gerendás szobán. A falon régi acélmetszetű képek, fenyőtobozsal díszített rámaiban: a *Vadász temetése*, *Szarvasok hóban*, *Mátyás vitézjátéka*. Egy zöldposztós vadásztáblán avult kürtök, tarisznyák és valami öt vadászpuska. A szekrényben könyvek. Vajon mi könyvek? Bizonyára Jósika regényei, Pompéry novellái, régi divatlapok meg erdészeti lapok és vadászlapok.

A társaim nagy hahotával nevettek valamit. A pap az asztalra csapott, s harminckét fogával nevetett. Látták rajtam, hogy nem figyeltem rájuk, hát Lipóczy nekem is elmondta, hogy a múlt héten vásáron járt, a lovát adta el ott, és egy hamisított forintot kapott a többi között. A szolgálja elkérte a forintot, hogy majd ő segít a bajon.

- No, ha elváltod, fele a tied.

A szolga vett ötven krajcáron egy tajtékipát, ő meg vett egy összehajtogatható métermértéket. A pipáról kiderült, hogy babliszt, a méteren meg Szilágyi konstataálta, hogy kétujjnyival rövidebb, mint az igazi.

- Semmi se igazi ma már! - mondotta bosszúsan az erdész.

S újra nevettek.

Ilka visszatért. Egy tányérka lépes mézet tett a tanító elé.

- Ki látott már vacsora után mézet? - mondotta tréfásan.

S visszaült a helyére.

Újrakezdtem vele:

- Az előbb kótákról beszéltek. Maga is zongorázik? - kérdeztem szomorúan.

- Én nemigen - felelte Ilka szégyenlősként -, de öreganyám virtuóz.

A vak nő mosolyogva pislogott, és hervadtlevél-szín arcán két piros folt jelent meg.

- Nono - mondotta szemérmesen -, a pesti urak Liszt Ferencet is ismerik.

A leány azonban erősködött:

- Majd hallja őt, hallja...

A tanító letette a mézes kanálkát, és a széken megdőlvé nevetett:

- Ilka danolni szeretne! Milyen ravasz! Milyen ravasz!

A leány elpirultan tiltakozott:

- Eszembe se volt!

- De milyen ügyesen ravaszkodja elő az alkalmat!

- No, hát csak azért se fogok ma!

A nevetésre és Ilka röstelkedésére a pap is abbahagyta az erdéssel a beszélgetést. A figyelme ránk fordult.

- Micsoda? Nem dalolsz? Márpedig a művész úrnak hallania kell. Véleményt kérünk tőle.

- Különben a *nagy ügyből* nem lesz semmi - tódította a tanító.

Hogy mi az a nagy ügy, csak másnap értettem meg.

- Ma nem danolok - felelte Ilka duzzogva. - Nincs napom. - S hogy bosszúsan, szégyenkezve nézett azzal a csodás kék szemével a tanítóra, én csak álmélkodtam rá.

Hol az a festő, aki azt a nézést megörökítse! Nincs az a Tizian, nincs az a Botticelli! Pedig az a duzzogó szem is szín és szín, vonal és vonal, talán-talán színes fényképezéssel lehetne...

- No, hát egy kis muzsikát, asszonynéni - szólt kérőn a pap.

S a leány is derűltre változó szemmel:

- Muzsikát, nagymamuka...

S megölelte a múmiát, odavezette a kláviszhoz.

Már értettem, hogy mért zengett a klávisz a jövetelünkkor. A szegény vak nő előre tudta, hogy jövünk: gyakorolt...

Megtapintotta a székválat, s leült. Eltapintott az avassárga billentyűk fölött is. Aztán fölemelte az arcát, mintha a magasságból szedné az inspirációt.

Játszott. Valami nekem ismeretlen zenemű volt az. Talán a Bétóven *Fideliójából* való vagy más régi szerzemény - bizony ma sem vagyok olyan jártas a zenében, hogy meg tudnám mondani. De annyit láttam, hogy annak a hetvennégy esztendőss asszonynak az ujjai szinte röpködtek a billentyűkön. S a cimbalomhangú, régi hangszerből olyan zengzetek szállottak elő, hogy akármi muzsikás is megcsodálhatta volna.

De nem is igen ügyeltem arra, hogy kinek a szerzeményét játssza - minden gondolatom azon forgott, hogy vajon mi bizalmasat készül mondani nekem az a leány.

Tudtam már akkor, hogy minden leány rajong a titkokért, és minden leánynak van mindig valami titkos közlenivalója - semmiségek persze -, de hogy ilyen hamar, ilyen rövid ismeretség után... Mit mondott volna?

Néztem.

Ott könyökölt a kláviszon. S most meg azt mondom: hol az a szobrász, amelyik azt a lágy vonalú karcsúságot márványba tudná örökíteni?

Félig behunyt szemmel hallgatott. Látszott rajta, hogy a lelke hallgat.

A végén csak én tapsoltam. Falusi emberek nem tapsolnak. Csak bólintanak, meg azt mondják: szép volt.

- Valami nótát! - kérlelte a pap.

S a tanító is.

- Valami nótát, Boriska néném!

S a múmia néhány régi nótát játszott. Már nem emlékszem, miket. Csak azt tudom, hogy az első az volt, hogy *Érik a szőlő, hajlik a vessző, bodor a levele*.

Nem ismertem azt a nótát, és rám úgy hatott, mint valami szomorú-szép ázsiai melódia, amely még az ősi sátorok között keletkezhetett. A klávisz kicsi volt, de minden hangja zengett-bongott, és lélegzett, és sóhajtott. Az agg nő vékony, csontos ujjai egyre gyöngébben libegtek a billentyűk fölött, s a dal halkán enyészett el az alsó akkordokban.

- No, valamit, Ilka!... - szólt a pap a végén.

- Ma nem.

Sehogy sem akart.

De aztán az apja toppantott egyet.

- Danolj!

A leány mosolyogva kelletlenkedett: megvonogatta a derekát, és a vak mellé ült.

- Melyiket? - kérdezte a vak.

- Akármelyiket - felelte Ilka kedvetlenül.

- *Jer az ablakomra...* Jó lesz?

- Jó.

S a klávisz néhány bevezető akkordja után rákezdte:

Jer az ablakomra, kedves...

Nem volt erős a hangja, de mintha lágy öblű üvegfuvara szólalt volna meg...

Még a lábam szárán is végigbízsergett a gyönyörűség.

- Még egyszer! - könyörögtem a végén. - Még egyszer, Iluska!

Akkor még büszkécskén mosolygott. S még érzelmesebben dalolt. De hogy jött ki az ajkán ez a sor: *Minden alszik már!* Különösen az a *minden* szó...

Hallottam én azóta nagy énekeseket. Szakállas fülemiléket, szoknyás rigókat. Műcsicsergőket és műbögőket. Az emberi gégeének és nyelvnek mindennemű csodahangját. Minek mondjak el egy névlajstromot, hiszen ti is ismeritek az Opera meg a Vigadó énekeseit. De ahogy az ő ajkán kijött az a *minden...* két i-vel és lágyan, melegen, altató bársonyosan...

Szinte tántorogtam, mikor hazafelé mentünk, mintha én ittam volna meg az erdésznek minden borát.

Az ég csillagos volt és csendes, és álommal teljes az erdő. Sohasem láttam szebb csillagos eget, mint ott azt az erdei lombok fekete csipkekárpitján át ránk csillogót.

Hallgatva ballagtunk a keskeny erdei úton hazafelé. Elöl a pap, utána én, mögöttem a tanító.

De csak a testem ballagott nekem ottan. A lelkem ott maradt minden gondolatommal és érzésemmel az erdészlakban.

No, nagy merészség és talán meggondolatlanság volt, hogy a zenélés után nagy lelkesedésemben megcsókoltam a vak asszonynak a kezét, s azt mondtam neki:

- Ezt nem hálálhatom meg másképp, csak azzal, hogy teljesítem az erdész úrnak az óhajtasát: lefestem, nagysád, lefestem! Holnap délután eljövök, és lefestem!

Én bizony Ilkát szerettem volna lefesteni, de hát azt nem mondhattam.

A tanítóban így is féltékenység ébred irántam. A képet meg el se tudom kezdeni, nemhogy meg tudnám cselekedni. De ki az ördög is látott már vak arcképet? Ilyen bolond gondolata csak egy olyan kabátban járó bagolynak lehet, mint az a Lipóczy!

Kijutottunk az erdőből a gabonaföldek közé.

Megálltam egy minutára, hogy a tanító mellém érjen, s együtt haladjunk tovább.

S megszólaltam, közömbös színnel, de persze az irigység nyálát nyelegetve:

- Jól jár az, aki azt az Iluskát elveszi.

- Mért? - kérdezte álmosan a tanító.

- Szépen danol. Ha ilyen hangú feleségem lenne valaha, reggeltől estig danoltatnék vele.

A fejét rázta.

- Nem sokat ér az.

- Nem sokat?

- A hangot nem lehet az asztalra tenni.

- Az asztalra tenni?

- Se fűteni vele.

- Se fűteni vele? Hogy érti ezt?

- Nincs annak a lánynak nyolcvan forintja se. Egy tehenet se visz az a házhoz. Ámbár tehenet azt mégis adnak vele. Kettő van nekik. De az öregebbiket adják. Annak már nincs foga. Korpán él.

Bámulva pillantottam rá.

A tanító megvetően legyintett:

- Nem párti. Ami vagyonuk volt, ráment a Lacira, a fiukra. Gyakorló erdész most már, de borzasztó sok költségbe került, különösen Selmecen. Kártyázott a kölyök. Mikorra végzett, az ékszereiket is eladták. Csak az a vékony lánc maradt meg, amit az Ilka karperecnek visel.

Vállat vont:

- Karperec. Bogrács kell a házba, nem karperec!

- Én azt hittem, hogy maga...

- Én? - felelte szinte sértődött elbámulással.

- No igen, hiszen tegezi is.

- Tegezem, mert tanítványom volt. Tizenkilenc éves koromban már én tanítottam, és ő egy kis nyaffadt csirke volt akkor. De hogy én illet... Háromszáz forint fizetés, és még egy nő, aki a Der Bazárt olvassa, és nincs egy papucsra való vagyona...

- Ön igazán okos ember! - feleltem örvendezve.

És szerettem volna megcsókolni a józan népművelőt.

Micsoda tökfílkó! - gondoltam. Csak a pénz érték neki, meg a tehén. A gyémántot ez is odaadná játszani a gyerekeknek, mint az afrikai paraszt. Hát a szem nem gyémánt? Az Ilka szeme... Százezreket ér! Milliót ér! Két szem, két millió! Hol találhatni gazdagabb leányt!?

S következett persze egy álmképekkel teljes, álomtalan éj: szavakba nem foglalt költemények viráglengető, tavaszi fuvalma egy fiatal szíven át - a való életnek éktelen békalármája és szűnyogoknak szemtelen zöngicsélése.

Jer az ablakomra, kedves!... Eldanoltatom vele azt a nótát holnap is! Eldanoltatom a két kék tűzű gyémánt viselőjével!

Istenem, istenem, milyen különös az élet! Hallottam azt a nótát, igaz, még egyszer. De nem másnap. Harminc esztendő múltával! Akkor már maga zongorázta nekem. S amíg zongorázott és danolt - ó, de nem azon az üvegfuvalma hangon! - a könny csurgott a szeméből.

És én is sírtam...

De hát most csak arról a nyárról beszélek.

Nehezen aludtam el, s másnap megint az agyonvert ember érzéseivel ébredtem.

Eszmélkedek. Kiugrok az ágyból. Nyitom az ajtót.

A maszatos gyerek már ott kapózik, s megrettenve dugja zsebre a kavicsait.

- A ruha csak délutánra lesz meg - hebegi. - El tetszik-e utazni?

- Nem utazok el. Hanem te gyerek, valami borbélyt küldj ide. Van itt borbély, ugye?

- Borbély? Borbélyék a bolt mellett laknak.

- Hát küldd ide a borbélyt.

- Melyiket?

- Akármelyiket, amelyik a paphoz is jár.

A gyerek gondolkodott.

- Nem jár a paphó - mondotta a fejét fölemelve.

- Hát ki beretválja a papot?

- A papot? A főurat? Nem tudom.

- Hát nem a borbély beretválja?

- Nem.

- Hát kit beretválnak itt a borbélyok?

- Senkit.

Értettem már, hogy csak nagy bés borbélyok vannak a faluban.

- Hallod-e, méltó magzatja apádnak: nekem beretválkoznom kell. Hát ki beretvál meg engem?

A gyerek a vállát vonogatta:

- Hacsak apám nem.

Ez aggasztó valami volt.

De hát nem mehetek Ilka elé kétnapos sertével!

- Hát szokott apád mást is beretválni?

- Beretválni? Beretválni?

- Azt hát: beretválni.

A gyerek a vállát vonogatta:

- Nyírni szokott. A lovat is megnyírja.

No, ha nyírni szokott - gondoltam -, beretválni is tud. Tessék: még örülnöm kell, ha vállalkozik a megberetválásomra.

S Hamlet szemével néztem a levegőbe. Melyik rosszabb: beretvátlanul menni a leendő feleségem elé, vagy pedig alávetnem magamat az Izsák János bizonytalan művészetének és szagainak.

Az utóbbit választottam.

Negyedóra múlva elém cammog a kertész.

- Tud maga beretválni?

- Megpróbálhatom.

- Eszerint nem tud.

- Dehogynem. Iszen minden vasárnap beretválkozok.

- De másokat nem borotvál?

- Csak tesszen rám bízni. Borotváltam én már mást is.

Ezt mondva kitesz az egyik zsebéből egy fanyelű beretvát, a másik zsebéből egy faggyúszagú szappant. A derekáról leold egy keskeny, zsíros szíjat. Körülpillant a kunyhó belsejében. Beleakasztja az ajtószegbe. Gyakorlott kézzel csattogtatja rajta a múzeumba illő primitívumot.

- No - mondja aztán -, hát tesszen leülni ide a kunyhó elé.

- A földre?!

- A földre vagy a küszöbre.

- Hát nem székre?

A fejét rázta.

- Szék csak egy van. Nekem térdelnem kell, vagy ülnöm. Mer az igazat megvallva, én csak gyzisnót szoktam beretválni pörköléskor. De azért ne tesszen tartani semmitül.

S leült ő is a földre. A vizespoharamat maga mellé vette, s belemártotta a szappant.

- Tesszen idehajtani a fejét a combomra.

No, azóta se láttam fényes nappal rakétákat!

Mindjárt a nyúzásom elvégzése után telegramot bíztam rá. Ruhát kértem hazulról, meg új szalmakalapot, nyakkendőket, cipőt.

Ráízentem a kertésznére is, hogy a ruhám ebédutánra akárhogy is, de biztosan meglegyen.

A kalapomat is elküldtem neki: vasalja meg, ahogy tudja.

Hát a ruha meg is lett délutánra. De a kalap...

- Próbáltam én evvel mindent - mondotta a kertészné. - Tejesfazékon is próbáltam. Hiába: nem fogja a vas.

No, végigéreztem a Boka kesergőjét a cylinderemen! Annál szomorúbb cylindert nem látott Európa! Mármint mit cselekedjek?

Kalapot csak nem kérhetek kölcsön senkitől!

Szorongattam a fejemet. Töprengtem annyit, hogy annyi gondolkodással föl lehetett volna találni a repülő kalucsnit is. Csak azt a kalapot nem lehetett kitalálni, amely a fejemre repülhetett volna délután négy órára.

Végre is a papnak írtam egy névjegyen, hogy kölcsönözzön két napra egy heverő kalapot.

Kaptam is tőle egy papos kalapot. De az olyan kicsi volt nekem, hogy sehogy meg nem állt a fejemben. Máig sem értem, hogyan lehetett egy nagy arcú embernek olyan kicsiny a koponyája!

Hát most már mindegy: a kezemben fogom lógatni, mintha a meleg miatt járnék hajadonfővel. Csak a szalagja volna valamivel újabb! Azt bizony valami rossz materiából szőtték: vörhenyesre fakult.

De hát mire való a bolt?

Megnéztem az órát: kettő felé járt.

- Gyere, Bandi - mondom a gyereknek -, vezess el engem a boltba.

A rossz kis falusi boltban, a világ legvegyesebb kereskedésében találtunk is aztán olyan fekete szalagot, amely alkalmasnak látszott. Gyászszalag volt, de hát kalapra is jó.

Míg a boltosné varrta, az ablakocskához álltam, és néztem az utcát a szennyes üvegtáblán által.

Micsoda nyomorúságos viskók! Nádtető, fűz-sövénykerítés, oldalt dülő hídkarfa, libák, kacsák a híd alatt a pocsolyában, tyúkok a kocsúton, buta, lompos kutyák a kapuk előtt.

Időnkint egy ökrös szekér lassalkodik el a bolt előtt. Mellette hosszú ostorral ballag a hajtója. Aki férfi, mind csizmás és mind ballagó. Aki asszony, mint mezítlábas és mind sietve járó.

Aztán egyszerre gyerekárma, valami különös *dú-dú* hangok, mint mikor a zenekarban a fagottot próbálja a fagottos.

S mintha valaki dalolna is: rekedtes, nyers férfihang. Csakhamar értem a szavát is, amint a nótát végzi:

Akki legény, aura rá se haugassék...

- Jön az Imre - mondja a boltos, az ajtón kipillantva.

S elmosolyodik.

Zajgó gyerekhad sokadozik elő a kocsúton. Töksípot fúj egynéhány. Egy piros rongyokkal tarka ember lépeget büszkén a gyerekhad közepén. A kalapját kakastollak lengik körül. Az oldalán rozsdás hajdúkard. Idős már. Lehet ötvenéves. Szürke a szakála, a bajusza is. A haja még szürkébb, s kuszált, mint az ócska meszelő.

A gyerekhad zsibajog:

- Éljen a haza!

A falu bolondja megáll a bolt előtt, fölemeli a kezét. A töksípok még buzgóbban szólnak. S az ember kurjant, és méltóságos lejtéssel táncol. Meztelen bokáit olykor összeütögeti, a kezét a füle mellett forgatja. A nap rásüt. Ő csak a földre néz, mintha az árnyékának táncolna.

S danolja az előbbi nótát:

*Gyere, pajtás, a huszárok sorába,
Ne haugassál az asszonyi riásra.
Mer az asszony gyenge madár, hagy ríjjék!
Akki legény, aura rá se haugassék!*

- Ki ez? - kérdezem.

- A Bolond Imre - mondja a boltos mosolyogva. - Napja van ma. Táncol itt egyet, meg a kocsmá előtt. És pálinkát vár.

- Nem veszedelmes?

- Nem. Azt képzeled, ha rájön az órája, hogy verbunkos. A király megbízottja, hogy gyűjtsön hadat. Szólongatja is az embereket, hogy csapjanak fel! De hát csak annyit kell mondani: *Német vagyok!* Akkor köp egyet, és odábbáll.

- Hát adjon neki egy pohár pálinkát. Megfizetem.

Az örült örömszeggel látta, hogy nyílik a boltajtó, s megjelenik a pálinka. Táncolva közeledett, s egy hajtókára kiitta.

- Csapj fel, öcsém! - mondotta a boltosnak. - Gyöngyélet a huszárélet!

- Német vagyok! - felelte a boltos.

A bolond megvetően pillantott a boltosnak a lábára.

- Gyerünk odább! - mondotta keserűn a bandájának.

S továbbvonult a nevető gyerekhaddal.

Az utca sokáig üres maradt. Csak egy gólyát láttam, amint elkerengett a háztetők felett.

Egyszer csak két napernyő jelenik meg az ablak alatt. Mind a kettő fehér. Bokáig lengő úriszoknya, félcipős leánylábak. Pesten alig pillantottam volna rájuk, de akkor ott a nádas házak között, abban a mezítlábas világban, egyszerre igen érdekelt: milyen arcok rejlenek a két napernyő alatt?

Épp az ablak előtt állnak meg. Talán be is jönnek? Beszélgetnek. Igen sok a beszélőnivalójuk. Az egyiknek fehérsejtem kesztyű van a kezén. A másiknak fekete. Igazán formás kéz mind a kettőé!

A fehér kesztyűs íme, szembefordul az ablakommal. Csakugyan úrileány. Hosszúkás, bécsi arc, lágy nézésű, svábos kék szem, vastag fonatú, szőke haj. Még az arca színe is sárgásfehér, mint a piskóta. Nem volna csúnya leány, csak a válla széles. A kalapja meg éppen furcsa: fehér strucc tollas Rembrandt-kalap valami fehér gyökérből, vagy inkább mintha vékony makaróniból volna fonva.

A fekete kesztyűs, karcsú leány búcsúzásra nyújtja neki a kezét. A kezén négysoros aranylánc. Megrezenek.

Csakugyan ő!

S a tűzijátékosok forgó napjaként szikrázik bennem mindenféle mentő gondolat, hogy mit mondjak, ha belép a boltba.

Azt csak nem mondhatom neki, hogy a plébánosnak az ócska kalapját javíttatom!

Szerencsére van időm gondolkodni. A két leány kezet fogott, de persze még sok a mondanivalójuk. A beszédjüket hallom is, de nem értem. Szinte egyszerre beszél mind a kettő. Csiripelnek, mint a verebek az Erzsébet téren.

Már látom az Ilka arcát. Mily tündér abban a mandulavirágos florentinkalapban! S mennyi szeretet sugárzik a szeméből! Hiába, csak a lányok barátsága az igazi barátság!

De hogyan van, hogy nem vélekedtem rá azonnal?

Én este nyúlánkabbnak láttam. Azért tetszett-e olyannak, hogy az ajtó közt állt, s az én magas ajtókhöz szokott szememnek az ő termete látszott magasnak? Vagy magas sarkú cipő volt a lábán?

A haja is este feketének látszott, holott gesztenyeszínű. Meg a kalap: a nőket úgy elváltoztatja a kalap, meg a más frizura...

Egy pillanatra arra is vélekedtem, hogy tán nem az Ilka, csak testvére. De mikor megláttam a szemét... A fekete, finom szemöldök alatt, fekete, selymes szempillák között csillogó, két sötétkék szemet...

Csak nézem-lesem óvatosan az ablak egy diónyi, tiszta foltján át. Már megvan az is, hogy mit mondok neki, ha netán ide lép be.

No, most már mégis válnak.

Mind a kettő félrebillenti a napernyőjét. Az arcuk összeér.

Kedves látomány! Mindig kedves, amikor a galambok csókolódnak!

Nem jött be egyik se.

Ilka ellebegett délnek. A másik északnak, a templom felé.

Kiálltam a boltajtóba, s hosszan lestem Ilka után, míg csak el nem tűnt a gémeskút mellett. Mintha csak elnyelte volna az a kút, úgy ellebbent.

Az a mese jutott eszembe, amely a királyfiról szól és a kútban lakó tündérleányról.

Azt a mesét a nép fantáziája bizonyára egy ilyen látványból teremtette.

Egy óra múlva az erdei úton voltam, hajadonfővel persze, a kalapot a kezemben lógatva, de oly odkolon-illatosan, hogy bizonyára négy méternyire meg lehetett volna rajtam érezni.

A vásznat, festéket, állványt az édes Bandi vitte előttem, a kis maszatos. (Csupa meggylé volt a szája körülete.) Kalauzolt egyúttal az úton is, amelyen biz én nem találtam volna oda egymagamba.

Már nem aggasztott, hogy hogyan festem le az agg hölgyet. Elvégre, ha a lófejet le tudtam festeni, mért ne tudnék emberfejet is? Szín csak szín, vonal csak vonal. Lassan dolgozom, s majd csak lesikerül. A fő az, hogy a leendő feleségemmel beszélgethetek.

De vajon beszélgethetek-e vele? Bizonyára mindig a hátam mögött fog állani.

Erre nem is gondoltam!

Hát majd szünetelek, gyakran szünetelek. Azt mondom, hogy pihentetem a szememet. Lesz annyi eszem, hogy rajta pihentetem.

S beszélgetünk majd.

Talán azt is megmondja ma, azt a fontos-bizalmas valamit, amit az este említett - ha máig el nem felejtette.

A ház nappali világosságban jóval nagyobbak látszott, mint este. Akkor a tető egybeolvadt a fák homályával, s a diófa is eltakarta. Az ölfarakások körülötte sem látszottak már olyan fantasztikus fekete várfalaknak. A vadkomlóval takart kertkerítést se láttam este. Olyan volt az a kerítés, mintha sárgászöld színű dunyhákkal volna betakarva.

A malomkő asztalt se láttam este a kertajtó előtt. Vén szilfa tartott afölött örökös árnyékot. Vén szilfa, oly mohos derekú, mintha zöld selyemplüssel volna bevonva. Az erdőben nincs utca: ha kiülnek az ajtójuk elé, voltaképpen kiülnek az erdőbe.

Ott várt, lesett már a kerítés fölött kikandikálva a virágok virága. A láncos kutya uhogott. Ilka örvendezve nyitotta elém a kerítés ajtaját:

- Jaj, de aggódtunk, hogy elutazott!

- Dehogy utaztam. Ha én egyszer valamit megígérek...

S kezet szorítottunk.

Milyen bájos volt! Milyen üde! A fiatal lányok arcszínét bizonyára virágteremtő költői kedvében alkotta az Isten.

Lipóczy is ott pipázott a tiroliból a kertben, a vak nő mellett. Mint valami vörös-szőke bagoly a nagy kerek szemüvegével! Az agg hölgyön az a lila színű ruha volt, amelyik este. A fején is az a régies, vasalt gyolcs fejkötő. Ilkán is csak az a fehér ruha.

De mentegetődzött is:

- Nagymamuska nem tudta, hogyan öltözzön. Ő ebben a lilaszín ruhájában szokott nyáron, én meg mindig fehérben.

- Jó a lilaszín ruha is. És hogy maga mindig fehérben jár, azon én nem csodálkozom: a lilionszín ruha illik magának legjobban.

Elpirult. A földre pillantott vagy hármat. Aztán habozva szólott:

- A nagymama a rókamálás mentéjében szeretné magát lefestetni.

- Lehet abban is: a festékesládának mindegy, akármelyik színt veszem ki belőle.

- És bent, vagy kint?...

- Idekint festek. Ebben a virágoskertben jó lesz. Vagy tán künn a malomkő asztalnál?...

Besiettek a szobába, hogy öltözködjének.

Lipóczy aggodalmasan pislogott, és zavartan tömökélte a pipáját. Szőrös két füle olyan piros volt, mint a húsvéti tojás.

- Egy fontos kérdés... Mégis hát... Hiszen azt akartam tegnap először is...

Egy mondatának se találta a végét. S vastag szemüvegén át kérően nézett rám, mintha azt várná, hogy találjam ki, amit mondani szeretne.

- Mert, tudja, öcsém - folytatta -, püspöki erdész vagyok én. És hát egyik püspök megy, a másik jön. Se nem újítanak, se nem javítanak: a költséget mindenik a másikra hagyja. A magam pénzén kell nekem még a tetőt is javíttatnom. Hiába, már a püspökök sem igaziak.

- Hamisított püspökök.

- Jól mondja: azok, hamisított püspökök. Ámbátor...

A püspökökön és háztetőkön át eljutott elvégre oda, amit mondani akart, hogy mielőtt belefognék a festésbe, tudnia kell, mennyibe kerül?

Megnyugtattam, hogy én csak a tájképeket festem pénzért: arcképet még nem is próbáltam, hát azt csak magam mulattára fogom csinálni.

- De hát nagy munka az... Nem kívánhatom ingyen - vélekedett meghatódottan.

- Dehogya munka, pihenés az nekem. Negyedórát, félórát itt töltök, el is beszélgetünk.

A cseléd eközben székeket hozott. Kérdezte, hova tegye.

- Tegye ide a mályvabokor mellé.

Aztán jött a két hölgy is. A vakon olyan violaszín bársony, női mente volt, amelyet a Rákóczi korában viseltek. A fején fekete bársonykalpag - bizony kissé fakó és a felső szélén koszlott.

A kalpagon elernyedtt strucctoll. Az már az ötvenes évek divatjának lehetett emléke.

S a vén, ráncos arcon piros foltokban égett az izgalom.

- A láncot is - mondotta Ilka a karperecét kicsatolva - tegyük a nyakára, nagymamuka. Ó, ha a mentecsat is megvolna!

- És a két szemem világa - rebegte a nő.

És zsebkendőjét a szemére nyomta.

- Nagymamuskának gyönyörű szeme volt - mondotta Ilka.

- Olyan-e, mint a magáé?

Ilka helyett az öregasszony felelt:

- Éppen olyan volt a szemem.

- De'iszen akkor... Ha akarja, nagysád, hogy megfesse a szemét is, az Iluskáé formájára lehet.

Ez a buta gondolat megörvendeztette őket.

Nekem meg főképpen azért tetszett, mert így Ilka is kénytelen lesz előttem ülni.

No, megkezdtek. Az öreg kóró leült egy karosszékre, a liliomszál meg melléje a másikba. Az erdész mögöttem pipázott.

Persze csak ceruzával kezdtem, és egyenesen az Ilka két szemén.

Micsoda két kék szem. Teremtő Istenem! Micsoda mennyből származott, kék szemek!...

Sokszor eltűnődtem később is, mikor úgy eszembe jutott az a leány, hogy mi minden volt annak a szemében!

Csupa beszéd és csupa titok. És ártatlan tisztaság. Mint a gyermeké. Csakhogy a gyermek szeme átlátszó. A nőé nem.

A gyermek szeme olyan, mint a kristályvizű patak: minden kavicsot, fűszálat meglátok benne.

A nő szeme olyan, mint a hegyekben a tengerszem: tükrözi az eget s a belénéző embert; de mi van a mélyén? - mindig titok.

Soká babráltam. Ilka negyedóra múlva meg is szólalt:

- Látszik-e már valami?

- Már kezd valami látszani - felelte boldogan az erdész.

- Nono - mondtam -, nem fotografálás ez. Minden vonalat ki kell mérni, meg kell nézni akkurátusan.

S míg rajzolgattam, törölgettem, folyton azon járt az eszem, hogyan beszélhetnék a... feleségemmel.

Az erdész végre is elunta a pizsmogásomat. Bement a házba, s visszatért puskával.

- Fordulok egyet - mondtotta. - Vacsorára el ne eresszétek a festő urat!

Persze nem maradtam. A kertészgyereket libalegeltetéssel bízta meg az anyja: vissza kellett térnie. Magamban nem botorkálhattam haza az esti sötétségben.

Alighogy az erdész elment, letettem a ceruzát.

- Tessék pihenni - mondtam a vak modellnek. - Az ilyesmi fárasztja az ülőt is, a festőt is.

Ilka a képhez röppent.

Nem látott egyebet, csak a két bájos szem vonalait, meg az orrvonalat, s körül a befonnyadt arcnak árokba futó horpadását, a fogatlanság miatt előrenyúlt, csontos állat, a sovány nyak ráncait. De azért örvendezett:

- Már látszik, hogy... lesz valami!

Mentegetődöztem:

- Az éjjel keveset aludtam. Holnap többet fog látni.

S fölkeltem.

- Szép helyen laknak maguk, Iluska. Csak talán télen...

A leány rámcsozáldkozott.

- Télen? Hiszen akkor a legszebb! Mikor a reggeli napfény megaranyozza a havas fákat. Aranyerdő!...

- Az csakugyan szép lehet - mondtam magam is őszinte elámulással.

- Hát még mikor az olvadás kezdődik, aztán éjjel megfagy, s reggelre egy üvegerdő van körülöttünk: üvegfák és üvegbokrok, és üvegfűszálak! Ugye, nagymamuka? Olyankor ha szél kerekedik: olyan csodálatos zenét hallunk. Mintha ezernyi citera szólana! Ugye, nagymamuka?

Az agg nő mosolyogva bólintott.

Fölkelt.

- Bemegyek - mondtotta -, leteszem ezt az ünneplőt.

S belépdegélt maga. Oly biztos lépésekkel haladt át a tornácon, mintha látta.

A leány elmosolyodott a bámulásomra.

- Nagymamának nem kell itthon vezető. Úgy jár-kel, mint akármelyikünk. A konyhán is dolgozik: krumplit hámoz, gyúr, metél...

- Lehetetlen!

- Mindent dolgozik, csakúgy, mint mink. Sőt ő figyelmeztet, ha a tűzre fa kell, vagy ha a leves már forr. Gondolná-e, hogy még az öltözködésemben is segít?

Amilyen hallgatag volt este, olyan beszédessé vált akkor. S csacsogott boldog szemmel, mint a csicsorgó madárka.

- Mutassa meg a kertjüket - mondtam egy szünetben. - Érdekel, hogy hogyan laknak maguk.

Habozva nézett rám:

- Beljebb nem szép...

- Mindenütt szép, ahol maga jár.

Gyöngé hajnalszín futott át az arcán, s hogy a belső kert felé fordultam, ő is megindult.

Egy hosszú ribiszkebokor-sor, s rajta a levelek közt rubinszín fürtöcskék. Beljebb néhány szőlőtőke, almafa, szilvafa. A kert végén istálló, jégverem, gémeskút. De hát mindezt csak átfutó pillantásban láttam. A leányon volt az eszem.

- Maga valamit akart mondani tegnap...

- Jaj, majd el is felejtettem - rezzent fel a hallgatásból. - Kettőt is mondanék. De igen bizalmas...

És kérően nézett rám:

- ...bizalmas.

- Megesküdjek?

- Ne. Elég, ha megígéri.

- Ígérem.

Még mindig habozva pillogott a földre.

- Titok még... Mert a szomszéd falutól tartunk, hogy megelőz... Mert... nem tudjuk, hogy a Molnos fiú biztosan hazajön-e augusztusban.

Fürkészőn nézett a szemembe. S halkult hangon, fontoskodva beszélt tovább, mintha valami nagy államtitkot közölné velem:

- A papunk a tanítónkkal... *A falu rosszat* játszátná el...

- Műkedvelőkkel.

- Úgy. Tánc is lesz a végén.

S elmosolyodva tépett le egy ribiszkelevelet. Morzsolta, és rám nézett.

- Az első csárdásra mindjárt meg is kérem - feleltem elmosolyodva. - És minden táncra, amelyik még elígérve nincsen.

- Nincsen. Mert, mondom, titok még. Én is csak azért tudtam meg, mert meg kellett hozatnunk a könyvet. A papunk meg a tanítónk eszelte ki. Az iskola javára. Mert nincs földgömb, és sok szegény, gyerek télen is mezítláb jár az iskolába. Aztán... (a szeme panaszosra változott)... lássa, nem engedik, hogy én legyek a Finum Rózsai. Azt mondják, hogy, nem nekem való. De én tudom, hogy ez csak intriga. Molnoséknak az erőlködése, hogy a Mariskát híresítsék. Ismeri őket?

- Nem.

- Egy irigy leány. Irgy, mint a kígyó. És a hangja igaz hogy erősebb az enyimnél, de úgy, danol... úgy rikítva, mint a cselédlányok.

S olyan megvetően nézett egy fej káposztára, hogy az szinte visszahúzódott a földbe szégyeltében.

- A maga hangjával bizonyára nem versenyezhet.

A szeme megcsillant.

- Ugye? Nekem a Szilágyi Malvin mondta, hogy Finum Rózsiból ne engedjek.

- Én is azt mondom.

- Hát mármost arra kérem, legyen a pártomon.

- Szívesen, de hát hogyan?

- A papunknál, tanítónknál. Hiszen azért kedveznek magának, hogy magát is megnyerjék.

- Engem?

- Magát. Azért hordozzák vadászatra is. Hogy aszongya a plébánus úr, az *isten küldötte*...

- Engem? Csak nem akarnak tán Göndör Sándorra tenni?

- Azt nem. Hiszen a Molnos Gyuszi lesz az.

- Hát akkor mire küldött az isten?

- Mire? Hát hogy megfesse a színfalakat.

Egyszerre kivilágosodott az utcám. Hát innen a nagy érdeklődés? A pap ezért adta a hírlapot a kertésznek? Ezért látogattak meg mindjárt másnap? Ezért hívtak ebédre, vadászásra?

Megígérem a lánynak, hogy mihelyt nyilatkoznak, azonnal követelem, hogy vele játszassák Finum Rózsit.

- No, és a másik titok?

Elmosolyodott:

- Az is nagy titok. Az igazán nagy titok, és talán kinevet érte: az őz, a szegény őzecske, tudja: az a fehér nyakfoltos...

- A halhatatlan őz?

- Az. Arra kérem, hogy ne lője meg.

- De hiszen...

- Értem, hogy csodálkozik. De azért ne lője meg. Ismer engem az őzike, mint valamennyi. Télen az etetőnél akárhányszor a kezemből veszi el a kenyeret.

- De hiszen a pap meg a tanító, meg még egypár úr évek óta lövöldöz rá.

Mosolyogva vont a vállát:

- Azok lövöldözhetik.

- De hát ne lövöldözzék azok se! Mért nem szól nekik?

- Nem lehet nekem szólnom. Tudja, olyan gyerekek néznek azok engem...

- De hát lelövik...

Mosolyogva rázta a fejét:

- Ritkán találkoznak vele. S azok olyan puskások... (Legyintett.) Azoknak minden vad halhatatlan. Hacsak véletlenül rá nem hibáznak.

- De hiszen az édesatyja is... Háromszázszor lőtt rá! Azt mondják, legalábbis háromszázszor.
- Melléje, föléje, hogy elriassa. Nem akarja rontani a kedvüket, ha éppen eléjük téved az őz. De mindig másfelé vezeti az urakat, amerre az őznek nincs járása.

Elkomolyodott.

- Én egyáltalán sajnálok minden állatot. Mikor hajtóvadászat van, és leterítik az udvarunkon az őzet, vaddisznót, az nekem olyan... Ahogy ott fekszenek véresen. És mind ismerem. Látná az őzet, amint a suta vezeti a borjacskaít. Elöl a suta, mögötte a bak. Többnyire kettő a borjacska, és olyan ártatlanok, oly félénkek...

A kert közepén álltunk. Az bizony dísztelen veteményeskert volt.

Talán kétholdas. És felénél több csupa káposzta és káposzta. Egy káposztatenger.

- Ki eszi meg ezt a sok káposztát? - fakadtam ki elcsodálkozásomban.

A leány rám nézett. A következő percben láttam, hogy nyeldeszi a nevetést.

Egy pad volt ott: leült, és az arcát a két tenyerébe takarva kacagott. Rám-rám pillantott, és kacagott.

Ma sem tudom, mit nevetett rajtam.

A kerítésen kívül a tanító köszönt ránk. S hogy a kapu felé igyekezett, Ilka is fölkel, és visszatértünk.

A tanító azért jött, mert azt mondja, kíváncsi a festésemre, nem látott még efféle mesterséget.

Ilka beröppent a házba, és néhány percre rá kávéscsészékkel tért vissza.

A tanító a képet szemlélgette, pislogott, hűmmögött.

- Azt szeretném látni - mondotta végre -, hogyan rajzolnak fát?

- Milyen fát?

- Akácfát, eperfát, nagyot. Mert én már próbáltam, de irtózató fáradtságos az. Hiszen egy fán millió levél is van.

Értettem, hogy a kulisszafestésre akarja terelni a beszélgetést.

- Mindennek megvan a fogása - feleltem kitérően.

- És hogyan festenek le egy egész falut, például a színpadon? Én ezen a kérdésen megbolondulnék, ha folyton kellene rajta gondolkodnom.

- Hát azt bajos is elmondani. Mit cselekedne ön, ha a falusi bíró egyszer arra kérné, hogy magyarázza meg neki, mi a sinus és cosinus, amit számolás közben emlegettek a mérnök urak?

Meglepődve bámult rám ferde, kínai szemével.

- Hát olyan nagy valami az?

Vállat vontam:

- Festőnek semmi. Csak annak, aki nem érti.

A két hölgy is az asztalhoz ült. Ilka a beszélgetésünkben olykor aggodalmasan pillantott rám, mintha attól tartana, hogy elárulom a rámbízott titkot. Át is tereltem a beszélgetést más útra.

- Nekem olyan különös itt ez a nagy csend - mondtam. - Ha este a békák hallgatnának, azt gondolnám néha: kipusztult a világ. De olyan jó, olyan nyugtató.

Ilka csodálkozó szemmel nézett rám:

- Hát jobb, mint városon?

- Jobb.

- Én pedig azt gondoltam. Nagymamuka gyakorta elmondja, hogy Pesten milyen nyüzsgés van. Már korán reggel túlkölnék a lóvonatok...

- Azok bizony túlkölnék.

- Én csak három várost láttam: Miskolcot, Kassát és Egert. Úgy szerettem nézni azt a sok embert, sok nőt. Ha Pesten lagnék... ott még több az ember.

- Meg a bál - vetette oda a tanító. - Mindig táncolnál, ugye?

- Mindig! - felelte mosolyogva a leány.

És a szempillája félig leereszkedett, mintha a gondolat szárnyain átszállott volna a lelke a pesti Vigadóba, ahol a Rácz Pali a spanyol szerenádból gyúrt rezgő nyárfa levelével mámorította akkoriban a fiatal hölgyeket.

Vajon hogy dalolná Ilka?

- Ismeri-e ezt a nótát: *Lehullott a rezgő nyárfa?*

Nem ismerte. Azon a télen született. Még nem jutott el a Bükk hegység erdői közé.

Eldúdoltam neki. Még a szájacskáját is elnyitotta, úgy hallgatott. S mikor a végére értem, a szemében könnycsepp jelent meg.

- Tanítson meg rá! - könyörgött. - Mondja el még egyszer.

S letörülte a könnyet a szeméből.

Az agg nő is könnyezett:

- Sose hallottam ennél szebbet!

Másnap borult volt az ég. Zivatart lehetett várni. De az engem nem tartott vissza. Igazi festő bizonyára nem festett volna a szobában olyan képet, amelyet künn a napvilágon kezdett. De nekem mindegy volt, és nekik is.

Az öregasszony megint felöltötte a violaszín mentét és a fekete kalpagot. Csakhogy a kalpag csodálatosképpen újjá változott. Szegények bizonyára egész délelőtt azon dolgoztak, hogy új bársonnyal borították be.

Ha tudták volna, hogy a festőjük minden művészete nem ér egy tenyérnyi bársonyt!...

Az ablakhoz ültek.

S tán az volt valamennyire a szerencsém. Hogy ugyanis az arc egyik felére árnyék terült. Ha künn festem, nincs árnyék, s nincs forma.

Így mégis valamennyire kikerekedett az öreg arc. Árnyékba került az archorpadás s a csontos állnak az alja.

S aznap már a festéket is elővettem. Nyomogattam mindenféle sárga és vöröses színekből, amelyekből a testszínt keverhetni véltem. S kevertem az olajjal, mintha soha egyebet nem is cselekedtem volna.

Az agg nő ült, mint valami koporsóból kikelt, régi magyar asszony. Az arca nem fejezett ki se örömet, se türelmetlenséget. Ilka azonban... Ha a Munkácsy keze lett volna aznap az enyém, alája lehetett volna írni a képnek: *Sugárzó boldogság*.

Az erdész nem volt otthon. Zavartalanul nézhettem Ilkára. Azt vélem, engem is lefesthetett volna valaki azzal a címmel, hogy: *Sugárzó ostobaság*.

Mert hogy mily ostoba lehetett az arcom, amikor Ilkára néztem, elképzelhetik. A pálinkaivóknak az arca azzal a félig leereszkedő szemhéjjal, az olyan, mint a szerelmi mámorosaké!

Ilka persze szintén nézett rám, és sugárzott. Sugárzott kéken és melegen.

Az én nézésemet azt mondta neki:

- Rabod vagyok, rabod, te kék szemű embervirág!

Az ő nézése azt mondta nekem:

- Tudom.

De az ajkunk hallgatott.

Festettem némán. Olykor fölemeltem az ecsetemet, s néztem Ilkára hosszasan, tapadó nézéssel, mint ahogy a pillangó tapad a virágra. Aztán tovább festettem a szemét.

A szemét...

Mert a vak asszony képe csakúgy tartozott az ő szeméhez, mint a gyöngykagylónak a kagylója a közepén csillogó gyöngyszemhez.

Az emberi szemnek azt a kék csodáját akartam én minden erőmmel és találékonyságommal megfesteni.

Próbáltam a festéktartómnak minden kék színét: berlinit, párizsit, kobaltot, ultramarint, perzsakéket, minden kéket, ami csak megvolt a festőládámban, de az ő szemének a kékje sehogy sem akart a vászonra lesikerülni.

Később, évek múlva tudtam meg, hogy a festők a kék szemet nem kék festékkel festik, hanem szürkével. Ma sem értem, hogyan látszik az mégis kéknek.

Láttam, hogy sehogyse boldogulok, hát kértem egy rongyocskát, s letöröltem. Csupán a helyét hagytam meg, s egynehány ráncot az agg nő arcán. A kalpagon is vontam egy-két vonást, s kijelentettem, hogy az idő nem alkalmas a festésre.

Ilka fölugrott, és a képhez lépett. Pillogva nézte.

- Szép lesz - mondotta -, máris látni, hogy szép lesz.

A vak mosolygott.

- Szép lesz? Azt mondták, hogy fiatalkoromban szép voltam.

Ilka megölelte:

- Most is szép! Öregnek is szép. Szép öregasszony. Ugye, művész úr!

Hunyintott, hogy bizonyítsak, s megcsókolta az agg nőnek az arcát.

Ez a pajkos intése megint a hetedik égbe ragadott.

- Tudom, az idő borús - mondotta a vak. - Zivatar lesz.

- Nagymamuka mindig tudja, milyen az ég - magyarázta Ilka. - Sosem kérdi, hogy napos-e az idő vagy borult. Mindig tudja.

Később gondoltam arra, hogy az agg nő az időnek ezzel az említésével távozásra figyelmeztetett. De hát törődtem is én akkor az időjárással!

A vak leoldotta a mentéről az aranyláncot, és átnyújtotta Ilkának. Bement a másik szobába, hogy a díszköntöst levesse.

Én persze csak ezt vártam. Míg Ilka a láncot a csuklójára illesztette, megszólaltam halk hangon, mámorosan:

- Mily kedves maga! Mily kedves!

Tekintetét a láncról rám emelte. Boldog és biztató volt a nézése. S vártam, hogy mond valamit. És így egy kis csend szakadt közénk, meleg és titkokkal teljes csöndesség.

Végre, hogy nem szólt, tovább susogtam:

- Érzem, hogy a mi csillagaink egymás mellett állnak az égen. Mit gondol?

Mosolyogva nézett a padlóra, és szemérmesen babrált tovább a karláncocskán.

- Én nem ismerem a csillagokat - felelte tétován. - Igaz-e, hogy ahány ember a földön, annyi csillag az égen?

Ez olyan gyerekes kérdés volt, s annyi ártatlansággal volt hozzám intézve, hogy válasz helyett csak néztem reá.

Tréfál? Vagy sose hallott a csillagászatról?

A szomszéd szobában az almárium zárjának a nyikorgása hangzott: tehát a vak mindjárt visszatér.

Ilka álmodozva csevegett tovább:

- Kiválasztottam egyszer egy csillagot, s azt mondtam, az az enyém. És úgy éreztem, hogy... éreztem, hogy az az enyém, hogy a sorsom össze van vele kötve, és néztem minden este. Aztán egyszer sokáig felhős volt az ég, sok napon át. És utána nem jelent meg többé a csillag.

- Iluska - suttoztam forrón -, én úgy szeretnék magával beszélni. Valamit mondani...

- Mit? Hát szóljon.

- Nem lehet ilyen röviden.

- Nagymamának nem szabad hallania?

Csak épp inthettem, hogy nem. A vak belépett. Hangosan folytattam:

- És nekem nincs esernyőm.

Ilka elámultan tekintett rám, aztán a két tenyerébe takarta az arcát, és nevetett, fuldoklott, kacagott, mint mikor a káposztát kacagta.

Az agg asszony talán megsejtett valamit, mert szoborként állt a szoba közepén s a szeme héja megnyílt. Két elfakult csillag, mint az elfakult bádög...

S nézett avval a fénytelen bádög szemével. Nézett közénk. Mintha kettőnk között egy harmadik valaki is állna.

Nézett.

- Hacsak a mienket oda nem adjuk - szólalt meg aztán szíves hangon. - De az női esernyő. A fiam nem jár esernyővel. Talán jó lesz...

Nem fogadtam el. A zivatar azonban már morgadozott. Sietve elbúcsúztam, és szinte futva siettem haza a fák között.

Egész éjjel tűnődtem, hogy megértette-e a leány a vallomásomat. Vagy...

Nők közt nőttem fel, s mégse volt annyi nőismeretem, hogy a leggyengébb elméjű nő is azonnal megért mindent.

Hát csak hánykolódtam, forgolódtam.

- Elégedj meg annyival - csillapítottam magamat -, hogy Ilka nem viselkedett hidegen. Hiszen csak nem borulhat mindjárt a harmadik találkozásban a nyakadba. Nem többre becsülöd-e ezért, ha majd a feleséged lesz?

A házasság kérdése ugyan még igen távoli muzsika volt nekem, de hát mért ne lehessen addig is választanom? Találtam, választottam. S vinni fogom! Mint ahogy az erdőn talált gyöngyvirágot viszi az ember haza a szobájába!

A gyöngyvirág-gondolat álmra édesítette a fantáziámat. Istenem, micsoda boldog kor, mikor még az ember gyöngyvirágokkal álmodik!

Reggel a Bandi gyerek azzal lepott meg, hogy tisztába volt öltözve. Új kalap díszlett a fején, és új dolmányba volt ruházva.

A képe is úgy meg volt mosva, mintha kicserélték volna valami emberfinomító intézetben.

- Hát mi nap van ma, hogy úgy kipucoltak? - kérdeztem a kávésbögrémet átvéve.

- Vasárnap.

S a dolmányhoz varrt piros zsebkendőt megvonta az orra alatt.

A falu felől méla harangszó hallatszott. Kedves valami volt abban a nagy mezei csendességben. Vagy hogy az én lelkem volt akkor olyan csendes, mint a hallgató mező, s azért éreztem mindent szépnak, mert csupa virágzás volt akkor az én fiatal lelkem.

A falu népe a templomba megy. Talán Ilka is...

- Hé, gyerek! Küldd apádat, de rögtön jöjjön a beretvájával!

S elővettem a legszebben vasalt tarka ingemet, legbécsebb galléromat. Szaladtam a nyakkendővel a legközelebbi tócsához. Nem volt más tükröm.

No, hát az is valami kedves látvány volt: milyen a vasárnap falun. A tisztára söpört udvarok, a tisztába öltözött, méltóságos parasztemberek, aranypártás menyecskék, virágos lányok, árvalányhajas gyermekek. A hetedik nap igazán csak faluhelyen ünnep!

A templom kicsi és kellemesen hűvös, ménták illatával teljes. A festmények benne azzal a művészettel készültek, amellyel nálunk a fűszerkereskedők címtáblái. De a besereglett nép arca: mintha királyi palotába gyűltek volna össze.

Szíves készséggel nyitottak utat. Mert biz én befelé igyekeztem, hogy Iluskát láthassam. Sokan voltak. A két padosor között férfiak is álltak, nők is. S az én érkezésem látható érdeklődést keltett.

Egy szűrös, vén ember fölkel a padból, s megkínált a helyével.

- Köszönöm - susogtam a vállára téve a kezemet -, hiszen én fiatalabb vagyok.

Az orgona akkor szólalt meg. Állva maradtam, s nézegettem előre. Nagy szívdobbanással fedeztem fel Ilkát meg az apját, meg a makaróni-kalapos lányt. Az oltár közelében ültek egy külön padban.

De mások is ültek ott. Egy egyenes derekú, atillás öregúr. Meg egy öreges úrinő is. Annak fekete szalmakalap volt a fején. Láttam, hogy az az úri osztály padja, hogy több hely nincs ott, nem mehetek oda.

Az ének zúgott: *Jöjj el Szentlélek-isten*. A pap megjelent a prédikálószékből.

Az arca nem volt annyira piros, mint köznapon, s a templomi komolyság olyan furcsa volt azon a vég emberen!

Mindjárt az első szétpillantáson megállt rajtam a szeme, s azontúl szinte nekem prédikált.

Hogy a jó fa jó gyümölcsöt terem, a rossz fa meg kivágatik és tűzre vettetik.

Csaknem félóra hosszat terelgette a jámbor nyáját a jó cselekedetek mezejére. S nekem ugyancsak kellemetlen volt, hogy beszéd közben rám meregette a szemét.

Engem, mint afféle elvetemült pesti juhot jobban érdekelt volna a jó fánál a szép virágbokor. Lestem is néha rá a vállak és fejek között, s dagadozó szívvel gyönyörködtem figyelő, üde arcában, áhítatos halványságában, s a mandulavirágos, florentin szalmakalapban, amely ugyancsak illett neki! De persze a paptól nemigen lehetett odalesekednem.

A prédikációnak az volt a fő érdeme, hogy nem sokáig tartott. Az imádságokat is hamarosan előrölte a pap, s lement a szöszékről, hogy misére öltözzön.

Kis időre rá egy csizmadiaféle félúr, félparaszt lépett ki ájtatos járással a sekrestyéből. Széket vitt az úri pad felé. Aztán hozzám nyomakodott, és hívón intett a meggömbített mutatoujjával:

- Tésuram! Ahun mán a szék, tesszen leülni.

Ezzel a szívességgel a pap végképp elrontotta minden multságomat. Minden parasztszem rajtam állt. Én meg persze nem nézhettem Ilkára. Kénytelen voltam az oldalt álló, hordozható Mária-képet bámulgatni.

Régi Mária lehetett. A feje köré festett aranytányér savósínre fakult már. Lám-lám, még a festett asszony is megvénül!

Aztán a prédikálószék alatt csoportozó, bambaképű és pántlikás hajú falusi lányokat szemlélgettem. Bizony azok mind napon sült arcúak voltak! Júliusban nincs szép parasztleány!

Mégis érdekes volt az a mise. Hiába: falun még van isten, és az emberek szíve nem csupán izomgombóc. Csak az énekük... A kántor is, mintha minden hangja deszkarecsegés között születne, kegyetlen keményen vezette az éneket.

Mise után a sekrestyés megint hozzám alázatoskodott.

- Tisztelteti a főúr, ebédre várja a tésuramat.

Ilka csak akkor nyújtott kezét. Az apja is.

A leány a makaróni-kalapossal susogva haladt előre. Az oltár előtt mind a ketten térdrel érintették a követ. S künn, hogy kiléptek a sekrestyéből, összecsókolódtak.

- Pá, édes!

- Pá, kedves!

- Eljössz?

- Litánia után.

- Biztos?

- Biztos.

- Várlak.

Mögöttük álltam. Vélttem, hogy Ilka bemutat. Azonban a makaróni-leánynak hívón szólt a fekete kalapos, öreg nő, s a leány még egyszer pát mondott, és elsietett.

Persze Ilkához csatlakoztam.

A leány felvonta a napernyőjét. Lipóczy pipára gyújtott. Ott kellett állanunk, míg a harmadik masinával is megkínálja a pipáját, s végre a pogány dohányba tűz gyullad.

Ilka kérdően csillantotta rám a két szép kék szemét:

- No? Láttá? Mit szól rá?

S megindultunk.

- Az a *sárga lány* - kérdeztem közömbösen -, akit megcsókolt?

- Az.

És a nevetés annyira a torkán volt, hogy megállt, s elővette a zsebkendőjét, az ajkára szorította, úgy cikogott.

- Mit nevensz már annyira? - mordult rá Lipóczy.

- Hogy azt mondja: *sárga lány*!

És szinte fuldoklott nevében.

Letörölte a nevető könnyeit, és hálásan pillantott reám:

- Hát az lenne...

- Finum Rózsi?

- Az.

A fejemet ráztam:

- Nem alkalmas rá.

- Ugye, hogy nem alkalmas!

- Nem színpadí arc.

- Az én arcom inkább?

S csillogott a szeme, mint a Hóp-féle, híres kék gyémánt.

A nap tüzesen sütött. Én még mindig hajadonfővel kísértem Iluskát. A pap kalapját nem lehetett föltennem. Mikor a faluból kiértünk, egy tarlón kellett áthaladnunk. Afrikai hőséget éreztem. Ilka így szólt:

- Mért nem teszi föl a kalapját?

- Én így szoktam. Csak esőben teszem föl a kalapomat.

- De hát süt a nap.

- Az a jó. Festőnek az illik.

Őrajtuk nem látszott a hőség nyomása. Az öreg afféle levegőn cserzett bőr, hideget-meleget megszokott ember. Ilkát meg talán a napernyő védte. Csupán az arca volt valamivel színesebb: mint a ma nyílt rózsza, amelynek a szirmain még ott a bimbói piros leheletű üdeség.

- Jár otthon templomba? - kérdezte galambtekintettel.

- Minden vasárnap elkísérem a húgaimat.

- A húgait?

S egyszerre igen érdeklődött a húgaim iránt, hogy milyen korúak, mi a nevük, milyenek. Az anyámat is kérdezte.

S a szeme bizalmasan, kedvesen sugárzott rám; és tündérkéken, mint a *grotta azura* kékje a Capri-szigeti barlangban.

Pipacs virított az árokparton. Egy lebbenéssel ott termett. Leszakította, és a hajába tűzte a füle mellé. Közben mosolygó szemmel nézett rám, mintha kérdezné:

- Szebb vagyok?

És az én mámoros szemem azt felelte rá:

- Remeke vagy a Teremtőnek!

Nem emlékszem, hogy miket beszélgettünk még. Csak arra az egyre emlékszem, hogy a szép atillás öregurat kérdeztem: kicsoda?

- Az öregúr? - felelte elcsodálkozva Lipóczy. - Hát Molnos Bandi, a fősvény huncut.

- A *Sárgának* az apja - toldotta hozzá a leány, újra nevetésbe vidulva -, meg Gyszié, aki Göndör Sándort fogja játszani. De az nem sárga. Barna.

A *Gyszi* szó hegyes késként szűrődött a szívembe. Hát neki is *Gyszi*? S hátha neki inkább, mint másnak?

De öt pere múlva elmúlt a fájás. Ilka víg volt. Könnyedként lépdikélt, mint a barázdabillegető. Ami virágot megpillantott, hozzároppent és letépte, s közben-közben rám-rám nézett, hogy gyönyörködhessek a szemének a csodátságában.

- Délután eljön-e? - kérdezte, mikor a kapujukban búcsúzkodtam.

- El, hogyne. Hiszen az ebéden a pap bizonyára előtárja a *nagy titkot*...

- És akkor pártolni fog engem?

Hogy mondta ki az *engem* szót!

- Amennyire csak lehet - feleltem hősi arccal.

- És ha ellenkeznek?

- Megkötöm a kerekemet: semmiben se segítek nekik!

Tapsolt.

- Hát... hát ha jó hírrel jön, már messziről intsen a zsebkendőjével. Ha pedig rossz hírrel jön...

- Hiszem, hogy jó hírrel jövök.

Szeretettel pillantott rám, és én boldog voltam, hogy ez utolsó kérdés és válasz alatt folyton a kezemben volt a keze.

Andalogva tértem vissza a hús fák alatt az erdei, mély csendességben.

Az út mellett egy patakocska folydogált a haraszt között a falu felé. Megálltam mellette, és néztem anélkül, hogy nézném.

Mert ott is talált virágot, valami fehér virágot Ilka. A nyomocskája látszik is egy helyen a puha parton. Ha egy bimbócska maradt volna a letépett virág mellett, fölvenném.

De nem találtam.

Aztán azon tűnődtem, hogy hogy is fogom én azt az Ilka megbízását teljesíteni?

Mert hogy Finum Rózsának nem való már csak a termete se, annyi bizonyos. S ha keresztül-erőltetem, el kell vállalnom a kulisszafestést, az is bizonyos.

De hogyan vállaljam el? Soha életemben nem láttam efféle mesterséget. S ha láttam volna is, akkor se tudnám megfesteni!

A víz csillogó remegéssel folydogált a belehajló füvek között. Férge molnárkák korcsolyáztak a színén. Egy türkizszínű szitakötő cikázott el a szemem előtt, mint valami kék szikra. Sose láttam akkora szitakötőt. Egyszerre leült előttem egy kiálló, mohos kőre, s nézett rám, mintha ő is gondolkodna velem a kulisszafestés problémáján.

Teremtő Istenem! Adj valami mentő gondolatot!

S lógó fejjel ballagtam tovább.

A pap már várt. Persze, a tanító is ott ült. Az örvendezésükből, szemük sugárzásából láttam, hogy kiérzik belőlem minden szükséges kulisszájukat.

De hát még nem volt a leves az asztalon.

Én persze színleltem, hogy sejtelnem sincs az elém tárandó titkokról. A papnak a kutyájával játszottam: kis, fehér bundás, hegyeske fülű komondorral. Kölyök volt még, de igen vidám, kedves állat! Mindent cibált, ami eléje került. A papnak a hímzett papucsát előhozta a másik szobából, s ide-oda dobálta, cibálta, dobálta. Aztán leült rá, és vakaródzott egyet. Megint fogta a papucsot, s nagy kedvvel dobálta.

Leves után csakugyan előbontották a titkot, ahogy vártam.

- Bizalmas, igen bizalmas ügy! - mondotta fontoskodva a pap. - Önt valóban az Isten küldte hozzánk.

A fő kérdésük, hogy hogyan lehetne előteremteni *a lehető legkevesebb költséggel* a kulisszákat.

- Mert a színpad kérdése már meg volna oldva - mondotta szorongva a tanító. - Van egy ácsunk, aki *a nemes ügyet tekintve díjtanul vállalkozik*.

- Szilágyi *ingyen* adja a deszkát, szálfákat - tette hozzá a pap. - Lipóczy is ad, ami kell, *ingyen*.

S aggodalmas-várazozón függött rajtam a szemük.

Én persze mindent helyeseltem, a gondolatot, az ácsot. Szilágyit, Lipóczyt és az ingyent. S a pap azon szavára, hogy a kulisszakérdés csak a megoldatlan, jóakarattal válaszoltam:

- Hát iszen az nem olyan nagy kérdés.

Az arcuk egyszerre kiderült.

- Nem nagy kérdés? De hát sokba kerül az! A festék... Hiszen rengeteg sok festék kell oda!

Alig ettek valamit, olyan izgatottak voltak. Csak én ettem nyugodtan.

Már akkor megvolt a gondolatom.

- Hát - mondtam -, ezt csak bízzák rám. Szívesen eligazítom ezt a nehéz ügyet. Hanem viszont nekem is van egy kis kívánságom, s ehhez kötöm, hogy kisegítem-e önöket a bajból.

- Ha nem költség...

- Krajcárba se kerül.

- Megadjuk! - kiáltották olyan hangon, mint Kossuth szavára a debreceni országgyűlés.

- Itt a kezem! - mondtotta a pap. - Itt a kezem rá!

S mind a ketten a kezüket nyújtották.

- Meg van adva!

- Mert magam is szeretem a művészetet - folytattam fontoskodva -, és sokszor láttam, hogy a műkedvelők műrontókká válnak.

- Ó, kérem... - tiltakozott a tanító -, amilyen Göndör Sándorunk nekünk lesz!...

- Szép fiú, gyönyörű, eleven gyerek! - harsogott a pap. - És ha hazajön, egy színész barátját is elhozza magával. Az aztán elvégzi az utolsó simításokat.

- De a nők, a nők...

- A nők? Hát Tercsinek ott van Szilágyi Malvin. Remek leány, noha kissé keleti típus. De hát az se baj, hiszen ismeri mindenki a faluban. Erzsinek ott az Erdész Ilka, Finum Rózsának Molnos Marcsa. Pompás Finum Rózsi lesz! Bátor! Már játszott az apácáknál is. És a hangja!... phajjaj!... a falu végéig elhallik!

- Csodaleány az, csoda! - tódította a pap.

- No hát - mondtam nyugodtan -, éppen itt a bökkenő. Én azt a hölgyet nem ismerem, de éppen az ilyen erős hang az, ami színpadra nem való. Akinek a hangja a falu végéig elhallik, az kérem, nem dalol, hanem kukorékol. Megengedem, hogy szépen kukorékol, de kukorékol.

Elképedten néztek rám.

Nyugodtan folytattam:

- Én a minap, hogy az önök kedves társaságában voltam, hallottam egy leányt...

- Csak nem az Ilkát gondolja? - hörkent rám a pap.

- De éppen azt - feleltem angol egykedvűséggel. - A Finum Rózsi szerepére senki se lehet alkalmasabb.

Mind a ketten elhőköltek. A tanító hátradőlt a széken. A bundáska visított.

- Az lehetetlen! - hebegett a pap.

- Az nem neki való - hűledezett a tanító is.

Fölvettem a nyifogó bundáskát az ölembe, és iparkodtam megvigasztalni egy pecsenye-darabkával.

S egyúttal ez a foglalkozásom volt a válasz az ellenkezésükre. Láthatják, hogy nekem Hekuba a Finum Rózsijuk.

- Hiszen az éretlen gyerekleány! - dörgött a pap.

- Csirke, aki most tollasodik - kontrázott a tanító.

- És félénk is. Ki se bírja nyitni a száját, ha a színpadra lép.

- Az az egyetlen szereplő, akitől leginkább félünk, hogy zátonyra viszi a vállalkozásunkat.

Vállat vontam:

- A színpadon mindenki megváltozik. Nemegyszer tapasztaltam, hogy bátrak meggyávulnak, gyávák megbátorodnak. És az a hang...

- No, de kérem, az egy... Hiszen már a figurája... - hebegett a pap. - Hiszen az... az nem Finum Rózi lesz, az *Finum Ilka* lesz!

És az arca kivörösödött, mint a szeptemberi paradicsom.

Én csak hallgattam, játszogattam a bundáskával.

Hiába bizonygatták nekem, hogy a Boriska-szerepet az isten is Ilkának teremtette, hogy az a nyafi hang éppen megfelel annak a szentimentális parasztleánynak.

Én mintha vasszéken ültem volna, nem lehetett engem megingatni.

- A hang a fő - csökönyösködtem. - Blaháné se dalol szebben, mint az a lány. És bizonyára úri vendégek is megnézik itt *A falu rosszát*.

Az úri vendégekre való nyomós hivatkozás hatott még legjobban.

A tanító a papra nézett.

- Felülfizetések...

A pap az asztalra csapott.

- No jó: hát ha már annyira a fejébe állt annak a leánynak a hangja, teljesítjük az óhajtását. De tegye le, kérem, azt a dögöt. Hiszen láthatja, hogy folyton vakaródzik.

- Kezet rá még egyszer! - mondtam, a kutyát a padlóra bocsátva. - Becsületszó... Hogy ez a szereposztás meg nem másul.

Szívesen megtették.

- No, hát most már beszéljünk a kulisszákról - mondtotta a pap pipára gyújtva. - Mennyibe fog az kerülni? És hogy lesz a megfestése? Mert hogy egy krajcárba se kerül...

- Nem kerül - feleltem. - És mivel most már az urakat becsületszó köti... Hát először is: nem este való játszani. Mert a világítás pénzbe is kerül...

- De hiszen úgy is szándékoztuk. Nappal, délután az iskola udvarán, Szent István királykor.

- Hát akkor rendben vagyunk. Akkor megmondhatom, hogy itt nem kell festeni semmit.

- Semmit?

- Semmit. Minek ide festett falu, mikor itt a valóságos! Az iskola dombon áll: hagyják nyitottan a színpad hátulját: a nézők látják a valóságos falut. És hát az eperfát se kell festeni: vágjanak le egy élő eperfát az előadás előtt való órában, s állítsák be a színpadra azon gallyasan, levelesen, ahogy az isten megteremtette. Annál különb fát Lehmann se festhet.

A tanító a homlokára csapott:

- Hogy erre nem gondoltunk! Hiszen akkor már túl is lehattunk volna rajta?

A pap is felugrott:

- Micsoda bivalyok vagyunk, hogy ezt mink ki nem találtuk!

Föl-alá járt a szobában. Aztán egyszerre megállt, mint aki falba ütközik:

- De hiszen ha nyílt színpadunk lesz, s a színpad emelvény, a nézők fölfelé néznek! Levegőt látnak, nem falut!

Erre magam se gondoltam.

Egy percre kővé váltan bámultunk össze. Ugyancsak össze kellett az eszemet szednem, hogy kiugorjak ebből a kérdésből. De hát a bibliában is benne van, hogy ahol szorítják az apostolt, a Szentlélek rögtön kisegíti.

- Furcsa - mondtam végre -, hát ne a színpadot emeljük, hanem a nézőteret. Magas padokat, fokozatosan, mint a görög színházakban.

- Hát persze, persze.

A továbbiak aztán az ötletemből szinte maguktól pattantak elő.

- A második felvonás kocsmáját - mondotta a tanító - összeállítjuk kéregpapírosból, és bemeszeltetjük. Szilági ad kéregpapirost is. Meszet is kérünk tőle.

- Majd én kiszabom - ajánlkoztam jó szívvel.

- Oda akácfa kell - fűzte a pap tovább -, vágunk azt is. Aztán az erdőt is így csináljuk meg: fát, bokrot sűrűn. Lipóczy ad, amennyi csak kell!

A nyert csata diadalhírére szokták olyan sietve vinni, mint ahogy én lódultam neki az útnak. Még a lélegzetem is fogyatkozni éreztem, mikorra beértem az első fák alá.

Útközben valami szokatlan viszketést éreztem a lábikrámon. Nem ügyeltem rá. Csak épp mikor a patakocská mellett haladtam, úgy futólagos gondolattal vélekedtem rá: de jó volna valami mélyedésszerű helyen fürödni egyet!

De a lokomotívom igen be volt fűtve. Ilka már vár! - gondoltam. Mekkoraát nővők előtte! Mekkoraát!

Ezekből a szívdobbanásos szép gondolatokból szinte kizavart egy ember, a Bolond Imre. Ott hevert egy mogyoróbokor mellett, s hogy mellette elloholtam, fél kézre emelkedett, és rám meresztette a szemét.

Megdöbbsentem.

Fene dolog is erdőben örülttel találkozni! Ki tudja, mikor milyen kereket vált a bolondsága, s nem lódul-e nekem a bolondságában?!

Az örült csak bámult. Fölvette a mellette heverő, kakastollas kalapot. Kifordította belőle a gombát, s a fejére tette.

Nem szólt semmit.

Szinte röstelkedtem aztán, hogy úgy megszeppentem tőle. Hiszen mondta a boltos, hogy csak akkor bolond, ha rájön az órája.

Ilkát a ház előtt, a malomkő asztalnál pillantottam meg. Ott ültek mint a hárman. Ilka fél könyékre támaszkodva nézett az útra. Piros volt az izgalomtól.

Előrántottam a zsebkendőmet, s diadalmasan lebegtettem.

Még inkább elpirosodott. Fölkelt, és elém jött néhány lépést.

- Hát én játszom? Igazán én játszom?

Szinte reszketett örömeiben.

- Apukám! - kiáltotta. - Én játszom! Én játszom a Finum Rózsit!

És boldogságában megcsókolta a vak asszonyt.

Éreztem, hogy az a csók engem illetett. S még így is jólesett.

- Tessék leülni. Ma nem festünk. Nem bírnék nyugodtan maradni. Vagy menjünk be. Odabent hűvösebb van. Milyen áldott ember ön, művész úr! Milyen áldott ember! Milyen szerencsém nekem!

S kezet nyújtott. A hála legkékebb sugarait árasztotta rám a szeméből.

Bementünk a szobába. Ilka még ott is örvendezett. Aztán egyszerre elhalványult.

- Mármost csak azt tudnám, hogyan lesz az? Belesülök! Irtózatosan belesülök!

S aggodalmasan tördelte a kezét:

- Micsoda szégyen lesz. Micsoda szégyen!

Lipóczy is a fülét vakarta.

- Dehogyan sülsz bele! - mormogta. - Ha a Marcsa nem félt, te se félj!

- De félt! Az is félt! Mondta nekem, hogy húsvét óta nem alszik emiatt. Most már én leszek az, aki nem alhatok.

- Nyugodjon meg - mondtam. - Én akárhányszor láttam Blahánét ebben a szerepben. Betanítom magát. Eljárok a próbákra.

- Betanít? De Marcsát ugye nem fogja tanítani? Csak engem, csak engem?

A láncos kutya dühös uhogása szakította meg a beszélgetésünket. Ilka kisietett. Két gömbölyű zsidóleánnyal tért vissza.

A Szilágyi kisasszonyok voltak. Mind a kettő egyformán rákszín ruhás és piros napernyős és büszke fejű. Az arcuk is vörösbe játszó szőke, és egyforma, mint két pulykatojás. A derekukon a mider olyan keményen áll, mint a régi lovagokon a páncélderék.

- Már nem titok! Már nem titok! - újságolta nekik örvendezve Ilka. - Most már a művész urat is megnyerték. A napokban kezdjük a próbákat.

Az ügy csak az idősebbik leányt érdekelte, a leendő Bátki Tercsit. No, hát ha Ilkára azt mondták, hogy Finum Ilka lesz a színpadon, akkor ez meg Slézinger Tercsi lesz! Ilyen *falu rosszát* se látott még Árpádnak országa!

A kisebbik rák kissé szomorkás arccal érdeklődött a színművészet iránt. Gondolom, bosszankodott is Tóth Edére, hogy csak három leányszerepet írt *A falu rosszába*.

S legott elárasztottak mindenféle kérdéssel, hogy hogyan öltözik a pesti Bátki Tercsi. Hát Feledi Boriska? Hát Finum Rózsí? Két ágba fonják-e a hajukat vagy csak egybe? Cipő van-e a lábukon, vagy csizma? Ki kell-e az arcukat festeniük? Vagy maradhatnak a maguk arcszínével?

A legtöbb kérdést persze a Malvin leány intézte hozzám. Afféle komoly, okosdi szemű zsidóleány volt. Mikor hallgatott is, a mutatóujjára támasztotta az arcát, s látszott rajta a tünődés, hogy miket kellene még kérdeznie.

Bámultam Ilkának az ártatlan színű ravaszkodását, milyen ügyesen fonta a kérdések közé a Finum Rózsit illető érdeklődéseit! Mintha csak Molnos Marcsáért kérdezné.

- Csak már jönne! - szólt olykor türelmetlenül. - Hiszen neki kell ezeket legjobban tudnia.

És ahogy a szememen állt a szeme, benne láttam a titkos örvendezést, a kettőnk titkának mélytenger bizalmát.

Azonban én nemigen merülhettem aznap az ő szemének kéklő szép mélységeibe. Már a beszélgetések elején is éreztem, hogy az oldalamon belülről mintha egy hajszál sétálgatna. Egyszer-kétszer csak megrándulhattam, s ha lehetett, odaemeltem a kezemet is, és titkon nyomtam egyet-egyet a viszketés helyén. De a hajszál fölfelé sétált a gerincemen, s már a lapockámon is éreztem.

Átkozott kis bundás!... Micsoda ostobaság is volt az ölembe szednem! Micsoda számár vagyok én, micsoda hatökör, hogy olyan lobogva rohanok ide! Hát nem okosabb lett volna fürödnöm egyet előbb abban a tiszta vizű patakocskában? Vagy legalább az ingemet kiráztam volna!

S közben beszélgetnem és nyájaskodnom kellett mozdulatlan testtel, s amíg beszéltem, azon gondolkodnom, hogyan vakarhatnám meg a hátamat.

A leányok persze nem sejtettek az én gyötrődésemből semmit. Mind a háromnak a szeme mosolygó érdeklődéssel állott rajtam, és kérdést kérdésbe fűztek.

Csak egy pillanatra néznének máshová - fohászkodtam -, hogy legalább csak egyszer is ráüthetnék az öklömmel a hátam közepére!

- Nem lehetne-e mind a hármunknak dalolnunk? - kérdezte a Malvin leány. - Hiszen a dal akárhova beilleszthető a színművekbe.

- Nem - feleltem határozottan. - A népszínművekben csak kettő dalolhat: a legény meg az egyik nő. Csak a Finum Rózsi, mint...

Szúró érintés a derekamon. Mintha budakeszi csalánnal érintettek volna.

Megrándultam.

- Nem ülnénk-e ki a malomkő asztalhoz? Itt nagy a hőség.

Gondoltam: előre mennek, és én hátul vakaródzhatok egyet.

- Itt? - kérdezte csodálkozva Ilka. - Iszen az egész faluban nincs ilyen hűs szoba. Egyébiránt, ha tetszik...

S a rákokhoz fordult.

- Kimehetünk - mondotta Matild vonakodva. - De várjuk meg talán Marcsát...

- Mindjárt itt lesz. De hát mondja, művész úr: a könyvben az van, hogy Finum Rózsi kívül éneklí az első dalt. Hát hol lesz az a *kívül*? Ez Marcsát igen fogja érdekelni.

- Kívül? (Tűszúrás a combomon.) Hát kívül...

S gyorsan keresztbe vettem a lábamat.

Ilka nevetett:

- De hol kívül? Az udvaron kívül?

- Bizonyára. Azazhogy nem. Csak a színpadon kívül.

- De ha a színpadnak nem lesz fala. Hiszen akkor a közönség látja... Marcsát.

- Marcsát? No, persze hogy Marcsát, azazhogy Finum Rózsit.

És hogy az elmémet eltereljem a vándorló csalántól, hévvel magyaráztam, hogy legjobb, ha Finum Rózsi az iskola épületében kezdí meg a dalt, s ott először háttal a közönségnek fordulva, aztán lassacskán kifordulva, hogy a hang közelgőnek tessék.

Amíg beszéltem, az erdész vizslája elősétált a másik szobából. A küszöbön kinyújtózkodott, ásított egyet. Aztán mellém ült a padlóra: fölemelte az egyik hátulsó lábát, és buzgón dolgozott a füle tövéén.

Még ez is nekem vakar!

- Haza kell mennem - mondtam fölkelve. - Az ajtómat, úgy rémlik, nyitva felejtettem.

- Már hogy menne!... - szólt Ilka könyörgőn.

- Ó, nem bocsátjuk! - szekundált a két Szilágyi lány is. - Nyugodt lehet: a mi falunkban nem lop senki.

- És hát Marcsával még nem is beszélt.

S a kutya felé csapott zsebkendőjével:

- Mars!

A kutya visszakullogott a másik szobába.

Maradtam. Lehetetlen volt a kék szem könyörgésének nem engednem.

Pedig már egyszerre három helyen is éreztem a csalánt, mintha tüzes varrótűcskék érintgettek volna.

- És a dallamok? Marcsa még nem kapta meg a kótákat - folytatta a vallatást Ilka. - Nehéz megtanulni?

- Bizony nem valami jó nóták - feleltem a lábamat remegtetve. - Egy van közte, az is a Göndör Sándor nótája: *A Csap utcán*.

- Dalolja el! Az Isten áldja meg.

Eldúdoltam nekik. Szinte jólesett, hogy ide-oda mozgathattam közben a derekamat és a karomat.

A lányoknak nemigen tetszett. De arra mégis alkalmas volt, hogy Ilkának eszébe juttatta a *Rezgő nyárfa*-nótát.

- Micsoda dal! - mondtotta a leányoknak. - Már a nagymama is játssza.

S az agg vak már mozdult is, hogy a kláviszhoz üljön. Én meg kettős gyönyörűséget vártam: az egyik, hogy újra hallom az Iluska dalát, a másik az, hogy a lányok leveszik rólam kis időre a szemüket.

Ekkor azonban *uhu-buhu?* - künn a láncos kutya. A lányok mind eléje rohantak Marcsának. Csak ketten maradtunk a fehér főkötős múmiával.

No ez alatt az egy perc alatt igazán nem keresztényhez illő szívvel áldottam a vakságáért.

Marcsa az anyjával lépett be, azzal a fekete szalmakalapos, koros hölgygel, akit a templomban láttam. A szeme vörös volt. Látszott rajta, hogy sírt. Kedvetlenül és szótlanul nyújtott a bemutatásra kezét.

- Nem akartam eljönni - pityegte a lánytársainak. - Anyám alig bírt rávenni, hogy eljöjjek.

- De hát mi bajod történt? - faggatták ijedt szemmel a lányok.

- A Finum Rózsit - nyögte egy székre rogyva - elveszik tőlem!

A szája szélét harapdálta, hogy visszatartsa a könnyeit. És gyűlölettel nézett Ilkára.

- Lehetetlen! - kiáltotta Ilka, a kezét összezsápm. - Hát mért vennék el?

- Te tudod! - fakadt ki akkor könnyekben a leány. - Hiszen neked adják!

- Nekem? - képedezett Ilka.

- Hát nem te akartad?

- Én? Becsületemre mondom neked, Marcsa... A Boldogságos Szűz úgy segítsen engem, hogy *én se a papnak, se a tanítónak* egy szót se szóltam.

- Akkor nem értem - szólt Marcsa, a könnyeit egy mozdulattal letörölve. S az anyjára bámult.

Az anyja felleges arccal ült a vak mellett, és hol Ilkára meresztette a szemét, hol reám.

A két rák is dermedten hallgatott. Sőt még én is elfeledtem a nagy feszültségben a bajomat.

- Én tudok róla - szólaltam meg végre a gyötrelmes csöndességben. - A papnál voltam ebéden, és ott tanácskoztuk meg, hogy maga a nehezebbik szerepet is el tudja játszani: a Boriskát. Mert maga játszott már az apácáknál. És a Boriska-szerepbe annyi kedvességet és érzést kell önteni, hogy azt csak magától várhatják. Így mondták.

Sohasem felejttem el azt a hálás nézést, amellyel az Ilka szeme függött rajtam.

Marcsa szeméből is eltűntek a könnyek.

- Így mondták? - rebegte hitetlenkedve.

- Így. Azt mondták, hogy maga már kipróbált színpadi tehetség.

- De a dal... Abba a szerepbe nincsen egy fikarcnyi nóta se.

- Éppen azért. Egyszerre minden nem lehet egy szerepben. A töltött káposztába nem rakunk mákos mazsolát, sem a mákos-mazsolás kalácsba zöldpaprikát.

Marcsa megenyhült arccal tűnődött maga elé. A lányok is ráestek:

- Látod, látod! És te még sírtál!

- De hát... a tanító, a litánia előtt beszéltem vele, azt mondta, hogy te leszel Finum Rózi. Hát...

- Nekem még nem szóltak róla - mentegetődzött szent képpel Ilka. - És nem is hiszem, hogy elfogadhatom.

Pompásan mulattam volna a leányoknak ezen az igazi színjátékán, amelyet színpadon Pesten se tudnak produkálni, de a tüérintgetések megint jelentkeztek.

Lehetetlen maradnom! - gondoltam. De ilyen hirtelen itt se hagyhatom az utóbb jötteket.

Pláne, hogy a leányok elmondták Marcsának, mennyire ismerem *A falu rosszát*, s hogy már apróra kikérdezték, melyik hogyan öltözzön.

Akkor aztán Marcsa rakta ki a kérdéseit. Kezdett érdeklődni az új szerep iránt. Hogy van-e annak hatása a közönségre, és hogy mely részek azok?

Ilka a kezembe adta a könyvet. Nem volt ott semmi külön szerepírás, hanem csak úgy könyvből... S én átnéztem a Boriska-szerepet: mondtam róla olyanokat, hogy magam is csodálkoztam rajta.

De már akkor tíz helyen is jelentkeztek a tüzes tűszúrások... A vizsla is, úgy látszik, nemhiába dolgozott mellettem. De micsoda buta szokás, hogy kutyát eresztenek a házba!

Szívtam a fogamat, és a pokol vörös-tüzes fenekére kívántam minden házikuttyát.

S Marcsa eközben egyre növekvő hévvel lehelt tovább a művészetért.

- De hát hogyan lesz az az ugrás? Valami híd van ott és folyó. Vízbe kell ugrani?

- Hát hídnak valóságos híd lesz. Víznek... egy jó kád víz.

- Ah!...

- Sose tartson tőle. A világon annál kellemesebb mulatság nincsen. Én most is szívesen beleugranék valami jókora vizeskádba.

- No, már azt pedig...

- Hát nem muszáj, ha nem akarja. De gondoljon a hatásra: mikor a víz szétloccsan!

S magamban gondoltam: Sekszpírnek a Richárd királya az országát kínálta egy paripáért. Én egy kád vízért adnék most három országot is.

S újra... mintha száz hangya mászkálna bennem!...

Lehetetlen volt tovább szenvednem.

Fölpattantam a székről, s a zsebemre kaptam.

- A pénzem... - mondtam a levegőbe pillogva. - Már bocsássanak meg, de minden pénzem ott van a asztalomon. Az ajtómat elfeledtem bezárni. És gyerekek játszanak ott...

Azzal sietve elbúcsúztam, s iszkoltam be az erdőbe.

A patak! Hol a patak? Ördögadta kanyargós vize!

Jó ideig kellett futkosnom, míg rátaláltam. De a víz ott csekélyes volt benne. Keresgélnem kellett egy olyan mélyedést, ahol annyira meggyülemlik, hogy belemehetek.

Végre találtam is egy olyan helyet.

A ruhámat legott leszórtam magamról.

Csodálkozva láttam, hogy az ingemben semmit se látok.

Lehet, hogy nem is volt, csak képzelődtem. Ha a plébános nem szólt volna, hogy tegyem le a kutyát, talán nem is éreztem volna semmit.

De azért még mindig viszketett a bokámtól a nyakamig mindenem.

Nagy kedvvel ereszkedtem bele a félméteres, tiszta vízbe, és mennyei gyönyörűséggel locsolgattam a hátamat.

A víz langyos volt, s nem is nagyon iszapos. Belehevertem nyakig. Hál'istennek, csak hogy egyszer itt vagyok!

S ahogy ott feküdtem hanyatt, behunytam a szememet, s hallgattam az erdei csöndességben meg-megszólaló madárhangokat.

Talán félórát is hevertem már ottan, mikor egyszerre valami bántó szúrást érzek a bal lábam szárán, mintha szerbtövis szúródott volna bele.

Odatapintok, hogy mi az. Hát valami puha, nyúlós ismeretlenség, mintha gyermekujjnyi kis gumidarab volna.

Fölemelem a lábamat, hát egy fekete pióca.

Ijedten kelek ki a vízből. Fogom, húzom, húzgálom a piócát. Kisiklik a kezemből... Marad a lábamon. Akárhogy iparkodom megszorítani, nyúlik, mint a gumi, de a vége nem akarja a lábamat elhagyni. Marad, ragad, mintha belenőtt volna a testembe.

Ahogy ott vesződök a makacs állatkával, egyszerre női hangokat hallok a közelben.

Tyű! A leányok bizonyára kijöttek sétálni! S erre jönnek! Éppen erre jönnek! No, ez az ördög neve napja!

Az első gondolatom az volt, hogy magamra kapkodom a ruhámat. De hát a pióca... Hiszen beleeszi magát a testembe! Átkozott férge az istennek! De hiszen ha belapulok a vízbe, a káka eltakar!

Visszaugrottam a vízbe, és belefeküdtem fülig.

Ahogy ott lapulok, fülelek, rám meredő emberi szemmel találkozik a tekintetem.

A Bolond Imre néz egy sombokor mellől! Néz kimeredt szemmel, s vigyorog. Kakastollas kalapja a hóna alatt. Egy csomó gomba fehérlik ki belőle.

Már megmozdult a nyelvem, hogy rászólok: Takarodjon innen! De eszembe ötlött, hogy a bolond ember nyelvén csak az ismerősei beszélhetnek. Hátha belém vesz, lármát csap? Akkor a leányok éppen idefutnak.

Hát csak néztem rá dermedten.

Egyszer csak megmozdul a bolond: a gombát kifordítja a kalapjából. Fölcsapja a kalapot a fejére.

Vígan kurjant, és táncra üti a bokáját:

- Hej, haj! Húzd rá, cigány!

Járja a verbunkost. Csapkodja a lába szárát. S rekedtes hangján nagy vígan rákezd:

Gyere, pajtás, a huszárok sorába!

Bármennyire megtisztelő volt is, hogy alkalmasnak ítélt a huszárságra, velem először történt az életemben, hogy vízben megizzadtam.

Most már biztos, hogy a leányok idefutnak!

- Német vagyok - hörgöm dühösen. - Német vagyok!

De az se lát, se hall. Verbunkos kedvében buzgón tiporkálja a füvet a parton.

Végre is kiugrottam a vízből. Hónom alá kaptam a ruhámat, s elnyargaltam a piócámmal együtt hazafelé.

No, de hosszúra nyúlik már a történetem... Röviden szándékoltam elmondani. Hanem ilyenkor minden eszébe fordul az embernek.

Hát csak még a végét mondom el.

A próbákat néhány nap múlva megkezdtek. Az iskola dobogója éppen jó volt színpadnak. Én rendeztem: ki merről lépjen rá, hol álljon, hol menjen ki.

A szereplők - életemben nem láttam olyan vegyes színtársulatot! A bíró maga vállalkozott bírónak. A baktort a Szilágyi csőszje játszotta, a kocsmárost a boltos zsidó, a kántort a falusi csizmadia, a cigányokat igazi cigányok.

A katonaságnál veszteglő Göndör Sándor szerepét ideiglenesen én olvastam papirosról, s csináltam nagyjából a mozdulatait is. Sőt azt is megígértem, hogy ha a sokat emlegetett Gyuszt nem bocsátanak haza a katonaságtól, én játszom el a szerepét.

A próbák mindig négy órakor kezdődtek, hát én már két órakor erdészéknél ültem, és festettem egy jó órát. Onnan aztán Ilkával sétáltam a lombos, madárdalos erdőn át a próbára.

A leányt hol az apja kísérte még, hol a cseléd. S nekünk csak a szemünk beszélhetett.

A szemünk.

Ki írhatja meg a leányszem szótárát? Hol az a poéta, aki annyi költészetet tud egy versébe lehelni, amennyi költészet csak egy édes pillantásában is van a leánynak!

S hol az a zenész, aki olyan zenét tud hallatni, amelyet két fiatal dobogó szív hallat, mikor egymás mellett sétál.

S hol az az egyiptomi írás-fejtő tudós, aki meg tudja fejteni: miket mond egymásnak két fiatal szerelmesnek a hallgatása?

Hangosan persze csak a színjátékról beszélgetünk. De gerlebúgás hangzik a cserfalombok közül, csupa epedés, csupa szerelem. Mintha azt mondaná: *Gyönyörűm, gyönyörűm, jer, gyönyörűm, várlak!*

S a távolból, az erdő mélyéből felel rá a másik: *Várj, várj, gyönyörűm, várj! Repülök, repülök mindjárt!*

- Hallja? - kérdem a szemébe mélyedve.

- Gerlice - feleli elmosolyodva.

S behunyja a szemét.

Két pillangó kergetődzik előttünk. Körbe forognak egymás körül. Látnivaló, hogy enyelegnek, játszanak.

- Nézze: mily boldog állatkák! Az egyik nő, a másik férfi. Mily boldogok!

- Minden boldog - feleli a pillangókra mélázva. - Az isten erdejében minden boldog.

Aztán rám pillant.

S hallgatva sétálunk tovább.

Egy vastag derekú bükkfa mellett megyünk el.

- Nézze - mondom -, egy szarvasbogár ül itt.

- Ne bántsa.

- Eszem ágában sincs. De milyen gondolkodva ül itt ez a bogár.

S megállunk.

- Vajon min gondolkodik? - kérdi Ilka.

- Min gondolkodna? - felelem. - Eledele van bőven. Hálósobája minden falevél. Itala minden harmatcsepp. De hol a párja?

- Az igaz - mondja Ilka. - Nincs mellette a párja. Talán azon gondolkodik. Szegény...

És rám pillant.

Egy-két harangvirágocskát szakítok neki. Ahogy átadom, a kezünk összeérintkezik.

Az apja ezalatt néhány lépést előre haladt.

- Ha nem volna kezem - mondom halkan -, hogyan nyújtottam volna át ezt a virágot?

- Nem tudom.

- Az ajkammal. És ha magának se volna keze e pillanatban... Elfogadta volna?

Mélyen behunyja egy pillanatra a szemét, s mosolyog.

S halkan, melegen válaszol:

- Milyen gondolatai vannak magának!

S boldog hallgatással sétálunk tovább a füves erdei úton, a lombok árnyékában.

Csak az arcképfestés halad lassan!

Mindennap újrafestem a szemét. Oly könnyűnek látszik: hiszen csak halvány rózsaszínbe két kék pontot kell festenem, és négy kis fehér éket, négy finom fekete vonást, a szeme pillájának. Szem keletkezik az ecsetem alatt, emberi szem, és szép szem, de hiába: nem az ő szeme! Nincs benne élet, nincs benne lélek, nincs benne rejtelem! Nincs benne az a bűbajos mosolygás!

Ő maga is idegenül és csodálkozva nézi olykor.

- Milyen jó - mondja -, milyen érdekes!

De érzem a hangján, hogy nem fogadja el a maga szemének.

- Még nem az igazi - felelem. - Majd csak napok múlva.

Persze azokban a napokban nyugtalanul alszom. Nemcsak a kép miatt, nemcsak a békák miatt, hanem mert a szerelmes állapot betegség: a boldogság nyavalyája.

Egy ilyen éjszakámon eszembe vágódik, hogy az olajfestményeken milyen vastag, szinte kérges olykor a festék. Hopp: megvan! Azért nem boldogultam eddig, mert a vékony nedvű vízfestékhez voltam szokva. Nem színleheletek kellenek a vászonra, hanem színsár - mentül vastagabban!

S keverem én másnap bőven a festéket, olajat. Rakom ecsettel a színeket pazarul. Domborodik is az arc, a kalpag, a mente, mintha csak bádogból csinálnám. Csak a szem!.. az marad hideg, ordító kék!

S mikor félbe kell hagynom, magam teszem föl a képet az almárium tetejére, nehogy a cseléd megfogja.

Másnap délután, mikor leveszem, majd kiejtem a kezemből. Hosszú tarka barázdákban csurog a festék! A kalpag feketéje mind leszállt az arcba: az arcszín mind leszállt a mentére, a mente vörhenyes színei meg gyöngyökben ülnek alól a kép szélén. S a gyönyörű két kék szem: mintha csatában verték volna ki...

Elképedve nézzük mind a hárman.

Mi történt ezzel a képpel?

Hát biz azzal az történt - azt is csak később tudtam meg a festőismerőseimtől -, hogy több olajjal kevertem a festéket, mint kellett volna. De akkor persze nem is sejtettem. Az időjárásra vélekedtem, hogy az az oka. Mert bő eső esett azon éjjel, s az ablak felső tábláit nyitva hagyták.

- Sebaj - mondtam kényszerült mosolygással -, letörüljük, újrakezdjük!

- De annyi fáradság! - sajnálkozott Ilka.

Az öregasszony is szomorúan ingatta a fejét.

- Mennyi munkája kárba veszett!

S éreztem a hangján, hogy a saját öltözködéseit érzi kárba veszetteknek...

A következő napon derült volt az ég, holdas és csillagos, de azért a képem másnapra megint lecsorgott.

Már a festékben a hiba! - tűnődtem bosszankodva. - Csupa új festéket hoztam.

Lipóczy a fejét csóválta:

- Már ezt is hamisítják!

- Vagy lehet, hogy a vászon is átnedvesült... Hozok másikat.

Már negyedik hete voltam ott, s még mindig nem beszélhettem kedvem szerint Ilkával.

Dél előtt nem mehettem hozzájuk. Tudtam, hogy el van foglalva a házzal, konyhával. Délután meg együtt ülték. Egy percre se maradhattam vele. Vasárnaponként is próbáltunk. Arra meg nem is gondolhattam, hogy esti találkozásra kérjem. Nekem se volt kedvem arra, hogy esetleg éjjel találkozzak az erdőn a verbunkossal. A láncos kutyát is elszabadították esténként: ki tudja, éjjel hogyan gondolkodik a láncos kutya? Még belém duplázott volna Lipóczy azzal a gondolattal, hogy valami tolvaj jár a ház körül.

Hát csak a próbákra való sétálások gyönyörűségével kellett egyelőre megelégednem, meg egy-egy meleg kézszorítással - no meg hogy a próbákon beszélgethettünk.

Ilka gyönyörűen dalolt.

Mondtam is a papnak:

- No hát, ugye? Blaháné se dalol szebben!

- Csak ne látnák - felelte aggódva.

Annyi bizonyos volt, hogy hiába öltözik menyecskének, azzal a madárhúsú termettel csak leány ő.

Egy szombaton levéllel robog be a pap közibénk az iskolába:

- Jön Gyuszi! Hétfőn este jön meg! A színészt is hozza! Addig nem próbálunk!

Így jutottam végre egy vasárnaphoz.

- Holnap nem festek - mondtam. - Hadd száradjon a festék.

Tudtam, hogy ezt kell rá felelnie:

- De azért eljön?

- Hát hogyne: örömet.

- Eljönnek a lányok is, és kisétálunk az erdőbe. Jó?

- Jó.

Mondhatom, azon az éjszakán még kevesebbet aludtam, mint szoktam. A hadvezérek a döntő csata előtt feküdhetnek le olyan fejjel, mint én, a tábori nyoszolyájukra.

Egész éjjel hánytam-vettem a gondolatokat: hogyan lehet majd a leánytársaságtól elmarasztalnom Ilkát feltűnés nélkül. Epret szedjünk? Az már nincs. Vargányát csak nem szedethetünk velük! Pillangót kergessünk? Az a komoly Marcsa meg az a két míderes lány nem vállalkozik arra, hogy futkosson. Hiszen ha vállalkoznának, milyen könnyű lenne Ilkával magunkra maradnunk! Szent Ámor, adj egy jó ötletet!

Szent Ámor azonban megelégedett annyival, hogy a gyújtó golyót belőtte a mellembe, a többit rám hagyta.

Végre az látszott valamennyire ajánlatosnak, hogy a tanítót kicsalom: a lányok legalább nemcsak énkörém csoportosulnak. S ha a Szilágyi lányok is hoznának valami gavallért...

Bizony nem hoztak azok. Csak a tanító jött ki a kedvemért. Az meg előre megmondta, hogy unja mind a négy leányt.

Pedig az idő gyönyörű volt. Az erdőig ugyan forró, mint a pokol lehelete, de bent a fák között, a patak mentén, mint a bibliai hűs paradicsomkert.

Uzsonnáig az erdészék házánál mulattunk. Királyi asztalra illő, hideg kávéval vendégeltek meg, s utána jégbe hűtött kajszibarackkal. (Jól élnek azok a sajnált falusiak!) A malomkő asztalon ettük meg, a vadkomlóval kárpitozott, gyönyörű árnyékon. Aztán hát kísértünk az erdőbe.

Mi szebb a világon az erdei sétánál leánytársaságban!

Mind a négy leány nyáriasan van öltözve persze. A két Szilágyi leány is otthon hagyta aznap a mider: fehér, áttetsző blúzt öltöttek a fűzlevélszín szoknyájuk fölé. Marcsán vajsín blúz volt és fekete szoknya. Csak Ilkán volt egy kék kockás, pepitaféle kabátocska és ugyanolyan szoknya.

Gyönyörű volt abban a Tegethof-szegélyes, kis hetyke kabátban, a férfias, fehér inggallérral, s katángvirágszínű, fehér sávós, hosszúkás nyakkendővel!

S ő érezte is ezt. A kezét olykor a kabátka zsebébe téve lépdegélt közöttünk. A napernyőjét nem hozta ki. Séta közben lekapcsolta a karlancát, és azzal játszott. Malmazott vele. Oly gyorsan forgatta, hogy olyan volt, mint egy rengő aranytányér. Majd földobta, megkapta. El is ejtette egyszer a tanító felé. De az nem vette föl. A tanítványnak csak nem veszi föl! De engem meg se előzhetett volna.

És sétáltunk a fák között, a harasztban, a gyepen, a tisztásokon.

Milyen jókedvű a leányféle! És milyen boldog természetű!

A séta persze csakhamar virágszedésre változott. Magasra nőtt barátszegfű virított mindenfelé. Aztán a patakocska mellett még nagyobb sokasága a virágoknak.

Szedtük.

S nekem ugyancsak ügyelnem kellett, hogy váltakozva foglalkozzak a leányokkal.

Az erdésznek egy kis kaszálójához érkeztünk a patakocska mellett egy tisztáson. Arrafelé találtuk a legtöbb virágot. A lányok ott elszéledtek. Én Ilka mellett maradtam, s reméltem, hogy Karó úr is eltágul majd tőlünk valamerre.

Festeni való, füves erdőréssz volt az. Égbe néző fák és patakba hajló fűzfabokrok. Hosszú árnyékok a kaszáló zöld szőnyegén. Apró, kék pillék, amint játszva gomolyognak a lefelé ereszkedő nap rézsútos sugársleppjein.

A közeli fák az erdei rigók fuvalás bandája próbálgatta a fuvalait. Hol az egyik, hol a másik, hol kettő, három is egyszerre. *Plü-plü-plü-pliupliu*. S valami kritikus rigó közéjük: *Srrrek*. Mintha a Neues Pester Journal kritikusa volna!

Aztán egyszerre elhallgatott valamennyi.

A fák közt növekvő csörtetés hallatszott.

Arra fordultunk: mi az?

- Vaddisznó - vélekedett a tanító.

Ilka a fejét rázta, s mosolyogva figyelt, nézett.

- Aligha.

A következő pillanatban előtörtet a galagonyabokrok közül egy őz. Sebes rohanással robog el közöttünk. A tanítót majd fellöki.

A lányok sikítanak.

Magam is majd leülök ijedtemben.

Az őz átszökemlik a patakon, s a lányok sikoltásától még inkább meggyorsulva rohan a kaszálón keresztül.

Gyönyörű állat! A nyakán egy fehér folt...

S háromig se olvashattunk volna, már elirrant, elmúlt a kaszáló másik oldalán a fák között.

Utánabámultam:

- A halhatatlan őz!

- Az - mondotta Ilka mosolyogva. - Valahol megriasztották.

A tanító bosszankodott, csaknem a haját tépte.

- S éppen ilyenkor nincs nálam a puskám!

- Kézze is elfoghatta volna - felelte Ilka egy rózsás koronilláért lehajolva. - Otthon meglőhette volna az udvaron.

A többi leány még mindig színe hagyott arccal bámult az erdő felé, amerre az őz elmenekült.

Aztán nevettek:

- Mennyire megijedtünk.

Szedték a virágot tovább.

A kaszáló szélén bőven virágzott az Ilka kedves virága: a koronilla, az a csupa finomság, liláspiros színnel halványan belehelt fehér virág, amelyet hideg szívvel senki se nézhet, akinek csak egy csöpp érzéke van a színek iránt.

A többi leány szedett mindenfélét. Ilka csak koronillát, s köréje nefelejcsét, a nefelejcs köré páfrányt.

Eközben persze újra megoszlottunk. De annyira mégse, mint szerettem volna.

A tanító is hol az egyik leánynak adta a virágát, hol a másiknak. Még Ilkának adott a legkevesebbet.

S az idő boldogan múldogált.

Mikor aztán már minden lánynak volt egy jó nagy csokor virága, azon tanakodtunk, hogy leülünk valahova, s összerendezi ki-ki a gyűjteményét.

Három szénaboglya is kínálkozott alkalmasnak a letelepedésre.

A legközelebbihez fordultunk.

Ilka kivonta a tűt a kalapjából, s megsimította a haját. Kedvesen féloldalt volt választva a haja, és selymesen hajolt a nagyobbik választék a fejére.

S a kalapját a kezében lógatva, vidáman sétált mellettem.

Hanem egyszer csak nagy ijedten megáll:

- Jézus Mária! - mondja elnyíló szemmel. - A karláncom...

És szinte belesápad.

A leányok is elképednek:

- Elveszett?

- Hol volt meg utoljára? - kérdi a tanító.

Ilka sápadtan rebegi:

- Mikor az első virágot szakítottam egy szilfa alatt. Emlékszem, egy szilfa alatt. Barátságfű volt. Hiszen neked adtam, Malvin, emlékezhetsz rá.

- Emlékszem - felelte a leány.

A tanító felvonta a vállát:

- Végig kell néznünk mindent, amerre csak jártunk. A fű közül majd csak előcsillan.

Ilka úgy néz maga elé, mint a templomi Mater dolorosa.

- Ne aggódjon annyira - vigasztalom. - Hiszen meglesz, bizonyosan meglesz. Jöjjön, és járjuk végig a patak mellékét, amerre jöttünk.

A leányok már akkor szorgos figyelemmel hajladoztak, nézgelődtek a fűben. A tanító arra vállalkozott, hogy a patak vizét nézegeti végig: hátha abba ejtődött a lánc?

- Jaj, nem bírok... - feleli Ilka szenvedező, bágyadt arccal. - Csak a gondolat is, hogy elvesztem a kedves emlékeimet... a kincsemet...

S leült a boglya mellé, a szénára. Az arcán nagy könnycseppek gördültek végig.

- Ne sírj, no, ne sírj! - kiáltotta visszafordulva a Molnos leány. - Meglesz, biztosan meglesz!

- Meglesz - mondtam én is. - És ha mégse lenne meg, én éppen olyat fogok magának küldeni Pestről.

S magam is készültem, hogy keresek.

- Maradjon egy percre - rebegte. - Csak míg a szívszorulásom elmúlik. Aztán én is keresek.

Maradtam persze, és hát részvéttel néztem reá.

- De hát Iluska, hiszen megtaláljuk.

Nem tudott szólni, csak ült kókadt fejjel, mint a nápolyi múzeum haldokló gladiátora, s bágyadt mozdulattal vonta elő a zsebkendőjét, hogy könnyeit letörölje.

Attól tartottam, hogy valami szívfogás érte, s hogy elájul.

Letérdeltem melléje, s megfogtam a kezét:

- De hát Iluska! Hát térjen magához! Hiszen meglesz... Iluska!

És egy önkéntelen mozdulattal, gyöngéden, vigasztalón átöleltem, mit valami gyermeket.

- Iluska...

Ilka bágyadtan hajtotta a fejét a mellemre.

Szétpillantok: nem látnak-e meg bennünket? De azok már ahányan vannak, annyifelé nyelte el őket az erdő.

- Iluska - susogtam boldogan.

S mivelhogy a keblemen nyugodott, mint a gyermek, ahogy az anyja keblére hajtja a fejét, szinte önkéntelenül csókot leheltem az arcára.

Akár egy forró, fehér liliomot csókoltam volna meg.

Behunyta a szemét, s állta, hogy még egyszer és még egyszer megcsókoljam, és csókoljam, és egyre közelebb az ajkához, aztán az ajkunk összetapadt.

Akkor kibontakozott a karomból. Szétpillantott:

- Jaj - susogta ijedten -, ha megláttak volna...

S égő arcára tapasztotta a tenyerét, és mámoros szemmel pillantott reám.

- Iluska - susogtam boldogan -, maga kincset vesztett el, és én egy egész kincstárt találtam ezekben a percekben!

És újra átöleltem, újra keblemre vontam azt az édes, kis selymes virágfejet, és csókoltam, csókoltam.

- Ne, most már ne többet - nyögte, eltolva magától -, meglátnak.

S valóban akkor fehérlett elő a fák közül, alig negyvenlépésnyire tőlünk, az egyik blúz: az ifjabbik Szilágyi leány. Mélyen lehajolva, olykor meg-megállva, keresett gondosan a fűben.

Illő távolságba helyezkedtem. S kiáltani akartam a Szilágyikának valamit, valami semmiséget. De a szívem úgy dobogott, hogy nem bírtam megszólalni.

Ilka is piros arccal, de nyugodt színű szemmel bámulta a Szilágyi leányt. Csak a keble hullámlásáról láttam, hogy neki is ünnepi volt az a perc, amely az imént egyesítette az ajkunkat.

Aztán, hogy a Szilágyi lány letérdelve hajtogatott félre egy páfránybokrot, rám nézett boldogan és mosolyogva:

- Szeret engem?

- Imádom.

- Tudtam én ezt...

- Láttam a szememből.

- Az első pillantásában, mikor hozzánk lépett.

- Maga azt megérezte akkor?

- Meg. És mikor daloltam azt a régi nótát: *Mindenki alszik már...*

Mosolygott, elhallgatott.

A Szilágyi leányka fölemelte a fejét:

- Megtaláljuk, ne búsulj!

Ilka nem felelt, csak lebecsátotta a fejét, mint előbb.

A Szilágyi leány megfordult, és visszafelé keresett tovább.

- De azt nem tudja - susogtam a kezét megragadva -, hogy én azon az első estén azzal a gondolattal feküdtem le, hogy megtaláltam a feleségemet.

A Szilágyi lányra pillantottam, és hogy az háttal volt felénk, az ajkamhoz emeltem a kezét: forró csókot nyomtam reá.

- Iluskám! Édes feleségem!

Rámnézett azzal a csupa titok, mély szemével, hosszan, édesen, belém merülő nézéssel.

Végre megszólalt:

- Mennyire van a pályáján? Meg lehet élni a festésből is?

Ez az ártatlan kérdése megzavart. Hogyan valljam meg, hogy nekem a festés nem mesterségem? Hogy a nagymamuka hiába üldögélt annyiszor, és hogy ő is hiába pazarolta a vásznam elé a legszebb nézését. S hogy a pap, aki mindent hamisnak gyanít, éppen bennem találjon egy új bizonyítékot? Hogyan valljam meg, hogy egy kanárimadarat se tudnék még eltartani a keresetemből?

Hát csak megpillogtam a kérdését:

- Hát még nem vagyok teljesen a magam ura... De hiszen maga oly fiatal még... És ha szeret, megvár... Ugye, megvár?

Ahogy a keze a kezemben volt, éreztem, hogy megszorítja, mintha bele akarná forrasztani.

E pillanatban a Marcsa lánynak a vajsín blúza tűnt elő a fák közül, s a fehér blúzos Malvin is. A patak mellett a tanító is.

Még mindig földre lógó fejjel jártak, s reménytelen arccal közeledtek felénk.

Ilka fölugrott. Vidáman kiáltott nekik:

- Ne keressétek! Megvan már! Megvan!

S meglepődve láttam, hogy ott csillog az aranylánc a kezében.

Diadalmasan malmozott feléjük vele:

- Megtaláltam! Magam találtam meg!

Persze a következő éjszakán még kevesebbet alhattam. Boldog voltam, mintha legalábbis alkirálynak neveztek volna ki a mesebeli Tündérországba, s mégis nyugtalan. Fonógyárban nem forog annyi kerék, mint amennyin én fontam: hogy hogy és mint vihetem ki az erdőből az én alkirályné tündéremet a pesti aszfalt-hazám prózai világába?

Hogyan és mikor?

Hogyan valljam meg nekik, hogy én csak Ilkáért fogtam a festésbe? Mit szól rá a szegény múmia, aki már egy hónapja üldögél a képnek, s oly mereven, hogy az orrára szálló legyet se meri elűzni? Ha megvallom, hogy hazugság a festő mivoltom, bízhatnak-e az őszinteségemben, hogy Ilkát örökös páromnak választottam?

Nem: lehetetlen kirakodnom az igazsággal! Nem értenének meg! Meg kell őket hagynom egyelőre abban a hitben, hogy festő vagyok, s akkor terítenem eléjük a valóságot, ha már annyira jutottam, hogy Ilkát kérhetem, vihetem.

S vártam augusztusra álomszépségű napokat. A tündérkert kapuja megnyílt előttem: holnap ismét beléphetek a boldogságomba! Ölelhetem! Csókolhatom! Mondhatok neki szívbeli édességeket!

Ha valaki abban a percben rám szólt volna:

- Nem lépsz be többé a paradicsomkertedbe! Nem öleled többé! Nem csókolod többé! Nem mondasz neki többé szívbeli édességeket...

Tíz óra lehetett, mikor a legyek felzavartak. Az első gondolatom persze: Ilka. Igaz volt-e az erdei jelenet? Vagy csak álmodtam?

Igaz volt! Igaz! Gyönyörűen igaz!

Aztán arra gondoltam, hogy a sokat emlegetett Gyuszi ezen a napon érkezik haza. A színészt is hozza. Valami fiatal színész lehet, ha barátja. No, vége a színügyi miniszterségnek!

S hátha még a kulisszák gondolatára is azt mondja, hogy képtelenség, számárság! No, Heródes nem érezte úgy inogni a trónusát, mint én! De hát majd csak kivágjuk valahogy magunkat!

Kinyitom az ajtót. A fiú helyett magát a kertészt találom ott. Ül a küszöb mellett, s pipázik nyugodtan.

- No, Izsák gazda, hát mi újság?

- Jó reggelt kívánok!

S benyúl a belső zsebébe:

- Egy levelet adott ide a postás. Mert hogy spárgát vittem a városba, a postást az úton tanáltam. Aztán aszongya, hogy ide is van levél...

Azonnal megismertem, hogy a levél az anyámtól jött. Megdöbrentem.

„Mért nem írsz, Károlykám? Hiszen tudjuk, minden perced drága, és azért is nem írtunk, hogy ne zavarjunk a tanulásban. De bocsáss meg, már aggódok, hogy valami bajod van. Talán többet is tanulsz, mint kellene! Megerőlteted a fejedet, hogy belebetegszel” stb.

Úgy éreztem, mintha egy dézsa hideg vizet öntene valaki a fejemre.

Egyszerre elém rémlett a vizsgálatoknak szörnyű nehézsége. Az a tengernyi tanulnivaló! A nagy felelősség a családom iránt! Saját sorsom iránt!

És én még csak ki se bontottam az ócska plédszíjból a könyveket!

A kertész ott állt. Várakozón nézett az arcomba, s nyugodtan pökedezett a pipája mellől.

- Egy tisztelendő úrral is tanálkoztam - mondotta aztán, mikor a levelet a zsebembe tettem -, itt a szomszéd faluba. Megállított, hogy aszongya: - Ájjon meg csak, hé! Ott van-e - aszongya - egy pesti jogász úr? Balázs Károly úr, a maguk falujába? Van - mondok - egy ilyen nevű úr, éppen énnálam lakik, de az nem jogász, hanem főstő, képfőstő.

Süllyedni éreztem a lábam alatt a földet.

- Bizonyozott - folytatta a kertész -, hogy ő azt jobban tudja. De - mondok - jobban nem tudhassa, mert főst is: erdészéket is fősti meg az újságba is ki vót nyomtatva, hogy főstő. Hát aztán azt mondta, hogy átgjön ma délután, és hogy csak mondjam meg, hogy tisztöli Tóth Gáspár tisztölendő, tunni fogja Balázs úr, ki a.

Csak néztem rá, mint ahogy a József császár kitömött szerecsene nézhetett az üvegrekeszből.

Egy pillanat alatt átcikázott az agyamon, hogy ha Tóth Gazsi átjön, egyenesen a paphoz megy először. A paphoz! Mert a pap paphoz megyen. Ki tudja, melyik úton jön: szőlőkön, mezőkön át, vagy éppen az erdön át. No, szép elcsodálkozás lesz, ha a pap is hallja, hogy én még csak közel se jártam a Munkácsy sarujához.

Phú! - ez pokolgépet illesztett alám!

S reszketni éreztem alattam a földet. Kóválygott előttem a rét, a kertész, az erdő, az egész világ.

És éppen most hagyjam itt a falut! Ilkát? Ilkát!

Hogy néz rám Ilka is, ha megtudja délután?...

- Izsák barátom - nyögtem végre -, mikor indul a délutáni vonat?

- Két órákor.

- Két órákor. Az éppen jó. A levélben az áll, hogy haza kell mennem...

- Nem lenne jó holnap? Fáradt a lovam.

- Nem baj, legalább nem ragad el. Egykor itt legyen. Ebédet nem is eszek. De a fiát hozza ide, mikorra indulunk: majd valamit adok neki.

Ő persze ajándékot gondolt, én főképpen csak leveleket.

S azon öltözetlenül nekidőltem a levélírásnak.

Megírtam Ilkának, hogy sürgősen haza kell mennem: gyászeset. Augusztusban nem is térek vissza, mert a festészet mellett a jogi pálya is foglalkoztat. De szeptemberben vagy októberben... A képet akkor fejezem be. Hamisítatlan olajfestéket hozok, s azzal könnyebben dolgozom.

A papnak is írtam néhány sort, a tanítónak is. S délután kettőkor már ott ültem szomorún, könnyes szemmel a vonaton.

Éjet nappallá kellett tennem, hogy csak valamennyire is megállhassak a vizsgálatokon, s minduntalan szorítanom a halántékomat, hogy Ilkára ne gondoljak.

De a száraz jogi sorokból minduntalan az ő szeme csillant elém.

Fel-felugrottam, mint a ketrecbe zárt oroszlán, s futkostam fel és alá a szobámban.

Ki tudja, miféle ember az a sokat emlegetett Gyuszi?! Csak annyit tudok, hogy szép fiatalember, java erejében való. Hiszen azért is olyan alkalmas a Göndör Sándor szerepére! Tán együtt is gyerekeskedtek?! Elszántja a földemet az a gazember! Elszántja a szívemnek azt a gyönyörű birtokát!

Tessék tanulni ilyen gondolatok között?

S kirohantam a szobámból. A barátaim társaságában iparkodtam feledni, feledni, csak legalább addig, míg a vizsgálatokon átjutok.

S még csak azzal se könnyíthettem magamon, hogy elmondhattam volna valakinek mi nyom, mi gyötör.

Éreztem hogy vállat vonnának rá. A húgaim meg éppenséggel nevetnének rajtam, hogy én egy falusi leányba belebódultam!

Mégis, a társaság elűzi az efféle gondokat. Az emberek mindenféléről beszélnek. Ilka egy szoknyás semmi, egy hosszú hajú senki nekik. A fővárosi nyakkendőlovagok és egyéb lakkcipős kanászok nem ismerik a magasztos szerelmet, az emberi szívnek tiszta mélységeit. Azokkal nem lehet efféle szentségekről beszélni. S jó is, hogy nem lehet. Elméjüknek más régiókban való kalandozása elvonja a figyelmet a nehéz ügyről, az ólomteherről, amely a szívünk mérlegén így aztán egyre könnyebben oszlik, mint a kámfor.

Aztán a vizsgálatok emberfaló képe nőttön-nő, óriássá nő, és kiszorít minden egyéb képet az agyból.

S az izgalmak még azután se csillapulnak, mikor a nagy ítéletnapon átjutottunk.

Akkor a családnak minden elméje azon a kérdésen dolgozik, hogy jusson be Károly a minisztériumba.

Az is megfordul mellékesen a gondolatok között, hogy talán jó lenne valami híres ügyvédnek az irodájába belépni. De kihez? Füzesrévhez? Polónyihoz? Eötvös Károlyhoz? Hátba a bírói pálya még jobb? Vagy a posta? Vagy a vasút? A jogot végzetek hamar zöld ágra jutnak a postán, vasútnál.

Mindezek a kérdések persze nekem is nehezítik a fejemet. Az életem sorsát vetőmagként tartom a markomban. Hol a jó föld, amelyikben aranyat terem.

Végre is az látszik jónak, hogy a kultuszminisztériumba lépjek. Oda be tud nyomni egy követ rokonom. Igaz, hogy jó ideig díjtalan alkalmazott leszek, de azután...

S következnek újabb izgalmas napok. Redengotos látogatások, kilincselések. Nyugtalanító hírek, hogy sok az ember. Értesítések: „Gyere, bemutatlak Trefortnak.”

Kálváriajárás csupasz térdén!

És a sok gondban egyre hátrább és hátrább szorul a kedves, kék szem. Valahányszor eszembe jut, megsajdul a szívem. Úgy gondolok rá, mint a fősvény a távol elrejtett kincsére. Az én kétmillió forintos kincsem... nem rabolta-e el azóta valaki? És ő, a szegény, kedves lélek; bizonyára szüntelen rám gondol. Vár és vár, és könnyek harmata ül a szemében!

S újra elzavarja a szívbeli képeket egy ajtónyitás, egy új hír, a fővárosi nyugtalan életnek egy-egy új hullámcsapása.

Mikorra asztalt kapok a minisztériumban, novemberben mutat a falinaptár. Csúnya lucskok, pocskok idő. Sárba sodort falevelek az Albrecht úton. Gondolnom se lehet arra, hogy ellátogassak a faluba.

S még csak nem is írhatok neki. Hiszen az apja kezébe adnák a leveletem. S mit írjak? Azt, hogy lézengő nulla vagyok a minisztériumban?

Aztán a bálók kezdődnek. Rendezői gondok, öltözködési gondok. Táncoltatni kell az osztálytanácsosok leányát, gardírozni a magam hűgait.

Karácsonykor mégis írtam Molnos Marcsának. Könyörögtem neki, mint egy égi angyalnak, hogy juttasson el egy levelet titkon az Ilka kezébe.

A levelem, amit Ilkának írtam, ívekre terjedt: Mentegetődzés volt, és magyarázat, sóhajtasok, könnyezések, lángolások. A gerlemaár szava: *Várj, várj, gyönyörűm, várj...*

Milyen jólesett, hogy meggyónhattam, tisztára mosakodhattam, gondolatban újra a szívemre szoríthattam a kezét.

S a levél elment.

Egy hét múlva éppen olyan vastag levél érkezett a faluból, amelyet én küldtem.

Felbontom. Az Ilkának szóló levelem fordul ki belőle. Mellette egy másik írás aranyozott szélű, kék papíron. A Marcsa leány írt. Csak ennyit:

„Nem tudom, hol van most a kértett nő. Nem sokkal a színjáték után titkon és engedelem nélkül eltávozott. A színész elbolondította őt. Sajnos, a bátyámat is. Valamelyik vidéki társulatnál lehetnek - persze más neveken.”

Évek múlva aztán elhalványult lassankint az emléke. Még röstelkedtem is, ha eszembe jutott, hogy selyemnek néztem a selyempapírost, és hogy gyötrődtem miatta!

Csak a szeme maradt meg az emlékemben, az a két csodálatos szeme, az én elrabolt, kétmilliót érő, két kék gyémántom. Talán azért is maradtam nőtelen. A házasság virágos kocsija negyvenéves koromig nemegyszer állt meg az ablakom alatt, s intett hívón: Jer!

Meg is néztem, ki ül benne. Tetszett is néha. De mindig a gyémántokra gondoltam: olyan kell, csak olyan, olyan szép kék, olyan tündéri!

Aztán lassankint megöregedtem.

De itt még mindig nincs vége a történetemnek. Tavaly nyáron, hogy Karlsbadba készülök, egy borsodi földesúr barátommal találkozom a vasúti állomáson:

- Te, Károly - azt mondja -, ha te okos ember vagy, most ahelyett hogy abba az unalmas Karlsbadba mennél, eljössz velem, hozzám: vadászunk egyet. Ha csak egy napra is...

Ha nem mondta volna, hogy *unalmas*, nem mentem volna vele. De Karlsbad valóban a legunalmasabb fürdője a világnak. A gyomorbajos ember mind rosszkedvű.

Egyet gondolok, belecsapok a tenyerébe:

- No, egy napra, nem bánom.

S váltok jegyet Bécs helyett Borsodba.

Másnap reggel korán kimegyünk a faluból kocsin a kukoricásba, foglyokra.

Ahogy leszállunk, az országúton egy kopott szőrű, farkatlan és csupa csont, vén gebe vonszol előttünk egy taligát. A taliga meg van rakva, púpozva zöldpaprikával.

És egy borvirágos orrú, vén parasztféle ül rajta. Veri a gebét:

- Gyühü, te! A cudar irgalmát!

Rá akarok szólni, hogy ne istentelenkedjen azzal a szegény állattal. Abban a pillanatban megismerem Izsákot.

- Hé, Izsák barátom! - kiáltok rá. - Az a ló is érez!

Az ember rám bámul:

- Honnan tetszik engem ismerni?

- A híribül, vén pogány! Benne volt a miskolci újságban, hogy az ilyen lovak hóhérját meg kell büntetni állatkínzásért!

Az embernek minden színe elszáll az arcából, csak az orra változik kékre a vörösből. Lekázmálódik a taligáról, és elképedten ballag tovább a lóval mellett.

Tán máig is azon gondolkodik, hogy ki vagyok.

Szinte gépiesen fordultam arra, amerről Izsák jött, s íme, távol, a völgyhajlásban meglátom a ceruzahegyű vörös tornyot.

Valami különös jóérzés borzongott rajtam át.

Mintha a mesebeli életvízzel öntöttek volna végig.

Huszonhárom éves lettem egyszerre. S mintha valaki azt susogta volna:

- Ilka vár délután két órára. Vár! Hogy is szólt a gerle? *Gyönyörűm, gyönyörűm, jer, gyönyörűm, várlak!*

Hátha csakugyan elmennék?

Ha Ilkát nem is találom többé, végigsétálok az erdei úton, s megtalálom az elvesztett érzéseimet! Az elvesztett érzéseimet! Egy-két aranymorzsát a fiatalságomból!

A barátomnak nem szóltam semmit, csak elkértem ebéd után a bricskáját. Azt se mondtam meg, miért.

S délután három órakor már ott voltam a faluban. A falu végén leszálltam.

- Maradj itt - mondtam a kocsisnak. - Aztán úgy egy óra múlva állj a templom mellé. Ott várj rám.

Gyalog akartam végigmenni a falun, mint ahogy akkor jártam, hogy teljes legyen az illúzióm.

Először is a nádashoz sétáltam, hogy ha még ott a kunyhó, onnan induljak el.

Hát biz a kunyhó eltűnt már. A kákás, nádas pocsolya helyén gondosan megárkolt, kövér rétet találtam.

Hanem a falu az csak az, ami akkor. Nem épült ott harminc esztendő alatt egyetlenegy ház se.

Benéztem a kerítésen át az iskola udvarára. Egy ablakos tót kocogtatott ott egy ablakszárnyat, s előtte egy nagy termetű, kövér falusi öregúr pipázott, hosszú szárú tajtékpipából.

Áll, és eregeti a füstöt, s érdeklődéssel nézi a tótnak a munkálkodását.

Felém tekint: nagy, kerek arc, nagy szürke bajusz, ferde kínai szemek...

- Jó napot, Karó mester! - kiáltok reá.

- Alászolgája - feleli a fejét fölkapva.

És sunyorogva szemlél, miközben hozzám ballag.

Átnyújtom a kezem a kerítésen:

- Tán nem is ismer?

- Bizony...

- No, csak gondolkodjon, majd eszébe jut. Hát a gyerekek? Vagy nem házas?

- Nem, még nem...

Majd kiesik a szeme, úgy vizsgál.

Otthagytam. Nem akartam, hogy az ismeretség okán hozzám csatlakozzon. Az iskolától kezdve az erdei házig huszonhárom éves akarok lenni!

És valóban, alighogy elhagytam az iskolát, a mellemben megmozdult valami: a régi érzés.

Erre jártam vele, ezen az úton, ezek között a jegenyefás házak között! Itt a tarló. Itt tépte le a pipacsot. Itt az erdő. Mintha csak azok a fák állanának benne, hűsen, lombosan.

A madarak is csakúgy pittyegnek, füttyögnek. Kopog a harkály.

Álmodozva sétálok az erdei úton.

Íme, a patakocska. Se nem nagyobb, se nem kisebb. Szitakötők cikáznak fölötte. A színén hallgató molnárkák korcsolyáznak.

Íme, itt a kaszáló is. Három boglya széna. Fűillatok.

Hol vagy, Ilka? Hol vagy, kék szemű gyönyörűségem?

És megálltam a boglya mellett. Néztam a helyét, a helyét, a helyét...

Mintha csak tegnap történt volna. Mintha ma volna annak a vasárnapnak a hétfője.

Elmenjek-e a házig?

Talán jobb lenne visszafordulni? Az emlékezés pohara már itt színig teljes - hátha ott kiesik a kezemből?

Bizony jobb lett volna nem mennem tovább.

De hát mentem, sétáltam andalogva.

Hogy vert a szívem, mikor a házikót megpillantottam! Csak a tetejét először, aztán a falát, ahogy átféherlett a lombokon. Aztán a vén szilfát előtte... a zöld selyemplüssel bevont derekú, vén szilfát.

Az idő, a harminc év teljesen kiesett a tudatomból: azt éreztem, amit akkor, mikor két óra tájban festeni siettem hozzájuk.

S íme, hogy teljesen megbolonduljak, mi történik?

Ahogy a ház elé érek, a szilfa alatt, a malomkő asztalnál ott ül Ilka. A tizenhét éves! A fehér ruhás, a babvirágarcú, nagy szemű gyönyörűség!

Az inam megrogyott. A botom csaknem kihullt a kezemből.

Megőrültem-e? Vagy micsoda káprázat játszik énvelem?

A leány ült, és kötött.

Valami női hang szólt a kapun belőlről hozzá. Megismertem, hogy az agg néni hangja.

A leány akkor megpillantott. A szeme fölé ernyőzte a kezét. Nézett.

Én csak lépdelek meredező szemmel, mint a holdkóros a hold felé.

S odaérkezek.

A lélegzetem elállt.

Nem bírtam megszólalni.

Csak éppen annyi erőm maradt, hogy a kalapomat megemeltem.

A leány levette a kezét a szeméről. Fölkelt. Akkor láttam, hogy a szeme fekete.

A vonásai, a termete, minden csak az volt, ami az Ilkáé, csupán a két kék gyémánt változott fekete gyémánttá.

S idegenül nézett reám.

No, akkor hát szóhoz jutottam:

- Jó napot, kisasszonyka! - mondtam még mindig remegő hangon. - Ugye, magát Ilkának hívják?

- Annak - felelte még inkább elnyíló szemmel.

Ekkor, hogy beljebb is pillantottam, a vak hölgyet láttam meg. A szokott fehér fejkötő, csak épp a ruhája más.

Felém fordította az arcát. A szemöldöke összébb vonult. Pillogott. Látszott rajta a tűnődés:

- Ki ez?

De ez mégse az én vakom! - eszmélkedem. - Hiszen ez fiatalabb, s az arca ráncai sem olyan mélyek...

S akkor a vak pillái még inkább szétvonultak. Két homályos szemet láttam, homályosat, mint az elfakult, fehér bádog.

Megrázkódtam:

- Ilka! - mondtam megrendülve. - Maga az, Ilka?

Erre még inkább megzavarodott. A szeme pillája szaporán rezgett.

A kezét nyújtotta, s mosolygott:

- Ki is... maga?

A TIZENEGYEDIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Csak ne felejts!

Ötvenöt éves, beretvált, paparcú ember. Afféle kőből faragott képű, amilyenek az angol parlamentben ülnek. A ruhája is angol szabású. Szivar helyett is kis angol pipát szí. Szinte furcsa, mikor a nevén szólítják:

- Kovács Imrus.

- Hát te mért nem házasodtál meg, Kovács Imrus?

Magam se tudom. Elfelejtettem. Vagy nem akartam. Vagy nem volt rá időm. Vagy hogy el is felejtettem, nem is akartam, nem is volt rá időm. Nem tudom már, mi volt az igazi oka.

De különös, hogy valahányszor ezt a kérdést intézik hozzám, nekem mindig olyan, mintha franciául kérdezne valaki.

És mindig egy nefelejcs jut az eszembe, egy csinált virágocska meg egy akvarellképecske.

Ha rágondolok arra a finom kis festményre, ma ezeket adnék érte.

Álomszínekkel festett, gyönyörű képecske volt. Vörösselyem tokban tartották. Mosolygó, szőke leányt ábrázolt.

Az a mosolygó, szőke leány... Ma is furcsállom, hogy az az egy leánykép két nőnek volt az arcképe.

Kissé különös történet. De ma se tudom megítélni: szerencsém-e vagy szerencsétlenségem?

Úgy harmincéves koromig mellszúrásokat okozott. Azontúl sok ideig csak mosolyogtam rajta, s ellegyintettem.

Hát, az én történetem abban az időben kezdődik, mikor az érettségi után kimentem külföldre.

Az apám akarata volt, hogy filológiát tanuljak Svájcban. A plébánosunk biztatta rá. Én már akkor is éreztem, hogy nem nekem való pálya. Festő szerettem volna lenni, noha csak afféle iskolai ornamentumokat festettem, mint amilyenek akkor divatoztak a rajztanításban.

De hát apámmal nem ellenkezhettem.

Kemény ember volt, afféle nagy tajtékipipájú szolgabíró. És hát abból a kis fizetéséből hat gyermeket taníttatott okleveles emberré.

Igaz, hogy új ruhát mindig csak a legidősebbik kapott, a Péter bátyám. Amint az aztán kinőtt a ruhájából, a következő testvér öltötte fel. Mikorra énrám jutott, már kétszer megfordította az anyám, és a kabát alját hosszúra hagyta, hogy ne lássék a nadrágon a foltozás.

Haj, de keserített engem az a hosszú kabát! Mindig átkoztam a sorsomat, hogy én születtem hatodiknak.

Hát még, mikor kikerültem az elemiből, és gimnazista lettem!... Addig az apám mellett ültem. Ő rakta a tányéromra a jó falatokat. A csirke máját, a kakas taraját. Hanem amint feljutottam a latin iskolába, otthon leszállítottak az asztal végére.

- Most már nagy fiú vagy: illő, hogy respektáld a bátyáidat.

S nekem respektálnom kellett szüntelen az öt bátyámat. Nekem minden tálnak az utolsó maradékokskája jutott, az almának leghitványabbja, diónak férgese, mogyorónak lyukasa. Respektálnom kellett a bátyáimat. Nekem már nem volt öcsém, hát engem már nem respektált senki.

Így éltünk. Mindig azt kellett éreznünk, hogy sokan vagyunk, sokan!

Az én iskolázásomra aztán már a bátyáim is pótolgattak. Apámnak akkor már valamelyes adóssága is volt. Nem sok. De igen neheztelte.

- Már ezt tik fizetitek meg, gyerekek! - mondogatta. - Hiába, sokan vagytok, sok kell!

- Ponciusát - morogta egyszer az egyik bátyám -, nem is házasodok én meg, hacsak olyan lányt nem kapok, akinek négyökrös szekérrel szállítják majd hozzám a pénzét!

De hát azért tisztességesen éltünk. Apám maga nem költött semmire. Nem járt sehova. Az egyetlen mulatsága az volt, hogy összeült délutánonkint a pappal. Kártyáztak. Krajcárba.

Ma is előttem annak a hurka termetű, kis plébánosnak a képe, amint vadászszemmel lesi a kártyát. Nagyokat üt vele olykor. Vörös a méregtől, ha öt krajcárt elveszt. Jókedvűen rikolt, ha négy krajcárt elnyer.

Hát annak a papnak a fejében keletkezett az a bolond idea, hogy engem Svájcba küldjenek.

- A franciát is értő tanárokat jól fizetik - mondotta. - Annyi, mintha két diplomája volna, mikor végez, s a két diploma kettős jövedelem.

Valami távoli rokona professzorkodott a genfi technikán. Csak Mikes Kelemennek hitta. A negyvenkilencediki országos vihar fújta ki azt az embert oda, s nem is tért vissza többé.

Hát annak a szárnya alatt akart engem a pap tovább neveltetni.

Az apám persze nem értette a jó szándékát:

- Megbolondultál te, Matyi? Hiszen tudod, hogy...

- No, majd holnap...

És másnap beállított egy kis zsák rézpénzzel. Csupa krajcár...

- Huszonhat esztendeje kártyázunk együtt. Ezt mind tőled nyertem. Kétszázegy forint. Az odautazásra meg az első hónapokra elég lesz a fiúnak. Később aztán tanítson gyerekeket, vagy keressen magának valami más kökénybokrot. Éhen nem hal a világon senki. A fő az igyekezet.

Csak ámuldoztunk.

- De hát még egy baj van: a fiúnak addig is kell tudnia franciául, hogy értse az előadásokat.

- Megtanul. Szeptemberig megtanul. Én magam tanítom meg.

És a pap a maga házába vett arra a két hónapra. Szüntelen vele kellett járnom-kelnem. Franciául beszélt velem. Kezdte a köszöntéseken, rövid mondatokon. Amíg kártyázott, össze kellett jegyeznem, amiket aznap tanultam. Szeptemberre már beszéltem franciául.

Meg is gömbölyödtem az alatt a két hónap alatt. Az orvos bátyám alig ismert rám, mikor feljöttem Pestre.

- Ez aztán a legény! - mondotta egy barátja is. - Meglátszik rajta, hogy bácskai búzaföldön termett.

Mentem nagy büszkén Svájcba, Genfbe.

Megtaláltam a pap rokonát, a professzort. Hatvanéves, álmos szemű, nyugodt ember, rengeteg sok könyv között. Ahogy ott ült vállba süllyedt fejjel a karosszékből, el nem képzelhettem, hogy az az ember kardot forgatott valaha.

Nyugodtan olvasta el az ajánlóleveletem. Aztán unottan nézett rám vastag, vörös szeme héja alól.

- Érted-e jól a nyelvet, öcsém?

- Egész nyáron azt tanultam.

- Egész nyáron?

Kérdez franciául is. A fejét rázza. Ad egy francia könyvet:

- Olvasd hangosan. Fordítsd le; hogy érted?

Olvasom. Nem értek belőle semmit.

- Csak fordulj haza, öcsém - mondja egykedvűen. - Hiába hallgatnád a tanításokat.

Csak néztem rá. Éreztem, hogy okosan beszél. De hogyan menjek haza? Megszégyenítsem azt a jó papot is?

- Nem megyek haza - nyögtem. - Inkább utcát söprök egy évig, míg megtanulom a nyelvet tökéletesen.

Az öreg rám tekintett. Elmosolyodott.

- Ezt már szeretem - mondotta. - Ha valaki kész arra, hogy utcát seperjen, az már életrevaló ember. Hát jó. Hol lakol öcsém?

- Egy kamarában. Szent Viktor utca 10. Hat frankon béreltem.

Felírta.

- Mit tudsz még az utcaseprésen kívül?

- Rajzolni, festeni. Mindig első voltam a rajzolásban. Nem is filológus akartam én lenni, hanem festő vagy legalábbis mérnök.

Bólintott.

- Nézek majd valamit, hogy megélhess.

Harmadnap izent értem.

- Hát nézd - mondotta. - Van itt egy tapétagyár. Kell olykor nekik holmi kisegítő fiatalember, aki rajzolni, festeni tud. Most is hirdették. Kapsz havonként negyven frankot. Esztendeig megélsz belőle. És beszéljess szüntelenül franciául. Azonkívül olvasgass is. Itt a tankönyvek jegyzéke. Vedd meg antikváriusnál s minden szabad idődet arra fordítsd, hogy ezeket olvasgasd. Akkor aztán esztendő múlva beiratkozatsz.

És rámnézett:

- No, mi bajod még?

- Nem merem megírni haza...

- Jó, majd én megírom.

S följegyezte a papnak a címét is.

Mentem a tapétagyárba.

Egy öreg rajzoló mellett kellett ott dolgoznom. Az volt a munkám, hogy megszíneztem mindenféle rajzot: egy-egy rajzot tíz-húszféleképpen is be kellett festenem vízfestékkel. Aztán megbírálták. A legalkalmasabbat kiválasztották, fahengerre faragtatták, és a hengerlőben hosszú papirosokra nyomtatták.

Az öreg rajzólónak Lüpen volt a neve. Széles mellű, de alacsony termetű francia - rövid lábú, mint a dakszlikutya, és hosszú hajú, vállig érő hajú. Az arcában is volt valami a dakszliból. Különösen a szeme. Fekete, de már szürkülő dakszli, vidám, becsületes dakszliember.

Ma sem értem, hogy lehetett olyan örökön jókedvű. De vannak olyan boldog természetű emberek. Ha egy pohár sört ihatott tíz órakor, látszott rajta, hogy öröm neki az élet. Pedig kopott ruhában járt. Ötezer frank volt az évi fizetése - nagy pénz ez akkor! -, és mégis foszlott aljú nadrágban járt. Tíz évig viselt egy cilindert, és tán egész életében egy drappszín posztóból varrt felsőkabátot.

A bemutatkozásomkor annyi kérdést intézett hozzám, mintha rendőrkapitány volna. Ki és mi az apám, anyám? Vannak-e testvéreim?

Mi köze a tapétagyárnak az én családfámmal?

De igen kedves volt az ember. Mindig tréfálkozott vagy lelkesedett. Olykor a vállamat veregette, és hamarosan fizetésjavítással biztatott.

Üvegtetős, vasgerendás terem volt az, ahova beállítottak. Csupa rajztábla, és terebélyes asztalok. A gyárnak förtelmes enyv- és keményítőszaga oda is behatolt, de egy óra múlva már megszoktam. Sőt annyira megszoktam, hogy ma is, ha könyvkötő- vagy asztalosműhely előtt megcsap az az enyv- és csirizszag, megállok egy percre. Behunyom a szemem, és szípoatom, mint valami mennyei illatot.

A teremben csak egy fiatal makarónit láttam az elhelyezkedésemkor, egy folyton füttyörésző, mozgékony emberkét, aki tőlem távolacsán háttal állt mindig nekem, és virágfigurákat komponált méteres rajzpapirosokra: cinniát, mácsonyabugát, violát, almavirágot, kökörcsint, mindenfélét, ami eszébe jutott. Ma is előttem a két piszkos, fűrges keze, csillogó, fekete szeme, nagy karimájú, hegyes kalapja, és lengő szárnyú, barna köpönyege. Verébijesztő figura volt künn az utcán.

Az öregúr kifordul a műhelyből. Mindjárt eszembe jut, hogy gyakoroljam a francia nyelvet; megszólítom a talját:

- Csak hárman dolgozunk itt, möszjő?

- Négyen, möszjő.

És mosolyogva emelint a szemöldökén, mintha valami farsangi tréfaszót mondott volna.

- És ki a negyedik?

- A *gattina*.

S még furcsábban emelint a szemöldökén.

Roszzabbul beszélt franciául, mint én: olasszal keverte a francia szavakat - nem értettem.

- *Gattina*? Mi az a *gattina*?

Előkapott a zsebéből egy gyűrött és piszkos könyvecskét. Beleforgatott.

- Macska. Szép macska! Lüpen úrnak a macskája.

S nevetett.

Én is elmosolyodtam. Mihelyt olasz - gondoltam -, mindjárt macskáról beszél.

De nem folytathattuk, Lüpen belépett. Fogta a ceruzáját, és dolgozott.

Az ő dolga az volt, hogy az olasznak a virágait foglalta különféle ornamentális keretekbe vagy sávok közé. Gyakorta nyúlt a cirkalomhoz. Olykor meg tussal próbálta elődomborítani a figurákat.

Már vagy öt napja vagyok ott, egyszer csak bepöndörödik az ateliébe egy fehér batisztblúzos leány. Tizenhét éves forma, szőke. Afféle nárcisz termetű, aminők az angol gyermekek mesés-könyvét ékesítik. Csak épp hogy az arca nem hosszúkás, hanem kerek. Bidres-bodros hajú, babaorrú. A bal arca közepén lencsike. Genfben ritkaság a szép nő. Nagylábúak, kapafogúak, kecsgeorrúak, pörsenéses bőrék vagy szeplősek. Hát csak ráragadt a szemem.

Tehát ez a *gattina* - a macska!

A leány egyenesen a principálisomhoz lebeg.

- Bonzsúr, papa.

Kezet csókol. Néhány szót váltanak. A leány leteszi a kalapját, napernyőjét.

Lüpen hozzám fordul:

- A leányom. Zsorzset a neve. Itt dolgozik ő is. Csakhogy most beteg volt az anyja. Möszejő Kovaksz.

A *möszejő Kovaksz* persze én voltam. Végigbizsergett rajtam a gyönyörűség, hogy olyan szép leányt kapok kollégának. S pláne, az én kettős asztalomnál van neki is a helye! Szemben velem! Hogy fogom én gyakorolni a francia beszédet!

A leány levonja a könyökig érő, fehér selyemkesztyűjét, és leül. Elővonja a fiókját. Fehér, csonthátú tükröcskét kap elő: bepillant jobbról, balról. Aztán sovány kis kezébe léniát és ceruzát fog. Rajzol vonalakat, sávmezőket, értő szemmel, gyakorlott kézzel.

Az olasz megfordul, ránc néz. Kacsint rám, és nevet.

Igazán macska - gondolom -, fehér macska, de mennyei macska!

Mikor a papa kifordul az ateliéből, a leány fölemeli az arcát:

- Bocsásson meg, möszejő Kovaksz, de a neve olyan furcsa... Nem francia, se nem német.

És mosolyog. Gyönyörű arcgödröcskével mosolyog, miközben a meggyszín lencsike épp a gödröcske szélére fut.

- Magyar név - felelem boldogan.

- Magyar? Ahá: osztrák-magyar.

- Nem, csak magyar.

Így indult az ismeretségünk.

A pulzusom aznap már kétszer olyan sebesen vert, mint azelőtt. Verseket éreztem, és a szívem átváltozott zenélőórává. Minden öt percben egy lágy harmóniumakkord. De persze csak én hallottam. És az olaszra már az első órában kémlelő pillantásokat vetettem, hogy nézeget-e a *gattinára*.

Megnyugvással láttam, hogy a makaróninak jegygyűrű van az ujján. Tehát már házas vagy vőlegény. Egyszerre nagy szimpátiát éreztem egész Olaszország iránt.

Tíz órakor egy pohár sört és egy pohárka tejet hozott be a szolga. A sört a Lüpen úr asztalára tette. A tejet Zsorzset asztalára.

Csak úgy szemszögletből lestem, hogyan issza. Apró kortyokban itta, csemcsegette, nyalintgatta...

Igazán macska!

Harmadnap, ebéd után, ahogy a gyár felé andalgok, egy virágáros asszony kosarán áll meg a szemem. Egy szál rózsza... nem lehet drága... Ha ott találná Zsorzset a vizespoharában...

És a zenélőóra adáziókat muzsikált.

- Hogy ez a rózsza?

- Csak tíz szantim, möszjő.

- Csak?

És a zenélőóra elhallgatott. Tíz szantim nekem egy uzsonna. Negyven frank havi fizetésből még virágot is venni...

Tovább mentem.

Uzsonnázni vagy nem uzsonnázni? - ez volt a hamleti kérdés.

Végre is azt mondtam:

- Nem uzsonnázni!

Negyedóra múlva ott állt a pohárban a rózsaszál.

Zsorzset jött. Mindig együtt jött az apjával, mint ahogy vele is tért haza.

Levette a felső kabátocskáját, levonta a hosszú kesztyűt soványka, fehér karjáról. Csak lestem. A zenélőóra diadalmas indulót muzsikált.

Zsorzset az asztalhoz fordul, a szeme örömlöböt vet a virágon.

Egyszerre rám néz. Persze én lesütöm a szememet. Néhány percnyi csend.

Zsorzset megszólal halkán:

- Ön?

- Én. Remélem, szívesen fogadja.

- Köszönöm, möszjő Kovaksz.

De milyen édes susogással mondta ezt a szót: Kovaksz! S hogy nézett rám azzal a melegen hunyorgó macskaszemével.

A zenélőóra szakadatlanul zengett aznap délután, olyan melódiákat nem írt még zeneszerző, mint amilyenek bennem zengedeztek! De micsoda jó gondolata is volt annak a pap bácsinak, hogy Svájcban folytassam a tanulást!

Munka végeztével Zsorzset kivette a rózsát a pohárból, megtörölte a szárát itatós papirosban, és a keblére tűzte.

A keblére!

Ó, mennyi domborodás van Svájcban! Hiszen az egész ország csupa domborodás, csupa gyönyörű dimberedés-domborodás. De olyan gyönyörű dimberedés-domborodás az egész Svájcban nem volt, mint az ő fehér batisztblúzán az a kis dimberedés-domborodás, amely fölé ő azt a rózsát tűzte.

És hálásan, melegen nézett rám, hozzám lépett: a kezét nyújtotta.

- Agyó, möszjő Kovaksz.

A szemembe pillantott, és az arcán megjelentek a bűvös gödröcskék. A keze szorítását még éjjel is éreztem.

Az uzsonnáim aznaptól végképpen elmaradtak.

Minek is az? - gondoltam. - Az uzsonna merőben fölösleges találmány.

Egyszer, hogy a pohárka tejet itta, az ötlött eszembe, hátha egy táblácska csokoládét is elfogadna a tej mellé?

Elfogadta.

Aznaptól kezdve a reggelizésre is azt mondtam: fölösleges találmány.

Az éhség mégis gyötrött olykor. De az a kérdés még inkább gyötrött: vajon megszólal-e valaha Zsorzsetnek a mellében is a zenélőóra, s összemuzsikál-e az enyémmel?

Sok tünődés, sok álmatlan éj!... Ha arra gondoltam, hogy Zsorzset egy napon karikagyűrűvel jelenik meg az ateliében, könnyek facsarodtak a szemembe, s a zenélőórám rekviem-zenét játszott.

Nem, Zsorzset nem lehet a másé! Ha egyszer arról értesít, hogy menyasszony, én viszont arról értesítem, hogy pisztolyt vásároltam. S ha ő erre azt mondja: mégis, én meg azt válaszolom: csak az én vérző holttestemen át!...

Már akkor nem is tudtam másról gondolkodni, csak Zsorzsetről, éjjel-nappal csak Zsorzsetről.

Olyan volt nekem, mintha nem is földi emberfajnak a leánya volna. Mintha az isten őt külön alkotta volna, s nem is földből, hanem rózsaszirmokból: fehér rózsából, piros rózsából.

A földi emberfaj gondokkal, bajokkal van tele. Zsorzsetnek az arca azonban boldogságot sugárzott. De nemcsak az arca, az egész szép valója, még a kisujja is, még a hajába tűzött rózsaszín csokrocská is, még a cipője sarka is. Úgy sugározta a boldogságot, mint a lámpás a világosságot.

Az a vasgerendás terem rideg és rút szagú hely volt, míg ő meg nem érkezett. De amint ő belépett, egyszerre olyanná vált a terem, mintha virágfüzéres, lampionos bálteremmé vált volna. A levegő illattal telt meg, és andalító zene zümmögött körülötte.

A papa jelenlétében nem mertem szólni Zsorzsethez, és ő is hallgatott. De mikor Lüpen kifordult a műteremből, mindig hévvel gyakoroltam a francia beszédet.

- Milyen boldog ez a makaróni! - mondtam Zsorzsetnek.

- Miért, möszjő Kovaksz?

- Vőlegény. Már túl van a húszon, tehát nőülhet.

- Nálunk korábban is lehet, möszjő Kovaksz.

- De az én koromban csak nem lehet?

- Mennyi idős, möszjő Kovaksz?

- Tizenennyolc múltam.

- Lehet. Svájcban lehet, möszi Kovaksz.

És olyan édesen nézett rám, hogy ha a Montblánra úgy nézne valaki, minden hó és jég leolvadna róla, s fehér orom helyett zöldet látna a világ, vagy éppen rózsaszínűt.

Percek kellettek, míg újra megszólalhattam.

- Engedjen meg egy kérdést, Zsorzszt.

- Szóljon nyíltan, möszi Kovaksz.

- Magának még nincs... senkije?

- Ó! - felelte egyszerre piros pünkösdirózsává változottan. - Hogy kérdezhet ilyet, möszi Kovaksz?

- Nem bánom, ha haragszik is, Zsorzszt - mondtam én is kigyulladt arccal -, de erre az egy kérdésre feleljen, kérem, feleljen.

Mosolygott, és behunyta a szemét:

- Nincs.

Ismét percek kellettek, míg a tombolva muzsikáló zenélőóra szólani engedett:

- Csodálatos - mondtam -, csodálatos!

Zsorzszt mosolygott. A tenyerébe nézett, aztán rám. És egyszerre elkomolyodott:

- Nincs ebben semmi csodálatos - felelte nyugodtan. - Én nem is mehetek férjhez sokáig, möszi Kovaksz.

- Hogyhogy?

- Míg a nagybátyám él... nem mehetek férjhez.

A papa belépett.

És én egész éjjel azon tűnődtem: ki az a rejtelmes nagybácsi? Miért nem mehet Zsorzszt addig férjhez, míg a nagybácsi él? De gondoltam: hál'istennek, hogy él, hiszen negyven frank havi fizetéssel úgyse vehetném el Zsorzsztet. Őszintén szólva: sok csokoládét eszik - bármekkora táblát teszek az asztalra, másnapra sose hagy belőle. S ha elveszem, bizonyos, hogy még több csokoládét fog enni. Nem panaszképpen gondolom, mert hiszen dobog a szívem az örömtől, mikor reggelenként megérkezik, és rápillant az ezüstpapirosos csokoládéra:

- Már megint, möszi Kovaksz? Köszönöm.

S elteszi a csokoládét a tizórai tejescskéhez.

Novemberben ötven frankra emelték a fizetésemet. Csakhogy akkorra a virág is megdrágult. Egy szál szegfűért húsz szantimot kellett fizetnem. S nem hagyhattam abba. Már megszokta: délelőtt csokoládé, délután szegfű.

Nem tudom, a csokoládétól - vagy a szegfűtől, de szembetűnően gömbölyödött. A karja is, az arca is. Én meg hogy a fagyos időben is csak a nyári vékonylevű, egyfrankos ebédeken tengődtem, hétről hétre összéb varrtam a gombjaimat, mégis egyre pöttyögősebbé vált rajtam minden ruha. A negyvenkettes gallér éktelenül bő volt már decemberben. Szinte elrémültem, mikor a boltban a kisebb számúakat próbáltam, s a harmincnyolcast ítélte a boltos megfelelőnek.

Akkor már Lüpen is sejtett vagy tudott valamit a zenélőórámról, noha még magának Zsorzsetnek se nyilatkoztam. Hogy is nyilatkozhattam volna: a gazdag nagybácsi... Legalábbis havi ötszáz frankig kell emelkednem, hogy a nagybácsi vállát elérjem.

De Lüpen érezte már bennem az ötszáz frankos fizetést is. Nemegyszer láttam, hogy jóakarattal szemlél. És meg is dicsérgetett:

- Derék, szorgalmas fiatalember! Kitűnően érzi a színeket! A jövő tavaszon egyszerre nagyot szökken a fizetése.

Boldogan néztem Zsorzsetre. Neki is megjelent a gödröcske az arcocskáján.

Szombat volt aznap, és az olasz nem dolgozott: szabadságot kért az esküvőjére. Hát végre kedvem szerint beszélgethettem Zsorzsettel.

Mihelyt Lüpen kifordult, mind a ketten abbahagytuk a munkát. Én olyan szemmel és ájtatos fejtartással néztem Zsorzsetre, mint a klastromi olajfestményeken a mennyei jelenést látó franciskánus barát.

Zsorzset fölkel, és átkerült az asztalomhoz, mintha a színpróbák iránt érdeklődne.

Rámmosolygott:

- Boldog most, ugye, mőszi Kovacs? Jó fizetést kap. Talán én is.

- Boldog vagyok én anélkül is - feleltem -, ha magát láthatom, Zsorzset. Ó, Zsorzset - mondtam nyárfalevélként remegő szívvel - ó, Zsorzset, ha maga tudná...

Elpirult, és meghiúsultan pillantott a földre:

- Én nem is sejtettem - felelté pirosan -, nem is sejtettem, mőszi Kovacs...

És a kezét nyújtotta.

Istenem, milyen szentséges szép óra volt az! Mennyei orgonák üdvöztető himnuszszongása töltötte el a szívemet, és mintha valami mennyei almafának a fehér virágosója hullongott volna ránk a magasból.

Azt mondtam, *óra* volt, pedig talán csak három percre tartott, míg fölkeltem, a kezét megragadtam, az ajkamhoz emeltem, és mind a két tenyerembe szorongatva gyakoroltam a *Zsorzset* szónak a lehető legszebb kiejtését.

- Ó, Zsorzset... édes Zsorzset...

Amire ő behunyt szemmel és piros arccal, édesen rebegte:

- Ó, mőszi Kovacs...

Aztán aggodalommal pillantott az ajtóra, s kivonta a kezét a kezemből.

Visszaültünk.

- Mondja, Zsorzset - szólaltam meg néhány perc múlva -, az a maga nagybácsija... Beszéljen valamit arról a nagybácsiról.

- Anri bácsiról? - felelté boldog-bágyadtan. - Ó, az nagy ember! Nagy jeles ember! Majd ha kitavasodik...

Még mindig piros volt. Az ajtóra pillantgatott.

- Majd ha kitavasodik - folytatta -, kísétálunk a temetőbe, és megmutatom a kriptáját. Meglássa, mőszi Kovacs, hogy olyan kripa három sincs a temetőben.

S elővette a fiókjából a fehér, csontba foglalt tükröcskéjét: belenézett.

- Hát már nem él?

Vidáman tekintett rám a tükör mellől:

- Hogyne élne! Csakhogy a kriptáját előre megcsináltatta. Tiszta fekete márvány, és egy fehér Krisztus áll előtte, életnyi nagyság, szép fehér márvány-Krisztus. A mennybe mutat.

- Rengeteg pénzbe kerülhetett!

- Harminchatezer frankba, mőszjő Kovaksz. Gazdag ember ő, mőszjő Kovaksz. Nagy, okos ember. Azt a pénzt onnan küldte.

- Honnan?

- Ausztráliából.

- Hát ott él?

- Ott.

- Gyáros?

Elmosolyodott:

- Nem éppen, de olyanféle. Struccot tenyészt. Öt-hatszáz strucca van, vagy talán sok ezer. Nem tudjuk. Tíz éve nem hallottuk hírét.

Lüpen belépett.

Zsorzszt mélyen lehajtott fejjel dolgozott tovább. Magam is elrejteni iparkodtam az arcom hevét. S buzgón dolgoztam. Közben arra gondoltam, hogy struccokba helyezni vagyont nem okosság. Hátha azokat is meglepi valami járvány: száj- és körömfájás...

De mindegy: a fő az, hogy gazdag ember, és Zsorzszt már választott, és Zsorzszt éppen engem választott!...

Titkon rápillantottam. Ő is rám. A papa egykedvűen pipázott, és mártogatta a tusba az ecsetjét.

Az időtől még soványabb kenyéren tengődtem. Ruhát kellett vennem és nyakkendőket. Pedig de sajnáltam rá a pénzt! Zsorzsztnek azonban mindennap megvettem a szegfűt meg a csokoládét. És arra nem sajnáltam a pénzemem.

A karácsony előtt való hét egyik napján Lüpen olyan arccal lépett az ateliébe, hogy alig ismertem reá. A két szemöldöke mintha egybenőtt volna, az orra mintha megnyúlt volna. Alig fogadta köszönésemet.

Megrökönyödtem.

Zsorzszt is megnyúlt arccal lépett be a nyomában, és búsan pillantott reám.

No, fene kutyaszorítóba éreztem magamat! Zsorzszt bizonyosan kotyogott valamit: nem szeretik az ügyet! Biztos, hogy még ma kiteszik a szűrőmet a gyárból!

És a zenélőórám zavaros moll-akkordokat tremolózott. Tragédiáknak a hűvös fuvalmát éreztem a gerincemen. És a lábam szára is úgy remegett, mint akit az akasztófa alá állítanak.

Alig vártam, hogy Lüpen úr átmenjen a munkásokhoz, és Zsorzsztől értesülést kapjak.

Végre fogta a vedlett cylinderkalapot. Intett az olasznak, s vele együtt átment a hengerlőbe.

Zsorzet nem is várta a kérdésemet, rám nézett. Olyan szomorúan nézett rám, mint az esőfelhőkön át az őszi nap.

- Szomorú újság, mőszejő Kovaksz.

- Micsoda, Zsorzet?

- Meghalt...

- A nagybácsi?

Bólintott.

Csak álmélkodtam rá. Nekem örömhír, neki szomorú?

- Fogadja részvétem kifejezését - rebegtem végre felszabadultan a nyomás alól.

- Köszönöm - felelte beteg hangon. - Nemigen siratjuk. Megcsalt bennünket. Megcsalt, mőszejő Kovaksz. Ó, milyen csapás!...

Elővonta a zsebkendőjét, és a szemére nyomta. A zsebkendőn csakhamar vízfoltok terjedtek el.

- Ó! Ó!

- De hát, Zsorzetke - mondtam hozzáíetve -, ne sírjon, édeském. Én nem is értem...

És megfogtam a kezét: szorongattam, az ajkamhoz emeltem.

Zsorzet fölkel, és a mellemre borult, mintha a szívemre akarná sírni a további könnyeit.

- Vigasztaljon engem, mőszejő Kovaksz! Vigasztaljon, mert a szívem megszakad!

Boldogan karoltam át, s a szívem remegett.

- De hát hogy vigasztaljam, édes Zsorzet? Hiszen azt mondta az imént, hogy nem a nagybácsit siratja.

- Nem, nem - felelte heves sírással -, magunkat siratom. Tudja... a nagybácsi... a szegények házában halt meg, Szidniben. Ó... Vigasztaljon!

A hír engem is megrezdített, de hát azért vigasztaltam. Gondoltam: ha már a mellemre borult, szabad az arcát megcsókolnom. Megcsókoltam a halántékán. Megcsókoltam könnyektől nedves szeme alatt, és elérzékenyülten mondogattam:

- Ne sírjon, kis Zsorzet, ne sírjon. Amíg én élek...

Ahogy ott ölelgettem, egyszer csak rémülten látom, hogy Lüpen bent van már a teremben.

És az volt a furcsa, hogy ő is, mintha nem látott volna bennünket, borult arccal járt föl és alá mellettünk.

Ijedten eresztettem le a két karomat. De Zsorzet továbbra is a mellemen maradt, s én vissza sem léphettem, mert úgy álltunk, hogy az asztal volt mögöttem.

- Bizony - szólalt meg Lüpen előttünk megállva -, ez nagy csapás ránk, mőszejő Kovaksz. Ó, a hitvány korhely! A semmirevaló! Szegény leányomnak ő volt az egyetlen reménysége.

A szavára Zsorzet a székre hanyatlott, s az asztalra borulva sírt tovább.

Én csak álltam meredten és hűledezve.

- Zsorzet kisasszony nem szegény - hebegtem -, nem szegény.

- Nem szegény?

- Nem - feleltem bátorságra kapva -, aki így tud dolgozni és ily fiatal és ily szép, nem szegény az, Lüpen uram.

Lüpennek egy percre földerült a szeme, aztán ismét elborult.

- Szegények háza? Tudja ön, mi a szegények háza?! Gyalázat! Disznó korhely! És a végrendelet... Mondta a leányom, mi a végrendelet?

- Nem mondta, Lüpen uram.

- Tehát az a végrendelet, hogy neki egyetlen vagyona a genfi sírbolt, és azt kívánja, hogy hozassam el a holttestét. Én hozassam el? Én, szegény, koldus ember?!

- Ez valóban illetlen kívánság és oktalan - feleltem, levegőhöz jutva. - Mert az a kriptá érték, azt el lehet adni.

Lüpennek elkerekült a szeme.

- No lám! Ez eszünkbe se jutott.

Zsorzsetet is annyira meglepte az ötletem, hogy levette a zsebkendőt az arcáról, és a szeme figyelemmel és becsüléssel tapadt reám.

- El lehet adni - ismételtem még bátrabban. - Halott nincs benne, tehát lakatlan. Drága építmény, tehát ház. Ház, tehát örökség. Gyermeke a megboldogultnak nincsen, tehát az önök öröksége.

A leány az apjára nézett. Az apa a leányára nézett. A gondolatom szinte megkábította őket.

Végre Lüpen megmozdult. Az asztalhoz lépett, s fölvette a pipáját. Afféle rövid szárú, tirolipipa volt az. Rágyújtott, és gondolkodva sétált föl és alá a teremben.

- Ez nem rossz gondolat! - mondogatta. - Nem rossz. Kovaksz barátom, maga okos ember!

S mikor a delet csengették, rámszólt:

- Tartson velünk, fiatalember. Hiszen járhatunk mink együtt is.

Boldogan kísértem őket a hídon át, az utcákon át, a kapujukig.

A következő napokon folyton a kriptá forgott a beszélgetésünkben.

Lüpen ügyvédekkel tanácskozott. Azok annyiféleképpen fogták fel az ügyet, ahányan voltak. Egyik azt tartotta, hogy a kriptá nem pénzzé váltható örökség, Másik azt tartotta, hogy ha a halott már el van temetve, a kriptával rendelkezhetik a család, csak hatósági jóváhagyás kell. A harmadik azt mondta, hogy a kriptá ötven évig a halott nevén marad, csak azután, ha nem költöztetik bele, kérheti a család.

Ilyen hol derült, hol borult hírekkel lépett be reggelenként Lüpen, és engem már annyira a családhoz tartozónak érzett, hogy alig tette le a kalapját, már újságolta:

- Jó hír, jó hír, moszjő Kovaksz: a kriptá a miénk.

Vagy:

- Rossz hír, rossz hír, moszjő Kovaksz: a kriptá a halotté.

S bosszúsan rázta a haját, mint mikor a dakszli a fülét rázza.

Karácsony előtt való nap azzal lepett meg, hogy meghívott másnap estére: vacsorázzak náluk.

Boldog voltam. Háromszor mosdottam a nevezetes nap délutánján, és órák hosszáig vesződtem azzal a kis szőke, apró pehellyel, amely az orrom alatt a bajusz közeledését

hirdette. Tussal iparkodtam valamelyest barnítani rajta. De a tus persze a bőrre mázolódtott. Azért is kellett annyiszor mosdanom.

Már a milliós örökség elputtyant, a kriptá is kétséges, de hiszen Zsorzset maga is kincs! S valami móringja mégiscsak lesz talán. Amelyik családban olyan gazdag nagybácsik teremnek... Az is lehet, hogy az öreg Lüpen épp azért jár olyan vedlett cylinderben, olyan foszlott aljú nadrágban, hogy Zsorzsetnek legyen. Vannak olyan fősvény emberek. Mire is költötte volna azt a nagy fizetését?

De vajon hazavihetem-e Zsorzsetet, az én eleven szép kincsemet? Vagy darabig még együtt dolgozunk, együtt a kettős asztalnál, egyre növekvő fizetéssel, boldogan.

Este hét órakor megindultam olyan érzéssel, mintha csak hazamennék.

Zsorzset mellettem fog ülni bizonyosan. Testvérei vannak, tudom. Egy lomha járású, pelyhes bajszerű diákféle csatlakozott egyszer hozzánk, s bemutatták, hogy Zsorzsetnek a bátyja. Egyszer meg két kisleányt láttam Zsorzsettel és Lüpen úrral a Rousseau szigetén, még októberben. Csak a hídról láttam őket, s nem volt bátorságom arra, hogy hozzájuk csatlakozzak. A két kisleánynak olyan vékony volt a lába szára, mintha nádból volna, s vígan futkostak a Zsorzset körül.

Tehát vannak testvérei, s azok majdan az én testvéreim lesznek. Nagy érzések! Szent érzések! A hazától távol egy szeretett család vár rám, és a karácsonyest meleg-kályhás, boldog nyugalma.

Egy csemegekereskedés előtt csaknem belebotlottam az utcára kitett narancsoskosárba.

Nini, gondoltam, a gyerekeknek bizonyosan lesz karácsonyfájuk: illik, hogy én is vigyek rá valamit.

Tűnődve álltam meg: narancsot csak nem vihetek? Ordináré olcsó portéka.

Két cukorbárány is fehérlett a kirakatban, piros pántlikás, gyermekarasznyi cukrászmű. Az már alkalmasabbnak látszott.

- Mi az ára?

- Fél frank.

Megdöbbsentem. Ha a kettő egy frank... éppen egy ebéd ára. S éppen karácsony napján ne ebédeljek?

A hazulról hozott pénz elfogyadozott már. A negyven frankhoz is kellett pótolgatnom. A könyvek is sokba kerültek. Pláne, egy szótárt is kellett vennem. Épp az előtte való nap adtam ki a hazai vagyonkámnak az utolsó fillérét.

Továbbhaladtam.

Aztán megint megálltam. Nem mehetek ajándék nélkül! És aztán vacsorát úgyis kapok náluk, ünnepi vacsorát. Talán a gyomromat is elronthatom vele annyira, hogy másnapra nem lesz étvágyam.

Megvettem a két bárányt.

Aztán egy virágkereskedés állított meg. Gyönyörű gyöngyvirágszálak álltak pohárban ott, páfrányok, azáleák és rododendronok között. A poharat friss nefelejcskoszorúcska körítette, és a kék koszorúcskában még inkább fehérkedett a friss, harmatos, gyöngécske gyöngyvirág.

Hm! Micsoda bolondság volt sietnem azzal a két cukorbáránnyal! Micsoda butaság! Zsorzsetnek virágot kell vinnem! Már hiába: kell vinnem virágot! Lehetetlen, hogy anélkül menjek oda!

- Hogy ez a gyöngyvirág?

- Szálankint húsz szantim, möszjő.

Csaknem lerogytam.

Legalább tíz szálat kell vinnem: két frank.

A boltos már bevette a virágot, és elém állította. Micsoda illat! S micsoda gyöngye, szép, harmatos virág! Hiába: meg kell vennem a kis... feleségemnek!

- Adja olcsóbban.

- Hat szálankint frankjával, möszjő. Olcsóbban nem adhatom.

Vettem hat szálat.

Selyempapirosban vittem. Tehát két napra kell elrontanom a gyomromat.

És mégis boldog voltam. A zenélőórám karácsonyi melódiákat zengett: *Alleluja! Alleluja!* És ünnepi csillagfény rezgett a szemem előtt utca hosszat.

Hét óra volt, mikor az ajtajukon csengettem.

Nagy dübörgés volt rá a válasz belülről, mint mikor egy huszárszázad robog át fahídon.

- Vissza! Vissza! - hangzott a Zsorzset kiáltása.

S a következő percben megnyílt az ajtó, és Zsorzset rózsás arca mosolygott reám a két boldogító gödröcskével, csillogó, szép, tiszta szemével.

- Isten hozta, möszjő Kovaksz!

És jó illatú konyhagőz csapott meg, hagymaszag és pecsenyeszag.

Megcsókoltam a kezét, és rácsodálkoztam a körülötte nyüzsgő fekete szemű gyerekekre.

Tehát többen is vannak! És én csak két bárányt hoztam.

Eközben a kitárt ajtón még több fekete szemű gyerek is megjelent, s közöttük Lüpen úr széles mellű dakszlifigurája. A karján egy kurta inges, mezítlábás, komoly csecsemő. Az is fekete szemű.

- Táguljatok, kölykek!

Azt se tudom, mit mondtam, azt se tudom, mit gondoltam, azt se tudom, hogyan szedték le rólam a télikabátnak kinevezett, őszi köpenyegemet, csak egyszer ott álltam egy függőlámpással világított szobában, rengeteg sok gyerek között.

Egy vastag derekú, nyakig fehér kötényes, fehér fejkötős asszonykának mutattak be.

- A feleségem - mondta Lüpen.

S a vastag derekú, tokás állú asszony nyájasan mosolyogva nyújtotta a kezét:

- Sok jót hallottam már önről, möszjő Kovaksz.

Sose láttam akkora fehér fejkötőt, akkora női arcot és akkora habverő szerszámot, amekkorát tartott a kezében. Mintha a kalendáriumi telt holdnak a képét látnám bodros fejkötőben és asszonyi ruhában.

S az volt a különös, hogy hasonlított Zsorzsetre. De persze csak mint valami karikatúra. Még a lencse is ott volt a bal arcán, de akkora lencse, mint egy filléres pénz, domború és szőrös lencse.

Kábultan álltam ott. Az az érzésem volt, mintha valami iskolába tévedtem volna be, és Lüpen volna a tanító, a felesége meg a tanítóné.

- Bámul ön, ugye? - kiáltotta vígan Lüpen. - Ugye, sok gyerek? Sok szép gyerek! De ezt nézze, ezt...

S a karján ülő, meztelen lábú, inges gyereket megemelte:

- Látott-e valaha ennél szebbet? Festett-e valaha ennél szebb angyalt Murillo?

S megtörölte az angyalnak az orrát.

- De hát ez...

- Nem, nem mind az enyém. Ez az egy körtefejű nem az enyém. Csak rokon. De azért úgy szeretjük, mintha az is miénk volna.

S rákurjantott a gyerekekre:

- Glédába, kölykek!

A gyerekek egy perc alatt orgonasípok rendjében sorakoztak. A sor innenső végén egy nyálas szájú, hároméves leányka. A sor túlsó végén a már ismert, mohos bajszerű lajhár.

- Egy még hiányzik!

A hiányzó már akkor futott. Leány volt, tizennégy éves, barna, mint az apja. Az is nyakig kötényes, fakanalas. Odaállt az is a glédába. Zsorzset is. Látszott rajtuk, hogy nem először állnak így az apjuk előtt.

- Kiáltsátok: *Vive la Hongrie!*

S a gyerekek kiáltottak.

Lüpen aztán sorba bemutatta őket. Tizenöten voltak az ölében tartott csecsemővel együtt, tehát tizennégy az övé.

Nekem még mindig a markomban volt a két cukorbárány meg a virág.

- Bocsánat - mentegetődztem Lüpennek -, nem tudtam, hogy ennyien vannak, hát csak két báránykát hoztam.

S átadtam neki.

- Mármost ossza meg, ahogy tudja.

- Vacsora után szét fogjuk szeletelni. Addig akaszd fel, Zsöl, ide a lámpásra.

Átnyújtottam Zsorzsetnek a virágot.

Elérzékenyült:

- Ó, micsoda kedves gondolat, mőszjő Kovaksz - rebegte boldogan.

Szagolta. Csókolta. Elgyönyörködve nézte.

- No, de hát most már terítsetek! - dobbantott Lüpen. - A kályhát rakjátok meg.

S levette a fél karját a komoly csecsemőről: engem ölelt át vele. Bevezetett egy kis dohányszagú benyíló szobába.

Hálósobája volt az, és egy ócska íróasztal meg egy rajzállvány is állt benne.

- Ugye, szép gyerekek! - mondotta boldogan. - És mind egészséges. Gyűjtsen rá, kedves Kovaksz. Egy cigarettát elszíhat addig. Vagy pipát jobban szeret? Ma vettem egy új pipaszárat. Várjon: fiókba tettem, mert a gyerekek szappangolyókat fűjtak vele.

S az íróasztalhoz fordult.

- Fogja csak meg egy percre ezt a porontyot.

S átadta a csecsemőt.

Nekem sose volt afféle eleven portéka a kezemben. Úgy fogtam, mintha üvegből volna. S bizonyára furcsán is néztem rá, mert a gyermek még inkább elkomolyodott, az arca egyszerre csupa szájjá változott. Sivített, mint a malac, és úgy veckelődött a karomban, hogy alig bírtam tartani.

A másik szobában is nagy zshivajgás kerekedett, huppanás közben, és bögés. De a bögés elveszett a kiáltozásban:

- Én is nyalom! Én is nyalom!

Lüpen kitárta az ajtót, hát az aprók mind az asztalon nyüzsögtek. Valamelyikük feltérdelt, és megnyalta a cukorbárányt. A többi aztán utána.

- Szilansz! - dörgött Lüpen az ajtóban.

Gyorsan lekotródott valamennyi gyerek. Ijedten néztek felénk.

- Zsül - kiáltott Lüpen -, vidd ki ezt az üvöltő kukacot!

Zsül már akkor a terítéssel foglalkozott. Hosszú fehér abroszt bontott szét Zsorzsettrel a szoba közepén.

- Van itt rend - dicsekedett Lüpen. - Csak egyet kurjantok, egyszerre csend van a házban. Mi jut eszembe: hiszen karácsony estje van. Gyerekek! Körbe ide! Énekeljük vacsora előtt a karácsonyi éneket.

S fölemelte az ujját.

Tous écoutez! Entendez vous

Lá, dans les airs, des chants si doux?

A vacsora cseresznyelevel volt meg ürü hagymás lében, s végül szuflé. A másik leány tálalt, a tizenégy éves, meg egy álmos, vörös szemű cseléd. Valamennyi gyerek úgy falt, mint a menazsériás vadak. S az apróknak maszatossá vált a képük.

- Még! Még! - hangzott a nyávogásuk szüntelen. - Csak ennyi?

S közben Lüpen ordítása:

- Szilansz!

Néhányszor olyat csapott az asztalra, hogy a tányérok táncoltak belé.

Nem került el a figyelmemet, hogy a tányérok olcsófajta porcelánból voltak, s nem is egyszínűek: sárga tányérból evett két gyerek is, egy meg zöldből. Az evőeszközök is bazáriak voltak.

Lehetetlen volt teljesítenem azt a szándékomat, hogy beteggé eszem magamat. Pedig Zsorzset oly nyájasan kínált:

- Möszjő Kovaksz...

- Köszönöm, Zsorzset, de nekem éppen elég volt.

A fejkötős holdvilág a harmadik tál beadása után szintén megjelent. No, a földön nehézkesebb volt a járása, mint az égen. Csodálkozva néztem: íme, a japáni skatulya, amelyből szinte végtelenül jönnek napvilágra a kisebb japáni skatulyák.

Közénk ült, szembe velem. Az ölében a kicsi. Anyás kedvességgel kínált ő is:

- Mőszjő Kovaksz, érezze magát otthonosan.

Vacsora végén az ünnep tiszteletére krampampulit csinált az öreg. Mazsolát, fahajat és mandulát is szórt belé. Egy-két gyerek megégette a száját, és üvöltött. Aztán sorra elálmosodtak, és a fejkötős holdvilág meg a másik leány kihordta őket egyenkint, ma se tudom, hova.

Lüpen pipára gyújtott, s nekem is átadta újra az új szárasat.

- No - mondotta vígan -, még egy meglepő valamit tartogatok önnek, mőszjő Kovaksz. Zsül fiam, itt az íróasztalom kulcsa: hozd ki a képet. Nevetni fogjuk önt, mőszjő Kovaksz, nevetni!

S már előre nevetett. Zsorzset is rejtelmesen mosolygott reám.

Zsül egy vörös könyvforma valamivel tért vissza. Lüpen megnyitotta. Vörös selyembélésű tok volt az. Elém tette.

Valóban meglepődtem.

A kép Zsorzsetnek a képe volt. Gyönyörű akvarell! Zsorzsetet ábrázolta fehér batisztruhában, szoborállvány mellett, amint jobb kezére könyökölve néz és mosolyog. A bájos gödröcskék az arcán, s még a lencsike is a bal gödröcske fölött... S a termete valóban olyan lenge, mint az angol mesekönyvek tündereié.

- Remek! - mondtam őszinte elámulással. - Valóban remek!

És Zsorzsetre pillantottam.

- No, hát így eltalálva...

Valamennyien nevettek.

A mama is belépett. Láta, hogy a képet nézem. Az is leült közénk újra, és úgy nevetett, hogy a tokája rengett belé.

Nem értem, hogy mit nevetnek.

Végre Zsorzset, aki csak szemérmesen mosolygott, megszólalt:

- Nem az én képem, mőszjő Kovaksz.

- Nem a maga képe??

Erre még inkább nevettek.

- A mama képe, leánykori képe.

Elgondolkodva mentem haza. Sehogy se bírtam elhinni, hogy az a nagy képű, fejkötős asszony éppenségesen olyan volt valamikor, mint Zsorzset: olyan lengeteg vékonyságú, olyan gyenge karú, tiszta szemű, selymes hajú, tündérajkú.

S éjjel olyan volt a fejem, mintha a háborgó Balaton volna benne. Zavaros hullámok, és minden hullám egy fekete szemű gyermekfej. Zajgás, nyüzsgés. S időnkint egy harsogó férfikialtás:

- Szilansz!

Arra a hullámok egyszerre elsimultak, elcsendesedtek. S a felhőkből egy rózsás angyalarc mosolygott reám.

Szinte betegen ültem be a karácsony után való napon az ateliébe. A szokásos csokoládétáblát odatettem a Zsorzset asztalára, és fásultan kevertem a festékeimet.

Nagy havazás volt az elmúlt két ünnepnapon, szinte szüntelenül pihézett a hó. Nem táplálkoztam kellően: sárgarépán éltem, mint a kanárimadár. Fáztam.

De amint ő belépett az ateliébe, egyszerre elmúlt minden bajom. Mintha napfénnel telt volna meg a levegő. A zenélőóra megszólalt, és üdvözlő dalt muzsikált.

Új téli bundácska volt rajta: asztrahángalléros. A sapkája is asztrahán. Hogy illett arra a bodros, szép, szőke hajára! És a hajában, a halántéka fölött ott fehérlett három szál gyöngyvirág az én gyöngyvirágomból.

Már messziről mosolygott rám. Szívesen engedte, hogy lesegítsem a bundácskáját. Levonta a kesztyűjét is, és csak azután szorított velem kezét.

- Hogy töltötte az ünnepeket, mőszi Kovaksz?

- Boldogan - feleltem. - Mindig magára gondoltam.

Mosolygott.

Az asztalához ült, hosszú pillantást vetett a fehér hátú tükröskébe, és mosolyogva rendezgette a vonalzószerzeit.

És dolgoztunk, mint szoktunk.

Én olykor vizsgálódva szemlélgettem.

...Ilyen volt az anya is, mikor Lüpen megszerette. Lehetetlen is volt meg nem szeretnie! És talán ugyanitt ült Lüpen, ahol én, és talán ugyanott ült az a nő, ahol Zsorzset. Tehát minden ismétlődik a világon! Minden! Tehát minden úgy lesz Zsorzsettel és velem, mint Lüpenéssel...

Ólomhegy nehezült a mellemre. Ránéztem. A fejemet ráztam:

- Nem, nem. Tizennégy... az sok!

Mikor Lüpen kiment az olasszal a hengerlőterembe, Zsorzset legott fölkel, és szokása szerint az asztalomhoz került.

És nézett rám üdvöztő, bizalmas mosolygással, mintha azt mondta volna:

- Hát jer, és ölelj meg! Leheld be a hajam illatát! Csókold meg az arcom gödröcskáját! Ez a perc a miénk!

És én fölkeltem, és megöleltem, és beleheltem a haja illatát, és megcsókoltam az arca gödröcskáját.

- Zsorzsetkém - rebegtem mámorosan -, maga az egyetlen, az egyetlen!...

És ő átfonta a nyakamat, és szemérmesen, boldogan suttozta:

- Mennyire szeretem önt, mőszi Kovaksz!

És akkor ő csókolt meg: az ajkát az ajkamhoz nyomta hosszan, forrón, üdvöztőn.

- Mennyire szeretem önt, Kovaksz!...

Sose mondta ezt eddig. És nem is csókolt meg, csak akkor. Én úgy megrészegültem, hogy a kezemben egy óra múlva is remegett a festékesecset. Enyém ő! - gondoltam diadalmasan. - Enyém! Igaz, hogy olyan lesz, mint az anyja, de mikor lesz az? És az a sok gyerek, az éppenséggel nem bizonyos. Hány asszony van, akinek nincs gyermeke, pedig hát az anyjának volt.

És boldogan pillantgattam rá a munkám mellett. Ő is énrám. Egyszer elővette a tükröcskét, és elnyomogatta az arcán és a szeme alatt a piros foltokat, a csókjaim nyomait.

- Mondja, Zsorzset - szóltam halkán. - Itt dolgozott a maga mamája is, ahol most maga?

- Ó, dehogy - felelte. - A mama nem tud rajzolni.

Ez a nyilatkozat teljességgel eloszlatta az utolsó felhőcskét is az egemről.

Elveszem! - gondoltam. - Mégis elveszem. Mihelyt ideadják, elveszem!

Abban az órában történik, hogy ismerős hangot hallok az ajtó előtt:

- Möszejő Kovács!

Kovácsnak mondja a nevemet. A hang milyen ismerős...

Egy percre rá nyílik az ajtó, s becammog az öreg Mikes Kelemen.

- Erre jártam - dörmögi. - Eszembe jutottál... Hát hogy vagy, öcsém?...

- Mint a fa, mikor virágzik - feleltem vígan. - Tessék leülni, bátyámuram.

- Örülök, örülök. Hát azért nem is nézel felém. No, mindegy.

És vastag héjú, álmos szemével a leányra is pillant.

- Hát a tanulmányokkal mennyire vagyunk?

- Gyakorlom a nyelvet buzgón.

- De a könyvek, a könyvek...

- A könyvek?...

- Megvetted?

- Sajnos: meg.

- Miért sajnós?

- Semmi szükségem rájuk. Nem leszek én tanár. Megélek én így is. Meg lehet élni. A fizetésemet egyre emelik. Nagy jövőm van itt.

Az öreg bólogat.

- Hát úgy is jó.

- És hát - folytatom diadalmasan -, meg is házasodok.

- A manót?

- Meg én.

- Ilyen fiatalon?

- Svájcban lehet. Remek ország ez, urambátyám!

- Az igaz.

És a leányra pillant.

- Talán ez a kis...
- Eltalálta, bátyámuram.
- Hm. Aztán van ennek valamije?
- Hát nem elég valami ő maga? Csak tessék megnézni.
- Hm. Csinos, csinos. Kinek a lánya?
- A principálisomé.

Lüpen háttal fordultan dolgozott felénk. A principális szóra ránk pillantott. Mikes bólintott neki. Az is vissza. Aztán tovább beszélgettünk magyarul.

- De hiszen ez szegény ördög!...
- Tévedni méltóztatik. Van ezeknek kriptájuk is.
- Kriptájuk?
- Az. Nemrég örökölték. Egy milliomos nagybácsijuk hagyta rájuk.

S elmondtam, micsoda furcsa milliomos volt az a nagybácsi.

Mikes álmosan csodálkozott. A fejét rázta.

- Hány testvére van ennek a kisasszonynak?
- Hány testvére? Hát izé... tizennégy.
- Hm.

Untam már. Az ecsetemre néztem. Az öreg fölkel, kezét nyújtott.

- Hát előre is gratulálok - mondotta jólelkűen. - Azért meglátogathatsz olykor, kedves öcsém.
- S elcammogott.

Délben hazakísértem Zsorzsetet a kapujukig. Lüpen az úton elárulta, hogy újévkor nagy és öröndetes meglepődés vár rám; bepillantott az igazgatóság könyvébe: nagy emelkedés, nagy!

Értettem: ő ajánlott az igazgatóságnak, hogy becsüljenek meg.

Zsorzset örömsugaras szemmel pillantgatott rám. Én is boldogan pillantgattam vissza. Tehát Lüpen nekem fogja adni! Nekem! Talán már a tavaszra!...

Ó, tavasz!... Csak jönne már a tavasz!

De még a tél közepén se jutottunk túl, belép a postás az ateliébe. Telegramot és száz frankot tesz az asztalomra.

Elrémülve olvasom:

Apád beteg. Azonnal jer!

Anyád

Zsorzset elsápad.

- Valami rossz?
- Rossz - nyögöm. - Szegény apám...

Zsorzsetnek könnybe borul a szeme. Elővonja a zsebkendőjét.

Az öreg Lüpen is mély megindulással áll mellettünk.

- Csak férfiasan, barátom - mondja vigasztalón. - Egy hónapra kérek önnek szabadságot.

A vonathoz kikísértek mind a ketten.

Zsorzset a nyakamba borult a peronon, és sírva csókolt meg:

- Ne soká maradjon! Ne soká, édes Kovakszom!...

És selyempapirosban egy hajfürtöt és egy csinált-virág nefelejcsot dugott a zsebembe.

Én is könnyezve feleltem:

- Nem maradok soká, Zsorzset, nem... Lüpen uram, vigyázzon erre a kedves leányra... Hiszen már nem titok ön előtt, Lüpen uram.

Lüpen melegen megrázta a kezemet:

- Nyugodt lehet, fiam. Zsorzsetet megtalálja, ha visszatér.

Végigsírtam Svájcot, Tirolt, Karinthiát, s a magyar vonalat Pragerhoftól Zomborig. Apámat igen szerettem. Az a gondolat, hogy, a temetésére érkezek haza, kétségbeejtő volt a szívemnek.

Hát amint benyitok, az apám ott kártyázik a pappal az asztalnál.

- Akkasztófárávaló! - kiáltja vígan. - No, csakhogy itthon vagy, akkasztófárávaló!

No, hát amit én azután szenvedtem, azt kilenc tapétagyárnak a festékeivel se lehetne lefesteni.

- A házas fiam... - mondogatta az apám.

- A kriptatulajdonos - mondogatta a pap.

- Tizennégyszeres papa! - mondogatták a bátyáim.

Hej, üttettem én a legmennydörgősebb ménküvel azt a svájci Mikes Kelement. Dühös voltam. Sírtam. Pisztolyt vettem a maradék pénzemen másnap, és kimentem ebéd után a város szélére, hogy fejbe durrantam magamat.

De persze tizennyolc éves koromban... És hát ki az ördög lövi magát föbe ebéd után? Csak ültem, mint a beteg tyúk: ültem egy fűzfa árnyékában; ültem borongó gyászgondolatok között. Az ég kék volt. A föld étellel teljes. Két szitakötő enyelgett, játszott előttem a levegőben. Csak én haljak meg?

Elővettem a hajfürtöt és a nefelejcsot. S mintha az a nefelejcs megszólalt volna:

- Élj, dolgozz, ne búsulj. Küzdj az étellel, mint én. Csak ne felejts, csak ne felejts!...

A pisztolyt másnap már eladtam. Az árán egy aranyozott ezüstmedalionsat vettem: belezártam a hajfürtöcskét, és az óráim láncára akasztottam.

Sokáig viseltem én azt.

A gyászos nagy keserűség mindössze egy költői bús levelet szült. Megírtam Zsorzsetnek, hogy rászedtek, kegyetlen játékot űztek a szívemmel. De csak maradjon állhatatos. Én mérnökséget tanulok Pesten. Négy év nem a világ. Azalatt az én szívemben szüntelenül égnek azok a szent lángok, amelyeket ő gyújtott benne. S így végeztem a leveletem: *Csak ne felejts! Csak ne felejts!*

Zsorzszt vigasztalóan válaszolt, hogy az ő szívében is égni fognak a szent lángok, csak tanuljak, és írjak olykor neki. S a levelét így végezte:

Örökre a magáé:

Georgette

Hát én tanultam is, és írtam is neki olykor. Megírtam, hogy szívem alatt hordozom a hajfűrtjét és a kis nefelejcsét, aztán egyszer csak megérjük a mennyei ünnepet, amikor majd nemcsak az az egy hajfűrtje lesz az enyém, és a kék nefelejcs majd a kettőjük képe mellé kerül a selyemtokba.

Ő erre ismét meghatottan válaszolt. Biztosított, hogy a többi hajfűrt semmiképpen nem lesz másé, és hogy a selyemtokos arcképet ő fogja örökölni, mert hiszen más nem is örökölheti.

Aztán sokat kellett tanulnom. Nagy törekvések perspektívája nyílt meg előttem. Egy jeles mérnök titkárnak fogadott, és kivitt magával négy hónapra Angliába. Mikor hazatértem, még a csillagos eget is mérnöki szemmel néztem.

Egyszer felöltik nekem, hogy az óráim fityegője megkopott. Lekopott róla az aranyozás. Olyanná vált, mintha bazári bádogportéka volna.

Felnyitottam.

A hajfűrt és a nefelejcs változatlanul megmaradt benne.

Elmerengve néztem. A zenélőóráim halk moll-akkordokban szólalt meg: - *Ne felejts, csak ne felejts!*

Eltettem a megkopott fityegőt abba a skatulyába, amelyikben az iskolai bizonyítványaimat tartogatom. S írni akartam neki: mentegetődni, kérdezősködni; megírni, hogy gondolok reá.

De aztán közbejött valami: a levélírást másnapra halasztottam.

Aztán másnap megint más foglalt el...

Aztán az idő elmúldogált. Elvitte lassankint az ifjúságomnak minden virágát, elvitte a zenélőórámnak a zenéjét is.

A kis Zsorzsztól végre is nem maradt nekem, csak egy hajfűrt - meg a nefelejcs.

A TIZENKETTEDIK AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Kinek a párja?

Az elbeszélő hatvanéves, fogatlan öregúr. Szürke parókát visel. Fehér szakálla oly ritkás már, mint az árvalányhajjal benőtt homokdomb.

Karmester volt Németországban, Olaszországban is, később meg játékszerboltos Bécsben. Ott meggazdagodott, hazatért. Most háza és szőleje van Budán. Ő maga azonban Pesten lakik, a Vadászkürtben - bizonyára a Kaszinóhoz való közelségért.

Az én történetem szimpla kis história. Csak érezve valami, mint a muzsika. Elmondani - hogyan lehessen elmondani, ami muzsika?

Ha én azt a leányt elvehettem volna, engem ugyan nem tartott volna vissza tőle tizennégy gyermeknek a gondolata se.

A maga gyermeke mindenkinek ő maga. Egy-egy eleven része a szívének. Külön lábon járó, eleven része. Mindig érzett része.

Dolgoztam volna értük, mint magamért.

Így kinek dolgoztam?

A vendéglősnek? A szabónak? A trafikosnak?

És ha meghalok?

Láttam egyszer Bariban, amint harminc olasz kivándorló szállt a hajóra. Asszonyok, leányok, gyermekek kísérték ki őket. És a parton a nyakukba borultak.

- Isten veled! Isten veled! A viszontlátásig!...

Minden szem könnyes volt.

Csak egy öreg kivándorló állt köztük egymagában. Attól nem búcsúzott senki. Azt nem siratta senki. Hallgatva állt és gondolkodón, és száraz szemmel nézett a tenger messzeségébe.

Nekem az a figura volt köztük a legsajnálatosabb.

De hát elmondom a történetkémet, amennyire elmondható.

Az apám luteránus pap volt, esperes, Zemplénben. Engem is papnak taníttatott volna. De én éppen a történetemből eredőleg elidegenedtem a papi mesterségtől.

A keresztapám alezredes volt akkor már, mikor én az érettségin átjutottam, és Erdélyben lakott. Apámhoz nemcsak a komaság kötötte, hanem régi iskolai jópajtáság is. Meghívott, hogy töltsen a nyarat nála.

Én bizony nem nagy kedvvel mentem. Jobb szerettem volna otthon. Délutánonkint átjártam volna a szomszéd faluba, a Bandi pajtásomhoz, a pap fiához. Ugyan nemigen tetszett, hogy egy kis éretlen húga is volt, egy kese hajú, kis pulyka, akit nekem neveltek.

De hát könnyen segítettünk a bajon. Ha éppen otthon ültünk, kiküldtük a szobából, s ha netán csökönyösködött, Bandi megfogta, kilódította:

- Ki, kese! Ki innét! Fiúk közt nincs helyed!

És én pokoli örömmel néztem, hogyan bánik el Bandi a *feleségemmel*!

De hát engednem kellett az apámnak. Táskába raktam a nyári ruháimat, cigarettadohányomat, fuvolámat, és öt sovány forinttal és egynehány hatossal elvasutaztam Erdélybe.

Kisváros. Hegyes, völgyes, akácfas, kedves, mint minden erdélyi város.

Csak a végén a gőzmalom kéménye prózai.

Pajtásom nincs. Az öreg tisztek társasága nem érdekel. Hát biz én csak kószálok, unatkozok, meg olvasgatom a Vasárnapi Újság régi köteteit.

S különösen bosszantott, hogy a katonai élet szerint nekem is korán kellett kelnem.

Mit csináljak én reggel öt órakor?

Mit tehettem egyebet, eljártam a város túlsó végére fürödni.

Jó másfél kilométernyi séta a városon át, át a piacon, posta mellett, csillagos tornyú templom mellett, kettős keresztű templom mellett, legyes kis boltkirakatok mellett. De hát unatkozó embernek még a fügekávé képes borítéka is érdekes.

Szemembe ötlík egyszer, hogy az oláh templom mellett reggelenként mindig egy leánykát látok az ablakban.

A lány lehet tizenöt-tizenhat éves. Fekete hajú és fekete szemű. De milyen szemű! Mintha bársonnyal volna a szeme körülszegve. S a nézése!... Mintha nyílt szemmel is valami szép álmod látna.

No, valami úrnak a háza. Szép négyablakos, dohányszínre festett. Csak épp a kis festetlen falóca ott a lány ablaka alatt, az falusias.

Ki szoktak ülni ők is ünnepeken?

Egyszer közelebb kanyarodok. Nézem.

Ő is néz.

S ahogy a nézésünk egybesugárzik, a hátamon mintha pávatollat vonnának végig a sarkamig.

Leveszem róla a szememet, és színlelt egykedvűséggel sétálok tovább a fürdő felé.

Ki lehet az a leány?

Zsidó-e, vagy örmény? Vagy oláh?

Mégis inkább oláh. Azt mindjárt az első nap láttam, hogy oláhok is laknak a városban. Szép szemű nép.

Hát ott állt a lány minden reggel öt és hat közt a nyitott ablaknál. Áll két fukszia és két szegfűbokr fölött, mintha valami rámában álló kép volna. A fuksziák is pirosak, a szegfűk is pirosak. A leány is piroska.

Mégis furcsa, hogy nap nap után mindennap ott látom! Mégis furcsa!

A város utcai életén elvégre is nincs semmi néznivaló. Zöldekes kofák a nyári napsütésben, bivalytejes kofák, borvizes székelyek, bőrtüszős oláhok, fazekas székelyek, túróárus oláhok, mélán legyezkező, apró, sovány lovak, rossz kis gyékényes kocsik, hagymaszag, sárgarépaszag. Aki egyszer látta, szagolta, mindennap csak az látja, szagolja.

Miért áll ott az a lány mindennap?

És nem csinál semmit, csak áll. Áll a két fukszia és két hamvaszöld bokrú piros szegfű fölött. Áll. És néz mélán azzal a bársonyos szép szemével, azzal az álomlátó nézésével.

És mikor arra megyek, rámnéz, persze, mint ahogy a kisvárosi nép minden idegent megbámul.

Rámnéz, s egy engedetlen hajfűrtjét bal kézzel a bal füle mellé igazítja.

Egy délután, ahogy arra járok, akaratlanul is megint csak odapillantok.

Helyette azonban a bibliai nyíratú oláh papot látom. Ott ül a két fukszia és a két szegfű mögött, és hírlapot olvas. Bizonyosan oláh hírlapot.

Tehát a ház az oláh papé, és a lány is az oláh papé.

Nincs benne semmi különös. Ha nem történt volna semmi egyéb, régen el is felejtettem volna - a lányt is, a papot is, meg a négy cserép virágot is.

De történt valami.

Mikor már vagy tizedszer látom a leányt, hosszasan pillantgatok rá. Hogyan elosztja a Teremtő mindenfelé a virágot: mezőkre, hegyekre, völgyekre, pópák ablakába! Igazán ritka szép virág! Az arcának az a szép eleven színe... El tudnám nézni naphosszat!

De még akkor is igen idegen volt nekem. Protestáns embernek igen maradi vallás az a cifra oltáros.

Egyszer meg is néztem azt a templomot. Unatkoztam, s a templom nyitva volt. Beléptem. A pap éppen misézett, igen komolyan misézett. És cérnahangú gyerekek vagy lányok énekeltek fenn a kóruson valami kanyargós ájtatosságú melódiát. S a cérnahangok közül kibögdözött olykor egy nazális férfihang - a kántor hangja.

A protestáns ember fitymáló érdeklődésével néztem, hallgattam.

De egyszer csak megérezem, hogy engem is néz valaki. Odapillantok az asszonyok padsorába, hát a paplánynak a szeme áll rajtam - a bársonyszegélyű, gyönyörű, fekete szem!

Amint ránézek, lekapja rólam a szemét, és az imádságoskönyvébe mélyeszi.

Unatkoztam, hát azt a csekély mulatságot is megragadtam, hogy kérdést vettem belőle: fog-e még egyszer rám nézni?

Egyszer csak csengetnek az oltárnál. A hívek letérdelnek. Én beülök a padba. A szemem a leányon marad.

Egyszer csakugyan rámpillant.

Vajon hányszor fog rámpillantani a mise végéig?

Hát még vagy négyszer rámvillant a szeme.

De a mise igen hosszú volt. Végre is fölkeltem, kísétáltam a templomból.

Én nemigen gondoltam többet a leányra.

A fürdőtől más úton szoktam hazatérni. Voltam úgy, hogy délig is elbóklásztam. Olykor a malom mellett hallgattam az ahajtos beszédű székeket. Olykor az erdőre mentem ki, a fenyvesbe. Olykor a katonai gyakorlatokat szemléltem a kopár, kövecses gyakorlótéren.

Egy délelőtt a postán van dolgom: levelet küldtem apámnak, meg a kesének a neve napjára. (Apám figyelmeztetett, hogy írjak egynéhány kedves szót neki.)

Ahogy kilépek, megállok az árnyékon, és cigarettát sodrok. Tizenegy óra felé jár az idő. A nap júliusi tűzzel égeti a buckós utcaköveket. Legyek zümmögnek. Alig egy-két ember lézeng a városkában.

Épp azért látom meg azonnal, hogy a túlsó soron egy kisasszony jön.

A ruhája sötét ibolya színű szatén, vagy mi. Az öve pitypangszín, sárga selyem. Nagy szélű, fekete szalmakalapja csupa violavirág.

Jön.

A kezében fehér napernyő. A másik kezében valami papirostekercs, mintha kóta volna. De bájos!

Akármi legyek, ha nem a reggeli kisasszony!

Az a!

A pávatoll végigvonul rajtam a sarkamig.

Még nem láttam künn, de azért megismertem. Nem valami színpadra való termet, csak mint a jércelányoké. De a járása!... Mintha pillangószárnyakon lebegne!

Egyszer csak látom, hogy meglassúdik. Egy percre mintha meg is állna.

Rámpillant. Aztán átvág az utcán, egyenesen felém.

A pávatoll végigvonul rajtam a sarkamig.

S jön felém.

Én csak szemlélem, mint a fiatalemberek szokták nézni a lányokat. Nézem az ibolya színű szaténruháját, violavirágos szalmakalapját, piros arcát, pitypangszín övecsékét, lesütött bársonyszemét.

S jön. Ellépeget mellettem.

Milyen csinos a lába! Fekete félcipő, fekete selyemfűző rajta csokorba kötötten.

De lám, megáll az üvegesbolt előtt. Visszafordul. Megint nekem jön.

Megáll előttem pirosan.

- Ugyan, kérem - rebegi kedves-félénk ajakkal -, melyik a Malom utca? Jól megyek-e erre?

S néz a szemembe azzal az álomlátó, fekete bársonyszemével. Az arca még pirosabb. A szeme szinte elnedvesül. Látszik rajta, hogy nagy megerőltetésbe került a megszólításom.

A pávatoll háromszor vonul rajtam végig. Csak bámulok rá. Idevaló, és tőlem kérdi, hogy merre a Malom utca? S ha nem volna idevaló, akkor is láthatná, merre a nagyhosszú kémény. Amerre a kémény, arra a malom, és amerre a malom, arra van a Malom utca is.

A leány csak áll előttem, tavaszi szépségének teljes közelségében, szépségben égő arccal, szépségben égő szemmel. Szinte hallom a szívecsékjének a dobogását.

S ahogy olyan édes elmerüléssel néz a szemembe, egyszerre átbizserdül rajtam az a gondolat, hogy a leány csak azért kérdez, csak azért... hogy kérdezhessen.

Nézek rá. Magam is elpirulok.

- Bocsásson meg - rebegi mosolyogva -, tudom, hogy nem illik... De nem kérdezhettem mást, és talán... Én különben a papnak a leánya vagyok. Mária a nevem.

Megemlitem a kalapomat:

- Az én nevem Sáfár, Sáfár Sándor. Igen örülök... És a Malom utca... Ha megengedi, elvezetem.

Csak azért mondtam, hogy elfordíthassam az arcomat. Restelltem, hogy ég.

- Igen lekötelez... Sáfár úr.

S megindulunk.

És beszélgetünk. Kiderül, hogy látásból már ismerjük egymást. Ő korán szokott fölkelni, és szeret az ablakban állni, mert a reggeli levegő éltető erejű.

Megvallom, hogy láttam a templomban is. Helyeseltem a templomba járást. És ami a reggeli levegőt illeti, bátorkodtam megjegyezni, hogy meg is látszik rajta a reggeli levegő.

Szegény Mariska! Később tudtam meg, hogy sose szokott ő olyan korán kelni, hanem csak hogy engem láthasson.

És az öreganyja pörölt is vele reggelenként:

- Micsoda cúgot csinálsz, Mariska! Csukd be már azt az ablakot!

Amire Mariska sóhajtva felelt:

- Még csak nyolc napig tart a cúg...

De hát akkor még csak az utcán beszélgettünk, és még negyvennyolc napunk volt a cúgra.

- Nem jár társaságba? - kérdezte mosolyogva.

S olyan epedő szemmel nézett rám, mintha valami nagyot várna tőlem.

- Nem - feleltem -, nincs ismerősöm.

- Én is csak a tanítóékhöz járok - mondta sóhajtva. - Nem ismerős velük?

- Nem.

- Kár. Igen kedves család. Én minden csütörtökön ellátogatok hozzájuk. Minden csütörtökön. Délután ötkor. És ott vagyok hétig.

S egy mozdulattal a füle mellé igazította a homlokára lengő fürtöcskét.

- Igen kedves család - ismételte -, igen kedves család az.

A sarokra értünk, megállt:

- Maga nem erdélyi - mondta szemembe merülő nézéssel.

- Nem, Mariska, zempléni vagyok.

- Zempléni? Messze van. De most már itt fog lakni?

- Nem. Még négy évem van hátra. Tanulnom kell.

Az arca sajnálkozóra változott:

- Még négy év: sok. De a vakációt mindig itt tölti?

- Lehet.

- Ennek a városnak igen egészséges a levegője. Van itt egy asszony, aki már százéves. Lukácsnének hívják.

És kezet nyújtott.

- Viszontlátásra...

De milyen szemmel mondta ezt a szót, milyen édesen! A pávatoll hétszer vonult végig rajtam a sarkamig meg vissza.

De hát mindjárt rendbe is igazítottam az eszemet: minek nekem a viszontlátás? Mi közöm nekem azzal, hogy ő csütörtökön tanítóékhoz jár? És hogy éppen öt órakor.

Visszatéret mégis végigbolygott a szemem a templom környékén álló házakon. Melyik a tanítóé?

Tehát az a csengettyűtoronyos.

Ej, mi közöm nekem csengettyűtoronnyal és egyáltalán a román tanüggyel?

Hétfő volt aznap. És én csütörtökig mégis mindig az oláh tanítóról gondolkodtam.

Bemenjek? Ne menjek? Bolondság ismeretséget fonnom azzal a bársonyszemű Máriával. Bolondság! Igaz, hogy kedves, igen kedves, rezegtetően kedves, de hát nincs célja, hogy foglalkozzak vele.

Mégis, hogy arra jártam, benézegettem olykor a galambdúcos, eperfás udvarra. Csakhamar felfedeztem, hogy két nagy leánya van a tanítónak. Az egyik időske, beteg, tésztaszín arcú, nyúlánk leány. A másik kövéres, rövid nyakú és jóval alacsonyabb, jóval fiatalabb, tizenöt éves forma. A beteg gesztenyeszín hajú és bágyadt szemű. A kövér fekete hajú és eleven szemű. Mind a kettő fehér melleskötényt visel. Délutánonkint ott varrnak a szederfa alatt, az asztalnál. A kövér felhág olykor a szederfára, és megrázintja. Fehér szeder hull bőven. Ami az asztalra meg a lócára hull, a beteg unatkozó arccal eszeget belőle.

Csakhamar megkülönböztetem a tanítót is. Kis vállas ember és lőcslábú. Az arca meg olyan agyagszínű, mintha a Teremtő lehelete csak éppen életet adott volna a földnek, amelyből formálta, de testszínét nem. Szakállát, haját úgy viseli, mint a pap, csak valamivel rövidebbre nyírja és őszebb. Elfakult, nagy szélű szalmakalap a fején. Zöld bőrpapucs a lábán. Lomhán csoszog a papucsban, és zápfogon pipázgat egy tojás alakú tajtékipipából.

Tehát ezzel az emberrel kellene megismerkednem, hogy csütörtökön újra beszélgethessek Máriával.

De hát minek beszélgessek én Máriával?

Egy óra múlva azt mondtam: hátha mégis teljesíteném a kedvét annak a szép leánynak? A tanítóval könnyű megismerkednem. Azzal állítok be hozzá, hogy románul fogok tanulni. Viszonzásul én meg latinra meg görögre tanítom. Rábiztatom, hogy lépjen a papi pályára, vagy végezze el magánúton a jogot. Ha pedig nem akar latinul tanulni, fuvolázni tanítom. Értettem valamennyire azt a hangszert, és igen szerettem. Később azonban meguntam. Azt untam meg rajta, hogy fűjni kell teljes tüdővel. Ha csak billegetni kellett volna, bizonyára nem untam volna reá. Az érettségi után vettem elő megint: kár elfelejteni, ha már egyszer megtanultam.

Másnap reggel már nagyot köszöntem Máriának, és ő angyali mosolygással bólintott vissza. Vajon bemenjek-e megint a templomba?

Bemegyek csak azért is, hogy lássam: rámpillantgat-e?

Ha nem pillant egyszer se rám, nem megyek el a tanítóhoz.

De rámpillantott, s nem is egyszer.

S akkor egyszerre heves vágy szállt meg, hogy az oláh tanítóval megismerkedjek. A vágy annyira fokozódott csütörtökig, hogy szinte rázott.

Hát csütörtök délután be is állítok hozzá. Épp az udvaron találom, a szederfa alatt, mezítláb. Azzal foglalkozik, hogy a papucs sarkát szögezi az asztalon.

Rám bámul. A papucsszögezés egy percre abbamarad. Bemutatkozok.

- Látásból ismerem már - mondja barátságosan, de anélkül, hogy kezet nyújtana. - A templomban láttam. Mivel szolgálhatok?

- Hát, kedves tanító uram, engem igen érdekel a román nyelv. Gyönyörű a hangzása.

- Hát, az gyönyörű, az bizonyos. A román nyelv a legdallamosabb hangzású nyelv a világon.

- És annak, aki latin iskolát végzett, nem is lehet nehéz.

- Gyerekjáték. Megtanítom rá magát hat hét alatt. Úgy fog beszélni, akár én. És nem is erdélyi románosan, hanem elegáns bukaresti nyelven. Olvasni fogja Alexandrinak a költeményeit.

- Előre is örülök.

- A román nyelv egy is a latinnal. Én Vergiliust is szótár nélkül olvasom, pedig mindössze négy osztályt végeztem.

És a papucs sarkára kettőt üt még. Felvonja a lábára. A kalapácsot leteszi. A tojáspipát felveszi. Kénes gyufát halász elő a mellénye zsebéből.

- És nem óhajtaná tökéletesíteni a latin tudását? - kérdeztem óvatosan.

- Eszem ágába sincs! - feleli nyugodtan.

S a gyufát a félig kiégett pipájára tartja.

- De ha letehetné magánúton a felső négy osztályt...

- Nem örültem meg!

- No, hiszen az...

- Mi lehetnék?

- Ügyvéd például.

Eldobta a gyújtót. Legyintett.

- Koplalnak. Én nem koplalok. Szegény vagyok, de nem koplalok. Pláne így nyáron. Van gyümölcs. Most érik például a fekete szeder. És némi mellékes jövedelem is akad. Behívat olykor délelőttönként a gőzmalmos: én intézem a román levelezést. De azért délutánonként taníthatom magát. Akár mindjárt is megkezdhetjük.

- Nem olyan sürgős - mondtam parázson állva. - Engedjen meg előbb egy kérdést.

- Tessék.

- Ugyebár, ön nem tud fuvolázni?

- Fuvolázni?

- Fuvolázni.

- Nem tudok.

- Az a legszebb hangszer pedig.

- Szép hangszer. Az emberi hanghoz legjobban hasonlít.

- És igen könnyű. Mindössze hat lyuk és egy billentyű. Én például furulyán kezdtem, közönséges pásztorfurulyán.

- Gyönyörű hangszer az.

- No, hát akkor itt az alkalom! Én megtanítom rá. Ön tanít engem románul, én tanítom önt fuvolául, azaz hogy fuvolázni. Püh, de meleg van ma!

A tanító a fejét rázta:

- Minek az nekem?

- Minek? Hogy kérdezhet ilyet! Ne legyen olyan egykedvű, mikor itt az alkalom. Hiszen ön mondta, hogy gyönyörű hangszer.

- Hát gyönyörű, gyönyörű. Minden hangszer gyönyörű elvégre.

- De az emberi hanghoz ez hasonlít legjobban. Ez hasonlít...

A tanító vállat vont.

- Hasonlít, nem hasonlít. Mire jó?

- Mire jó? Hát például, hogy felvidámítsa a lelket. Kivált esténként...

Legyintett.

- Nyolckor én már lefekszem.

- Az nem egészséges. Bocsásson meg, de nem egészséges. Ha lefekvés előtt fuvolázna egyet... Ön úgyis sok port szív az iskolájában. Azt a port mind kifúvogatná esténként a tüdejéből. És oly könnyű! Mindjárt az első nap megtanítom egy nótára. Két nótára! Négy nótára!

A tanító a keze fejét rázta.

- Hagyjon békén! Nincs énnekem kedvem még fuvolázgatni is.

- Megjön az. Megjön mindjárt az első órán. Mondom, csak hat lyuk és egy billentyű.

És kivettem a zsebemből a fuvolámat.

- Engedje meg, hogy megmutassam. Egy-két nyomással összeállítható. És amint látja: hat lyuk van rajta, a hetedik a billentyű.

A tanító mind a két keze fejét rázta:

- Ne fáradjon...

- Ó, kérem, nem nagy fáradság. Amint láthatja...

Ebben a percben a kövér leányjelent meg az ajtóban. Fazék volt nála és fakanál.

Meghökken, hogy engem ott látott. S bizonyára vissza is fordult volna.

A tanító azonban rákiáltott.

- Csak hozd!

S még valamit tett hozzá oláhul.

A leány kissé elpirultan hozta hozzáuk a hosszúkás veres fazekat.

- Aludttelejt szoktam ilyenkor enni - mondotta a tanító magyarázatul. - Tartson velem, ha szereti. Lizavéta, hozz tányérat, kanalat.

- Köszönöm, Liza kisasszony. Engedje meg inkább, hogy bemutassam magamat: Sáfár a nevem.

És sietve mondtam el, hogy itt töltöm a nyarat az alezredes keresztapámnál - ezt a szót kiemelttem -, továbbá, hogy románul akarok tanulni.

S ontottam a szót, csakhogy ott ragadhassek. A leány érdeklődéssel és becsüléssel nézett rám. Nem tudom, hogy az alezredes keresztapám említése hatott-e rá, vagy hogy már a pappleány beszélt neki valamit, vagy csak érdekelte, hogy fiatalember vagyok - de igen szívesen nézett rám. Le is ült velem szembe a lócára.

- A mester úr nem akar fuvolázni - panaszkodtam. - De hátha abba egyezne bele, hogy magát tanítsam.

- Még csak az kellene! - hörként rám a tanító. - Az asszonyok úgyis többet fuvoláznak a férjük fülébe, mint kellene.

Befalt egy nagy egybeállt darabot a rengő aludttejből, és megemelte a nyakát, mint a tyúk, mikor iszik.

Aztán ismét rám nézett, elmosolyodott:

- Ne tartson attól, fiatalember, hogy én drágán tanítom. Fizessen, amit tud: mondjuk, például, negyven krajcárt óránként. Sok? Mondjuk, harminc krajcárt. Az is sok?

S a kapura tekintett. Egy tizennégy éves forma, vörhenyesszőke kisasszonyka lépett be az udvarra, és egy magamkorú fiatalember, fehér nadrágos, cvikkeres.

Lizavéta eléljük röppent, és összecsókolta a leányt.

A tanító rájuk se nézett.

- Mondjunk, huszonötöt. Az már csak potomság!

- Hát jó - feleltem. - Én éppen nem sokallanám a negyvenet se, de hát...

- Értem - bólintott a tanító barátságosan. - Majd ha a maga keresetén lesz, a hálaézésére bízom a pótlást. Én azt a szeméből látom, hogy jóézésű ember.

És letette a kanalat, belecsapott a tenyerembe.

- Kezdhetjük az órát akár mindjárt.

- Nem sürgős.

- Kár egy napot is elmulasztani.

- De ma fáradt a fejem. Holnap...

- Úgy is jó.

És újra fölvette a kanalat.

Az érkezettek akkor már előttünk álltak. Kezet csókoltak néki. Bizonyosan tanítványai voltak.

Lizavéta összeismerkedtetett bennünket:

- Márta, a takarékpénztáros úr leánya. Ez meg a bátyja, Petru.

Beszédbe eredünk. A fiú most végezte a hetediket Kolozsvárott. Bajuszosodni kezdő kamasz, divatosan kerített aljú, sárga zekében és nagy bokorra kötött, kék pettyes fehér nyakkendősen. Afféle édeskés nyelvű ifjú, akinek mindig a zsebében van az illemtan.

A leány szintén Kolozsvárott, a De Gerando híres nevelőintézetben tanult. Divatos nefelejcszín batiszt a ruhája, és mindenképpen skatulyából való. Csak az arca rozsdaszín szeplőit hagyhatta volna a skatulyában.

Azután megint egy diákféle fiatalember lépett be a kapun. Erősen rajzolt szemöldökű arc. Peckes járás. Afféle kisvárosi gavallér. Látásból ismertem is már. Az üveges boltja előtt szokott sétálni, s minden fordulónál a tükörbe néz.

Jogász. A gözmalmos örménynek a fia.

Csak azért jött, hogy egy román levelet adjon át elintézésre a tanítónak.

Persze, ahol leánytársaság van, a fiatalember könnyen ragad. György úr is megragadt.

Aztán egyszer csak megint nyílik a kapu, s belép, akit vártam: a bársonyszemű, a pillangószárnyakon járó Mária. A gyönyörű sárga öves, ibolyaszín ruha! A violavirágos szép kalap! Micsoda piros! Micsoda eleven? Micsoda gyönyörű! Egy csomó szegfű a kezében. Járhat-e másképpen, mint virággal?

A tanítónak a beteg színű leánya lépdegél hosszan nyúlladozó lábfejjel mögötte. Tehát az ment át érte, és bizonyára az is kíséri vissza. Elena a neve annak a beteg színű lánynak.

Lizavéta bemutat. Mariska - vagy amint ők mondták: *Marica* - szóval se említi, hogy találkoztunk már. Kezet nyújt. S nem is lányosan, hanem meleg kézszorítással. S megosztja a szegfűjét lányoknak, legényeknek. Nekem adja a legszebbik szálát.

A tanító félreszólít, von karon fogva a tyúkketrecig.

- Kedves barátom - mondja a tarkóját vakarva -, nem adhatna egy forint előleget? Nem azért, mintha... De lássa, idehozták ezt a dolgot, és éppen elfogyott a papirosom.

Adtam neki, noha már csak két szorongatott papirosforintom volt a hazulról hozott pénzből. De hát mit tehettem, mikor románul csakis nála lehetett tanulnom?

A tanító mellényzsebre gyűri a papirosforintost. Otthagyt bennünket. Belöcslábal a házba, bizonyára hogy a román levelet megírja. Helyette egy anyóka lép ki. Vén, mint a szebeni kapu. A lányok kezet csókolnak neki. Én is, hogy bemutatnak. Elena nagymamának szólítja.

Közénk ül. Untat bennünket a kérdéseivel. Hozzám is van szava:

- Ismerem látásból. A templomban buzgón imádkozik.

Elena közbeszól:

- Nem is tudtuk, hogy az alezredes úr katolikus.

- Nem az - mondja György úrfi. - Húsvétkor láttam, hogy a magyar templomból jött ki.

Rámnéznek. Elpirulok. De egyben fel is ágaskodik bennem a protestáns büszkeség.

- A keresztpám luteránus - mondom elszántan -, és én is az vagyok.

Elképedve néznek rám. Szinte érzem, hogy elhűvösödik köztünk a levegő. Még Maricának is hideg csodálkozással áll rajtam a szeme.

De ez csak egy percig tart. Aztán az arca búsra változik.

Látom, hogy magyarázatot várnak tőlem, röstelkedve mondom:

- Én csak azért járok a katolikus templomba, mert minden érdekel, ami misztikus. Szeretem a misztikumokat. És annyi szépség van abban a vallásban...

Az arcuk megenyhül. Csak a Mariska arca marad szomorú.

- No, csak mulassatok - mondja jóságosan a szebeni kapu. - Még fiatalok vagytok, tietek az élet.

Azzal ő is bement.

Darabig csevegtünk. Aztán hát persze négy lány és három fiatalember, csakhamar társasjátéokra fordult a jókedv.

- Haragszom rád!

Az udvar mögé, a konyhakertbe vonultunk. Lugos állt ott, s a lugos körül gyep. Székekre, szakajtókosárra, dézsára, mire ültünk, s megkezdődött a játék:

- Haragszom rád!

De milyen kedvesen furcsa volt, mikor Mariska nekem dobta a kendőt, és édes rejtelmű, bús mosolygással mondta:

- Haragszom rád!

S elsimította a laza hajfürtöt.

De mindent mondott ő szegényke, csak azt nem, amiért igazán haragudott - a sorsra.

Zálogok gyültek. Ki kellett váltani.

Elena volt a bíró. Néha furcsa ötletekkel büntetett.

Petru lovaggal tótágast állatott.

Sose láttam cvikkeres tótágast!

György lovaggal kukorikoltatott a dézsa tetején.

Sose billent úgy dézsa kedvemre.

Nekem fuvoláznom kellett fél lábon.

Sose fuvoláztam olyan gyalázatosan rosszul.

Aztán a lányokra került a sor. Maricára is.

- Mondj egy-egy hazugságot mind a három gavallérnak. Egy-egy hazugságot!

- Nem tudja teljesíteni - mondtam kedveskedően.

Elena legyintett:

- Nyugodt lehet.

Marica elkomolyodva kezdte rajtam:

- Te okoztad nekem az életem legnagyobb szomorúságát!

Tapsoltak.

- Milyen igaz hangon tud hazudni!

De én, csak én láttam a szemét, hogy valóban nem teljesítette, amit a bíró mondott.

Másnap ébredéskor az ügy mégis ostobának látszott. Hogy én románul tanuljak? És hogy épp egy oláh leánynak kedvéért, aki elvégre magyarul is megért, ha éppen beszélgetünk.

A forintomat különösen sajnáltam. Milyen gyorsan a magáévá tette az a löcsnadrág.

Mikorra azonban kiléptem az utcára, megint csak foglalkoztatott az a kérdés, hogy ott fog-e állni Marica az ablakban?

Nem fog ott állni. Megmondtam, hogy luteránus vagyok, tehát nem fog ott állni. Az este bizonyára ő is meggondolta. Eretnek vagyok neki, sőt pogány. Nem fog ott állni.

Már messziről lestem: áll vagy nem áll?

S megdobbant a szívem, mikor láttam, hogy ott áll! Ott áll szegény! Szomorú mosolygással várja a köszöntésemet.

De hát a templomba már mégse megyek el többé. Hatan is tudják, hogy luteránus vagyok: kinéznének. Csak éppen sétálok addig, míg be nem harangoznak. Ennyi figyelmet megérdemel tőlem. Holnaptól kezdve aztán már se az ablak előtt nem járok el, se a templom előtt nem ácsorgok. Az oláh tanító meg várhat... Legyen boldog a forintommal!

Elmentem az utca végéig. Hallom, hogy harangozzák a másodikat. Ha most visszafordulok, épp akkor érek a papház elé, mikor Marica kilép.

S mintha valami láthatatlan kéz fordított volna meg, és vonszolt volna kötelen: visszasétáltam.

Épp akkor lépett ki egy öreg, gornyadt asszonysággal, aki mintha ólomtestet hordozna a lábán, nehézkes járással tipegett mellette.

Az öreganyja volt.

Marica rögtön engem keresett a szemével. A templomajtóban is megállt: megfordult, rám pillantott.

De hát mért ne érdeklődjek én tovább is a miszticizmus iránt?

S bementem a templomba. Leültem egy üres padba, és érdeklődtem a miszticizmus iránt.

Ó, a miszticizmus! Gyönyörű volt aznap a miszticizmus! Mint a hajnalban nyílt, fehér, piros, szép pünkösdirózsa, olyan volt aznap a miszticizmus!

A következő éjszakán azon tűnődtem, hogyan lehetne a különböző vallásokat egyesíteni? De csakhamar konstatáltam, hogy ha a római pápa nagy engedékenyen le is szállna a trónusáról, az én apám nem szállna le a maga bükkfa katedrájáról. Hát még a pópa?!

Találkoztam vele egyszer az utcán is. Magába mélyedt, komor ember. Komor még a cipője talpa is.

Nem, nem! Képtelen butaság az, ami forgatja az agyam kerekeit! Oly távol állunk mi egymástól, mint a pápuák az eszkimótól! Nem foglalkozom többé azzal a leánnyal!

S ezt oly erősen eltökéltem, hogy másnap csakugyan kerülő úton sétáltam el a fürdőbe.

De sose hittem volna én, hogy a víz annyira nyomja olykor a mellet! Az én mellem fájt a nyomástól. Szüntelen arra gondoltam, hogy szegényke ott állt-várt hiába az ablakban. Ha már egyébként nem, csak azért is arra kellett volna mennem, hogy köszönjek neki.

Másnap kis pecsét, rózsaszín levelet kaptam. *Helyben*. Vajon ki ír nekem? A pecsét Szűz Máriának a miniatűr képecskéje. Felbontom. Csak ennyi:

Nemcsak az ég lehet felhős...

M.

Persze a következő nap ismét arra jártam, ismét köszöntem, ismét beültem a templomba.

S a következő csütörtökön délután négykor elmentem a tanítóhoz, s megkezdtem a románul tanulást.

Hévvvel tanított, mintha egy óra alatt akarna megtanítani. Csepegős volt az idő aznap, és a tornácon ültünk. Aggódtam is, hogy az összejövetel elmarad. De ötkor már megjelent a pénztáros fiú a húgával. Aztán Marica a violavirágos kalapjában, hat szál szegfűvel.

Az örmény úrfi azonban elmaradt. De nélküle is boldogan mulattunk.

Elena különösen találékony volt aznap a büntetések kiszabásában. Rám azt ítélte: csókoljak kezet térdén Maricának, és szólítsam őt királynénak!

Marica pirultan szabadkozott. Én azonban szigorúan védtem a bírói méltóságot.

- Amit a bíró mond, szent az!

- Hát legalább ne itt. A túlsó telekről belátnak.

S beszökkent a pitarba.

Én persze utána.

- Királyasszonyom, engedje meg, hogy a kezecskéjét megcsókoljam.

S fél térdre bocsátkoztam: megcsókoltam a kezét forrón, háromszor.

És a királyné boldogan nézett a térdelő lovagjára.

A következő játékban Elena még különösebb ítéletet mondott.

- Marica, megcsókolod mind a két fiatalembert, kendőn át persze.

Marica igen neheztelte a büntetést. Pirult, szabadkozott. De most már Petru is hangoztatta, hogy a bíró szava szent.

- Hát hol a kendő?

- Itt a kötényem - mondta a bíró.

Fehér gyolcskötény volt aznap is rajta. Leoldta. Beléptünk a konyhába.

Petrué volt az első csók. Mariska duplán összehajtotta a kötényt, és úgy tartotta az arca elé.

- Jaj! - nyögdecselte. - No, de most már menjen. Igen szégyellem...

S kilökte Petrut.

Egy percre ketten maradtunk. Mariska szimplán emelte közénk a vékonyka kötényt, s hogy az arcom közeledett az arcához, úgy szimplán is leejtette. Tartotta az ajkát hunyt szemmel, szemérmes pirosan.

Másnap ismét egy pecsétetes levélke érkezett, s benne ennyi:

*Csak egy csók volt... De soha ne feledd:
Neked adtam benne a lelkemet.*

M.

Lehetetlen volt tovább nem tanulnom a román nyelvet!

Az utolsó előtti csütörtökön történt.

Egy magunk percében mondja, hogy másnap délből ismét a Malom utcába fog menni.

...hogy egypár szót beszélhessünk...

Egy szegény asszonyrokonuk lakott a Malom utcán: annak vitt olykor elviselt fehérneműt. S a megismerkedésünk első csütörtök napjától bizonyára nem tudta mire vélni az az asszonyrokon, hogy Marica miért jár hozzá sűrűbben, mint azelőtt! Csaknem mindennap!

S én a Malom utca sarkán várogatom. Csak egy-két percet beszélgethetünk. De minek is több? Hiszen minden szó, amit mond, ezer más szónak az értelmével van átszőve. S ha elhallgat is, a szeme édes mondatokat és költeményeket sugároz rám. A keze szorítása meg... Bétóven nem írt olyan szimfóniákat, mint amilyenek a szívemben zengtek minden keze szorítása után.

Már akkor csak tíz nap volt hátra az elutazásomtól.

S találkoztunk a Malom utca sarkán, mintha véletlenül találkoztunk volna.

- Istenem - mondtam -, fáj a szívem, ha arra gondolok, hogy szombathoz egy hétre el kell utaznom, és még csak nem is beszélgethettünk eleget.

Szomorúan nézett rám.

- Én sokszor gondoltam már arra - mondotta -, hogy esténként kinyitnám az ablakot, és odajönné... De öreganyám abban a szobában hál, amelyikben én, és ha alszik is, oly ébren alszik, hogy... Azonnal felébredne, mielőtt az ablakot megnyitnám.

És fogta a kezemet, és szorította.

- Ha apám megtudná - mondotta fájdalmas mosolygással.

- Hát bizony gondolom.

- Nem gondolhatja. Nem ismeri őt. Megölne.

És fogta a kezemet, és szorította, és nézett rám édes-szomorún.

És én is szorítottam az ő kezét, és ellágyultan rebegtem:

- Sohase láttam olyan szép leányt, mint maga.

Szomorú, szép szeme boldogan ragyogott.

- Eljön, ugye, a jövő nyáron is?

- Hacsak lehet.

- Jöjjön el!

S hogy nézett, rám! Milyen fájdalmas esdekléssel kért:

- Jöjjön el!

Az utca végén egy oláh asszony jelent meg, és két kislány is vele. Marica megijedt. A ránk néző ablakokra pillantott. A kezét nyújtotta:

- Csütörtökön, a tanítónál...

Azon az utolsó csütörtökön olyan fásult volt, olyan kedvetlen, annyiszor elhibázta a játékot, hogy a lányok bosszankodtak rá.

- Mi bajod? Hol jár az eszed?

És félbe kellett hagyni a játékot.

Csak épp hogy beszélgettünk ott a szederfa alatt.

A szomszéd ház udvarán egyszer valami nagy roppanás hallatszik. Kiáltozás, emberek futása, csődülése.

Hát az történt, hogy az oláh templom kurátorának a gebéje, vagy mint ők mondják, *kabalája*, ráment legelni az udvari pincének a tetejére, s a pince beszakadt alatta. A kabala is beesett.

A lányok is felugrálnak, odafutnak a csodára.

Csak Marica marad az asztalnál. A pince és ló sorsa nem érdekli.

Ül csüggedt fejjel, mint a szomorúfüzfa, még a homlokára hajló, laza hajfürtjét se simítja félre.

Rám néz.

- Holnapután... Hát már holnapután...

- Reggel ötkor, Marica. Nem is láthatom többé. Csak még holnap reggel.

- Istenem...

S a feje ismét lecsüggedt. Aztán bágyadt mozdulattal simította félre a haját, és fájdalmasan nézett reám.

- Jöjjön el holnap búcsúzásra.

- De hát hogyan?

- Oda az ablakhoz... Ahol állni szoktam. Holnap este. Tizenegy után talán már kinyithatom.

- Várni várok én akár éjfél utánig is. De hátha felébred a nagymama?

- Csendesen jöjjön. Lábujjhegyen. És egy szót se szóljon. Még súgva se. Csak mintha némák volnánk. A boldogságos Szűz meg fog segíteni. Kérni fogom térden. Csak épp hogy még egyszer kezet szoríthassak magával. Még egyszer, és talán... utoljára...

S ahogy ült és nézett, annyira asszonyos volt az arca, annyira asszonyos, mintha tíz évvel idősebb volna.

Sose felejttem el azt az augusztus végi éjszakát!

Este zivatarra készülő, nyomott a levegő. Bőrig fogok ázni, mikorra oda jutok, vagy mikorra hazakerülök.

Tízkor kitartom a kezemet az ablakon. Esik-e már? Még nem esik. Csak az ég sötét. Vörösen villámlik olykor a távolban a levegő elektromossága.

Az ablakon kell kiszöknöm. Az semmi. De olyan fekete az éj, hogy egy lépésnyire nem lehet látni. A városban csak itt-ott ég egy-egy hitvány petróleumlámpáska. Magát az oszlopát is alig világítja meg.

A levegő meleg. A lámpás mellett némán libben el egy denevér. Lehet, hogy mindjárt esni fog. De hát visszatarthat-e engem, akárha özvénv esik is?

S tizenegy előtt valamivel, ott állok már szemben az ablakkal, alig egy ölnyire.

A városka csendes. Mindössze egy katonával és egy úrfélével találkoztam a hosszú úton.

A katona nagyléptű kop-koppal igyekezett a bakancsaiban a kaszárnya felé. Az úr megállt egy percre, és kitért előlem a kociút közepére.

Állok. Várok.

A csendben egy macska nyervog valamelyik háztetőn. Nyomban rá éretlen hangú kutyácska ugat alól.

Aztán a macska elcsendesül. A kutyácska meg egy-két vakkanással bosszankodik, aztán az is elhallgat. Újra csendes minden. Csak olykor egy halkán bűgő, nyáréji bogár kerül felém a sötétség mélyéből. De az is belekoppan a falba, s a csöndesség újra hallgató, végtelen.

Az ablakon át is kihallom, amint bent a szobában, álmosan veri az óra a tizenegyet: bong-bong-bong...

Nyomban rá a magyar templom tornyán is megszólal az óra: komoly és lassú kongással mondja a városkának a négyet, és utána még mélyebb érhangon olvas tizenegyet.

Az utolsó hang elmúlón rezeg el a sötétségben. De már én nem hallgatok reá. A szívem hevesen dobog. Az ablakra szegezem a szememet. Fülelek.

Az ablak fekete tábla a fekete éjben, fekete, néma tábla.

Állok előtte. Várok.

Hallom, amint bent bondul az egynegyed is. Az öregasszonyságnak bizonyosan megint álmatlan az éjszakája. Talán megérezte, hogy az unokáját eretnek láng környékezi? Az öregasszonyok sok mindent megéreznek.

Állok. Várok.

Az ég alja még mindig villámlik olykor, de már ritkábban. Nem lesz zivatar, hál'istennek.

Csak a nagy sötétség.

Az ablakot közlelről is csak a szemem erőltetésével láthatom. De a csendesség oly siket, hogy meghallanám, bármi halkán nyitja is ki. Hiszen már azt is hallom, hogy az óra a felet üti.

Meddig várjak?

Csak nem aludt tán el? Lehetetlen, hogy Marica elaludt volna!

De milyen bolond is vagyok én, hogy idejövök, itt álldogálok. Hiszen ha ezer esztendeig itt álldogálok is, az a leány sose lehet az enyém.

Az ablak talán majd csak megnyílik, ő csak kihajol, és némán kezet szorít velem, aztán az ablak megint bezárul, és zárton-zárt marad, örökkön-örökké.

Állok. Várok.

Az idő teknősbékalábon halad. Már a tizenkettőt is bongatja benn a papék órája, s utána hosszan-hangosan a toronyóra. Marica nem jön.

Állok. Várok.

De nini, mintha valami fehér foltot látnék az ablak mögött...

Mozog...

Eltűnik...

A szívem lükögve dobog. A halántékom dagadoz. Ismét megjelenik a fehér folt. A belső ablak halkan roppan.

Ő az!

De sok idő telik bele, míg a fehér leánykar előnyúl az ablak négyszögű sötétéből a külső ablak reteszéhez.

És ismét sok idő, míg hangtalanul elfordítja. És lassan-lassan fordul-tárul az ablakszárny kifelé.

Már akkor az arca is előfehérlik a homályból. Felhágok a padra. Édes szegfűillatot érzek. A fehér kéz emelt mutatóujjal nyúl ki. Az arca visszafordul. Hallgatódzik.

Két virágcserepet hangtalanul emel be.

Aztán, ahogy ott állok, egyszerre a nyakam köré fonul két meleg, puha kar, s az arca az arcomra tapad.

Hogyan beszéljem el azt az örületesen mennyei és pokoli órát? Azt a randevút, amelyen a két szerelmes nem láthatja egymást, és nem beszélhet egymással, csak csókok beszélnek s arcomra hulló, forró könnyei. A haja, ahogy előreomlik, az arcomra omlik, és ő a fejemet a maga fejéhez fonva csókol és csókol. Csókolja az ajkamat, a szememet, az arcomat, a homlokomat.

És fájdalmas pihegéssel susogja a fülemben:

- Ígérje meg, hogy visszatér, a jövő nyáron visszatér!

- Ígérem!

Befogja hirtelen a számat, nehogy többet mondjak. S újra csókok borítanak el. Az én viszontcsókomra megrettenve bocsát el olykor. S fülelünk. De nem hallik más, csak a szívünk forró dobogása, csak a szobai óra halk-nyugodt ketyegése.

De sokszor eszembe jut!

A következő évben kiküldtek már júniusban Jénába, hogy ott tanuljam tovább a teológiát. A keresztapámat különben is elhelyezték már onnan. Csak levélben mentegetőztem: *Majd a jövő nyáron.*

A leveleket Elena címére küldtem. Ő volt a bizalmasunk. És Márta nevet írtam a kísérő sorok alá, mert az a Márta nevű leány elköltözött onnan. Annak az írását utánozva írtam, annak a hangján. De persze nem sok levelet válthattunk.

S micsoda különös levelezés volt az! Marica tudta, hogy én nem térhetek a vallásukra, az apám miatt, és én is tudtam, hogy ő nem térhet az én vallásomra, az apja miatt. Az isten egymásnak teremtett bennünket, az isten szolgálai rideg kézzel tartottak széjjel bennünket.

És abban a fekete reménytelenségben is szerettük egymást végtelenül!

Másfél év múlva férjhez ment, persze, oláh paphoz. Az esküvőt megelőző héten még írt:

Ha a lehetőségnek csak egy hajszálnyi sugara is mutatkozik, az oltár előtt is visszalépek. Várok akár húsz évet is. Írjon!

A szívemet szaggatta az a levél. Megtettem volna érte, hogy egy-két hétre felöltöm az oláh vallást, s mindjárt az esküvő után levetkezem. De hát még tanuló voltam, s a jövő képe köddel homályzó út volt előttem. Várassam-e, míg az apám elköltözik ebből a földi világból? Vagy megbúsítsam az apámat annyira, hogy kitagadjon? Hiszen mihelyt azt a szót kimondom: *oláh pópa*, annyi, mintha aszondanám: *varangyos béka*. S ha meg annak a papnak állok nagy elszántan a szeme elé, s azt mondom: - *Uram, én egy luteránus prédikátornak a fia vagyok. A leánya feleségem lesz, vagy meghal* - az a pap rám fog nézni jeges-nyugodt szemmel, és azt fogja felelni: - *Haljon meg.*

Mindezt megírtam Mariskának is, és azt ajánlottam neki: ne forduljon szembe az apjával, mert az gondolatnak is irtóztató! Viseljük türelemmel a keservünket: csoda nemegyszer történt már a világon; hátha idő múltával velünk is történik valami boldogító csoda?

Férjhez ment.

Csoda nem történt velünk.

Hat év alatt három gyermeke született. Az első fiát az én nevemre kereszteltette.

A hetedik évben aztán meghalt szegény. Valami hosszadalmas betegség vitte sírba, valami mellbaj.

Elena küldötte meg a gyászjelentést. Hosszú levelet írt melléje. Megírta, hogy valahányszor vele beszélt, mindig engem emlegetett. A leveleimet Elenánál tartotta, s valahányszor átment hozzájuk, könnyezve olvasgatta.

Csak még egyszer eljött volna, csak még egyszer - mondogatta szomorún.

S mikor már betegeskedett, megkérte Elenát, hogyha meghal, tegye a leveleimet titkon a koporsójába.

Egy tavaszon, hogy Erdélyben jártam, eszembe jutott a teljesített ígélet.

A halál nekem nem elmúlás. Hiszem és érzem, hogy akik meghaltak, csak a testüket vetkezték le.

Elmentem a kis oláh temetőbe.

A sírásó megmutatta a sok sírdomb között, hova temették.

Kis feketésszürke márványobeliszk, s félig nyílt, szelíd violák a síron. A köemléken persze román szavak, román nevek, hogy kinek a leánya volt, kinek a párja volt az ott porladozó MÁRIA.

A sírhalomra tűző, langyos tavaszi verőfényben egy poszméh dongott a violákon. Dongott, dongadozott közöttünk, fölöttünk.

Mintha az is azt kérdezné szomorú kérdéssel a violáktól:

- Kinek a párja volt? Kinek a párja volt Mária?

AZ UTOLSÓ AGGLEGÉNY ELBESZÉLÉSE

Hol vagy, Éva?

Már csak az elnök elbeszélése volt hátra, Kelemené, a legfiatalabb agglegényé, aki a karácsonyfával családi érzést vitt be az előző estén a rideg-legények körébe.

Mosolyogva nézett rájuk.

- Hát, barátaim, én őszintén szólva több rossz véleményt vártam tőletek.

Mert hiszen az aggleányok is így beszélnek:

- A férfiak csapodárok, hazugok, gonoszak. Azért maradtam inkább leány.

Az agglegények mit mondhatnak egyebet?

- A nők nem érdemlik meg, hogy komolyan foglalkozzunk velük.

Feketítik egymást, hogy ők maguk fehérebbeknek látszódnak. De hát a festők is kékebbnek festik az eget, mint amilyen, és feketébbnek az ördögöt...

- Az ördögöt te se festheted fehérnek! - nevetett a bankigazgató.

- Az ördögök ám férfiak! - vágott vissza vidám hunyorítással Kelemen. - Mért nem alkotta az ördögöket az emberi fantázia nőkből? Mért alkotta nőkből az angyalokat?

- Csak a közrendű angyalokat! A főrendűek férfiak. Mihály, Gábor... És az Istennek is fia van, és nem lánya.

- De azt is a nőnek a szívére bízta az Isten, mikor lebocsátotta erre a földi világra.

Ne disputáljunk: mossuk ki a homokból az aranyat.

Konstatálom, hogy mindössze is csak ketten vagy hárman példázgattatok, hogy a nő ilyen meg amolyan veszedelem a férfira. A nő, vagy talán inkább a házasság.

Hát annak a szegény nőnek?

Nem is beszélek a vagyontalan leányok sorsáról, akiknek egy-egy francia szívű fiatalember mosolyogva rongyolja el az egész életét. Csak a módos leányokról szólok.

A fiús apák szinte örömmel szerkesztik össze a fiaik házasságát. De a leányos apák - azokat nézzétek, micsoda remegő szívvel bocsátják azok más föld alá a leányukat!

Ti egynehányan csak a szerencsétlen házasságokat látjátok. De hát minden házasság szerencsétlen-e?

Én ismerek igen vidám férjeket. És ismerek pocakos családapákat, akiknek az arcán szinte bazsarózsák nyílnak a jólétből.

Vannak persze görbe fák is az erdőn. De hát miért görbék?

Mindenütt a nő miatt? Talán nem.

A legtöbb férfi maga az oka a házassága rosszaságának.

A meggondolatlan házasságok, a bűnös házasságok... Aki nem a szívét vitte az oltár elé, mit követelhet a nőtől a szívének? Aki csak a vére hevének engedelmeskedett, kit okozhat, ha a vére lehül? Kit okozhat, ha látja, hogy felemás cipő lehetne a címere a házaseletének?

Ám azt is elfogadom, hogy lehet szerencsétlen az olyan házasság is, amelyiknek nem felemás cipő a címere, hanem két galamb fehér mezőben. A két galamb tehát összeházasodik. Mindent meggondolt, megfontolt, csak azt az egyet nem, hogy mi a házasság.

Mi a házasság?

Még ez is kérdés? - mondaná a két galamb. Hát: turbékolás, csókolódzás, kerengés a boldogság szárnyain a mennyország rózsás felhői között. Vagy beszéljünk katekizmusi rövidséggel: a házasság vállalkozás arra, hogy az egybeházasodók boldogok legyenek egymással.

Itt a hiba!

A házasság nem csupán boldogsági társasvállalat. Szenvedések is vannak az életben. Tehát az egybekelők azokra a szenvedésekre is vállalkoznak. Csakhogy addig ki-ki a maga baját szenvedte, az egybekelés után már a másik baját is. Nem minden hónap május.

Vállaljuk, hogy együtt éljük át a májust, vállalnunk kell, hogy együtt éljük át a későbbi viharokat is, rossz terméseket, fagyokat, sovány éveket.

Erről persze nem beszél a pap se, mikor esket. Sem a pohárköszöntők a nászasztalnál, sem a rózsaszínű telegramok. Csak a boldogságról beszél mindenki, a boldogságról. S a két kábult fiatal mit is gondoljon egyebet:

- Végre hát itt a boldogság! Ezentúl nincs az életben semmi egyéb, csak boldogság!

Az igazi házasság ellen én csak egy argumentumot ismerek, azt, hogy a földi törvények is beleavatkoznak.

Mert az égi törvények azt mondják: a házasság addig tart, ameddig a kettő egynek érzi magát. A földi törvények azonban azt mondják: együtt kell maradnotok, ha nem is vagytok egyek! Boldogtalanul is, szeretetlenül is.

Bizony nem a bölcsesség velejével áll a házasságnak ezen a kérdésén az az egyházi paragrafus, amelyik nem engedi elválni azokat, akik csalódtak egymásban, s ha véletlenül valamelyik később találja meg a párját, sem ő nem csatlakozhat, sem az nem csatlakozhatik.

Szerintem csak a gyermekek sorsának intézésébe lehetne joggal beleavatkoznia a törvénynek. A gyermekeknek is jobb, ha nem a pokol levegőjében érlelődnek emberekké.

A házasságnak mindig az együttézés a fundamentuma.

Az együttézés.

Egymás körül kerengő porszemek vagyunk a végtelenség egy sugarában. Nő és férfi azonos porszemnek látszik, azonos léleknek. És mégse azonos. Valamiképpen kétféle.

Miért kétféle? A mindenség egy rejtett világának titkai közé tartozik.

De a kétféle lélek, a kétféle élő porszem nagy összeviesszásgban kevereg egymás körül. És társulást keres.

Mindenkinek megvan a maga társa. Mintha a két lélek egy volt volna, ott, ahonnan minden élet ered, s két testbe osztottan fűjták volna alá, hogy itt éljen a földön, ezen a rendetlen csillagon.

S a két léleknek keresnie kell egymást. Meg kell találania egymást, különben örökre hiányzik a szívének a fele.

S ha meg nem találja egymást, s nem a maga felével egyesül, holtáig érzi a tévedését, szívének a hiányosságát, csonkaságát. De ha megtalálja egymást, és egyesül a földi társadalmi formák szerint, amelyek neve házasság, akkor a két lélek együttélése szent és megnyugtató.

A nőtlen embernek csak lakása van. A családostnak otthona. Ha nincs is gyermeke, akkor is otthona. És aki megtalálta az igazi párját, az ugyan nem gondol olyanokat, hogy a férfi a nőnek az életét szolgálja a maga életével. Mert a nő élete az ő élete. Tehát a maga életét szolgálja, mikor a nőnek az életét szolgálja is; valaminthogy a nő is, mikor a férfit szolgálja a maga életével, a maga életét szolgálja.

Az ilyen házaspárnak a szívében mindig zeng az angyalok zenéje, a szeretetnek minden muzsikánál szebb harmóniája.

Ti ketten-hárman nem azt néztétek a nőben, ami benne becsülni való, hanem azt, ami gyöngeség benne. S ha néztétek is, láttátok is, nem azért nem vettétek el, amit gondoltok, hanem azért, mert lelketekben nem éreztetek vele együtt, nem voltatok egyek.

Mi az az egység? - csak én tudom. Gyerekkoromtól fogva éreztem én azt, és akkor éreztem leginkább, mikor érzéstelen emberek elválasztottak tőle, a felemtől.

De hát elmondom én is, hogy hogyan maradtam agglegény.

Az én történetem annyira a gyermekkoromban kezdődik, hogy nem is emlékszem rá, hogyan kezdődik.

Az első emlékem az, hogy egy vén cselédasszony agyba-főbe csapkod a tenyerével, s végül rúg is egyet rajtam, hogy az utca porába bukok.

- Kivettetlek a kastélybúl! - rikoltja. - Cudar kölyök! Kivettetlek. Nem játszol többet Mártával!

S kézen ragadja a Mártának nevezett leánykát: hurcolja a kastélyba.

Mert az volt a bűnöm, hogy a kastélybeli kisasszonykával kiosontam a parkból. Muzsikaszó zengett a faluban. Búcsú volt, vagy mi. A faluvégen, a kocsmában táncolt a fiatalság. A kocsmá mellett meg a gyerekek táncoltak. Márta is megmozdult: forgásnak indult. Illegette a lábát, ringatta a derekát.

Szól a muzsika. Márta karon kap:

- Táncolj hát!

Mit tehettem? Táncoltam vele.

Kis inges-gatyás, mezítlábas gyerek voltam akkor. És én is a kastélyban laktam. Az igaz, hogy csak a cselédek között. De ott laktam. És játszótársa voltam Mártának.

Az én apám ugyanis bognár volt az uradalomban. Ötéves se voltam, mikor meghalt.

Akkoriban történt, hogy a kis Márta a kastélyba került. Ő meg még nálamnál is árvaabb volt. Az uraság lett a gyámja.

A kisleány akkoriban sokat sírt. Hiába adtak babát és képeskönyvet a kezébe, az anyját rívogatta.

- Hol a mama? Mamához vigyenek!

Az anyám valami ügyben járt akkoriban fenn a kastélyban, és én is vele voltam.

A kis Márta rám bámult. Én az anyám szoknyája mögé bújtam. Márta utánam kandikált. Bújtam a másik oldalra. Márta kacagott. Anyámnak ott kellett hagynia aznapra. Másnap reggel már küldtek értem.

Így szoktam be a kastélyba. Így szokott meg Márta is. És hogy az anyám is meghalt, engem bentmarasztottak a kastélyban.

De mondom, én ezekre már nem emlékszem, csak nagyobb koromban hallottam már. Én csak arra a napra emlékszem tisztán, amikor Ilona asszony megvert, és fenyegetett, hogy kivettet a kastélyból.

A verést csak elviseltem volna, de hogy kivetnek, gondolatnak is gyötrő volt. Hova menjek, ha kivetnek? Ki ad ennem? Kalácson éltem, kenyeret se kapok? Hol hállok? És hát örökre el leszek-e szakítva Mártától?

Elszorult mellem követtem őket - félő távolságban persze. A kis Márta ríva futott a siető asszony mellett. Én bizonyára sápadt voltam.

Befordultak a nagy cifra vaskapun. Átmentek a napsütötte előkertben.

Bementek a kastély tornácának az ajtaján.

Én künn maradtam. Szepegve füleltem: verik-e Mártát odabent?

Nem szokták verni. De hogy Ilona asszony annyira nagynak rikoltotta a bűnünket, magam is nagynak éreztem már. Rám bízták Mártát, és én vigyáztam is rá: úgy bántam vele mindig, mint valami földi ruhácskába öltöztetett angyalkával. De hát lám: hibát követtem el, és kivetnek! Kivetnek! Soha nem léphetek be többé a szép, tornyos kastélyba, szép, tiszta üvegfolysóra, és hát Mártával más gyerek fog játszózni. Más gyerek! Vajon ki?

Nem tudom eltalálni, hogy ki, de azért gyűlöltem azt a valakit.

És ott bőgicséltem sokáig a tornác közelében.

Egyszer aztán látom Ákos urat - az uraságot -, ahogy jön a nagy óriás fejével, erős léptű járásával. A kastélyból jött ki, és felém tartott. A kezén kesztyű. Pomádés fekete haja oly kemény ívű a halántékán, mintha azt is vasból verték volna, mint a nagykapu tulipánjait. Komoly volt, mind mindig, és amint mondom, nagyfejű. Csupa fej, mint az ebihal. Most is, hogy eszembe jut, csak a fejét látom. Mert Ákos úrnak akkora feje volt, mintha valami nálánál nagyobb emberrel fejet cserélt volna valamikor. Neheztelte is talán, mindig lógatta.

És nagy volt azon a cigányosan barna fejen minden: a homlok, az áll, a száj, az orr, a koponya. Csak a szeme volt apró, az a nyugodt, hideg szeme.

Mindenki félt tőle. Még a lovak is buzgóbban vonták az ekét, ha ő lovagolt a szántóföld felé. A fák is mintha alázatosan húzódtak volna össze, amerre ő járt. Még tán a verebek se mertek ott csiripolni.

Dermedezve vártam, hogy megragad és kivet, vagy legalábbis megáll előttem és zord szóval űz el a kertből. Azonban csak éppen hogy rám pillantott: elrobogott a kavicsos úton az istálló felé. Örökkön a gazdaságát járta.

A szívem verése újra megindult.

De hát még hátra van az asszony, a tekintetes asszony... Az mit szól majd?

S aggódva szemléltem a kastély emeleti ablakait. Vajon melyik az asszonyé, a tekintetes asszonyé? A cselédasszony azóta bizonyára elkárogt a panaszt, és most már csak engem várnak, hogy megverjenek és kivessenek.

Újra keserves sírásra fakadtam. Közben egy tejszínű és fekete szegélyű pillangó szállott elém a szegfűbokorra. A sírásom egyszerre elszűnt. Óvatosan fogtam a kalapomat, lapultam, a szájam is elnyílt a nagy vigyázatban: lecsaptam.

A szegfűnek a karócskája keresztülütődött a kalapomon. A lepke elszállt.

A kalapomra bámultam, és tragikus érzések fancsalították újra a számat sírásra.

A könnyeimen át látom meg, hogy jön már értem Ilona asszony, csak úgy lobog a szoknyája! Jön a mérges pulyka! Visz a másik mérges pulykához. Teremtő isten, micsoda nap ez!

Sok szobán megyünk át. (Haj, de sok ajtón fognak kivetni!) A szobák faláról sisakos és mentés urak néma rosszallással néznek reám az aranyrámákból. Végre abban a szobában, amely szentek és Máriák képével ékes, ott ül a második haragos pulyka, a fekete ruhás tekintetes asszony. Ül az apró szentképei és virágzó kaktuszai közt az ablaknál. Ül a szokott görnyeteg soványságban, fehérbabos, Tegethof-szín ruhájában.

Mögötte a kis zöld szárnyú papagáj, a kis tudós madár, aki a papra azt kiáltja:

- *Laudetur! Laudetur!*

Másra meg:

- *Jóreggelt! Jóreggelt!*

Még az is hallgatva és szörnyülködve bámul rám komoly, okos, fekete szemével.

És hát ott Mártácska is a szék mellett, és sápadtan, komoly szemmel várja, hogy mi történik velem.

- Semmirevaló! - kezdi az asszony a beszédet.

Sásogó hangja máskor csupa szelídség és jóság, és szomorú egykedvűség. Hiszen beteg lábú asszony. Ki se mozdul soha a szobájából.

- Börtönbe a semmirekellőt! - mondja szívet sújtó, kemény szóval. - Soha többé nem játszik Mártával!

A börtön nem éppen velencei, csak üres szakácsszoba a földszint északi sarkán, a konyha mellett. Abban az időben már nem tartottak szakácsot az öregek, csak egy siket asszony főzött. Ilona asszony szobaleányféle volt a háznál. Kívülük még csak egy inas szolgált náluk, a vén obsitos, Luki bácsi.

Bögök. Márta is sírásra fakad. De nincs könnyörület! Ilona asszony magával ragad, mint a sas a bárányt: visz a börtönbe.

Hej, sokszor megismétlődött ez a jelenet! Mikor nyitva találtuk a park hátulján a kertészajtót, s leszöktünk a Dunára, s fürödtünk. Jött a gőzhajó. Hullámot vert. A vízből egy barna posztókalapos, puffadt képű asszony lükkent föl. Ázott kalap, ázott tollak rajta; vízben terjengő, szürke haj. Mink persze nem tudtuk, hogy halott. A felülről érkező halottak ott állomásoznak azon a kanyarodón. Megijedtünk. Meztelen futottunk vissza a kastélyba.

Hát még mikor az erdőre szöktünk ki, és eltévedtünk. Hát mikor megtettük az ezüst teáskannát bogárgyűjtő szelencének. Hát mikor a papagáj megkarmolta a Márta kezét, s én megfogtam. Márta meg: ollót neki! - lemetszettük a körmeit.

Különösen az erdőbe való elbolygásért harsogott ránk a rémítő ítélet. Minket egy mese vitt oda, amit Ilona asszony mondott az árván maradt királyfiról és királyleánykáról. Érdekes volt hallgatni azt, hogy hogyan kergette el őket mostohájuk, és hogyan találtak az erdőn élelmet, számócát, s hogyan fogadta őket be a barlangjába egy jóságos remete.

A falun túl is volt erdő, és minket érdekelt a remete. Azonban a remete sehol se mutatkozott. S mink nem is igen bántuk: akkor ért a vadszeder. Ettünk vidáman. És kezünk-lábunk bemocskosodott. Végre estefelé a remete helyett a kerülő bukkant ránk, és visszavitt bennünket a kastélyba.

- Ez a gyerek tűrhetetlen már! - mondta akkor a tekintetes asszony. - Márta mellé leányt kell keresni.

És az ő nyugodt hangja rettenetesebb volt nekem, mint az Ilona asszony hajmeresztő rikoltozásai.

Sírtam, zokogtam a börtönömben. Egyszer hallom, hogy nyikkan a kilincs. Az ajtóra nézek.

Márta dugja be a fejét.

- Kelen - mondja képedezve. - Hová mégy?

Nem tudta kimondani jól a nevemet: csak *Kelen* volt neki a nevem.

- Nem tudom - pityogtam. - Nem tudom, hova megyek.

- Ne menj messzire.

- Hát hová?

- Csak a kert végibe, ahol a kaktuszok állnak.

Elkámpicsorodtam:

- Nem adnak ennem.

- Viszek neked, Kelen. Mindennap viszek.

- Megverik érte.

Gondolkodva nézett.

- Ha megvernek, elmegyünk. És ha a kerülő megint arra jár, elbúvunk bokorba.

A sírásom elszűnt. Hallgatva és gondolkodva néztünk egymásra.

Márta abban az időben kis, pufi arcú teremtes volt. Matrózgalléros, indigószínű ruhácskában járt, s térdig érő szoknyácskában. A fejét fiúsan nyírták. És én csak a szemére emlékszem, hogy akkor nagy volt és tiszta világoskék. Természetre meg vidám volt, mindig mosolygó, mindig ugrándozó, mindig boldog.

Abból az időből még csak egy szó maradt meg az eszemben.

A parkban egy vastag, mohos márványobelisk állt. Két ember magasságú. Vén tuják és gesztenyefák környezték, szinte el is takarták. Örökös volt ott az árnyék kánikulában is.

Mártánál bábu van piros szoknyás és göndör hajú kis bábu. Margitnak hívta a bábuját.

A légy rászáll Margitra. Márta elüzi. A légy megint rászáll.

- Vigyük a hústre Margitot - mondja. - Ott nem csípi a legyek.

Térünk a hústre.

Látom egyszer, hogy valami zöld aranybogár száll az oszlop tetejére. Nézzük.

- Felmászok érte - mondom.

S próbálom mászni. Márta tol.

Egy kertészgyerek előttünk megy el gereblyével. Rám szól:

- Te, ha meglát az uraság. Nem tudod, hogy síremlék ez?

Megszeppenve bocsátkoztam vissza a földre. Márta is fölvette a bábuját. S hogy magunkra maradtunk, tűnődve néztünk össze.

- Halott van itt - mondtam Mártának.

A leányka csodálkozóan meresztette a szemét az emlékre.

- Mér hal meg némelyik ember?

- Mer megöregszik.

- Mink is megöregszünk?

- Lehet. Megnövünk, és megöregszünk.

- És te ember leszel?

- Talán. Maga pedig asszony.

Márta gondolkodva nézett rám.

- Ha én asszony leszek, te leszel az uram.

A napfény a szemébe tűzött a tujalombokon át. Behunyta. A tenyerét a homlokához emelte.

A mondása annyira meglepett, hogy percekig nem is tudtam rá felelni.

- Csakhogy - mondtam aztán a fejemet rázva -, nem adják ám magát nekem.

- Mér?

- Csak.

- De.

- Nem. Mer maga úri fajta, én meg nem vagyok úri fajta.

Elgondolkodott. Aztán a fejét rázta:

- Én nem leszek másnak a felesége.

- Muszáj ám.

- Nem.

- De.

- Nem. Megmondom nekik, és akkor te leszel az uram. Jó?

- Jó. De azért mégse adják magát nekem.

Márta földhöz csapta a babáját.

- Akkor sírunk, és végre is beleegyeznek.

És máris megtelt a szeme könnyel.

Ez a beszélgetés mindig eszembe maradt. Tűnődve néztem rá olykor: lehet-e, amit mond? Olykor mély elgyönyörödéssel vélekedtem, hogy lehet. Olykor meg elszomorodva gondoltam: nem lehet.

Az erdei história után csakugyan megjelent egy leányka a kastélyban. Parasztleányka volt, a csősznek a lánya. Kimosdatták, felöltöztették: felfogadták, hogy reggeltől estig játszadozzon Mártával.

Engem meg áttettek a csőszhöz. Bizonyosan fizettek értem.

Sírtam, ordítottam. Elszöktem, és ott ácsorogtam naphosszat a park kapuja előtt.

Egy béres visszahurcolt a csőszhöz. De én megint csak elszöktem.

Talán négy napig tartott a keservek ideje, mikor egyszer megint csak jött értem Ilona asszony: visz a kastélyba.

- Mártácska beteg! - mondja könnyezve. - Talán meg is hal.

Hát csakugyan ágyban a kisleány. Mellette az asszonyunk, meg a fogadott leányka. De Márta csak engem sírt.

Nem tudom már, mi baja volt. Orvos is járt hozzá. Csak arra emlékszem, hogy valami epeszínű orvosságot hozattak neki a patikából, és Márta nem akarta bevenni. Sírt. Ha erőltették, összeszorította a fogát, hánykolódott, rúgott - nem bírtak vele. Végre is azzal vették rá, hogy ha beveszi, visszakap engem játszópajtásnak.

Erre beszédte az orvosságot.

Hétéves koromban elvitt Ilona asszony a kis falusi iskolába, és átadott a tanítónak.

- Ne ríj - mondotta -, délben hazagyühetsz. De ha rísz, nem gyühetsz haza..

Márta érdeklődéssel nézte, amint otthon az Ilona asszony szobájában palatáblára írom az első betűvonalakat. Megkívánja ő is: kér palatáblát. Ír ő is.

Néhány hét múlva már az ábécéskönyvemet silabizálom otthon. Márta is érdeklődik: ő is silabizál. Újévkor már ő is olvas.

A kastélyban csodálgatnak bennünket.

- Derék gyerek ez - mondja az asszony. - Mártának nem hozatunk még guvernántot.

És a kis Márta valóban tőlem tanult meg írni, olvasni, számolni, katekizmust, bibliát és mindazt az apró-cseprő tudományt, amire a falusi iskola tanítja az emberiséget.

Egy különös szokásáról is kell szólanom. Igen csókos leányka volt. Mindenkit csókolt, ha az arcához férhetett. S mivel hogy én voltam mindig legközelebb az arcához, engem csókolt leggyakrabban. Megölelt néha, és tízszer, hússzor, százszor is megcsókolt.

Eleinte nevték ezt a szokását később sem ügyeltek rá. De egyszer aztán végzetessé vált mind a kettőnkre.

Nekem ugyanis mindig jólesett, ha megcsókolt, mert anyám halála után nem csókolt már engem senki. És aztán én is visszacsókoltam azt a kedves kis fehérbárány virágocskát, és ő mindig boldogan állotta.

Hát egyszer, mikor már tízéves vagyok, ott játszunk egy padon a parkban. Ő egyszer csak átfonja a nyakamat, és megcsókol. Én is átölelem, és visszacsókolom. Ő megint és megint.

Egyszer csak azt látom, hogy ott áll előttünk Ákos úr. Áll, és néz ránk, mint valami komoly rinocérus.

Mink megszeppenünk. Bámulunk rá ijedt várakozón.

Azonban nem szól semmit. Megfordul. Tovább sétál.

Egy óra múlva megjelenik a kastélyban a tanítóm.

- Hol találom a tekintetes urat? - kérdi. - Hívatott.

Leállítja a hosszú szárú pipát a tornácablakba. Köhint. Bemegy. Negyedóra múlva visszatér. Fölveszi az ablakból a pipát. Rágyújt, hozzám jön.

- Kelemen fiam - mondja. - Gyere velem.

Vele mentem. Nála is kellett hálnom.

Másnap elvitt a városba. Pozsonyba. Úri ruhát vett, és cipőt, kalapot. A boltban öltöztettek fel.

Aztán elvitt egy lakatoshoz. Hosszan tárgyalt velük.

Onnan elmentünk a gimnáziumba. Beíratott.

Nekem olyan már mindez, mintha álmoképeknek hosszú sora volna.

Karácsony felé örvendezve számígtatták a társaim, hogy hány nap járunk még az ünnepi vakációig. Valamennyi hazagondolt.

És én is haza gondoltam, haza.

Mi volt nekem akkor a *haza*?

A falu?

Nem.

Az Ilona asszony szobája?

Nem.

A kastély?

Nem.

És mégis szorongó mellel tűnődtem: mehetek-e én is haza?

Nekem Márta volt a haza.

De az utolsó tanulóóra is elmúlt, a társaim örvendezve robogtak ki az iskolaajtón, csak én magam kullogtam szomorúan.

Otthon lakatosék is kérdeztek:

- Te nem mégy haza?

- Nem tudom - feleltem.

S vártam, hogy valaki jön értem.

De nem jött értem senki.

Az ünnep előtt való napon mégis kaptam egy postán jött ládikát. Bámulva olvastam, hogy Ilona asszony küldi. S remegve bontottam föl. Diós-mákos kalács volt benne, meg birsalmasajt, meg levél.

A levélből először is egy ezüst húszkrajcáros pottyant ki. Azt persze gyorsan zsebre tettem. Aztán olvastam a vastag tollal írt ákumbákumot:

Édes Kelemen fiam nem Gyühetsz a Kalácscho hát a Kalács megy tehozzád és Márta sokat Siratott mikor elmentél de most már Gubernáttya van Csolkollak

Ilona nénéd

Százszor elolvastam. Mindig csodálkozva azt a szót, hogy *édes Kelemen fiam*, és mindig elnehezülő mellel azt a szót, hogy *Márta sokat siratott*.

A küldeményt megettem. A hús krajcárt is elcukroztam, de azért szomorú maradt az én karácsonyom.

Újra meg újra elővettem a levelet, és már csak a közepét olvastam: *Márta sokat siratott.*

És mintha a bútorok, falak is azt susogták volna: Márta sokat siratott!

Gondolkoztam. Haza kéne menni, haza. Merre van a falum? - nem tudom. De a vasút mellette megyen el, és kelet felé vinne a vonat. Ha megvolna a hús krajcárom... És hát igaz, hogy Ilona asszony megverne, de talán nemigen, mert kalácsot is küldött - és aztán a végén még egy hetet is játszhatnánk Mártával.

Gondolat gondolatba: nini, hiszen kérhetek én pénzt lakatoséktól. A mester mondta, hogy amire pénz kell, tőlük kérjek, és írjam fel én is, aztán három hónaponként küldjem el neki.

Kinéztam az ablakon: sűrű hópelykezés. Meg se látják, hogy az állomás felé mentem.

S nem tanakodtam tovább. Kértem negyven krajcárt könyvre. Többet nem mertem kérni.

S kiosontam az állomásra.

- Kérek negyven krajcárért jegyet.

- Hova akarsz menni, gyerek?

- Haza.

- De hova?

Ez a kérdés nem tetszett. Megmondjam-e? Hátha ő is be van avatva a száműzésembe, és nem ad, ha megmondom.

Eltoltak onnan. És én töprenkedve ácsorogtam az utazók között.

Nem volt bátorságom, hogy újra kérjek jegyet. Aztán meg arra gondoltam, hogy elmegyek a vasúti sínek mentén, gyalog.

És eljöttem.

Jöttem a hóban, később a ködben. A fülem fázott, a kezem fázott, a lábam fázott, egész testemben fáztam már, de azért csak jöttem.

Egyik-másik bakter rám kiáltott. Akkor letértem egy darab útra a sínről, s gázoltam az árok térdig érő havát. Cipő volt rajtam, hát a lábam szára átnedvesedett. De én azért csak jöttem. Olykor vonat ért utol, vagy jött szembe velem. Olyankor is letértem.

Aztán rám sötétedett az est, de azért csak jöttem. Jöttem étlen, szomjan, csontomig fázlódva. Jöttem.

Az út végtelennek látszott, és a lábam mintha ólommá változott volna. S mintha már nem is a lábam hordozna, hanem nekem kellene vonszolnom a lábamat.

De azért csak jöttem az éjben, a csendben, a havas végtelenségben. Már száz esztendeje jöttem, és mintha az idő is oly végtelen volna, mint az út...

Már akkor sírtam is olykor. Rossz útra tévedtem én, bizonyosan rossz útra. Már régen haza kellett volna jutnom, ha jó úton járnék. Aztán éreztem, hogy egyre lassabban vánszorgok. De azért csak jöttem.

Tántorogtam. De azért csak jöttem.

A térdem rogyadozott.

Egyszer csak a föld is, mintha jobbra-balra vonszolnák alattam...

Lerogytam. Eldőltem.

Csak annyit hallottam még, hogy egy kutyácska dühösen csahol. A fejemnél csahol... Nem bánom már én, ha megesz is! Aztán valaki kiált, és a kutya elhallgat. Lépések ropognak a hóban. Lámpa világít a szemembe.

A bakter volt.

Mennyi ideig feküdtem nála? - nem tudom. Pálinkát itatott velem. Vallatott: ki vagyok? Hova megyek?

Már akkor nem voltam messze, talán tizenöt-húsz kilométernyire.

Másnap kocsi jött értem, az urunknak egy igáskocsija. A kocsi tele volt szalmával. Beletettek. Aztán a tanítóhoz vitt a kocsi. Ott is ágyba tettek.

Az első látogatóm Ilona asszony volt. Szidott, csaknem megpofozott. Félve pislogtam rá a takaróm alól, hogy mikor emeli rám a kezét, és csodálkozva láttam, hogy a szeme tele van könnyel.

A tanítónál is valami tüzes itallal traktáltak. Gondolom: paprikás tea volt. Az a tea úgy helyreigazított, hogy délután már meg is szólított a tanító:

- Talán fel is tudnál már kelni?

- Fel.

Amint leszálok az ágyról, az ajtó kinyílik, és beröppen rajta az én Mártám.

- Kelen! - kiáltja. - Kelen! Kelen!...

És a nyakamba borul, csókol ugrándozó örömmel.

A tanító csak bámul. Leteszi a pipáját. Kimegy.

Mink örvendezünk egymásnak.

Hogy megszépült! Mekkorát nőtt! A haja is megnőtt! Milyen szép szőke a haja, mint a kukorica selyme. És kék körfésű tartja össze a haját.

A tanító visszatér. Fölveszi a pipáját, és szívja tovább.

- Hát hogy jött maga ide, kisasszonyka?

Márta röstellkedve pillog maga elé:

- Csak úgy...

- Magában?

- Hallottam, hogy Kelen megjött...

- És maga kiszökött.

Márta lesüti a szemét, és szégyellőskén mosolyog.

- Ebből baj lesz - vélekedett a tanító.

Márta elkomolyodott, és aggódva pillantott maga elé. De aztán megint hozzám fordult.

- Játszunk? Mit játszunk? Hol voltál ennyi ideig? Most már visszajössz, ugye, a kastélyba? Megmutatom neked, milyen szép képeskönyvet kaptam, és babát és teljes konyhát. Van benne rézmozsár is. Főzünk.

Egyszer csak jöttek érte: Ilona asszony, aztán egy ismeretlen, cvikkeres, időske kisasszony.

- Szörnyűség! Szörnyűség! - rekecselte a kisasszony. - Ezért lakolni fog!

- Börtönbe kerül! - tódította Ilona asszony.

Bundácska volt a kezében, meg prémsapka. Ráadták. Márta sírt. Magukkal ragadták.

A tanító másnap visszavitt Pozsonyba. Egész úton pipázott és oktatott.

- Gondold meg, hogy árva vagy. Szemétre kerülsz, ha az uraságot kedvetlenülited. Tanulj erősen, ameddig taníttatnak.

Hát tanulni tanultam is én. Nem voltam épp az elsők között, de az utolsók közt se. Csak azt nem értettem, hogy mért nem engednek vissza a kastélyba.

Az iskolai év végeztével aztán értem jött megint a tanító. A fejét rázta a bizonyítványomra:

- Jobb is lehetne.

Elegyenlítette, ami tartozásom volt a lakatosnál. És rágyújtott. Vitt haza.

Egész úton egyetlen kérdés foglalkoztatott, de órákig tartott, míg végre ki bírtam nyögni:

- Mester úr, kérem, a kastélyba tetszik-e vinni engem?

- Nem, fiam - felelte nyugodtan. - Nálam fogsz lakni. De azért a kastélyba is elmegyünk. Megmutatod az úrnak a bizonyítványodat. Megköszönöd, hogy iskoláztatott. És kéred, hogy továbbra is terjessze ki rád a jóságát.

Este érkezünk meg. Másnap reggel a kastélyba mentünk. A pipáját letette a tornácablakba. Állított Ákos úr elé.

Komoly szemmel nézte az meg a bizonyítványomat. Bólogatott.

- Jó. Nem buktál meg, az a fő. Taníttatlak, ameddig hanyagnak nem látlak.

Az asszony is kegyesen fogadott: tetszett neki, hogy a vallástanból jeles vagyok. A többivel nem törődött.

- No, jó - mondotta -, míg a tanító úrral tanácskozunk, meglátogathatod Mártát. Lent vannak a parkban, hátul a kaktuszoknál.

Említettem talán már, hogy a park hátulján üvegház állt, és mellette egy háromlépcsős, hosszú állvány. Csupa kaktusz állt ott: tövises és tövistelen, gömbölyű, lapos, szögletes, gerezdes, mindenféle kiktusz-kaktusz, ami csak terem a világon. Az asszony kedvéért tartották. Amelyik kaktusz virágzott, felvitték a szobájába, a papagájkalitka mellé.

Hát a kaktuszoknál!...

Hej, rohantam én, ahogy csak a lábam bírta.

- Márta! Márta! - kiáltottam már messziről.

A kis Márta megrebent. Otthagyta a cvikkeres kisasszonyt, és repült elé.

Összeölelkeztünk, összecsókolódtunk.

- Márta! Márta! - képedezett rá a kisasszony. - Micsoda illetlenség!

- De hiszen ő Kelen. A mi Kelenünk! - magyarázgatta Márta.

- Rokon? Hiszen nem rokon!

- Nem, de ő Kelen, Kelen, Kelen.

S másnap, mikor ismét meg akartam Mártát látogatni, a tanító nem engedett.

- Neked nem szabad odajárnod. Az uraság mondta, hogy nem szabad.

Sehogy sem értettem.

Végiggondoltam minden botlásomat. Mindent végigvizsgáltam: a papagáj körmétől az erdei bolygásig. Hiszen mindent megbocsátottak.

Egy délután mégis beszöktem. Ilona asszonyhoz mentem. Tudtam, hogy ebéd után Ákos úr aludni szokott.

Belopódtam a kastélyba.

A parkba nem mertem egyenesen bemenni. A cvikkeres kisasszonyt ellenségemnek éreztem. De Ilona asszony iránt volt némi bizodalمام.

Megszid. Talán meg is ver. De a végén mégiscsak előhívja Mártát.

Benyitok a szobájába. Ott hever a szoknyás pulyka a díványán.

Megrettenve emeli föl a fejét.

- Ó, rosszmadzag! Hogy megijeszt! Hogy mertél idejönni? Te gézengúz! Te vadkörte? Te ágrúl szakadt! Nem mondták, hogy nem szabad idejárnod?

Elpityeredtem. Tehát csakugyan nem szabad!

Az asszony bosszúsan szidott tovább:

- No, hát mit akarsz? Éhes vagy? Nesze, egy darabka kalács. De most aztán kotródj! Meg ne lásson a tekintetes úr!

- Márta... - pityogtam. - Hol van Márta?

- Semmi közöd vele! Márta úri kisasszony, te pedig csak cseléd vagy! Rongy vagy! Semmi vagy!

Az ablakhoz ment. Kinézett rajta a kertbe. Aztán visszatért.

- Ne bögj - csillapított enyhült hangon. - Húzódj meg itt, te vakarcs. Talán a kisasszony is alszik.

Kiment.

Néhány perc múlva hallom, hogy robog a folyosón Márta. Borul a nyakamba. Összecsókol.

Csodálkozva láttam, hogy Ilona asszonynak a keze nem áll pofozásra. Leül mellénk. Harisnyát foltoz.

Azonban az ajtó nyitva marad. Egyszer, hogy fönn az emeleten ajtónyikkanás hangzik, Ilona asszony felszökken. Kipillant az ajtón. Hintőgördülést hallunk.

- Vendég - mondja Ilona asszony. - Mártácska, hamar: öltözzünk. Te pedig fuss, mihánt fölmennek. És többet ide ne gyere! Mert bottal verlek ki.

A vendég - tudtam, kicsoda: a szomszéd falubeli özvegyasszony, a mi asszonyunknak a leánykori barátja. Minden héten átlátogat, és nyarankint magával hordozza a fiát, az Antit, egy nálunknál sokkal idősebb, sunyi kamaszt. Az asszonyok beszélgetnek, a kamasz albumot-mit néz, és ásitozik. Márta olyankor az asszonyok mellett van, és szintén unatkozik.

Nem mertem belépni többé az Ilona asszony szobájába.

Csak a parkot kerülgettem aztán.

De magas a kőfal, de magas! Hanem amott a sarkon az amerikai vaddiófák még magasabbak. Föl lehetne azokra mászni. Be lehetne azokról látni!...

S másztam, hágtam, hol az egyikre, hol a másikra. Leselkedtem be, hol itt, hol ott. Márta meglátott. Intett, hogy bújjak el. Aztán, ha a kisasszonyától csak egy percre is szabadulhatott, hozzám futott. Én a kőfalra könyököltem, ő meg fölkepeszkedett, fölhágtott a lépcsős kaktuszállványra. A legfelső állvány csak félméternyre volt a kőfal tetejétől. Márta nyakon ölelt, a képemhez dörzsölte a selymes, finom kis képét.

- Kelen! Kelen!

És örvendezve váltottunk a lombok védelme alatt néhány szót, néhány kérdést. Olykor hosszasan is beszélgettünk. Ő elmondta, mik történtek vele, mióta nem láttam. Én is elmondtam, amik velem történtek. Úgy beszélgettünk, mint a testvérek szoktak, míg a kisasszony rá nem kiáltott:

- Márta! Hol van? Mit csinál ott annyi ideig?

Akkor aztán Márta összecsókkolt, és futott vissza.

A következő őszön levélkét kaptam Pestről:

Titkon írok neked, Kelen. Apácák iskolájában vagyok. Itt nem olyan jó, mint otthon, gombócot csak egyet adnak a levesbe. Franciát is tanulok, és már kétszer kitűnőre feleltem. Te nem írhatasz ide, mert nem szabad, de gondold rám minden este. Én is rád. Csókollak édes, édes, édes Kelen!

Márta

Nem mondom el az ifjúságom történetét; hányódtam, mint a fészkéből kiesett verébfi, amely ide-oda vergődik a világban, míg vagy megnő a szárnya, vagy valami veszedelemnek a torkába esik.

Egy mondás erősítette csak bennem a lelket: Ákos úrnak a mondása, hogy ameddig nem bukok, taníttat. Igaz, hogy fenyegetett is: ha nem tanulok, lakatosinasnak adat.

Hát tanultam, eminenter tanultam. Mert ha lakatos leszek, a városban kell maradnom. Azonban ha tanulok, év végén mindig bevihetem a bizonyítványomat a kastélyba, s akkor hallom az asszonynak mennyei szavait:

- Míg a tanító úrral beszélgettünk, meglátogathatod Mártát.

És hát az amerikai diófák is nekem nőnek, nekem leveledznek. De már a második évben nem rohantam olyan indiánkiáltozással Mártához. Igaz, hogy aznap nem is a parkban volt, hanem az üveg folyosón. És egy másik kisasszony gardírozta. Az nem volt szemüveges, de még félelmesebb. Különösen az a szemölcs a szája mellett, igen fenyegető volt az a szemölcs!

Mikor Márta rám tekintett, láttam, hogy megrezzen. Elém sietett, elpirult. Egy percre habozva állott. Aztán mégiscsak a nyakamba borult.

- Kelen! Édes Kelen!

Így találkoztunk mindig csak a tanév végén, és azután mindig csak titkon a diófák lombja alatt, a kaktuszállvány fölött.

Abban az évben, mikor a hetedik osztályt jártam, úgy nőttem, mint a májusi búza. Magam is csodálkoztam, mikor láttam, hogy egyre-másra elrövidülnek, megszűkülnek a ruháim. Az orrom alatt barna pelyhedzés jelent meg. Egyik-másik társam mintha megalacsonyodott volna.

S év végén, mikor egy esős napon dobogó szívvel vittem a kastélyba a csupa kitűnő bizonyítványomat, az üvegfalú folyosón egy nagy és szép felnőtt leány állt meghökölve előttem. A postásgyerek sárga bőrtáskája volt a kezében. Ő vitte azt olykor az emeletre.

Hát csak állt, mint egy leánnyá vált, fehérén virágzó azáleabokor. Batisztruhába volt öltözve, és a haja divatos frizurában, nem úgy vállra hullón, mint azelőtt, s nem is olyan szőke már, mint a kukorica selyme, hanem sötétebb szőke, vörhenyeges szőke, gyermekien tiszta és szelíd homlokára puhán omló selyemhaj.

- Kelen! - rebegte. - Kelen.

A tanító akkor nem jött velem, és ömögötte se állt guvernant, mégis, ahelyett hogy összeröppentünk volna, zavart-pirosan bámultunk egymásra.

- Istenem - rebegte -, hogy megnőtt... hogy megnőttél...

Erre még inkább elpirosodott.

Valami inas kopogott a folyosón. És mink szétrebbentünk, mintha bűnt követtünk volna el.

Engem úgy megzavart a találkozásunk, hogy a jótevőm előtt csak dadogtam:

- A bi-bizonyítvány... és azon érdemtelen és azon kegyesi jó volta... azon... amelyben taníttatásom... részesültem... által...

Rámcsodálkozott.

- Micsoda értelmetlen, zagyva beszéd ez? Talán hiányos volt a táplálkozásod? Vagy talán Shakespeare-t olvastad magyarul?

A könyvtárszobában fogadott akkor, s az is zavaróan hatott rám. Az a körülfal-könyv, a nagy gazdasági napló az asztalán. Aztán oldalt az az üvegajtó...

Azt a szobát nem ismertem. A kastély déli tornyában volt. Nekünk a tájára se volt szabad mennünk.

Elvette a bizonyítványomat. Az arca földerült.

- Csupa kitűnő! Derék.

A szava enyhébbre fordult. Szorgalomról, vagy miről beszélt. Én azonban jobban az üvegajtóra füleltem: az asszonyt vártam. Mert hiszen mindig ő engedte meg, hogy Mártát meglátogassam.

Csak akkor fordult ismét Ákos úrra a figyelmem, mikor az Ilona asszony nevét hallottam említeni.

- Tudod talán, hogy a télen meghalt. Rád hagyta a megtakarított pénzecskéjét. Nem sok, de neked bizonyára mégis nagy summa. Megkapod tőlem, ha nagykorú leszel. Mehetsz.

A hagyaték említése elképtetett. Ilona asszony? Az az örökkön rámkaffogó öregasszony hagyta rám a pénzét? Lehetetlen!

Azonban a *mehetsz* szóra egyszerre megint Márta jutott az eszembe.

Csak álltam, mintha hozzáragadt volna a lábam a padlóhoz.

- Mehetsz! - ismételte Ákos úr.

- A tekintetes asszony?... - kérdeztem félénken. - Miként fejezzem ki a tiszteletemet?

- Majd megmondom neki. Fekszik. Beteg.

Nem volt szükség a tekintetes asszonyra. Márta lenn várt az üvegfolysón.

Ült egy asztalkánál. De vele ott ült egy ismeretlen asszonyság is, akinek az orráról is látszott, hogy németül és franciául szállítja a műveltséget a hajadonoknak.

Márta már akkor nyugodtabban nézett rám. Bemutatott a hölgynek:

- *Kelemen* barátom, gyermekkori játszótársam.

Ha sötétben hallottam volna, hogy *Kelemennek* mond, azt véltem volna, nem ő, csak valakinek olyan a hangja, mint az övé.

De a szeme, az ő igaz-szép szeme a régi bizalmassággal ragyogott rám. És tegezett, mint azelőtt, és csakhamar Kelennek szólított.

- Ugye, én is megváltoztam, Kelen?

- Bizony, Márta... Alig ismertem meg. Úgy megnőtt és olyan szép...

Elpirult.

A guvernant csodálkozva szemlélt bennünket. S még inkább csodálkozott, mikor az öregúr közeledtére mind a ketten megrezzentünk, és én sietve búcsúzkodtam.

Az úton nem zavargott más a fejemben, csak az a kérdés, hogy ha magunkban találkozunk, másképp viselkedett volna-e? Mért nem csókolt meg, mikor találkoztunk? Megcsókolt volna-e visszatértem?

És éreztem, hogy valami nagy eltávolodás van köztünk. Mintha köztünk nyílt volna meg a tordai hasadék, s nagy, nagy elválasztó mélységgel!

Fájdalmat éreztem a mellemben, valami szorító fájdalmat.

Vajon ott lesz-e este a park végében, a kaktuszok lépcsőjén, az amerikai diófa alatt, ahol tavaly a nyár utolján este búcsúztunk el.

Tudtam, hogy nyolckor szoktak vacsorázni, és tízkor már fekszenek. Nyáron ő lent hált a kisasszonyával a földszinti harmadik ablakú szobában. Onnan jött ki az utolsó estén búcsúzásra tíz óra után. Az ablak alacsony volt, alig méternyi magasságú a föld színétől. Csak kilépett. Futott hozzám.

- Gondolj rám, Kelen, gondolj rám. Én imádkozni fogok érted, minden este.

Ez volt az utolsó szava.

Ha együtt érez velem, kijön ma este. Érezni fogja, hogy ott várom.

Nyarankint én az iskolában háltam, kiléphettem, visszatérhettem, amikor nekem tetszett.

S elosontam a parkhoz már kilenc órakor. Áttörtem a bokrokon. Átgázoltam a magasra nőtt bürkön, keserűlapun. Felhágtam a diófára. Könnyököltem a kökerítésre.

Vártam.

Az est sötét volt és vizes. A diófáról minden mozdulatomra víz pergett, pergett az alól sűrűn tenyésző bojtortorjánlapukra. Gyötrelmes nyugtalansággal vártam, olyan nyugtalansággal, hogy a térdem is reszketett belé.

S vártam.

Tizenegy óra felé gyöngé szél mozgatta meg a falombokat. A lehulló víz záporként pergett a nyakam közé. Aztán az ég tisztult. Csillagok tünedeztek elő.

Nem jött.

A szívem el-elszorult. Egyre fogyóbb reménységgel füleltem a park belseje felé.

Nem jött.

Éjfélkor tértem vissza, s oly búsan, mint valami bujdosó király, aki elvesztette az országát.

Szomorú töprengéssel feküdtem le.

S próbálgattam rózsaszínűnek látni a borulást. Hátha a beteg asszony mellett kellett tartózkodnia? Hátha nem ott hál már, hanem az emeleten?

De hátha azért nem jött ki, mert *megnőtt*?

Ez a gondolat ólomteher volt a szívemnek. Nőttünk, változtunk. Mért nem maradhattunk kisgyermekeknek?!

Másnap ebéd után mégis elkóvályogtam a park felé. Felhágтам a diófára, s könyököltem egy behajló lomb alatt a kőfalra. Vártam nehéz szívvel.

A park csendes volt, és egy lélek se mutatkozott. Mindig olyan volt ebéd után. A kertésznek csak reggelenként volt szabad ott dolgoznia. Tíz órakor már kitolták az asszonyt a kerekesszéken, s ő a csendességet kedvelte, a méhek döngését, madarak szavát.

A parknak az a hátulsó része nem volt nagyobb, mint az előkert, de szebb volt, mert fák is álltak benne: platánok, fenyőfák, hársfák, magas, vén tuják és puszpángok. Virág nem nyílt ott más, csak tavasszal gyöngyvirág, június végén meg a tengernyi sok liliom. No meg a kaktuszok alattam, ahol könyököltem.

Aznap is fehérlett a park a sok liliomtól, de hogy a nap sütött, nemigen lehetett érezni a szagukat.

Jön-e? Kijön-e? - kérdezgettem el-elszoruló szívvel. - Ha nem jön ki, ó, bár meghalnék!...

A fák lombjain át odalátszott a Duna kéken csillogó vize, s az a kanyarodó, ahol a halottak meg szoktak állni. Bár én is olyan halott volnék inkább, olyan vízben utazó, érzéstelen halott, ha már egyszer Márta elidegenült irántam.

A magasban egy gólya jelent meg. Szélesen kiterjesztett szárnnyal kerengett, s olykor mintha állt volna a levegőben.

Ismét a kertbe néztem. Egy rózsaszínű folt villant el a fák között.

A szívem megdobbant.

A rózsaszínű folt közeledett. Már nem olyan gyors volt a mozgása, mint előbb, de közeledett.

Ő volt.

Jött!

Megállt.

Nézett felém.

Intettem neki a kalappal.

Meglátott.

Piros arccal hágott fel a kaktuszlépcsőre.

Kezet nyújtott.

- Tudtam, hogy eljössz - mondotta szemérmesen.

S megint nem csókolt meg. De láttam a szemén, hogy gondol rá, csak nem akar.

S alig bírtam válaszolni, úgy elnehezült a mellem.

- Eljöttem. Az este is...

- Itt voltál? Tudod-e, hogy éreztem? Egész este arra gondoltam... De sötét volt: féltem.

- Tavaly is sötét volt - mondtam búsan.

- Nem, annyira nem volt sötét, Kelen. Annyira nem volt sötét.

- De.

- Nem. A hold világított kissé. És én akkor is féltem. De most, nem tudom, most még inkább. Nem, lehetetlen volt.

A szemébe néztem:

- Tempora mutantur...

Aggódón pillogott az arcomra.

- Mi az a *tempora*? Mért beszélsz latinul?

- Azt jelenti, hogy maga már...

Várakozón, szinte félve nézett rám, mint a halálos ítéletét váró rab a bíróra.

Én aztán kimondtam a keserűségemet:

- Maga már nem az, aki eddig.

Megrándult, mintha szíven szúrtam volna.

- Ne mondd azt, Kelen! Mért mondasz ilyeneket?

- Nekem olyan.

- Csalódol. Csak nem tudom...

És megvonaglott. Az arca pirosra vált.

S hallgatva álltunk. Ő a kaktuszokra nézett, én a kőfal mohos tetejére. És az én arcom még mindig szomorú volt.

- Istenem - szólalt meg végre. - Tudom, hogy haragszol rám... És én olyan nehezen vártam, hogy megjöjj... Annyira megleptél: megváltoztál... Tudom, hogy haragszol rám.

- Nem - feleltem szomorún -, dehogy...

- De haragszol. És azt is tudom, miért.

- Miért?

Visszapillantott a kertbe, aztán egyszerre átkapta a nyakamat: hosszan szorított magához. Megcsókolt. És az arca az arcomon maradt. Percekig éreztem a lélegzete forróságát.

Aztán nedves szemmel, fülig pirosan nézett a szemembe.

- Haragszol még?

- Nem - feleltem boldogan.

S akkor megindult a beszélgetésünk a régi bizalommal. Márta elmondta, hogy őt nem adják többé iskolába. A házban marad. Átvette a kulcsokat, és ő rendelkezik. Csak zongorát tanul tovább, meg nyelveket.

Aztán meg én mondtam el, mik történtek velem, mióta nem láttuk egymást.

- Igen rossz helyem volt - panasztam. - Egy kamarából csinált szobácskában laktam, és kályha nem volt benne.

Sajnálón nézett rám.

- Szegény Kelen, csak hogy túl vagy rajta. A jövő évre ne menj oda.

Így beszélgettünk a régi, testvéri együttérzéssel.

- Kijön este? - kérdeztem a végén.

- Nem - felelte nyugodtan. - Hiszen beszélgethetünk nappal is. Most már nem vagyok annyira rab. Idejöhetsz minden ebéd után, mikor a bácsi alszik.

Hallgattunk. Aztán ő, mintha nem is szakadt volna szünet a beszélgetésünkbe, olyan hangon folytatta:

- Már akartam neked mondani, hogy mért magázol engem? Nem vagyunk már gyermekek. És te úriember leszel. Jó?

Elpirult. Visszatekintett a kertbe.

- Most már megyek.

És átölelt. A vállamra hajtotta a fejét, mint kisgyermekkorában szokta. És a fülembe susogott:

- Most már nem haragszol, ugye?

Mikor a nyolcadikba járok, írok május elején a tanítónak, hogy az érettségire fekete ruhát kell vennem, és hogy én restellek már továbbra is az Ákos úr erszényén élösködni, hát arra kérem: menjen fel a kastélyba, és kérjen abból a kétezer-egynehány forintból, amit az Ilona asszony hagyott reám.

A tanítóm küldött ötven forintot, s megírta, hogy Ákos úr bosszankodott: ha eddig nem restelltem elfogadni a pénzét stb.

A levél végén két sor:

Tudod talán, hogy himlő dúlt nálunk a télen. A kastélyban is: szegény Márta kisasszony, nem ismeresz reá!

Megrendültem. Csak bámultam a levélre, mintha benne látnám Mártát, himlősen, éktelenül. Aztán a könny kibuggyant a szememből. Szegény Márta! Szenvedett, feküdt, kínlódott - és én nem is tudtam róla!

Az volt a szerencsém, hogy mindig jó tanuló voltam, mert az érettségi előtt volt hetekben többet gondoltam Mártára, mint a bizonyítványomra.

Hogyan írjak neki? A tanító semmiképpen át nem adja a leveletem. A kastélyba szóló leveleket kulccsal zárja be a postamester a börtáskába. A másik kulcs Ákos úrnál van. Az ugyan nem adja át az én leveletem.

Ki ápolta? Ki vigasztalja? Az a zord ember bizonyára feléje se nézett. A nevelőanyja már akkor nem élt. Azon az őszön halt meg. A vén Luki is. Új cselédek váltották fel a régieket. Hogy ápolták azok Mártát, akik csak pénzért ápolták?

Nyomott szívvel utaztam haza az érettségi után.

A tanítóm azzal fogadott, hogy, a jegyzőnk kérdezett: segítő kellene neki.

Még abban az órában megegyeztem a jegyzővel: teljes ellátás és tíz forint havonként, meg a paksus-krajcárok.

Nekem a teljes ellátás tetszett legjobban: legalább a nyárra már nem fogadok el Ákos úrtól támogatást.

- Akár ide is szállhatsz már ma este - mondta a jegyző -, itt az iroda díványára szokták vetni a segédnek az ágyát.

Kaptam rajta.

Átvittem a holmimat. Magam raktam be a ruháimat a szekrénybe.

És csak akkor eszmélkedtem: hogyan találkozok én ezentúl délutánonként Mártával? Hiszen bent kell ülnöm napestig a hivatalban.

S hogy péntekre megint csütörtök következzen, másnap, mikor az Ákos úr látogatására gombolom a fekete kabátomat, egyszer csak betoppan az irodába.

- Ni, már itthon vagy?

- Az este érkeztem. Épp most készültem, hogy...

- Fölösleges. Nem szeretem a hálálkodást. Mutasd a bizonyítványodat. És micsoda számárságokat írtál a tanítónak. Elköltenéd azt a kis pénzt, és mikor kilépsz az életbe, nincs semmid. A bizonyítvány jó. Mi pályára lépsz?

- Jogra gondoltam.

- Az nem szegény embernek való. Légy pap. Jelentkezz az esztergomi szemináriumban.

- De...

- Semmi de. Ha én azt mondom, pap légy, hát másra ne is gondolj. Akarom, hogy pap légy.

S elfordult.

Adóügyben kereste a jegyzőt. Emelték az adóját, bosszankodott.

A jegyző alázatosan magyarázta, hogy a tíz hold új szőlőnek magasabb az adója, mint a szántóföldeké.

Könyveket kapkodott elő, hogy bizonyítsa az igazát, s a homlokán verejték gyöngyözött.

Azonban Ákos úr nem várta meg: bosszúsan fordult sarkon, elvonult, mint a dörgő zivatar.

- Nem hagyom annyiban - mondta a jegyző. - Megharagszik, megharagszik. Beküldöm neki a kisbírótól.

- Felviszem én magam - feleltem -, délután felviszem.

- Felviszed? No, derék fiú vagy.

Így mehettem be délután a kastélyba.

Idegen inas fogadott.

- Márta kisasszonnyal szeretnék beszélni - mondtam. - Meg akarom tőle kérdezni, hogy az uraság fogad-e.

Az inas ezt rendjénvalónak érezte. Fölment az emeletre.

Dobogó szívvel maradtam a tornácon. Kinéztem az előkertbe, amelyben annyit játszottam valamikor Mártával.

A peóniák virítottak még pirosan, fehérén az ágyakban. A hársfák is virágzásra tarkultak már. Minden zöldellt, virult. Vidám madárcák csicseregtek a parkban. És mégis volt valami szomorú abban a kertben. Mintha hiányozna belőle két boldog kisgyermek.

Az inas visszatért. Csakhamar megjelent Márta is. Csodálkozó szemmel tekintett rám, de abban a percben el is pirosodott, olyanná vált, mint a legpirosabb peónia.

- Te vagy?

S a szemét könnyek öntötték el.

- Nézz rám! Nézz rám! Mivé lettem!

A nyakamba borult. A mellemen sírt tovább.

- De hát nem értelek, Márta - mondtam vigasztalón. - Hiszen alig látszik rajtad...

Bizony, ragyás volt szegény, ha nem is olyan éktelenül, mint némelyik ember, de az orra körül az arcának az a rózsalevél finomsága bizony olyanná vált mégis, mintha ráspollyal nyomogatták volna meg. Már elmúlt róla a vörösség, fehér volt az arca színe, csak kissé soványabb, mint szokott lenni.

Nem felelt. Leült az ablakhoz. Nekem is a székre intett, hogy üljek le.

És a karjára borulva sírt hosszasan.

Aztán letörölte a könnyeit.

- Tudom, hogy sajnálsz - mondta. - Más nem is sajnál senki ezen a világon.

- Sajnálni is csak a fájdalmadat sajnálom - mondtam vigasztalón. - Sirattalak is, Márta. De oly csekély a himlő nyoma az arcodon. És évek múlva az is elsimul.

- Az orvos is azt mondja - kapott a szavamon. - Azt mondja, hogy teljesen visszanyerem az arcom simaságát. Adott valami kenőcsöt. De nem hiszek neki, nem hiszek!

Aztán letörölte a könnyeit, és szomorú szemmel kérdezett, hogyan töltöttem az évet? Gondoltam-e rá mindennap?

Beszélgetés közben pelyhet söpört le a kabátomról, és megigazította a nyakkendőmet.

Nem szóltam akkor a délelőtti találkozásomról. Nem búsítom most, gondoltam. Majd holnap elmondom neki.

Hát csak azt újságoltam meg, hogy a nyarat már hivatalban töltöm.

S a kezembe vettem a kezét, simogattam. Máris megszoktam az arca ragyáit. A régi, édes, szép virág volt nekem, a régi, szép egyetlenem!

- Hogyan találkozunk, Márta? Hogyan?

- Bizony csak vasárnaponként - felelte szerető nézéssel. - És reggel, ha a templomba eljársz... Ámbár ne járj: feltűnne, hogy eljársz. Tudod-e, hogy a bátyám már a férjhez adásomon tűnődött? A himlő előtt. Hogy azt mondja: - Bizony már nagylány vagy, férjhez menő. Milyen baj, hogy nincs olyan nőrokonunk, akire rábízhatnánk. No, majd gondolunk valamit. - A betegségem után azonban már nem emlegette a *valamit*.

Szomorún mosolygott.

- Látod, hogy még a himlő is jó valamire.

Aztán, hogy én nyugtalanul tekingettem a lépcső felé, fölkelt.

- Bejelentselek?

- Ne. Majd meghalljuk, ha jön. Nem is akarok különben vele beszélni. Elég, ha a könyvet itthagynom. Este nem találkozhatunk?

- Hogyan gondolod? Én most már még inkább félek.

És látszott rajta, hogy boldogítja a kérés.

- Nem, nem - mondotta. - Esténként nem lehet találkozunk. Mit gondolsz, ha ez a cselédség megtudná, hogy néznének rám?

Hintógördülés hallatszott. Kinéztünk.

- Egy katonatiszt - mondtam elbámulva -, meg egy asszonyság.

- Az Anti - felelte ijedten. - Nem tudod, hogy már hadnagy?

- Jár ide?

- Dehogyan jár. Mióta a néni meghalt... Nem tudom, mi jutott ma eszükbe. Igaz: most lett cs. k. kamarás. Méltóságos úr.

A vendégek már nyitották a folyosóajtót.

- Este! - mondtam könyörgő tekintettel Mártának.

Nem felelt, csak habozva nézett. Aztán a vendégek fogadására sietett. Felkísérte őket a lépcsőn, a szalonba.

- Hogy megnőtt maga! - mondta útközben a hadnagy. - Részvétellel hallottam, hogy beteg volt. S rám is pillantott.

Alig ismertem már meg. Vékony lábszárú, nyurga lajdinánt lett belőle. Raccsolt és hajlongott, és feszengett.

Márta azon az estén mégis kijött. És hát nagy könyörgésemre másnap is kijött. És a vége az lett, hogy minden este kijött.

Már akkor, hogy a bajuszom is pelyhedzett, csakhamar meggondoltam, hogy gyöngédtelenség a kaktuszlépcsőre felfárasztanom szegény kis Mártámat. Hát amikor megjelent a fák közt, lebocsátkoztam a kőfalról. Volt itt-ott akkora hézag a kaktuszcserépek között, hogy ráléphettem a lépcsőre.

Márta az első percben megdöbbszent, de aztán belenyugodott.

A hold világoskodott gyönyörűn. Az olajfák is illatoztak még. Miénk volt a park, a hold, az olajfaillat és a fülemilék koncertje éjfélig.

- Tudod-e, mit akarnak velem? - mondtam mindjárt az első estén. - Azt akarják, hogy pap legyek.

Elképedt.

- Hogy pap légy?

- Az.

Hallgatva sétáltunk a platánok alatt, és én éreztem, hogy mit gondol.

A síremléknél megálltam.

- Emlékszel-e Márta?

Hozzám simult:

- Emlékszem.

És akkor megcsókoltuk egymást. És az a csók volt az eljegyezkedésünk.

Hát nem leszek pap. Meg fogom mondani szeptemberben, hogy elkéstem a jelentkezéssel, tehát Ákos úr kénytelen-kelletlen majd csak beleegyezik, hogy más pályára lépjek.

De hogy Mártával hogyan egyesülünk mink házasságban? - az oly messze zenéje volt még a jövőnek, hogy nem is beszéltünk róla. Nem mertünk róla beszélni.

Másnap már nem is fárasztottam Mártát a kaktuszokig: eléje mentem be a kastélyig. Ő az emeleten hált már akkor a nevelőanyjának a volt szobája mellett. Nagy vigyázatokkal jöhetett ki csak. És jólesett neki, hogy nem kell magában féledeznie a fák és bokrok árnyékától. Pláne, mikor felhős volt az ég, vagy a hold megfogyott, vagy a járása nem egyezett a mi járásunkkal, ki se mert volna jönni.

Azonban, ha én ott voltam - a sárgarigó füttyét jól tudtam utánozni -, akkor előbátorodott. A kastély fehér fala világított valamennyire a homályos estéken is. És mink odaültünk a padra, a fal mellé. Ó, de szép esték és éjszakák voltak azok. Ezer csillag az égen, és ezer liliom illata a parkban.

Csak ha teljesen sötét volt az ég, esős időben vagy felhős holdújuláskor, akkor nem találkozhattunk. De olyankor is előre értesített. Gyertyavilág kilenc órakor az emeleti sarokablakban. *Nem jöhetsz!*

Egy homályos estén ráléptem valahogy egy kaktusznak a félrekonyuló fülére. A kaktusz lefordult: leütötte a második lépcsőn is az alatta álló kaktuszt. Az első lépcsőn is.

Megijedtem. A kertész reggel meglátja: gyanút fog.

Márta azonban eloszlatta az aggodalmaimat:

- Azt fogja gondolni, hogy macska volt. Gyümölcs nincs itt a parkban: tolvaj sose járt itt. Különben meghallom ebédnél. Ha arról beszélnek, hogy ember járt a parkban, kilenckor értesít a gyertya: *Nem jöhetsz.*

Az értesítés másnap nem látszott. Tehát negyedóra múlva bebocsátkoztam a kertbe, az állványra.

Akkor is homályos volt az est. A hold még nem kelt föl. Csak a csillagok világítottak valamennyire.

Vigyáztam persze. A kaktusz már helyre volt állítva, és én lassan, óvatosan illesztettem a lábamat a cserepek közé.

Mikor leugrok a földre, két ember ragad meg.

- Ki vagy?

De abban a percben meg is ismer a kertész:

- Nini, ifiúr... Hát mit keres itt?

Csak percek múlva bírtam kinyögni:

- Az órám kulcsát.

Másnap izentek a kastélyból, hogy az uraság hívat.

Mit hazudjak, teremő istenem? Mit hazudjak?

S ezerféle mentséget koholtam. Végre is az látszott legjobb, ha azt mondom, hogy embert láttam beugrani, annak ugrottam utána, hogy megfogjam.

Az inas a könyvtárszobába vezetett. A rinocerusz ott ült. Már a szeme állása se volt jó.

- Márta mindent megvallott - kezdte haragosan. - Rútul visszaéltél a mi jóságunkkal. Az a leány nem neked van nevelve! Az Ilonka asszony hagyatékát holnap átadom a tanítódnak. Nem foglalkozok többet veled! Hálátlan cudar, gazember! Takarodj!

És toppantott.

A *gazember* szóra sarkamig megrázkódtam. A kezem ökölbe rándult. Abban a pillanatban férfivá lettem. Romulust ha fölnevelte is a farkas, abban a percben, amelyikben megmarta, nem nézhet többé reá hálás szemmel.

Nem tudom, mit feleltem volna, nem tudom, mit cselekedtem volna, de amint abban a lélekrendülésben fölemeltem az arcomat, a tekintetem a könyvtár belső üveglapján akadt meg.

Márta nézett rám onnan. Nézett, könyörgőn, vörösre sírt szemmel, könnyesen, szenvedőn, mint amilyennek a Fájdalmas Máriát szokták festeni.

- Takarodj! - toppantott újra a rinocerusz.

A jegyző még aznap délután sajnálattal értesített, hogy nem foglalkoztat többé.

A tanítóm is: nem adhat többé szállást, menjek el a faluból. A pénzt felosztja öt részre, négy évig még tanuljak valahol, az ötödikben iparkodjak állásra vergődni. De soha többé vissza ne térjek, mert a kastélynak a haragja nagy.

Átadott valami ötszáz és egynehány forintot.

És én este már a vasúti állomáson ültem, s nem tudtam, hova váltsak jegyet.

A legközelebbi vonatra. Majd fenn a vonaton.

Ide jöttem a fővárosba. Pestet nem láttam még. Csak akkor reménykedtem, hogy megnézem, ha már a jogot is elvégeztem.

De hetekig, hónapokig nem bírtam rendezkedni a lelkemben. Hibás vagyok-e? Hálátlan vagyok-e csakugyan? Mártát ha nem is nekem nevelték, én valahogyan egy vagyok vele. De hátha igazat szól ez az ember? Hátha Márta csakugyan másnak született?

Írni szerettem volna neki. De hogyan? A kastély leveleit zárt táskában viszik fel az emeletre: egyenesen az ő címére nem írhatok. Bizalmasom nincs a faluban. Barátom sincs. Mert hiszen azok a parasztgyerekek, akikkel együtt jártam a falusi iskolába, mind elidegenültek tőlem lassankint. Vagy hogy én őtőlük. Kisbéres egyik-másik. S ha volna is köztük bizalmasom, elárulna az urának. De különben sem beszélhetne Mártával.

S Márta is hogyan írjon nekem? Hiszen nem tudhatja meg, hol vagyok.

Mert hogy írna, az bizonyos.

Végre is abban reménykedtem, hogy a pesti jogászok olykor a politika mezején viharoznak, s olyankor a nevük a hírlapokba kerül. Majd az én nevem is, és akkor megtudja.

Hát tavasz felé voltak is némi viharzások, és én mindig az első sorban viharoztam. De olyan szerencsétlen voltam, hogy a rendőrök meg is ütlegettek, be is vittek, a hírlapok csak az öreg jogászokat, a vezetőket említették.

Az az egy érzés vigasztalt és erősített, hogy akármilyen is történik velem és Mártával, valamikor összekerülünk mink mégis. Az én szívemnek fele nála van, és az ő szívének a fele énnálam. Olyanok voltunk azelőtt is, mint a kettéesett olló. Csak együtt éreztük magunkat egészen. Lehetetlen, hogy mink megint össze ne kerüljünk! Elvégzem a jogot, és ő is nagykorú lesz: beállítok a faluba, meglessem, míg beszélhetek vele. És akkor kézen fogom:

- Jer, Márta!

Vajon hol az az erő, amely Mártát visszatarthatja? Aztán hát az öreg sem él örökké. Márta lehet hogy előbb megszabadul tőle, s akkor nincs köztünk többé se fal, se kaktusz, se gög.

S Mártának nem is írtam. De mikor egy kúriai bíró rám bízta a fiát, hogy tanítsam, borítékba tettem a megvált pénzemet, és visszaküldtem a tanítónak.

Megírtam neki, hogy csatolja ahhoz a pénzhez, amit Ilona asszony hagyott rám, és vigye fel a kastélyba: visszafizetem Ákos úrnak, amit rám költött. Csak a gorombaságát tartom meg visszafizetetlenül.

A lakásomat nem írtam meg. Ma sem tudom, hogyan intézte el a megbízásomat.

Már az első évnek a végén jártam, mikor egyszer, egy esős-hideges júniusi kora reggelen meggyet tesz a gazdasszonyom a kávé mellé. Én mondtam neki, hogy vegyen reggel egy garas ára meggyet. Az asszony odateszi újságpapírosba, ahogy a kofa belemérte.

Eszegetem a meggyet, és akaratlanul is olvasgatom az újságdarabot. A szemem rátéved az eljegyzési hírekre:

...Márta... és K. Antal főhadnagy cs. kir. kamarás...

No, nem ettem több meggyet. A szoba kerengett velem. A padló süllyedt. A világ káosszá vált.

Mikori az újság? Nincs rajta dátum. De hát minek is? Nem mindegy-e, hogy hétfőn történt az eljegyzés, vagy szerdán? Régen nem történhetett, mert a hírlap papírosa még fehér. A fő az, hogy Márta megvált tőlem, félretett. Félretett!!! Félretette a szívemet. Lehetséges-e? Lehetséges-e, hogy ő is csak olyan cifra, értéktelen rongy, mint más nők, hogy akinek a nyakába dobják, ahhoz simul?

Mintha hideg kígyók kanyarogtak volna át a mellemen.

Micsoda csalódás!!!

S még csak azt se gondolhatom, hogy erőltették. Mert hiszen ha leány szülőit menti meg valami nyomorúságtól, annak van mentsége. De hát kit ment meg ő? Nem mondhatja-e meg őszintén annak a férfinak, hogy nem szereti? Nem mondhatja-e akár az oltárnál is: *kényszerítettek!*

Úgy éreztem, mintha elomlott, eldőlt, elégetett, kihalt világ volna a lelkem, s a gondolataim némán átszálló hollók csupán.

Élhetek-e tovább? Mi célja annak, hogy tanuljak, küszködjek, vergődjek? Márta a másé, a másé!

A világrend felfordult az érzésemben: mintha az Isten trónjára a Sátán hágott volna, s ezen a reggelen adták volna át neki a mennyország kulcsait.

Hogyan mentem ki a házból, nem tudom. Csak egyszer ott álltam a Duna-parton.

Emberek jöttek, mentek, nyüzsögtek. Mit jönnek, mennek, nyüzsögnek?! Az élet merő értéktelenségek zürzavara. Bolondok! Csak egy ér valamit: meghalni, meghalni! Feküdni a földben, még ott is hátat fordítva a világnak, és nem érezni többé semmit!

Mennyien mennek a hajóra. Hova megy az a hajó? Arrafelé, amerre ő lakik. Hátha én is mennék? Belevetném magam a vízbe. De nem ott, feljebb, feljebb, csaknem Pozsonynál. Úszok, ha az életösztön késztet, de végre is elmerülök, egyet horkantok még, aztán csak a víz visz tovább némán, hidegülden. És visz a víz, és visz, ringatja a holttestemet: és odateszi majd szépen a park aljára, a kanyarodóhoz, ahova a holttesteket szokta sodorni. Csakhamar megismernek. Ő is megnéz...

De nem: írok neki előbb! Hiszen az eljegyzésére illő, hogy gratuláljak! Ó, gratulálok, gratulálok!

Bementem egy trafikba. Levélpapírost kértem. Megírtam ott a pulton:

Márta, Márta! Neked nemcsak az élők gratulálnak, hanem egy halott is.

Azt hittem, elájulok, mikor alája írtam a levélnek a nevemet. A mellemre mintha malomkő nehezült volna, a lélegzetem elállt.

- Kérem, kisasszony - rebegtem a trafikosleánynak -, írja rá a címet, olyan reszkető ma a kezem.

Bedobtam odakünn a levelet a postaládába.

Egy bosnyák ácsorgott ott. A portékái közül valami a szemembe csillant: egy revolver. Nagy, durva, fekete agyú revolver. Az agya a szokásos bosnyák cirádákkal van beöntve.

- Van-e patronja is?

- Az nincs, de itt a vásárusnál adnak.

Megvettem a revolvért. A patronokat is. Biztosabb, ha szíven lövöm magamat, és úgy dőlök a vízbe. Betettem a revolvért a kabátom külső zsebébe, s a hajóra mentem.

Egy perc múlva indult. Kiültem a padra, a korlát mellé, s néztem a vizet - a síromat.

Márta! Márta!

A neved eddig édesség volt nékem, mint a mézcsepp, mely a nyelven elolvad. Ma keserű, mint az eperszín méreg, amelyből egy korty lélegzetszorítón megbágyasztja a szívnek dobogását.

Márta! Márta!

A neved nékem napfényem volt eddig, meleg napfény, aminő tavasszal bimbót, virágot fakaszt réten, erdön. Hideg felhő ma, amelytől elsápad a Duna fényes tükörképe is, s a fázó virág arcán harmat ül.

Márta! Márta!

A neved eddig szívem zenéje volt, egy láthatatlan kisangyalbandának üdvösséget zümmögő zenéje. Ma a neved csak egy halk jajkiáltás. Jajkiáltás szívem mélységében! Jajkiáltás, amelytől összeomlott szép reményimnek tündérpalotája. Napja kialudt. Csillaga lehullt. S maradt utána fekete sötétség - hideg halotti csend...

Egy utazó telepedett mellém a padra, s egy percre kizavart a gyászos gondolatokból. De aztán megint elmélyedtem. Könnyben lábbogó szemmel bámultam a vízre.

Csak arra ocsúdtam fel, mikor az utazó megszólalt:

- Fiatal barátom, mi baja magának?

Ez a szó: *mi baja?* - megrázott. A könny elöntötte a szememet, s végigcsordult az arcomon. Hát van valaki a világon, aki azt kérdezi, mi bajom?

Rátekintek. Potrohos öregúr: fehér bajszerű és piros arcú. Csupa jólét és egészség. Még a füle is vastag és piros, mint a kopasz angol hízóé az Ákos úr majorjában. A kezében karneolfogantyús, sárga nádbot. Apró, ráncos szeme meleg, jóakarátú, szinte nőies.

- Maga nem jobban törí a fejét - mondotta szelíd-dorgálón.

És a zsebemben nyúlt: kivette a revolveremet. Olyan könnyen beledobta a Dunába, mintha csak narancshéj volna.

- Az élet nagy érték, fiatal barátom. A revolver nem nagy érték. De ha sajnálja, megfizetem.

S rátette a kezét a kezemre. Szerető hangon kérdezett:

- Mi baja? Szerelmes maga! Fogadok, hogy szerelmes. No, csak vallja meg. Bolondság. A nő csak addig érték, ameddig angyal. Azontúl nem érdemes egy gondolatra sem.

Csak bámultam rá. Úgy éreztem, mintha apám lett volna, arra jogosult valaki, hogy a sorsomról beszéljen.

A könnyű dőlt a szememből.

- Igaz - mondtam szinte fuldokolva. - De ez a nő gyermekkoromtól párom volt nekem. És én soha nem hittem volna... soha nem hittem volna...

Nem bírtam többet mondani.

Beszélt, vigasztalón beszélt, ahogy csak az életet ismerő öregurak tudnak. De én csak a hangját hallottam.

Csak akkor kezdtem figyelni rá, mikor már a sírás megkönnyebbített.

- Nézze, barátom - mondotta -, maga gyökeresen kiheveri ezt az izgalmat, ha klímát és miliót változtat. Kik magának a szülői?

Elmondtam neki, ki vagyok, mi vagyok.

- Rongy vagyok, semmi vagyok. Csak annak a leánynak voltam valaki. Most már magamnak se vagyok semmi se.

Egy magas nyakú, fiatal gyászruhás hölgy közeledett sétálva hozzánk.

Az öregúr elintette.

- Ne ülj ide, Éva: sétálj még.

A hölgy csodálkozóan nézett rám: továbbsétált.

Az öregúr megfogta a kezemet.

- Jöjjön le velem - mondotta - a szalonba.

Lementünk. Még egyet-mást kérdezgetett, hogy miféle emberek közt forogtam az utóbbi években? Különösen érdekelte, hogy kitűnően érettségiztem, és hogy az utóbbi évben egy kúriai bírónál tanítottam gyermekeket.

- Maga bizonyára becsületes fiú - mondotta aztán. - Aki így meg tud állni az élet küzdelmeiben, s aki ennyire tud ragaszkodni egy élőhöz, az olyan ember bizonyára becsületes. Hát nézze: ajánlok én valamit, ami magát is megmenti, nekem is jó. Én birtokos ember vagyok Temesben, és most Bécsbe utazok. A Pali fiam tanul ottan egy igen jó internátusban. Tizenhat éves. Töltse vele a nyarat, és tanítgassa. Csak egy órát reggelenként; és csak a matematikát. Én magát arannyal fizetem. És ha azt látom, hogy a fiú szeretni fogja magát, szeptembertől Budapestre adom. Együtt fognak lakni, s maga úgy bánik vele, mintha bátyja volna.

- Mit ér az már nekem! - gondoltam csüggedten. - Mit ér nekem, ha arannyal fizetnek, mikor a gyémántom elveszett!

És beteg-egykedvűen hallgattam az öregúr további csevegését: a leánya az a gyászruhás nő, özvegy. Két hónapig volt csak asszony. Tegnap temették a férjét, és azért is utaztatja a Dunán, hogy kiszórja a fejéből a bánatát.

A hölgy ismét felénk járt.

Intett neki:

- Jer ide, Éva. Nézd, ez a fiatalember lesz a nevelője Palinak. Ő is gyászol.

A hölgy fölvetette a fátyolát. Tizennyolc éves, bájos teremtés. Kissé pisze orrú, de talán épp azért gyermekies arcú. A szeme vörös a sok sírástól. Az arca halvány.

A kezét nyújtotta.

- Maga is gyászol?

Erre énnekem megint kiömlött a könnyem.

- Gyászolok - nyögtem. - Örökre gyászolok!

Mellém ült. Ő is sírt. Hosszan és némán ültünk egymás mellett. Aztán, hogy a fájdalomunk elcsillapult, ő kezdte meg a beszédet. Elmondta, hogy ki és mi volt a férje, mennyire szerette. Szolgabíró volt. Vadászatra ment, és a kocsiban elsült a fegyvere: a nyakába ment a töltés.

Újra sírt. Aztán engem kérdezett. Én is elmondtam neki a bánatomat. És hogy csak ketten ültünk már ott, elmondtam apróra. Érdeklődéssel hallgatott. A szeméből jóságos, szelíd lélek sugárzott reám.

- Kényszerítették - mondotta -, higgye el, kényszerítették Mártát. Szereti magát most is.

Nem bírtam felelni, csak a fejemet ráztam.

Csak arra pillantottam ki az ablakon, hogy a hajó megáll.

Hol vagyunk? A pozsonyi várat láttam. Milyen szerencse, hogy elbeszélgettünk.

És akkor, hogy ránéztem, a kétségbeesés mentőöszöne azt a gondolatot sugallta, hogy az isten akaratából találkoztam vele. Szeretni fogjuk egymást, és ha elvégeztem a jogot, elveszem, szolgabíró leszek, és én nem ülök majd töltött puskával kocsiba.

Ránéztem, mint a festő, aki a vászna előtt ülő nőt vizsgálja.

Szép. Szébb is Mártánál.

És Éva is gondolkodva nézett reám.

Bécsben aztán megismerkedtem a fiúval is. Kedves, jámbor gyerek.

Apró szemű és húsos fülű az is, mint a skót malac, de még talán annál is ostobább.

Lementem velük nagy búsán Temesbe. Feledni akartam, feledni! Irtóztam minden órától, amelyben magamban kellett lennem.

S az volt a különös, hogy a nők társaságát mégis jobban kerestem, mint a férfiakét. Pedig hogy gyűlöltem őket! Virágba öltözött kígyók! - gondoltam. Csak addig lehet hinni nekik, míg a kezük a kezemben van. De még talán akkor se.

Ilyen vértől csepegő szívvel bizony a szép özvegy se bírt engem magához bájolni. Úgy voltunk, mint két elstimmolt húr egymás mellett.

Különben se volt az én természetem. Igen vidám volt és igen hangosan beszélő, nem olyan, mint amilyennek a hajón láttam. Az esze mindig azon járt, hogy miként lehetne mielőbb táncolnia. Egy hónapra a temetés után már táncolt volna. S különösen azt nem szerettem benne, hogy hosszú körmöt viselt. Nekem mindig visszatetsző volt a hosszú körmű leány. Ma is, ha manikűrözött, hosszú körmű nőt látok, mindig arra gondolok, hogy talán fél a kutyától, és fára fut előre.

- Nem, Éva nem az én Évám! - gondoltam, valahányszor ránéztem. Hol az én Évám, hol? Hogyan él? Milyen? Gondolt-e rám, mikor ott állt az oltárnál? Hogy bírt tőlem úgy elszakadni?
- De sokszor eltűnődtem a lefolyt tizennyolc év alatt!

Csodáltam, hogy soha hírét nem hallom, se az urával nem hoz össze az élet. De irtóztam is a találkozástól. Hogy nézne rám? A szemembe merne-e nézni olyan nyugodtan, olyan tiszta mélységű szemmel, mint leánykorában?

És hát valahányszor női szépség vonzott, női hang szólt kedvesen, női szem nézett rám melegen, mindig ő jutott eszembe: ha az, akit úgy ismertem, megbízhatatlan volt, hogyan higgyek olyannak, akit annyira soha nem ismerhetek?

Maradtam agglegény.

Az utóbbi években aztán már enyhült valamennyire az iránta érzett keserűségem.

- Milyen hálátlan vagyok - gondoltam -, ahelyett hogy megköszönném az istennek, hogy kisgyermekkoromba játszótársul egy angyalkát adott, az ifjúságomat is megédesítette egy hónál fehérebb lélek szeretetével, én csak arra gondolok, hogy *elvette*.

Hát elvette. Húszéves koromig anyém volt, boldogságom volt, kincsem volt: nem lehetett tovább, valami okból nem lehetett. Az élet megtanított arra, hogy azt becsüljem meg, amit *ád* az isten, addig, ameddig *adja*. Ha egyszer visszaveszi, hálás köszönet, hogy addig az anyém volt.

Néha, álmatlan éjszakákon eszembe jutott. Szeretném egyszer mégis látni. Csak még egyszer! Talán beszélhetnék is vele úgy, hogy ő nem ismerne meg. Ha arcképe maradt volna, odatettem volna már az íróasztalomra, vagy megfestettem volna nagyba, hogyha már a sorsunkat intéző hatalom elválasztotta tőlem, legalább a leánykori képe álljon a szobámban.

Aztán hát mentetetni is tudtam már. Nem mehetett ő férjhez olyan könnyen, mint az első elbúsulásomban gondoltam. Ki tudja, hogyan gázolták le az akaratát? Ki tudja, hogy vergődött a falhoz szögezett, szegény, kis, fehér denevér? S talán csellel, ravaszsággal is dolgoztak? Levelet írtak az írásomat utánózva? Vagy rossz híreket koholtak rólam? Isten tudja, mi történt ott.

És lám, én még hibáztattam szegényt. Odavettem neki a nászajándékok közé egy fekete levelet. Csúnya tett volt! Az a gondolat vigasztal, hogy talán nem is jutott a kezébe.

Mondom: sokszor gondoltam rá. Mint ahogy az elsüllyedt kincsére gondol a hajós. Leszámoltam vele, s mégis mindig hiányzott. Hiányzott egy lélek, akihez teljes bizalmas lehessek. Hiányzott a lelkem fele, a lelkem szebbik fele. Mint ahogy Ádámnak hiányzott volna Éva, ha Évát elvesztette volna. S Ádám szívében bizonyára holtáig sajgott volna a fájdalmas kérdés: - *Hol vagy, Éva? Hol vagy?*

És most képzeljétek, mi történt velem a minap, december 7-én.

Mindig tartok otthon virágot az íróasztalomra. Csak egy cserép virágot, nem nagyot. De nem bízom se szolgámra, se kertészre, hogy gondoskodják róla. Mert sose nyílt virágot veszek, hanem mindig csak bimbájában levőt. Úgy szép az, ha ott előttem nyílik ki.

Magam megyek hát be minden szombat délután a virágárushoz. Magam választom meg a zugolyban tartott, bimbós virágok közül.

Akkor is belépek úgy uzsonnatájt egy virágosboltba, a Rákóczi úton.

Már ösmernek. Az asszony rám mosolyodik, és néz a sarokba, hogy mit adjon?

A boltban két apáca válogat szintén a cserepes virágokban. Nem is ügyeltem volna rájuk, de ahogy megszólalok, az egyik megfordul.

A szeme rám mered. Amúgy is fehér arca még inkább elszíntelenül.

És az ő szeme, az ő arca! S hogy teljességgel bizonyos legyek, látom a néhány szem ragya nyomát is az orra körül...

Mintha villám futott volna át rajtam: csak állok, bámulok rá. Végre megszólalok, mint aki álmában rebeg:

- Márta!

- Kelen! - feleli ő is kísértetlátó szemmel. - Hát *élsz*?

S a halántékához emeli a kezét. Látom, hogy eldől. Meg kell kapnom.

S ő a mellemre dől.

- Márta! Márta! Térj eszméletre!

Bevittük a koszorúfonó szobába. Ott locsoltuk fel.

De nekem olyan volt, mintha mindez csak valami üdvöztető, boldog álomban történne.

Csak nézem, nézem. Kissé teltebb arcú, mint leánykorában. A szeme is kissé beljebb vonult, árnyékosabb, de azért ő, ő! Az én fehér virágom, az én lelkem édes-jó fele!

- Márta! - kérdeztem, mikor már felocsúdott. - Hát nem vagy asszony?

- Nem.

Aztán, hogy teljesen eszméletre tért, elmondta ott a kis szobában, hogy a bácsiját egy napon az az Antal nevű katona-ficsúr látogatta meg, de nem az anyjával, csak egyedül. Hosszan beszélgettek a könyvtárszobában. Az ember náluk is ebédelt. Az ebéd végén a szokott nyers hangján szólt a nevelőapa:

- Márta, ez az ebéd eljegyzési ebéd volt. Antit régóta ismered: ő lesz a férjed.

S elmondta, hogy ő egy hangot se bírt nyögni, s hogy mikor magukra hagyták őket, csak akkor könyörgött a fiatalembernek, hogy ne kényszerítsék őt, mert nem szeretheti.

De a fiatalember csak nevetett rá:

- Ne féljen annyira tőlem, majd megszokjuk egymást.

És ő maga, a derék vőlegény közölte a lapokban az eljegyzési hírt.

- Szegény Mártám! És hát nem bírtak veled...

- Nem. A bátyám betett haragjában az apákához. Egy évre. Aztán megint egy évre. Hiába; én minden év végén azt mondtam: *nem és nem!* Aztán meghalt, és én bent maradtam, és évről évre megújítottam a fogadalmat.

- Márta, nem újítod meg többé!

Az agglevények elképedve bámultak az elbeszélőre. Az meg boldog mosolygással, szinte diadalmasan nézett körül:

- Hát, kedves barátaim: a pezsgőt én fizetem. Mert ez az est legénybúcsú volt. És ezennel meghívlak benneteket az esküvőmre: Szilveszter napján lesz. Itt fogunk ebédelni ennél az asztalnál.

A kővé vált agglevények között a báró mozdult meg elsőnek. Gúnyos mosolygás futott át az arcán. Az asztalra csapott:

- Ti-ti-tizenharmadik!

- Meghalt! - kiáltotta vígan a bankigazgató.

- Éljen! Éljen! - tapsoltak rá a többiek.

És olyan örömmel gratuláltak, mintha abban az egy történetben mindenikük megtalálta volna a maga Éváját is.

.oOo.